

Hallituksen esitys Eduskunnalle keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen ja keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen varauman peruuttamisen hyväksymisestä sekä niihin liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen sekä antaisi suostumuksensa tiettyjen yleissopimuksen nojalla annettavien ilmoitusten antamiseen. Yleissopimuksen tarkoituksena on tehostaa ja helpottaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä kansainvälisessä oikeusavussa rikosasioissa. Yleissopimus täydentää jäsenvaltioiden välillä voimassa olevia yleissopimuksia, erityisesti vuoden 1959 eurooppalaista yleissopimusta keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa. Yleissopimus sisältää määräyksiä muun muassa oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannosta postitse, yhteydenpitojärjestyksestä oikeusviranomaisten välillä sekä todistajien kuulemisesta videokokouksen avulla. Lisäksi yleissopimukseen sisältyy laajat telekuuntelua koskevat määräykset. Yleissopimuksen hyväksymiskirja on tarkoitettu tallettaa Euroopan unionin neuvoston pääsihteerille kun eduskunta on hyväksynyt sopimuksen. Yleissopimus ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettua lakia. Lakia ehdotetaan muutettavaksi, sillä joiltain osin on katsottu tarpeelliseksi, että kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskeva lainsäädäntö saatetaan asiasisältöisesti vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä.

Esityksessä ehdotetaan myös, että Suomi peruuttaisi vuoden 1959 keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 11 artiklaan tekemänsä varauman. Varauman poistamisella on tarkoitus mahdollistaa vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikainen siirtäminen Suomen ja muiden valtioiden välillä. Tällaisesta yhteistyöstä säädettäisiin esityksen mukaan erillinen laki. Esitykseen sisältyy myös lakiehdotus yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta. Lakiehdotus sisältää myös asiasisältöisiä säännöksiä yleissopimuksen soveltamisesta. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin yleissopimus. Lain voimaantulosta säädettäisiin asetuksella. Eurooppalaisen yleissopimuksen 11 artiklan varauman peruuttaminen on tarkoitettu tulemaan voimaan kun peruuttamisesta ilmoitetaan sopimuksen tallettajalle. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun laki on hyväksytty ja vahvistettu. Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun laki on hyväksytty ja vahvistettu. Esitykseen sisältyy myös ehdotus ampumaselain muuttamiseksi, jonka ehdotetaan tulevan voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti yleissopimuksen kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	2
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto.....	5
2. Nykytila	6
2.1. Yleistä.....	6
2.2. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa.....	6
2.3. Pohjoismaista yhteistyötä koskeva lainsäädäntö.....	7
2.4. Kansainväliset yleissopimukset.....	8
2.5. Kahdenväliset valtiosopimukset.....	8
2.6. Voimaantulevat yleissopimukset.....	8
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	8
4. Esityksen vaikutukset	11
4.1. Yleistä.....	11
4.2. Taloudelliset vaikutukset.....	12
4.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	12
5. Asian valmistelu	13
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	14
6.1. Riippuvuus muista esityksistä.....	14
6.2. Riippuvuus muista kansainvälisistä yleissopimuksista ja velvoitteista ...	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	14
1. Yleissopimuksen ja varauman peruuttamisen perustelut	14
1.1. Yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.....	14
I osasto. Yleiset määräykset	14
1 artikla. Suhde muihin keskinäistä oikeusapua koskeviin yleissopimuksiin ...	14
2 artikla. Schengenin säännöstöön liittyvät määräykset.....	16
3 artikla. Menettelyt, joissa oikeusapua myös annetaan.....	16
4 artikla. Muodollisuudet ja menettelyt keskinäistä oikeusapua koskevien pyyntöjen täyttämässä.....	18
5 artikla. Oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettäminen ja tiedoksianto	21
6 artikla. Oikeusapupyyntöjen toimittaminen	28
7 artikla. Oma-aloitteinen tietojen vaihto	33
II osasto. Erityisiä oikeusavun muotoja koskevat pyynnöt	34
8 artikla. Omaisuuden palauttaminen	34
9 artikla. Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen tutkintaa varten	36
10 artikla. Kuuleminen videokokouksen avulla.....	38
11 artikla. Todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen puhelinkokouksen avulla	47
12 artikla. Valvotut läpilaskut.....	50

13 artikla.	Yhteiset tutkintaryhmät	52
14 artikla.	Peitetutkinta	54
15 artikla.	Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu.....	61
16 artikla.	Virkamiesten yksityisoikeudellinen vastuu.....	62
III osasto. Telekuuntelu		63
17 artikla.	Telekuuntelun osalta toimivaltaiset viranomaiset.....	66
18 artikla.	Telekuuntelupyynnöt.....	66
19 artikla.	Telekuuntelu jäsenvaltion omalla alueella kansallisten palvelun tarjoajien avulla	74
20 artikla.	Telekuuntelu ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua.....	76
21 artikla.	Teleoperaattoreiden kuluista vastaaminen.....	82
22 artikla.	Kahdenväliset järjestelyt	82
IV osasto.....		83
23 artikla.	Henkilötietojen suoja	83
V osasto. Loppumääräykset		85
24 artikla.	Ilmoitukset	85
25 artikla.	Varaumat	86
26 artikla.	Alueellinen soveltaminen.....	86
27 artikla.	Voimaantulo	87
28—30 artikla.	Uusien jäsenvaltioiden liittyminen, voimaantulo Norjan ja Islannin osalta ja tallettaja	87
1.2.	Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaa koskevan varauman peruuttaminen	87
2.	Lakiehdotusten perustelut.....	90
2.1.	Laki keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta	90
2.2.	Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa.....	95
2.3.	Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa	100
2.4.	Ampuma-aselaki.....	109
3.	Voimaantulo.....	109
4.	Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus	110
5.	Säätämisyjärjestys.....	111
LAKIEHDOTUKSET.....		114
keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta.....		114
kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta		116
vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa		118
ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta		121
LIITE.....		122

RINNAKKAISTEKSTIT	122
kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	122
ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta	125
SOPIMUSTEKSTIT	125
NEUVOSTON SÄÄDÖS,	126
Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisen yleissopimuksen tekemisestä keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä	126
YLEISSOPIMUS	128
keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä	128

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esitys sisältää ehdotuksen Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen hyväksymisestä ja voimaansaattamisesta.

Yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (EYVL C 197, 12.7.2000, s. 1), jäljempänä yleissopimus tai Euroopan unionin oikeusapusopimus, hyväksyttiin Euroopan unionin neuvostossa 29 päivänä toukokuuta 2000. Kyseinen yleissopimus on osa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa. Yhteistyö perustuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston määräyksiin. Yleissopimus täydentää erityisesti vuoden 1959 eurooppalaista yleissopimusta keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa (SopS 30/1981), jäljempänä eurooppalainen oikeusapusopimus. Koska yleissopimus on muita sopimuksia täydentävä eikä itsenäinen sopimus, sen määräykset eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta, vaan siinä on yksittäisiä määräyksiä, jotka täydentävät Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä voimassa olevia sopimuksia.

Yleissopimus sisältää ensinnäkin määräyksiä, joiden voidaan katsoa tehostavan perinteisiä, kansainvälisessä rikosoikeusavussa käytössä olevia menettelytapoja (3—9 artikla). Kyseiset määräykset koskevat oikeusavun antamista hallinnollisissa asioissa, oikeusavussa noudatettavia muodollisuuksia ja menettelytapoja, oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiantoa postitse, oikeusapupyynnöiden toimittamisessa noudatettavaa yhteydenpitojärjestystä, oma-aloitteista tietojen vaihtoa, rikoksella viedyn omaisuuden palauttamista toiseen jäsenvaltioon ja vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä toiseen jäsenvaltioon.

Lisäksi yleissopimuksessa on määräyksiä, joiden tavoitteena on hyödyntää teknologiaa kansainvälisen rikosoikeusavun tehostamisessa (10 ja 11 artikla). Nämä määräykset koskevat todistajien ja asiantuntijoiden kuulemista video- ja puhelinkokouksen avulla.

Yleissopimuksen 12—16 artikla sisältävät määräyksiä rajat ylittävistä tutkintamenetelmistä, kuten valvotuista läpilaskuista, yhteisistä tutkintaryhmistä ja peitetutkinnasta sekä toisen jäsenvaltion alueella toimivien virkamiesten rikos- ja yksityisoikeudellisesta vastuusta.

Yleissopimuksen 17—22 artikla muodostavat kokonaisuuden, joka sisältää telekuuntelua koskevat määräykset. Yleissopimukseen sisältyy myös tietosuojaa koskeva määräys (23 artikla) sekä tavanomaiset loppumääräykset (24—30 artikla).

EU:n jäsenvaltiot ovat tehneet yleissopimukseen selitysmuistion (EYVL C 379, 29.12.2000, s. 7), joka selvittää yleissopimuksen sisältöä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettua lakia (4/1994), jäljempänä rikosoikeusapulaki, joiltakin osin muutetaan asiasisältöisesti vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä. Kyseiset säännökset soveltuisivat myös muihin valtioihin, eivätkä ainoastaan Euroopan unionin jäsenvaltioihin. Esityksen mukaan tarkoituksena kuitenkin on, että pääasiallisesti yleissopimusta sovellettaisiin suoraan, eikä rikosoikeusapulakiin otettaisi yleissopimusta asiasisältöisesti vastaavia säännöksiä. Yleissopimuksen määräykset ovat pääasiallisesti niin yksityiskohtaisia, että niitä voidaan soveltaa suoraan, rinnakkain rikosoikeusapulain kanssa. Lisäksi yleissopimuksen säännöksiä sovelletaan pääasiallisesti vain suhteessa toisiin EU:n jäsenvaltioihin, joten asiasisältöisesti vastaavien säännösten ottamista

rikosoikeusapulakiin, jota sovelletaan suhteessa kaikkiin valtioihin eli myös muihin kuin EU:n jäsenvaltioihin, ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena. Pääosa rikosoikeusapulain säännöksistä koskee oikeusavun antamista toiselle valtiolle. Laki ei sisällä kuin muutamia säännöksiä oikeusavun pyytämisestä toisesta valtiosta, koska pyytämisen edellytykset määräytyvät lähinnä kansainvälisten sopimusten nojalla ja vaihtelevat eri valtioiden välillä. Myös yleissopimuksen tultua voimaan oikeusavun pyytämistä toisesta EU:n jäsenvaltiosta sääntelisivät erityisesti kansainväliset yleissopimukset.

Esitykseen sisältyy myös lakiehdotus yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta. Lakiehdotukseen sisältyy myös asiasisältöisiä säännöksiä, joiden tarkoituksena on selvittää yleissopimuksen soveltamista Suomessa.

Koska yleissopimuksen sisältö on laaja kokonaisuus erilaisia uusia yhteistyön muotoja koskevia määräyksiä, yleissopimuksen voimaansaattamisvaiheessa on vaikea ennakoida kaikkia ongelmia, joita yleissopimuksen soveltaminen voi käytännössä aiheuttaa. Yleissopimuksen soveltamista tulnaisiin seuraamaan oikeusministeriössä, tarvittaessa oikeusministeriön johdolla toimivassa kansainvälisten rikosoikeusapuasioiden seurantatyöryhmässä, jonka työhön osallistuvat myös muut toimivaltaiset viranomaiset. Mahdollisesti tarvittavat lisämuutokset säädöksiin tehtäisiin yleissopimuksen soveltamisesta saatujen kokemusten perusteella.

Esityksessä ehdotetaan myös, että Suomi peruuttaisi eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan tekemänsä varauman. Varauman peruuttamisella Suomi mahdollistaisi osallistumisensa yhteistyöhön vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikaisessa siirtämisessä rikosasioissa. Esityksen mukaan säädettäisiin erillinen laki, joka sisältäisi tällaista yhteistyötä koskevat säännökset. Lain säännöksiä voitaisiin soveltaa kaikkiin valtioihin.

2. Nykytila

2.1. Yleistä

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelevät Suomessa sekä kansallinen lainsäädäntö että kansainväliset sopimukset. Suomessa on voimassa rikosoikeusapua koskeva yleislaki sekä lisäksi erityislakeja. Lisäksi Suomi on osapuolena useissa kansainvälisissä rikosoikeusapua sääntelevissä yleissopimuksissa ja myös kahdenvälisissä valtiosopimuksissa.

2.2. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

Suomessa on vuonna 1994 tullut voimaan laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Kyseinen laki on kansainvälistä rikosoikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, jonka perusteella Suomen viranomaiset voivat antaa ja pyytää oikeusapua toisen valtion viranomaisilta. Lain periaatteena on, että Suomen viranomaiset voivat lain nojalla antaa toisen valtion viranomaisille oikeusapua siitä riippumatta, onko Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä voimassa valtiosopimusta. Oikeusavun antamisen edellytyksenä ei ole myöskään se, että pyynnön esittänyt valtio muutoin antaisi vastaavaa oikeusapua Suomelle. Suomen viranomaiset voivat siten periaatteessa pelkästään rikosoikeusapulain nojalla antaa ja pyytää oikeusapua toisen valtion viranomaiselta.

Vaikka rikosoikeusapulaki on oikeusapua koskeva yhtenäinen säännöstö, Suomen kansainväliset velvoitteet toisia valtioita kohtaan oikeusapua annettaessa sekä Suomen oikeudet saada oikeusapua toisilta valtioita määräytyvät kansainvälisten sopimusten nojalla. Tältä osin keskeisin yleissopimus on eurooppalainen oikeusapusopimus, johon on liittynyt 41 valtiota syyskuuhun 2002 mennessä. Rikosoikeusapulaissa on kyseisen periaatteen mukainen säännös, jonka mukaan lain säännösten estämättä kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annetaan myös siten kuin oikeusavun antamisesta on erikseen

sovittu tai säädetty (30 §). Rikosoikeusapulakia ja kansainvälisiä yleissopimuksia sovelletaan näin ollen rinnakkain toistensa kanssa.

Rikosoikeusapulakia voidaan pitää kansainvälistä rikosoikeusapua koskevana yleislakina myös sen takia, että sitä voidaan pitää eurooppalaisen oikeusapusopimuksen transformaatiolakina. Rikosoikeusapulain säännökset ovat eurooppalaisen oikeusapusopimuksen määräysten mukaiset, eikä lain ja sopimuksen välillä ole ristiriitaa, joten usein pelkän lain soveltaminen on riittävää. Osittain rikosoikeusapulaki sallii oikeusavun antamisen jopa joustavammin ja laajemmin kuin eurooppalainen oikeusapusopimus. Toisaalta rikosoikeusapulaki ei sisällä säännöksiä joistakin eurooppalaisen oikeusapusopimuksen alaan kuuluvista kysymyksistä, kuten vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä.

Koska Suomen viranomaisten oikeus saada oikeusapua toisilta valtiolta määräytyy kansainvälisten sopimusten sekä näiden valtioiden sisäisen lainsäädännön perusteella, rikosoikeusapulakiin sisältyy ainoastaan joitakin säännöksiä oikeusavun pyytämisestä toisilta valtioilta. Ne edellytykset, joiden perusteella toiset valtiot antavat oikeusapua, ovat hyvin erilaisia, eikä näitä ole mahdollista säännellä rikosoikeusapulaissa. Oikeusavun antamisen edellytykset vaihtelevat myös eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen liittyneiden valtioiden välillä. Tämä johtuu siitä, että yleissopimukseen on mahdollista tehdä varauksia ja lisäksi sopimukseen liittyneiden valtioiden sisäinen lainsäädäntö voi poiketa sopimuksen määräyksistä.

Näin ollen suurin osa rikosoikeusapulain säännöksistä koskee sitä, millä edellytyksillä Suomen viranomaiset voivat antaa oikeusapua toisen valtion viranomaisille. Tämä tarkoittaa, että varsinkin tilanteissa, jossa Suomen viranomaiset pyytävät oikeusapua, ne joutuvat toimimaan Suomen ja vieraan valtion välillä voimassaolevan kansainvälisen sopimuksen mukaisesti. Erityisesti oikeusapua pyydetessä ei näin ollen yleensä ole riittävää, että Suomen viranomaiset soveltavat ainoastaan

rikosoikeusapulain säännöksiä.

Rikosoikeusapulakiin liittyy myös asetus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (13/1994). Asetus sisältää lakia täydentäviä yksityiskohtaisia säännöksiä oikeusavun antamisesta ja pyytämisestä.

Rikosoikeusapulakiin liittyy lisäksi laki oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (11/1994). Myös oikeudenkäymiskaareen ja pakkokeinolakiin (450/1987) sisältyy joitakin säännöksiä, jotka tulee ottaa huomioon kansainvälisessä rikosoikeusyhteistyössä. Lisäksi oikeusapua koskevia erityissäännöksiä sisältyy entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annettuun lakiin (12/1994) sekä kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annettuun lakiin (1284/2000).

2.3. Pohjoismaista yhteistyötä koskeva lainsäädäntö

Rikosoikeusapulain ja kansainvälisten yleissopimusten lisäksi Suomen viranomaisten tulee kansainvälisessä rikosoikeusapuyhteistyössä ottaa huomioon erityinen pohjoismaista yhteistyötä koskeva lainsäädäntö. Tiedoksiannosta ja todistelusta on Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken vuonna 1974 tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975). Tarkemmat sopimuksen soveltamista koskevat säännökset on annettu asetuksessa pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (470/1975). Lisäksi Suomessa on voimassa yhteispohjoismaiseen lainsäädäntöön perustuva laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (349/1975). Kyseiset pohjoismaista yhteistyötä koskevat säännökset on Suomessa katsottu asemaltaan sellaisiksi, että Suomen viranomaiset voivat soveltaa niitä rinnakkain eurooppalaisen

oikeusapusopimuksen ja rikosoikeusapulain kanssa.

2.4. Kansainväliset yleissopimukset

Keskeisin Suomessa voimassaoleva rikosoikeusapua koskeva yleissopimus on edellä mainittu eurooppalainen oikeusapusopimus. Lisäksi Suomi on saattanut kansallisesti voimaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 17 maaliskuuta 1978 tehdyn lisäpöytäkirjan (SopS 14/1985), jäljempänä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirja.

Lisäksi Suomi on saattanut voimaan niin sanotun Schengenin yleissopimuksen (tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehty yleissopimus, SopS 23/2001), joka sisältää myös rikosoikeusapua koskevia määräyksiä.

Lisäksi Suomi on liittynyt useisiin muihin kansainvälistä rikosoikeusyhteistyötä koskeviin yleissopimuksiin, joihin sisältyy myös kansainvälistä rikosoikeusapua koskevia määräyksiä. Näistä merkittävimpinä voidaan pitää rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevaa yleissopimusta (SopS 53/1994) sekä Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimusta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan (SopS 44/1994).

2.5. Kahdenväliset valtiosopimukset

Suomi on myös tehnyt joidenkin valtioiden kanssa kahdenvälisiä valtiosopimuksia kansainvälisestä rikosoikeusavusta taikka rikostorjuntaa tai muuta yhteistyötä koskevia sopimuksia, jotka sisältävät määräyksiä kansainvälisestä rikosoikeusavusta. Kyseisiä valtioita ovat Australia, Latvia, Liettua, Puola, Ukraina, Unkari, Venäjä ja Viro. Jotkut kyseisistä valtioista ovat myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen osapuolia.

2.6. Voimaantulevat yleissopimukset

Kansainvälisessä yhteistyössä on lisäksi saatu valmisteltua joitakin kansainvälistä rikosoikeusapua koskevia yleissopimuksia, joita Suomi ei ole vielä saattanut kansallisesti voimaan. Euroopan neuvostossa on 8 päivänä marraskuuta 2001 hyväksytty eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toinen lisäpöytäkirja (jäljempänä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toinen lisäpöytäkirja), joka Suomen on tarkoitus allekirjoittaa vuoden 2002 aikana. Lisäpöytäkirjan sisältö vastaa pääosin EU:n oikeusapusopimuksen määräyksiä. Yhdistyneiden kansakuntien yhteistyössä on 15 päivänä marraskuuta 2000 hyväksytty kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus, joka sisältää myös rikosoikeusapua koskevia määräyksiä. Suomi on allekirjoittanut YK:n yleissopimuksen 12 päivänä joulukuuta 2000. Euroopan unionissa tehtävässä yhteistyössä on lisäksi vuonna 1997 tehty yleissopimus tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä (EYVL C 24, 23.1.1998), jäljempänä Napoli II yleissopimus. Napoli II yleissopimus sisältää Euroopan unionin oikeusapusopimuksen kanssa rinnakkaisia määräyksiä muun muassa valvotuista läpilaskuista, peitetutkinnasta ja yhteisistä tutkintaryhmistä. EU:n jäsenvaltiot ovat myös lokakuussa 2001 allekirjoittaneet EU:n oikeusapusopimukseen tehdyn pöytäkirjan (EYVL C 326, 21.11.2001), joka sisältää määräyksiä muun muassa pankkitietojen saamisesta, vero-, tulli- ja valuuttarikoksista sekä poliittisista rikoksista.

Edellä mainitut yleissopimukset on tarkoitus saattaa Suomessa lähiaikoina voimaan.

Edellä mainittujen yleissopimusten lisäksi EU:n jäsenvaltiot ovat vuonna 1998 tehneet yhteisen toiminnan rikosasioissa annettavassa keskinäisessä oikeusavussa noudatettavista hyvistä toimintatavoista (EYVL L 191, 7.7.1998).

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on hyväksyä ja saattaa kansallisesti voimaan EU:n oikeusapusopimus, joka täydentää erityisesti eurooppalaista oikeusapusopimusta.

Kuten edellä on todettu, yleissopimus sisältää yksittäisiä määräyksiä, jotka täydentävät Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä voimassaolevia sopimuksia. Yleissopimuksen tiettyjä määräyksiä sovelletaan myös suhteessa Norjaan ja Islantiin. Kyseiset määräykset on määritelty yleissopimuksen 2 artiklassa.

Yleissopimuksen 3 artikla laajentaa velvoitteen antaa rikosoikeusapua tiettyihin hallinnollisiin asioihin sekä asioihin, joissa on kyse oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Yleissopimuksen 4 artikla laajentaa rikosoikeusapupyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion velvollisuutta noudattaa pyynnön täyttämässä pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön muotoja ja menettelyjä. Lisäksi artikla sisältää määräykset oikeusavussa noudatettavista määräajoista. Esityksen mukaan kyseiset määräykset vastaavat pääosin Suomen voimassaolevaa lainsäädäntöä.

Yleissopimuksen 4 artiklan osalta esityksessä ehdotetaan, että rikosoikeusapulain 11 ja 17 §:n sanamuodot muutetaan vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä. Ehdotettu muutos tarkoittaisi, että oikeusapupyynnön toimeenpanossa on noudatettava pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, milloin tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseränteiden vastaisena, jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty. Ehdotettu muutos tiukentaisi Suomen viranomaisten velvollisuutta noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä. Esityksen mukaan muutettavaksi ehdotettuja säännöksiä sovellettaisiin myös muihin valtioihin kuin EU:n jäsenvaltioihin.

Yleissopimuksen 5 artikla laajentaa EU:n jäsenvaltioiden velvoitetta suorittaa oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannot postitiedoksiantoina, sillä artiklan mukaan pääsääntönä EU:n jäsenvaltioiden välillä on, että oikeudenkäyntiasiakirjat toimitetaan toisen jäsenvaltion alueella oleville henkilöille suoraan postitse. Suomen rikosoikeusapulaki ei sisällä postitiedoksiantoja koskevia säännöksiä, eikä sellaisia ehdoteta otettavaksi lakiin. Yleissopimuksen määräystä sovellettaisiin suoraan ja lisäksi yleissopimuksen voimaansaattamislakiin (2 §) otettaisiin

säännös, jossa selvennettäisiin, miten voimassaoleva lainsäädäntö soveltuu postitiedoksiantoihin.

Yleissopimuksen 6 artikla sisältää määräykset viranomaisten välillä noudatettavasta yhteydenpitojärjestyksestä. Artikla laajentaisi viranomaisten velvoitetta olla suoraan yhteydessä toisen jäsenvaltion alueellisesti toimivaltaisiin viranomaisiin, joka tarkoittaa, että oikeusapupyynnöiden toimittaminen keskusviranomaisten eli oikeusministeriöiden kautta vähenisi. Rikosoikeusapulaki mahdollistaa jo nyt artiklan tarkoittamat suorat yhteydet.

Yleissopimuksen 7 artikla sisältää määräykset oma-aloitteisesta tietojen vaihdosta viranomaisten välillä.

Yleissopimuksen 8 artikla sisältää määräykset siitä, että rikoksella hankitut esineet voidaan antaa toiselle jäsenvaltiolle, jotta ne voidaan palauttaa oikealle omistajalle. Kyseisten määräysten ei katsota edellyttävän lainsäädännön muuttamista.

Yleissopimuksen 9 artikla sisältää määräyksiä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen jäsenvaltioon tutkintaa varten. Suomen voimassaolevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä tällaisesta yhteistyöstä ja Suomella on varauma eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan, jolla mahdollistetaan yhteistyö vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikaisessa siirtämisessä.

Esityksessä ehdotetaan, että Suomi poistaa edellä mainitun 11 artiklaan tehdyn varauman ja että säädetään erillinen laki, joka sisältää yleiset säännökset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa toiseen valtioon. Ehdotettu laki sisältäisi säännökset sekä yleissopimuksen 9 artiklan kaltaisesta yhteistyöstä että eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan kaltaisesta yhteistyöstä. Esityksen mukaan laki olisi soveltamisalaltaan yleinen ja siis soveltuisi myös muihin kuin EU:n jäsenvaltioihin. Vapautensa menettänyt henkilö, joka ei olisi Suomen kansalainen, voitaisiin siirtää myös vastoin tahtoaan, mutta ainoastaan Euroopan unionin toiseen jäsenvaltioon. Suomen kansalainen voitaisiin

siirtää toiseen valtioon ainoastaan, jos hän suostuu tähän.

Yleissopimuksen 10 artikla mahdollistaa toisessa jäsenvaltiossa olevan todistajan tai asiantuntijan kuulemisen videokokouksen avulla. Artiklan mukaan menettelyä voidaan jäsenvaltion tämän salliessa soveltaa myös rikoksesta epäiltyihin tai vastaajiin, jos henkilö tähän suostuu. Todistajien ja asiantuntijoiden osalta menettelyyn ei vaadita suostumusta. Suomen voimassaoleva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä videokokouksen käyttämisestä, mutta asiasisältöisen lainsäädännön laatimista ei ole katsottu tarpeelliseksi, vaan yleissopimuksen määräystä sovellettaisiin suoraan sekä oikeusapua annettaessa että pyydettyessä. Erityisesti videokokouksen käytön helpottamiseksi esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että rikosoikeusapulakiin lisätään säännös, jonka mukaan toimivaltainen viranomainen voi päättää, että oikeusapupyynnön täyttämiseksi käytetään vierasta kieltä, jos se pitää tätä perusteltuna. Yleissopimuksen 11 artikla mahdollistaa taas todistajan tai asiantuntijan kuulemisen puhelinkokouksen avulla. Menettelyyn vaaditaan suostumus.

Yleissopimuksen 12 artikla sisältää valvottuja läpilaskuja koskevan määräyksen, joka ei ole ristiriidassa Suomen lainsäädännön kanssa. Artikla laajentaa valvottuja läpilaskuja koskevan yhteistyön koskemaan myös muuta laitonta toimintaa kuin huumausainekauppaa.

Yleissopimuksen 13 artikla sisältää määräykset yhteisten tutkintaryhmien toiminnasta jäsenvaltioissa. Kyseisen artiklan määräysten voimaansaattamisesta annetaan erillinen hallituksen esitys samanaikaisesti tämän esityksen kanssa. Yhteisten tutkintaryhmien toiminta on jo nykyään mahdollista Suomen lainsäädännön nojalla, mutta artikla muodostaa menettelysäännöt tällaiselle toiminnalle EU:n jäsenvaltioiden välillä.

Yleissopimuksen 14 artikla antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden sopia osallistumisesta toisen jäsenvaltion alueella suoritettuun peitetutkintaan. Artiklan tarkoittamaan yhteistyöhön osallistuminen tarkoittaa, että jäsenvaltiot voivat sopia, että

jäsenvaltion virkamies suorittaa toisen jäsenvaltion alueella peitetutkintaa. Se, mitä toimia toisen jäsenvaltion alueella voidaan suorittaa, jää kansallisen lainsäädännön varaan. Esityksen mukaan Suomi osallistuisi artiklassa tarkoitettuun yhteistyöhön. Esityksen mukaan tämä edellyttää rikosoikeusapulain 23 §:n muuttamista siten, että pakkokeinolain ja poliisilain mukaiset peitetoiminta ja valestot lisätään toimiksi, joita voidaan käyttää rikosoikeusavussa. Esityksen mukaan näitä toimia voitaisiin käyttää Suomessa rikosoikeusapupyynnön täyttämiseksi myös muiden kuin EU:n jäsenvaltioiden pyynnöstä. Esityksen mukaan sitä vastoin ainoastaan EU:n jäsenvaltion virkamiehelle voitaisiin antaa oikeus toimia Suomen alueella. Toimivaltuudesta otettaisiin esityksen mukaan säännös yleissopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ään.

Toisen jäsenvaltion alueella toimivien jäsenvaltion virkamiesten rikos- ja siviilioikeudellisesta vastuusta on määräykset yleissopimuksen 15 ja 16 artiklassa. Määräysten mukaan tällaiset virkamiehet rinnastettaisiin kansallisiin virkamiehiin, joten heillä olisi vastaavat velvoitteet ja suoja kuin kansallisilla virkamiehillä. Siviilioikeudellisen vastuun osalta esityksessä ehdotetaan, että rikosoikeusapulakiin otetaan säännös (25 b §), jonka mukaan Suomen alueella rikosoikeusapuun liittyvissä virkatehtävissä toimivan ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttama vahinko korvataan siten, että ulkomaalainen virkamies rinnastetaan suomalaisen virkamieheen. Säännös soveltuisi myös muihin kuin yleissopimuksen nojalla Suomessa toimiviin virkamiehiin.

Yleissopimuksen 17—22 artikla sisältävät määräykset EU:n jäsenvaltioiden yhteistyöstä telekuuntelun suorittamisessa. Määräykset eivät poikkea jo nykyisin rikosoikeusapulaissa voimassaolevasta periaatteesta, jonka mukaan Suomen viranomaiset voivat antaa oikeusapua telekuuntelun suorittamisessa Suomen alueella, jos kuuntelu voitaisiin suorittaa vastaavassa tapauksessa Suomessa. Määräykset täydentävät nykyisin voimassaolevaa yhteistyötä lähinnä siten, että

yleissopimuksen mukaan jäsenvaltioiden tulee antaa toisilleen oikeusapua myös sellaisessa tilanteessa, jossa jäsenvaltio tarvitsee toiselta jäsenvaltiolta ainoastaan teknistä apua telekuuntelun suorittamisessa. Yleissopimuksessa tarkoitetut teknistä apua koskevat tilanteet liittyvät erityisesti satelliittipuhelimien telekuunteluun. Suomen voimassaoleva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä tällaisesta yhteistyöstä. Esityksen mukaan erillistä asiasisältöistä lainsäädäntöä ei luotaisi, vaan Suomen viranomaiset voisivat soveltaa suoraan yleissopimuksen määräyksiä. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otettaisiin kuitenkin telekuuntelun osalta kolme säännöstä, jossa lähinnä selvennettäisiin, miten voimassaoleva laki soveltuu yleissopimuksessa tarkoitettuun telekuunteluun.

Telekuuntelua koskeva 20 artikla sallisi jäsenvaltion teknisesti suorittaa telekuuntelua toisen jäsenvaltion alueella. Lupa kuunteluun tulisi kuitenkin aina hankkia siitä jäsenvaltiosta, jossa kuuntelun kohde on. Luvan hyväksyminen päätettäisiin kansallisen lainsäädännön mukaisesti samalla tavoin kuin vastaavassa kansallisessa asiassa. Yleissopimus siis määrää jäsenvaltioiden välillä noudatettavat periaatteet tilanteissa, joissa telekuuntelu on teknisesti mahdollista suorittaa toisen jäsenvaltion alueella. Tällaiset tilanteet koskevat erityisesti satelliittipuhelinten, mutta myös tavanomaisten matkapuhelinten kuuntelua. Suomen voimassaoleva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä tällaisesta yhteistyöstä. Esityksen mukaan erillistä asiasisältöistä lainsäädäntöä ei luotaisi, vaan yleissopimuksen määräyksiä voitaisiin soveltaa suoraan.

Lisäksi telekuuntelua koskeva yleissopimuksen 19 artikla asettaa jäsenvaltioille velvollisuuden huolehtia, että niiden alueella sijaitsevat satelliittipuhelinten kuuntelun mahdollistavat maa-asetmat tulee voida varustaa niin, että satelliittipuhelinten kuuntelu voi olla teknisesti mahdollista sellaisen jäsenvaltion alueella, jossa telekuuntelun kohde on. Suomen voimassaoleva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä tällaisesta

varusteluvollisuudesta.

Yleissopimuksen 23 artikla sisältää määräyksen henkilötietojen suojasta, joka esityksen mukaan ei edellytä erillisen lainsäädännön laatimista. Yleissopimuksen 24—30 artikla sisältävät tavanomaisia loppumääräyksiä.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimella on yleissopimuksen osalta Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 35 artiklan mukainen toimivalta antaa ennakkoratkaisuja sekä ratkaista jäsenvaltioiden välisiä tai jäsenvaltioiden ja komission välisiä riitoja. Suomi on Amsterdamin sopimuksen hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä antanut julistuksen, jonka mukaan Suomi on hyväksynyt Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisutoimivallan siten, että kaikki tuomioistuimet voivat pyytää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelta yleissopimusten pätevyyttä ja tulkintaa koskevia ennakkoratkaisuja.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Yleistä

Yleissopimuksen voimaansaattaminen Suomessa tulisi tehostamaan Suomen ja EU:n muiden jäsenvaltioiden viranomaisten välistä yhteistyötä kansainvälisessä rikosoikeusavussa. Yleissopimus sisältää useita määräyksiä, joiden voidaan katsoa hyödyntävän Suomen viranomaisia tehokkaan rikosoikeusavun saamiseksi toisista EU:n jäsenvaltioista. Yleissopimuksen voimaansaattamisen voidaan katsoa helpottavan esitutkintaa sellaisten rikosten osalta, jotka liittyvät useaan EU:n jäsenvaltioon. Tiedetyt yleissopimuksen määräykset tehostavat erityisesti kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden esitutkintaa. Tällaisia määräyksiä ovat erityisesti yhteisiä tutkintaryhmiä, valvottuja läpilaskuja, peitetutkintaa ja telekuuntelua koskevat määräykset. Lisäksi yleissopimuksen voidaan katsoa tehostavan ja helpottavan tavanomaista kansainvälistä yhteistyötä. Tällaisia määräyksiä ovat yleissopimuksen määräykset siitä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannot

suoritetaan pääsääntöisesti postitse ja määräykset siitä, että viranomaisten välisessä yhteydenpidossa siirrytään niin sanottuihin suoriin yhteyksiin. Yleissopimuksen voimaantuloa voidaan pitää merkittävänä muutoksena EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä.

4.2. Taloudelliset vaikutukset

Yleissopimuksen voimaansaattamisella on taloudellisia vaikutuksia erityisesti telekuuntelua koskevien määräysten osalta (17—22 artikla). Yleissopimus edellyttää tiettyjen varustelujen tekemistä, jotta yleissopimuksen tarkoittama yhteistyö telekuuntelussa olisi mahdollista. Tämä koskee erityisesti yleissopimuksessa omaksuttua periaatetta, jonka mukaan telekuunteluyhteistyötä tulisi pääsääntöisesti tehdä siten, että televiestit siirretään välittömästi toiseen jäsenvaltioon. Tällainen välitön siirto ei tällä hetkellä ole Suomessa mahdollinen ja sen toteuttaminen edellyttää tiettyjä varustelutoimia.

Merkittävin osa varustelukuluista aiheutuu kuitenkin siitä, että suomalaisten teleyritysten televerkkoja ja -palveluja ei olla varustettu siten, että matkapuhelinten kuuntelu Suomessa olisi täysin kattavasti mahdollista. Teleyritysten yleistä varusteluvollisuutta koskeva sääntely on hyväksytty telemarkkinalakiin jo vuonna 1999 annetulla lailla (566/1999), mutta täysin kattavia varusteluja ei ole tehty. Yleissopimus edellyttää, että Suomen viranomaiset täyttävät telekuuntelua koskevan oikeusapupyynnön, jos kuuntelun kohde on Suomen alueella ja yleissopimuksen muut edellytykset täyttyvät. Teleyritysten varusteluvollisuudesta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten voidaan kuitenkin katsoa pääosin syntyneen jo telemarkkinalain varusteluvollisuutta koskevan sääntelyn hyväksymisen yhteydessä. Arvioitavaksi tulee, missä laajuudessa varustelutoimet on välttämätöntä suorittaa yleissopimuksen soveltamisessa. Jos kaikki edellä mainitut telekuuntelua koskevat varustelut suoritetaan, keskusrikospoliisin alustavan arvion mukaan varustelusta aiheutuu kokonaisuutena noin

6,5 miljoonan euron menot, jotka tulisivat viestintämarkkinoita koskevan lainsäädännön muuttamista koskevan hallituksen esityksen 112/2002 vp mukaan valtion maksettaviksi. Lisäksi telekuuntelun osalta varustelumenoja saattaa aiheuttaa yleissopimuksen 19 artiklan määräysten mukainen velvollisuus, jonka mukaan Suomessa sijaitseva satelliittipuhelinten telekuuntelun mahdollistava maa-asema tulee varustaa siten, että toiset EU:n jäsenvaltiot voivat halutessaan suorittaa telekuuntelua omalla alueellaan. Myös nämä kulut tulisivat hallituksen esityksen 112/2002 vp mukaan valtion maksettaviksi. Epäselvää on, voisiko kyseisistä kuluista vastata viime kädessä se jäsenvaltio, joka haluaa suorittaa telekuuntelua 19 artiklassa tarkoitetun kaukoyhteyden avulla. Suomessa on tällä hetkellä yksi maa-asema, jonka kattavuusalueeseen kuuluu kaksi EU:n jäsenvaltiota. Kyseinen maa-asema ei kuitenkaan ole tällä hetkellä toiminnassa. Kuluja saattaa tulevaisuudessa aiheuttaa myös se, että Suomen viranomaiset haluavat Suomeen 19 artiklan mukaisen satelliittipuhelinten telekuuntelun mahdollistavan teknisen järjestelyn. Tällä hetkellä tällaista teknistä varustelua ei ole pidetty tarpeellisena.

4.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Yleissopimuksen video- ja puhelinkuulemista koskevat yleissopimuksen 10 ja 11 artikla edellyttävät joitakin laitehankintoja, jotka aiheuttavat kustannuksia sisäasianministeriön ja oikeusministeriön hallinnon alalla. Yleissopimuksen videokokouksen avulla tapahtuvaa todistajan ja asiantuntijan kuulemista koskevan 10 artiklan tehokas soveltaminen edellyttää, että Suomen viranomaisten käyttöön saadaan yhteistyön mahdollistavat tekniset välineet. Myös muussa kansainvälisessä yhteistyössä ja myös kansallisessa oikeudenkäyntimenettelyssä on tarkoitus lähivuosina ottaa käyttöön videokokouksen mahdollistavia teknisiä välineitä. Näin ollen hankittavista välineistä aiheutuvat

kustannukset kohdistuisivat osittain myös muihin velvoitteisiin. Lisäksi teknisen laitteiston hankkiminen käytännössä vähentäisi tulevaisuudessa viranomaisten matkakuluja, sillä Suomen viranomaisten ei tarvitsisi matkustaa toiseen jäsenvaltioon esimerkiksi todistajan kuulemista varten. Videolaitteistojen hankkimista koskevia kustannuksia ei voida kuitenkaan pitää merkittävänä.

Myös puhelinkuulemisen (11 artikla) toteuttaminen saattaa edellyttää joidenkin teknisten välineiden hankintaa, mutta myöskään näitä kustannuksia ei voida pitää merkittävänä.

Jotta yleissopimusta voidaan tehokkaasti soveltaa Suomessa, tulee toimivaltaisille viranomaisille eli lähinnä esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja tuomioistuimille järjestää koulusta yleissopimuksen sisällöstä. Koulutuksesta aiheutuu kustannuksia sisäasianministeriön, oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön toimialalle. Koulutustarvetta voidaan pitää suhteellisen laajana. Tarvittava koulutus voitaneen kuitenkin järjestää nykyisen koulutusjärjestelmän avulla.

Edellä mainittujen teknisten välineiden hankinta ja riittävän laaja koulutus mahdollistavat sen, että Suomen viranomaiset voivat hyödyntää yleissopimuksen mahdollistamia tehokkaampia yhteistyömuotoja.

Yleissopimuksen voimaantulo aiheuttaa muutoksia viranomaisten yhteydenpitojärjestykseen, sillä yleissopimuksen 6 artikla vähentää tarvetta keskusviranomaisen käyttöön kansainvälisessä rikosoikeusapuyhteistyössä. Näin ollen Suomen viranomaisten tulisi aikaisempaa laajemmin olla suoraan yhteydessä toisen jäsenvaltion viranomaiseen ilman keskusviranomaisen eli oikeusministeriön myötävaikutusta. Esimerkiksi syyttäjien osalta tämä tulee tarkoittamaan, että yhteydenpito toisen EU:n jäsenvaltion viranomaisiin sekä oikeusapupyyntöjen laatiminen ja niiden sisällöstä vastaaminen tulee yhtä selkeämmin olemaan syyttäjän omalla vastuulla. Suurimmissa syyttäjäyksiköissä tämä aiheuttaa mitä ilmeisimmin työn ja ehkä

hallinnonkin uudelleen järjestelyä. Viranomaisten yhteydenpitojärjestykseen aiheutuvia muutoksia voidaan pitää merkittävänä.

Suoraan yhteydenpitojärjestykseen siirtyminen lisää paikallisten toimivaltaisten viranomaisten koulutustarvetta, sillä keskusviranomaisella ei enää olisi keskeistä asemaa oikeusapupyyntöjen esittämisessä ja lähettämisessä. Myös yleissopimuksen 5 artiklan, joka edellyttää ensisijaisesti postitiedoksiantojen käyttöä oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannossa, voidaan katsoa vähentävän keskusviranomaisen asemaa. Artikla tarkoittaa, että myös tiedoksiannot hoidettaisiin aikaisempaa useammin suoraan toimivaltaisten paikallisviranomaisten toimesta ilman keskusviranomaisen myötävaikutusta. Toisaalta siirtymisen suoriin viranomaisyhteyksiin voidaan katsoa lisäävän keskusviranomaisen eli oikeusministeriön neuvonta- ja ohjaustehtäviä.

Myös Valtakunnansyyttäjänviraston ohjaustehtävät todennäköisesti lisääntyvät ja saattavat aiheuttaa tarpeita lisähenkilöstön palkkaamiseen.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Valmistelun aikana on saatu lausunnot Helsingin hovioikeudelta, Helsingin käräjäoikeudelta, Keskusrikospoliisilta, Rajavartiolaitoksen esikunnalta, sisäasiainministeriöltä, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen Lakimiesliitolta, Tampereen käräjäoikeudelta, Tullihallitukselta, Turun käräjäoikeudelta, ulkoasiainministeriöltä, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, valtiovarainministeriöltä ja Viestintävirastolta.

Yleissopimuksen valmisteluvaiheessa valtioneuvosto on lähettänyt eduskunnalle yleissopimuksesta selvityksen E 59/1996 vp sekä kirjelmän U 66/1996 vp sekä lisäksi täydentäviä tietoja asian käsittelystä Euroopan unionissa. Lakivaliokunta on antanut yleissopimuksesta lausunnot 15/1996 vp ja 3/2000 vp.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Esitykseen liittyy viestintämarkkinoita koskevan lainsäädännön muuttamista koskeva hallituksen esitys 112/2202 vp. Esityksessä 112/2002 vp ehdotetaan, että uuden viestintämarkkinalain 95 §:ään, joka koskee teleyrityksen velvollisuutta varustaa järjestelmänsä telekuuntelua ja televalvontaa varten, otetaan viittaus yleissopimukseen. Ehdotus täyttäisi yleissopimuksen edellyttämät muutokset teleyrityksen varustamisvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn.

Esitykseen liittyy myös oikeusministeriössä valmisteilla oleva hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta siten, että todistajaa tai muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä voitaisiin kuulla pääkäsittelyssä videoneuvottelua tai muuta vastaavaa soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen (rikosprosessin tarkistamista koskeva työryhmämietintö 2002:4). Esitys on tarkoitus antaa syksyllä 2002.

Lisäksi esitykseen liittyy kielilain muuttamista koskeva hallituksen esitys 92/2002 vp sekä hallituksen esitys 44/2002 vp rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Esityksessä 44/2002 vp ehdotetaan hätävarjelua koskeva rikoslain 3 luvun 6 §:n muuttamista. Kun muutettu säännös tulee voimaan tulisi tässä

esityksessä ehdotettua yleissopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ään sisältyvää viittausta kyseiseen rikoslain pykälään muuttaa.

6.2. Riippuvuus muista kansainvälisistä yleissopimuksista ja velvoitteista

Esityksen sisältöön vaikuttaa Euroopan neuvoston yhteistyössä valmisteltu eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toinen lisäpöytäkirja. Suomen tarkoituksena on allekirjoittaa lisäpöytäkirja vuoden 2002 aikana ja saattaa se kansallisesti voimaan lähiaikoina. Lisäpöytäkirjan sisältö on joiltain osin lähes yhdenmukainen yleissopimuksen kanssa. Lisäpöytäkirjan määräyksiä tulisi soveltaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioihin, joten sen soveltamisala on laajempi kuin tässä esityksessä voimaansaattavaksi ehdotetun yleissopimuksen. Siltä osin kuin on ollut tarpeellista, esityksessä on pyritty ottamaan huomioon lisäpöytäkirjan mahdollinen voimaantulo Suomessa.

Lisäksi esitys liittyy EU:n jäsenvaltioiden 13 päivänä kesäkuuta 2002 hyväksymään puitepäätökseen yhteisistä tutkintaryhmistä (EYVL L 162, 20.6.2002, s. 1). Kyseisen puitepäätöksen on tarkoituksena on saattaa aikaistetusti voimaan yleissopimuksen 13 artiklan määräykset yhteisistä tutkintaryhmistä. Puitepäätöksen täytäntöönpanoa koskeva hallituksen esitys annetaan samanaikaisesti tämän esityksen kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Yleissopimuksen ja varauman peruuttamisen perustelut

1.1. Yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

I osasto. Yleiset määräykset

1 artikla. Suhde muihin keskinäistä oikeusapua koskeviin yleissopimuksiin

Artiklassa selvennetään yleissopimuksen suhde muihin keskinäistä oikeusapua

koskeviin yleissopimuksiin, joita sovelletaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimuksen tarkoituksena on täydentää kohdassa lueteltujen sopimusten määräyksiä ja helpottaa niiden soveltamista Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Kyseiset sopimukset ovat eurooppalainen oikeusapusopimus, eurooppalaisen oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirja ja Schengenin yleissopimuksen keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevat määräykset, joita ei kumota 2 artiklan 2 kohdan nojalla. Lisäksi yleissopimus täydentää Belgian, Luxemburgin ja Alankomaiden välistä sopimusta rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta ja keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa kun on kyse Benelux-talousliittoon kuuluvien valtioiden välisistä suhteista. Koska Benelux-valtioiden välisellä sopimuksella ei ole Suomen osalta merkitystä, siihen ei esityksessä jäljempänä viitata.

Yleissopimus täydentää ja osittain korvaa artiklassa lueteltujen sopimusten määräyksiä. Jäsenvaltioiden välisessä rikosoikeusyhteistyössä sovelletaan myös jatkossa yleissopimuksen lisäksi tässä artiklassa lueteltuja sopimuksia. Tämä tarkoittaa, että yleissopimusta ei voi yksinään käyttää ainoana perustana oikeusapupyynnöille. Siltä osin kuin yleissopimuksen määräykset ovat ristiriidassa 1 kohdassa lueteltujen sopimusten kanssa, tulee soveltaa yleissopimuksen määräyksiä. Toisaalta artiklassa lueteltujen sopimusten määräykset ovat edelleen voimassa siltä osin kuin ne koskevat asioita, jotka eivät kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan yleissopimus ei vaikuta jäsenvaltioiden välillä tehtyjen kahdenvälisten tai monenvälisten sopimusten suotuisampien määräysten eikä, kuten eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 26 artiklan 4 kohdassa määrätään, niiden keskinäisen oikeusavun antamista rikosasioissa koskevien järjestelyjen soveltamiseen, joista on sovittu yhdenmukaisen lainsäädännön tai keskinäisen oikeusavun vastavuoroista antamista osapuolten alueella koskevan

erityisen järjestelmän perusteella. Suomella on 2 kohdassa tarkoitettua sääntelyä voimassa vain suhteessa pohjoismaihin. Suomen lainsäädäntöön sisältyy kaksi säädöstä, joiden osalta yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tulee harkita, mikä on niiden asema suhteessa yleissopimukseen. Suomen suhteissa pohjoismaihin voidaan soveltaa lakia velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (jäljempänä todistajan saapumisvelvollisuutta koskeva laki) sekä asetusta pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa. Kyseinen asetus sisältää tarkemmat määräykset Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa 26 päivänä huhtikuuta 1974 tehdyn sopimuksen soveltamisesta. Todistajan saapumisvelvollisuutta koskevaan lakiin liittyy lisäksi asetus korvauksen suorittamisesta toisesta pohjoismaasta Suomen tuomioistuimeen kutsutulle henkilölle (446/1975).

Yleissopimus ei sisällä määräyksiä, jotka koskevat todistajan velvollisuutta saapua tuomioistuimeen. Suomessa on katsottu, että todistajan saapumisvelvollisuutta koskevaa lakia sovelletaan rinnakkain eurooppalaisen oikeusapusopimuksen ja rikosoikeusapulain kanssa. Tämä tarkoittaa, että todistaja kutsutaan jostakin pohjoismaasta kuultavaksi Suomeen joko yksinomaan eurooppalaisen yleissopimuksen mukaisesti, jolloin kutsun noudattaminen on vapaaehtoista, taikka asettamalla todistajalle saapumisvelvollisuus yhteispohjoismaisen lainsäädännön nojalla (HE 61/1993 vp, s. 26). Todistajan saapumisvelvollisuutta koskeva laki ei ole ristiriidassa yleissopimuksen kanssa, eikä kyse siis ole sellaisesta yksinomaisesta järjestelystä, joka syrjäyttäisi muita sopimuksia. Tämän takia yleissopimuksen ei katsota vaikuttavan todistajan saapumisvelvollisuutta koskevaan lakiin, vaan laki jäisi voimaan ja sitä voitaisiin soveltaa kuten tähänkin asti rinnakkaisena järjestelynä muun sääntelyn ohella.

Yleissopimus sisältää määräyksiä, jotka koskevat tiedoksianto- ja todistelupyyntöjen

toimittamista, kuten myös asetus pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa. Pohjoismainen sääntely sisältää määräykset yhteydenpitojärjestyksestä, käytettävästä kielestä ja oikeusavun kustannuksista. Suomessa on myös tämän sääntelyn osalta katsottu, että sitä sovelletaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen ohella (HE 61/1993 vp, s. 28). Pohjoismainen sääntely ei ole ristiriidassa yleissopimuksen määräysten kanssa. Sen määräykset ovat hyvin pitkälle samansisältöiset kuin yleissopimuksen 6 artiklan määräykset oikeusapupyynnöiden toimittamisesta. Kyse ei ole myöskään velvoittavasta sääntelystä, jota olisi sovellettava yksinomaisena järjestelynä, joka syrjäyttäisi muita sopimuksia. Tämän takia yleissopimuksen ei katsota vaikuttavan pohjoismaiseen tiedoksiantoa ja todistelua koskevaan säännöstyöhön, vaan kyseinen sääntely jäisi voimaan ja sitä voitaisiin soveltaa kuten tähänkin asti rinnakkaisena järjestelynä muun sääntelyn ohella.

2 artikla. Schengenin säännöstyöhön liittyvät määräykset

Artikla sisältää selventävät määräykset siitä, mitä yleissopimuksen määräyksiä sovelletaan Schengenin säännöstyön nojalla Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Norjan ja Islannin välillä.

Artiklan 1 kohdan mukaan 3, 5, 6, 7, 12 ja 23 artiklan määräykset sekä 15 ja 16 artiklan määräykset siltä osin kuin ne liittyvät 12 artiklaan ja 1 artiklan määräykset siltä osin kuin ne liittyvät mainittuihin artikloihin ovat toimenpiteitä, joilla muutetaan Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välisen viimeksi mainittujen osallistumisesta Schengenin säännöstyön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen tehdyn sopimuksen liitteessä A tarkoitettuja määräyksiä tai jotka perustuvat niihin.

Artiklan 1 kohta tarkoittaa, että siinä mainittujen artiklojen määräyksiä sovelletaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Norjan ja Islannin välillä. Kyseisten artiklojen on katsottu täydentävän Schengenin yleissopimuksen määräyksiä ja

näin ollen Schengenin säännöstyön nojalla artiklat soveltuvat myös EU:n jäsenvaltioiden ja Norjan ja Islannin väliseen yhteistyöhön.

Artiklan 2 kohdassa kumotaan Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 49 artiklan a kohdan, 52, 53 ja 73 artiklan määräykset. Näitä määräyksiä ei siis enää sovelleta EU:n jäsenvaltioiden eikä EU:n jäsenvaltioiden ja Norjan ja Islannin välillä. Määräykset korvataan yleissopimuksen 3, 5, 6 ja 12 artiklan määräyksillä.

3 artikla. Menettelyt, joissa oikeusapua myös annetaan

Artikla sisältää määräykset siitä, että oikeusapua voidaan antaa myös tietyissä hallinnollisissa asioissa sekä asioissa, joissa on kyse oikeushenkilön rangaistusvastausta.

Artiklan 1 kohdan mukaan keskinäistä oikeusapua annetaan myös silloin, kun on kyse pyynnön esittäneen tai pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion tai molempien kansallisen lainsäädännön mukaan hallintoviranomaisten toimivaltaan kuuluvista teoista ja jos hallintoviranomaisen asiassa antama päätös voidaan saattaa erityisesti rikosasioissa toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Artiklan 1 kohdan sisältö on sama kuin Schengenin yleissopimuksen 49 artiklan a kohta.

Kyseinen Schengenin yleissopimuksen määräys kuuluu niihin, jotka on kumottu yleissopimuksen 2 artiklassa. Yleissopimuksen määräys siis korvaa Schengenin yleissopimuksen vastaavan määräyksen. Määräys laajentaa eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 1 artiklan mukaista soveltamisalaa siten, että oikeusapua voidaan antaa sellaisissa hallinnollisissa asioissa, joissa hallintoviranomaisen päätös voidaan saattaa rikosasioissa toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Eurooppalaista oikeusapusopimusta on tulkittu siten, että se mahdollistaa mainittujen hallinnollisten asioiden käsittelyssä oikeusavun antamisen vasta siinä vaiheessa kun asia on edennyt oikeusviranomaisten käsiteltäväksi. Yleissopimuksen mukaan oikeusapua voidaan antaa mainittujen tapausten osalta jo

aikaisemmassa vaiheessa eli asian hallinnollisessa käsittelyvaiheessa. Olennaista on, että kyse on asiasta, joka voidaan sen käsittelyn loppuvaiheessa viedä erityisesti rikosasioita käsittelevään tuomioistuimeen. Selitysmuistion mukaan tuomioistuimen, jossa asiaa mahdollisesti käsitellään, ei tarvitse olla yksinomaan rikosasioita käsittelevä tuomioistuin.

Joissakin jäsenvaltioissa, esimerkiksi Saksassa, on käytössä artiklassa tarkoitettuja hallinnollisia menettelyjä. Esimerkiksi Saksan lainsäädännön käsite ”Ordnungswidrigkeit” tarkoittaa rikkomusta, jota ei ole luokiteltu rikokseksi ja jota koskeva rangaistus on hallinnollisten viranomaisten määräämä sakko.

Suomen rikosoikeusapulain 1 §:n 1 momentin mukaan lain säännöksiä sovelletaan kansainväliseen oikeusapuun rikosasiassa, jonka käsittely oikeusapua pyydetessä kuuluu pyynnön esittäneen Suomen viranomaisen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan. Lain soveltamisalaa ei siten ole sidottu oikeusviranomaisen käsitteeseen kuten eurooppalaisen oikeusapusopimuksen soveltamisalaa. Lain mukaan oikeusapua voidaan antaa rikosasian käsittelyä varten kun asia kuuluu pyynnön esittäneen Suomen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan siitä riippumatta, onko viranomainen oikeus- vai hallintoviranomainen. Suomen viranomaisten osalta lain 5 § kuitenkin täsmentää, että Suomessa oikeusapua voivat pyytää vieraalta valtiolta oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäv viranomainen ja esitutkintaviranomainen.

Suomessa oikeusapua voivat pyytää vain nämä viranomaiset niiden käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Laissa ei ole sitä vastoin määritely, mitkä Suomen viranomaiset voivat oikeusapua antaa. Suomen viranomaiset voivat antaa oikeusapua aina kun asia kuuluu pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan kunhan muut edellytykset oikeusavun antamiselle ovat olemassa. Oikeusapua voidaan antaa, vaikka pyynnön olisi esittänyt vieraan valtion hallintoviranomainen ja oikeusapua voi Suomessa antaa myös hallintoviranomainen. Rikosoikeusapulaki näin ollen mahdollistaa

jo nyt sen, että Suomen viranomaiset voivat artiklan 1 kohdan edellyttämällä tavalla antaa oikeusapua jäsenvaltion hallintoviranomaiselle. Suomessa taas ei ole sellaista hallintoviranomaista, jolle tulisi antaa artiklan edellyttämällä tavalla oikeus pyytää oikeusapua. Näin ollen rikosoikeusapulaki ei tältä osin ole ristiriidassa artiklan 1 kohdan määräysten kanssa.

Artikla sisältää lisäksi määräyksen oikeusavun antamisesta tilanteesta, jossa pyynnön esittäneen valtion lainsäädännön mukaan on kyse oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Artiklan 2 kohdan mukaan keskinäistä oikeusapua annetaan myös rikosoikeudellisissa menettelyissä ja 1 kohdassa tarkoitetuissa, sellaisia tekoja koskevissa menettelyissä, joista oikeushenkilö voidaan asettaa vastuuseen pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Kohta edellyttää, että oikeusapua annetaan tilanteissa, joissa oikeushenkilön rangaistusvastuu voi toteutua pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa joko rikosoikeudellisessa tai artiklan 1 kohdassa tarkoitettussa hallinnollisessa menettelyssä. Selitysmuistion mukaan se, ettei pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännössä säädetä kyseistä tekoa koskevasta oikeushenkilön hallinnollisesta tai rikosoikeudellisesta vastuusta, ei yksinään ole peruste kieltäytyä antamasta oikeusapua. Kohdan ei voida katsoa tarkoittavan sitä, että pakkokeinojen osalta luovuttaisiin rikosoikeusapulain 15 §:n mukaisesta kaksoisrangaistavuusvaatimuksesta.

Suomen rikosoikeusapulain mukaan oikeusapua annetaan, jos rikosasian käsittely kuuluu pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan. Suomen oikeusapulaki ei mahdollista kieltäytymistä oikeusavun antamisesta yksinään sillä perusteella, että pyynnössä esitetystä teosta ei ole Suomen lainsäädännössä säädetty oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Kuten edellä on todettu, rikosoikeusapulaki soveltuu myös hallinnollisiin viranomaisiin. Rikosoikeusapulain säännökset eivät siis ole ristiriidassa artiklan 2 kohdan määräysten kanssa.

4 artikla. **Muodollisuudet ja menettelyt keskinäistä oikeusapua koskevien pyyntöjen täyttämässä**

Artikla sisältää määräykset siitä, minkä jäsenvaltion lainsäädännön mukaisia muodollisuuksia ja menettelyjä sovelletaan oikeusapupyyntöjen täyttämässä, sekä määräykset oikeusavussa sovellettavista määräajoista.

Artiklan 1 kohta sisältää yleissopimuksen asettaman pääsäännön, jonka mukaan silloin kun keskinäistä oikeusapua annetaan, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on noudatettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion nimenomaisesti ilmoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä. Pääsääntöä noudatetaan, ellei yleissopimuksessa toisin määrätä ja elleivät kyseiset muodollisuudet ja menettelyt ole pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisia.

Kyseinen määräys muuttaa oikeusavussa noudatettuja periaatteita, sillä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 3 artiklassa määrätään, että oikeusapupyynnöt täytetään pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Yleissopimus antaa enemmän merkitystä pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisten menettelyjen noudattamiselle pyynnön täytäntöönpanossa. Artiklan määräys toisen jäsenvaltion pyytämien muodollisuuksien ja menettelyjen noudattamisesta koskee kuitenkin vain tilanteita, joissa pyynnön esittänyt jäsenvaltio on nimenomaisesti pyytänyt näiden muodollisuuksien ja menettelyjen noudattamista. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi kieltäytyä noudattamasta kyseisiä muodollisuuksia ja menettelyjä vain, jos ne ovat ristiriidassa sen lainsäädännön peruseriaatteiden kanssa tai jos yleissopimuksessa nimenomaisesti todetaan, että pyynnön täyttämiseen sovelletaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädäntöä.

Selitysmuistion mukaan määräyksen tarkoituksena on helpottaa oikeusavulla saatujen tietojen käyttöä todistusaineistona pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa oikeuskäsittelyn myöhemmissä vaiheissa. Käsitteet muodollisuudet ja menettelyt on ymmärrettävä laajasti ja ne voivat käsittää

esimerkiksi tilanteen, jossa pyynnössä esitetään, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen edustajan tai puolustuksesta vastaavan henkilön on saatava olla paikalla todistajaa kuultaessa. Pynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle tästä mahdollisesti aiheutuvan rasitteen vuoksi pyynnön esittäneen jäsenvaltion olisi vaadittava vain sellaisten muodollisuuksien ja menettelyjen noudattamista, joita se pitää ehdottoman välttämättömänä. Vaikka artikla ei määrää, koska erityisiä muotoja tai menettelyitä voidaan pyytää, selitysmuistion lähtökohtana on, että näitä tulisi pyytää rajoitetusti.

Yleissopimusta sovellettaessa selvänä voidaan pitää, että aikaisemmin noudatetun periaatteen mukaisesti oikeusapupyynnöt pääsääntöisesti täytetään pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön menettelyjen mukaisesti. Niissä tilanteissa, joissa pyynnön esittänyt jäsenvaltio on nimenomaisesti pyytänyt tiettyjen muodollisuuksien ja menettelyjen noudattamista, näitä on noudatettava, jollei artikla mahdollista kieltäytymistä.

Rikosoikeusapulain 9 §:n mukaan oikeusapupyynnön täyttämässä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä, jollei jäljempänä laissa toisin säädetä. Lain 11 §:n mukaan oikeusapupyynnön toimeenpanossa voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Lisäksi lakiin sisältyy erityissäännös tiedoksianto- toimittamisesta. Kyseisessä lain 17 §:ssä säädetään, että asiakirjan tiedoksianto toimitetaan noudattaen sitä menettelyä, jota Suomen lain mukaan on vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa noudatettava, taikka noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena.

Rikosoikeusapulain säännökset vastaavat pääperiaatteiltaan artiklan 1 kohdan määräyksiä erityisen muodon tai menettelyn noudattamisesta. Säännösten välillä on kuitenkin kaksi eroavaisuutta. Ensinnäkin rikosoikeusapulain säännökset edellyttävät, että erityisen muodon tai menettelyn noudattamisesta kieltäydytään, jos

menettelyä on pidettävä Suomen lainsäädännön vastaisena. Artiklan mukaan kieltäytymisperusteena on taas se, että muodollisuus tai menettely on lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Toiseksi rikosoikeusapulain sanamuoto mahdollistaa erityisen muodon tai menettelyn noudattamisen, kun taas yleissopimus edellyttää tällaisen noudattamista, jollei estettä siihen ole. Rikosoikeusapulakia koskevassa hallituksen esityksessä 61/1993 vp (s. 38) kuitenkin todetaan, että pyynnössä esitetystä erityisestä menettelystä olisi kieltäydyttävä vain silloin kun menettelyä ei voitaisi Suomen oikeudenkäyntimenettelyä koskevien peruseriaatteiden mukaan pitää oikeusturvanäkökohtien kannalta hyväksyttävänä. Rikosoikeusapulain perustelujen voidaan katsoa vastaavan artiklan sanamuotoa. Vaikka artiklan ja lain sanamuotojen välillä on eroja, niiden välillä ei kuitenkaan ole ristiriitaa.

Esityksen mukaan rikosoikeusapulain 11 ja 17 §:ien sanamuotoa tulisi kuitenkin muuttaa siten, että ne olisivat yleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdan mukaiset. Tällöin lain sanamuodosta ilmenisi suoraan myös lain perusteluissa esitetty periaate, että oikeusapupyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä on noudatettava, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena. Esityksen mukaan kyseistä periaatetta noudatettaisiin, jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty. Periaatteesta poikkeaminen voi olla tietyissä erikseen säännellyissä tilanteissa tarpeen. Esimerkiksi yleissopimuksen peitetutkintaa koskevien määräysten mukaan niitä koskevat pyynnöt täytettäisiin aina pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lain mukaisesti. Myös Euroopan neuvostossa valmisteltu eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan 8 artikla sisältää vastaavan määräyksen. Suomen tarkoituksena on allekirjoittaa kyseinen lisäpöytäkirja vuoden 2002 aikana ja saattaa se kansallisesti voimaan lähiaikoina. Ehdotettu lainmuutos vastaisi myös lisäpöytäkirjan määräysten sisältöä.

Esityksen mukaan on tarkoituksenmukaista, että rikosoikeusapulain 11 ja 17 §:iä muutetaan siten, että ne soveltuvat kaikille

valtioille annettavaan oikeusapuun, kuten myös rikosoikeusapulain nykyiset säännökset. Säännökset soveltuisivat siis myös sellaisiin valtioihin, jotka eivät ole liittyneet yleissopimukseen taikka edellä mainittuun toiseen lisäpöytäkirjaan. Muutos, joka soveltuu kaikkiin valtioihin, on katsottu perustelluksi, sillä kuten lain perustelutöissä on esitetty, jo nykyään tarkoituksena on, että vieraan valtion esittämiä erityisiä menettelyjä pyritään noudattamaan mahdollisimman laajasti.

Myös Ruotsin uuteen kansainvälistä rikosoikeusapua koskevaan lakiin (2000:562) on otettu vastaava säännös. Lain 2 luvun 11 § on yhdenmukainen yleissopimuksen kanssa ja velvoittaa pyynnössä esitetyn erityisen muodon tai menettelyn noudattamiseen, jollei tämä ole Ruotsin lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Myös kyseinen Ruotsin lain säännös soveltuu kaikille valtioille annettavaan oikeusapuun.

Käsitettä peruseriaatteiden vastaisuus käytetään myös rikosoikeusapulain 12 §:ssä, joka sisältää ehdottomat perusteet oikeusavusta kieltäytymiselle. Pykälän mukaan oikeusapua ei anneta muun muassa, jos oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista. Näihin perusteisiin esityksessä ei puututa.

Rikosoikeusapulaki sisältää lisäksi erityisen säännöksen siitä, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella, asianosaisella sekä sillä, jota asia muutoin koskee, on oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä kuultaessa todistajia, asiantuntijoita tai asianosaisia taikka muuta pyydettyä toimenpidettä suoritettaessa. Kyseisen 10 §:n mukaan pyynnön esittäneen valtion viranomaisella on myös oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultaville kysymyksiä, jos tuomioistuimien tai esitutkintaviranomaisen antaa tähän luvan. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan tällainen menettely kuuluisi artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Rikosoikeusapulain säännös ei ole ristiriidassa yleissopimuksen kanssa.

Yleissopimuksen määräykset tarkoittavat myös sitä, että muiden EU:n jäsenvaltioiden on suostuttava Suomen viranomaisten esittämiin pyyntöihin erityisten Suomen lain mukaisten menettelyjen tai muotojen noudattamisesta. Selitysmuistion mukaan tämä voi tarkoittaa myös viranomaisten läsnäoloa koskevaa pyyntöä. Suomen viranomaisilla saattaa erityistilanteissa olla tarve esittää tällaisia pyyntöjä. Suomen viranomaiset voisivat esittää pyynnöt suoraan yleissopimuksen nojalla.

Artiklan 2 kohta sisältää määräykset määräaikaisten noudattamisesta oikeusapumenettelyssä. Kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on täytettävä oikeusapupyyntö viipymättä ottaen mahdollisimman tarkoin huomioon pyynnön esittäneen jäsenvaltion ilmoittamat menettelyä koskevat määräajat ja muut määräajat. Pyyntö esittäneen jäsenvaltion on esitettävä perustelut määräajalle.

Määräyksen tarkoituksena on huomioida, että joissakin tapauksissa on erittäin tärkeää, että oikeusapupyyntö täytetään määräajassa. Selitysmuistion mukaan määräaika tulee asettaa, jos se katsotaan asianmukaiseksi. Lisäksi asetetun määräajan tulee olla kohtuullinen ja tarpeellinen.

Rikosoikeusapulain 9 §:n mukaan oikeusapupyyntö on täytettävä viipymättä ja oikeusapupyynnön toimeenpanossa on, mikäli mahdollista, noudatettava pyynnössä esitettyjä tai siitä muutoin ilmeneviä määräaikoja. Lain säännös on yhdenmukainen yleissopimuksen määräyksen kanssa.

Rikosoikeusapulaki ei sisällä säännöstä siitä, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion on esitettävä perustelut määräajalle. Tätä määräystä kuitenkin tulnaisiin soveltamaan jäsenvaltioiden välisissä suhteissa ja se velvoittaa oikeusapua pyytävän toisen EU:n jäsenvaltion viranomaisen esittämään perustelut esittämälleen määräajalle. Suomen viranomaisen esittäessä oikeusapupyynnön toiselle EU:n jäsenvaltiolle sillä olisi velvollisuus perustella pyyntönsä 2 kohdan mukaisesti.

Artiklan 3 kohta sisältää menettelysäännökset tilanteessa, jossa pyyntöä ei voida täyttää esitettyjen

vaatimusten mukaisesti. Kohdan mukaan jos pyyntöä ei kokonaan tai osittain voida täyttää pyynnön esittäneen jäsenvaltion ilmoittamien vaatimusten mukaisesti, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisten on viipymättä ilmoitettava tästä pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisille ja mainittava edellytykset, joilla pyyntö voitaisiin täyttää. Pyyntö esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiset voivat tämän jälkeen sopia pyyntöä koskevista jatkotoimista tarvittaessa siten, että edellä tarkoitettujen edellytykset on täytettävä.

Rikosoikeusapulain 11 §:n 2 momentin mukaan jos pyyntöä ei voida täyttää noudattaen pyynnössä esitettyä menettelyä, on tästä viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla tiedusteltava, onko pyyntö tästä huolimatta pantava täytäntöön. Yleissopimuksen ja rikosoikeusapulain säännökset ovat pääpiirteissään samanlaiset, mutta joitakin eroja säännösten välillä on. Yleissopimus edellyttää, että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiset ilmoittavat artiklan tarkoittamassa tilanteessa, millä edellytyksillä pyyntö voitaisiin täyttää. Lisäksi artikla toteaa, että viranomaiset voivat sopia jatkotoimista. Säännökset eivät kuitenkaan ole ristiriidassa keskenään. Kyseiset yleissopimuksen tarkemmat menettelysäännökset velvoittavat Suomen viranomaisia, mutta niitä ei kaikilta osin katsota tarpeelliseksi sisällyttää rikosoikeusapulakiin.

Esityksen mukaan on perusteltua, että Suomen rikosoikeusapulain 11 §:n 2 momentti muutetaan vastaamaan yleissopimuksen määräystä, jonka mukaan viranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa, millä edellytyksillä pyyntö voitaisiin täyttää. Säännöksen ehdotetaan soveltuvan myös muihin valtioihin kuin EU:n jäsenvaltioihin, sillä sitä voidaan pitää hyvänä menettelyohjeena annettaessa oikeusapua mille tahansa valtiolle.

Artiklan 4 kohta sisältää taas määräyksen tilanteesta, jossa asetettua määräaika ei voida noudattaa. Kohdan mukaan jos voidaan olettaa, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyynnön täyttämiseksi asetettua määräaika

ei voida noudattaa ja jos 2 kohdan toisessa virkkeessä tarkoitetuista perusteluista käy selvästi ilmi, että viiveestä aiheutuu olennaista haittaa pyynnön esittäneen jäsenvaltion menettelyille, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisten on viipymättä ilmoitettava pyynnön täyttämiseen tarvitsemansa aika. Pynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisten on viipymättä ilmoitettava, pidetäänkö pyyntö tästä huolimatta voimassa. Pynnön esittäneen jäsenvaltion ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiset voivat tämän jälkeen sopia pyyntöä koskevista jatkotoimista. Selitysmuistiossa viitataan myös rikosasioissa annettavassa keskinäisessä oikeusavussa noudatettavista hyvistä toimintatavoista tehtyyn EU:n yhteiseen toimintaan.

Rikosoikeusapulain 9 §:n 3 momentin mukaan, jos pyynnön täytäntöönpano viivästyy, on tästä ilmoitettava viipymättä pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla mainittava viivästyksen syyt. Lain säännös ei ole täysin yhdenmukainen yleissopimuksen artiklan kanssa, mutta niiden pääperiaate on sama, eikä niiden voida katsoa olevan ristiriidassa keskenään. Yleissopimus sisältää yksityiskohtaisemmat määräykset tilanteesta noudatettavasta menettelystä, joita Suomen viranomaisten tulee noudattaa.

Artiklassa ei määrätä, miten siinä tarkoitettu yhteydenpito järjestetään, joten pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi toimittaa artiklassa tarkoitettut tiedot millä tahansa tavalla.

5 artikla.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettäminen ja tiedoksianto

Artikla sisältää määräykset oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettämisestä ja tiedoksiannosta EU:n jäsenvaltioiden välillä. Artikla pohjautuu Schengenin yleissopimuksen 52 artiklaan tehostaen siinä hyväksytyjä menettelyjä. Kyseinen 52 artikla on kumottu tämän yleissopimuksen 2 artiklassa. Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen määräykset asiakirjojen tiedoksiannosta sisältyvät

sopimuksen 7 artiklaan. Yleissopimuksen määräykset täydentävät näitä määräyksiä.

Artiklan 1 kohta sisältää määräykset siitä, että EU:n jäsenvaltioiden välillä pääsääntönä on, että jäsenvaltio lähettää toisen jäsenvaltion alueella oleskeleville henkilöille heille tarkoitettut oikeudenkäyntiasiakirjat suoraan postitse. Artikla laajentaa viranomaisten velvollisuutta käyttää postitiedoksiantoja EU:n alueella. Tämän voidaan katsoa merkittävästi tehostavan ja yksinkertaistavan yhteistyötä tiedoksiantojen suorittamisessa.

Artikla ei sisällä määritelmää siitä, mitä oikeudenkäyntiasiakirjoilla tarkoitetaan. Selitysmuistion mukaan määritelmää on tulkittava laajasti ja sen on katsottava käsittävän esimerkiksi haasteet ja tuomioistuimen päätökset. Käsitteen voidaan näin ollen tulkita kattavan hyvin laajasti rikosoikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat. Selitysmuistion mukaan myös käsitettä alueella oleskeleva olisi tulkittava laajasti siten, ettei käsite edellytä, että henkilön tulisi asua alueella. Riittävää siis olisi, että henkilö tavoitetaan toisen jäsenvaltion alueelta.

Kohdan määräys muuttaa Schengenin yleissopimuksen ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen mukaisia tiedoksiantomenettelyjä siten, että yleissopimuksen mukaan EU:n muut jäsenvaltiot antavat Suomen alueella oleskeleville henkilöille tiedoksi oikeudenkäyntiasiakirjoja pääsääntöisesti postitse. Samoin Suomen viranomaisten tulee antaa oikeudenkäyntiasiakirjat tiedoksi muiden EU:n jäsenvaltioiden alueella oleskeleville henkilöille pääsääntöisesti postitse.

Eurooppalainen oikeusapusopimus ei ole sisältänyt määräyksiä postitiedoksiannosta. Sen määräykset ovat koskeneet tiedoksiannon toimittamista ainoastaan valtioiden välisen oikeusapumenettelyn kautta. Schengenin yleissopimus on taas mahdollistanut Schengen-valtioiden välillä tiedoksiannon postin avulla. Schengenin yleissopimus ei kuitenkaan ole velvoittanut valtioita käyttämään tällaista menettelyä. Schengen-järjestelmä on lähtenyt siitä, että kukin valtio erikseen ilmoittaa, minkä asiakirjojen tiedoksiannon se hyväksyy

alueellaan postitse. Suomen lainsäädäntöön ei ole Schengenin yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä otettu erillisiä säännöksiä postitiedoksiannon toimittamisesta.

Rikosoikeusapulain 17 ja 18 § sekä rikosoikeusapusetuksen 1 ja 11—17 § sisältävät säännökset asiakirjojen tiedoksiannosta. Kyseiset säännökset koskevat kuitenkin ainoastaan tilannetta, jossa toisen valtion viranomaisen on pyytänyt Suomen viranomaiselta oikeusapua tiedoksiannon toimittamisessa. Säännökset eivät siis koske tilanteita, joissa toinen valtio itse suorittaa tiedoksiannon postitse Suomen alueella. Yleissopimus ei vaikuta näiden säännösten soveltamiseen, vaan toisen valtion viranomaisten pyynnöstä tapahtuvat tiedoksiannot suoritettaisiin yleissopimuksen voimaantultuakin kuten nykyisin. Lakiin tai asetukseen ei sisälly myöskään erityisiä säännöksiä siitä, miten Suomen viranomaisten on toimittava halutessaan antaa tiedoksi oikeudenkäyntiasiakirjan toisen valtion alueella olevalle henkilölle. Tällaisessa tilanteessa Suomen viranomaiset soveltavat rikosoikeusapulain yleisiä säännöksiä oikeusavun pyytämisestä toisesta valtiosta sekä Suomen ja vieraan valtion välillä mahdollisesti voimassaolevan yleissopimuksen määräyksiä.

Suhteissa pohjoismaihin Suomessa on lisäksi voimassa sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa sekä asetus pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa. Kuten edellä on todettu 1 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa, pohjoismainen sääntely jäisi voimaan ja sitä voitaisiin soveltaa rinnakkaisena järjestelynä. Pohjoismaista yhteistyötä koskeva sopimus ja asetus eivät kuitenkaan sisällä säännöksiä postitiedoksiannon toimittamisesta.

Koska kaikki pohjoismaat tulevat osallisiksi yleissopimuksen tiedoksiantoja koskevaan 5 artiklaan, tulee postitiedoksiantoja koskeva pääsääntö sovellettavaksi suhteessa kaikkiin pohjoismaihin. Postitiedoksianto olisi siis ensisijainen menettely myös suhteissa pohjoismaihin, vaikka pohjoismainen

lainsäädäntö jääkin edellä selostetuvin tavoin voimaan rinnakkaisena lainsäädäntönä. Jos postitiedoksianto ei ole artiklassa tarkoitetuvin tavoin mahdollinen, voidaan pohjoismaista sääntelyä soveltaa rinnakkain yleissopimuksen kanssa.

Artiklassa eikä selitysmuistiossa selvennetä, millä tavoin postitse tiedoksiannettuihin asiakirjoihin artikla soveltuu. Suomen lainsäädännön tuntemat postitse tapahtuvan tiedoksiannon tavat on oikeudenkäyntiasioissa on säännely oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa. Nämä tavat ovat tiedoksiannettavan asiakirjan lähettäminen postitse saantitodistusta vastaan tai vastaanottodistuksen avulla (OK 11:3). Muun kuin haasteen tiedoksiannon osalta tuomioistuimien voi myös vain lähettää asiakirjan postitse asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen (OK 11:3 a). Näiden tapojen voidaan katsoa olevan Suomen viranomaisten käytössä postitiedoksiantoja suoritettaessa. Saantitodistusta käytettäessä tulee luonnollisesti käyttää kansainvälisissä asioissa käytettävissä olevia saantitodistusmenettelyjä.

Esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi, että postitiedoksiantojen suorittamisesta EU:n jäsenvaltioiden alueella otetaan asiasisältöisiä säännöksiä lainsäädäntöön. Esityksen mukaan yleissopimuksen määräyksiä voidaan soveltaa suoraan, koska ne ovat riittävän yksityiskohtaiset. Tarpeelliseksi on kuitenkin katsottu, että yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otetaan selventävä säännös (2 §), jossa erityisesti selvennetään voimassaolevan tiedoksiantoihin liittyvän lainsäädännön suhde postitiedoksiantoihin.

Artiklan 2 kohta sisältää poikkeukset 1 kohdan pääsäännöstä, jonka mukaan asiakirjat tulee pääsääntöisesti lähettää postitse. Artiklan 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan lähettää pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten välityksellä ainoastaan siinä tapauksessa, että a) sen henkilön osoitetta, jolle asiakirja on tarkoitettu, ei tunneta tai siitä ei ole varmuutta; tai b) pyynnön esittäneen jäsenvaltion asiaa koskeva

oikeudenkäyntilainsäädäntö vaatii muunlaista todistetta asiakirjan tiedoksiannosta vastaanottajalle kuin postitse toimittamisesta voidaan saada; tai c) asiakirjaa ei ole ollut mahdollista antaa tiedoksi postitse; tai d) pyynnön esittäneellä jäsenvaltiolla on perusteltua aihetta olettaa, että postitse toimittaminen on tehontonta tai epätarkoituksenmukaista.

Yleissopimus sallii viranomaistien käyttämisen tiedoksiantojen toimittamiseksi ainoastaan artiklan 2 kohdassa luetelluissa tapauksissa. Tavoitteena on, että postitiedoksiantoja lisäämällä voitaisiin vähentää viranomaisten työtä tiedoksiantojen suorittamisessa.

Jos tiedoksiantoa ei saada toimitetuksi postitse, tulee tiedoksiantopyyntö toimittaa toiselle jäsenvaltiolle yleissopimuksen 6 artiklassa määrättyjen menettelyjen mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että 6 artiklan määräysten mukaisesti tiedoksiantopyyntö on ensisijaisesti toimitettava suoraan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, eikä keskusviranomaisille. Muilta osin viranomaisten välityksellä tapahtuvassa tiedoksiantamisessa noudatetaan eurooppalaisen oikeusapuseräyksen määräyksiä. Pohjoismaiden osalta, jos tiedoksiantoa ei saada toimitetuksi postitse, se voidaan toimittaa myös edellä mainitun pohjoismaisen yleissopimuksen mukaisesti.

Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 §:n mukaan ensisijainen keino tiedoksiantojen toimittamisessa on postitiedoksianto. Tiedoksianto toimitetaan postitse saantitodistusta vastaan tai vastaanottotodistuksella. Luvun 3 a §:n mukaan muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse asianosaisen tuomioistuimelle lähettämään osoitteeseen. Luvun 4 § sisältää säännökset siitä, missä tilanteissa käytetään haastemiestiedoksiantoa. Sen mukaan haastemiestiedoksiantoa käytetään, jos tiedoksiantoa ei ole saatu toimitetuksi tai voidaan pitää todennäköisenä, että sitä ei saada toimitetuksi 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla tai jos siihen on muu erityinen syy taikka jos tiedoksiannosta huolehtiminen on annettu asianosaiselle.

Säännökset tarkoittavat, että Suomen oikeudenkäyntilainsäädäntö ei vaadi muunlaista todistetta oikeudenkäyntiasiakirjan tiedoksiannosta vastaanottajalle kuin postitse toimittamisesta voidaan saada. Tämän mukaisesti Suomen lainsäädäntö ei rajoita postitiedoksiannon käyttämistä sillä tavoin kuin artiklan 2 kohdan b alakohdan määräyksessä tarkoitetaan. Näin ollen myös esimerkiksi haasteet vastaajille voidaan lähettää postitse yleissopimuksen mukaisesti. Toisaalta edellä mainittu oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 4 § mahdollistaa sen, että kansainvälistä tiedoksiantoa esimerkiksi vastaajien osalta voitaisiin pitää pykälän tarkoittamalla tavalla erityisenä syynä, joka siis yleissopimuksen mukaan mahdollistaa muun kuin suoran postitiedoksiannon käytön. Myös muissa 4 §:n tarkoittamissa tilanteissa voidaan katsoa, että lainsäädäntö vaatii haastemiestiedoksiannon käyttämistä.

Viranomaisten välityksellä tapahtuvaa tiedoksiantoa voitaisiin käyttää myös muissa artiklan 2 kohdan tarkoittamissa tilanteissa, kuten silloin kun on perusteltua aihetta olettaa, että postitse toimittaminen on tehontonta tai epätarkoituksenmukaista (d alakohta). Kyseinen määräys sallii melko väljästi käyttää myös viranomaisten välityksellä tapahtuvaa tiedoksiantoa. Pyrkimyksenä tulisi kuitenkin olla, että myös Suomen viranomaiset mahdollisimman laajasti käyttäisivät postitiedoksiantoja. Lisäksi viranomaistiedoksiantoa voitaisiin käyttää, jos sen henkilön osoitetta, jolle asiakirja on tarkoitettu, ei tunneta tai siitä ei ole varmuutta (a alakohta) tai jos postitiedoksianto ei ole onnistunut (c alakohta). Selitysmuistiossa on korostettu sen tärkeyttä, että asiakirjoja lähettävä jäsenvaltio pyrkii selvittämään vastaanottajan osoitteen, jotta asiakirjat voidaan lähettää hänelle suoraan postitse. Jos asiakirjat joudutaan lähettämään viranomaisten välityksellä, tiedoksiantopyyntöihin olisi liitettävä mahdollisimman paljon asiaa koskevia tietoja, jotka auttavat pyynnön vastaanottanutta jäsenvaltiota tiedoksiannon toimittamisessa. Näin ollen myös Suomen viranomaisten tulisi ensisijaisesti selvittää asiakirjojen vastaanottajan osoite ulkomailla.

Siltä osin kuin kyse on tilanteesta, jossa Suomen viranomaisen toisen valtion pyynnöstä antaa Suomessa tiedoksi haasteen tai kutsun, tiedoksianto rikosasian vastaajalle, asianomistajalle tai todistajalle tulee suorittaa rikosoikeusapuasetuksen 11 ja 13 §:n mukaan henkilökohtaisesti haastemiehen välityksellä. Yleissopimuksen voimaansaattaminen siis tarkoittaa, että tiedoksiannot ulkomaille voidaan suorittaa suoralla postitiedoksiannolla, mutta kuten nykyisinkin Suomen viranomaisen toimissa rikosoikeusavun antajana haasteen tai kutsun tiedoksianto rikosasian vastaajalle, asianomistajalle tai todistajalle tulee suorittaa henkilökohtaisesti haastemiehen välityksellä oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 1 §:n 2 momentin ja 4 §:n mukaisesti.

Kuten edellä on todettu, yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otettaisiin selventävä säännös (2 §) artiklan mukaisten postitiedoksiantojen toimittamisesta. Ehdotetun säännöksen mukaan postitiedoksiannot suoritettaisiin noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren edellä mainittuja 11 luvun säännöksiä.

Artiklan 3 kohta sisältää määräykset postitse tiedoksiannettavaksi toimitettavien asiakirjojen kääntämisestä. Kohdan mukaan jos on aihetta olettaa, että vastaanottaja ei ymmärrä kieltä, jolla asiakirja on laadittu, asiakirja tai ainakin sen pääkohdat on käännettävä jollekin sen jäsenvaltion kielistä, jonka alueella vastaanottaja on. Jos asiakirjan lähettävä viranomaisen tietää, että vastaanottaja ymmärtää vain jotain muuta kieltä, asiakirja tai ainakin sen pääkohdat on käännettävä kyseiselle kielelle. Selitysmuistion mukaan määräyksen tarkoituksena on ensisijaisesti suojata vastaanottajan etua, mutta todennäköisesti asiakirjan kääntäminen myös lisää lähetyksen tehoa.

Kohdan 3 soveltamisessa tärkeintä on, että Suomen viranomaisen huolehtii, että lähetettävä asiakirja on kielellä, jota sen vastaanottaja ymmärtää. Artiklaa sovellettaessa Suomen viranomaisen voisi lähettää toisessa EU:n jäsenvaltiossa olevalle Suomen kieltä ymmärtävälle henkilölle suomenkielisen asiakirjan, jota ei siis tarvitsisi kääntää sen jäsenvaltion kielelle,

jossa henkilö oleskelee.

Rikosoikeusapulain 8 § sekä rikosoikeusapuasetuksen 9 ja 10 § sisältävät säännöksiä käytettävästä kielestä ja käännöksistä. Säännökset eivät kuitenkaan koske Suomen toimivaltaisten viranomaisten artiklan mukaisesti postitse ilman keskusviranomaisen myötävaikutusta toiseen valtioon lähetettäviä asiakirjoja. Postitiedoksiantoihin siirtyminen edellyttää, että toimivaltainen viranomaisen itse huolehtii käännöksen laatimisesta. Oikeusministeriö tulisi erikseen joko rikosoikeusapulain 29 §:n nojalla annettavilla määräyksillä tai rikosoikeusapuasetusta muuttamalla selventämään käännöksiin liittyviä vastuita.

Artiklan 4 kohdan mukaan jokaiseen oikeudenkäyntiasiakirjaan on liitettävä ilmoitus siitä, että vastaanottaja voi saada asiakirjan lähettäneeltä viranomaiselta tai kyseisen jäsenvaltion muilta viranomaisilta tietoja asiakirjaa koskevista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Mitä 3 kohdassa määrätään, sovelletaan myös kyseiseen ilmoitukseen. Tämä tarkoittaa, että 4 kohdan mukaiset ilmoitukset on käännettävä tiedoksiannon vastaanottajan ymmärtämälle kielelle artiklan 3 kohdan mukaisesti.

Selitysmuistiossa todetaan, että vaikka 4 kohdassa tarkoitetuille ilmoituksille ei ole asetettu mitään erityisiä vaatimuksia, on tärkeää, että niissä tarvittaessa selvitetään, mitä asiakirjan laatineen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan seuraa siitä, että kyseisen oikeudenkäyntiasiakirjan määräyksiä ei noudateta. Jos vastaanottaja on haastettu oikeuteen vastaajana, ilmoituksessa on mainittava, missä tapauksessa henkilöllä on oikeus käyttää lakimiehen apua. Lisäksi todistajaksi haastetulle tai asiantuntijana kuultavalle henkilölle on tarvittaessa ilmoitettava, voiko hän saada ennakkoa matka- ja oleskelukulujensa kattamiseksi, ja annettava myös tietoa korvauksiin sovellettavista määristä.

Suomen lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä siitä, että tiedoksiannettavaan oikeudenkäyntiasiakirjaan on artiklan 4 kohdan mukaisesti liitettävä ilmoitus tietojen saannista. Esityksen mukaan määräystä sovellettaisiin suoraan.

Selitysmuistossa on esitetty laajempi sisältö 4 kohdan tarkoittaman ilmoituksen sisällölle, kuin mitä varsinaisessa yleissopimuksen tekstissä on esitetty. Koska selitysmuistion sisältö ei ole sitova, eikä itse yleissopimus sisällä vastaavia määräyksiä, esityksessä katsotaan, ettei Suomen lainsäädäntöä ole tarvetta tässä yhteydessä muuttaa selitysmuistion tekstiä vastaavaksi. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että selitysmuistion ohjeita noudatetaan.

Jos tiedoksiannettava asiakirja sisältää kutsun saapua Suomeen, Suomen viranomaisten tulee huolehtia, että kutsun saaneella on riittävä aika kutsun noudattamiseen. Myös muita määräaikoja mahdollisesti asetettaessa Suomen viranomaisten tulee ottaa huomioon, että tiedoksiannon vastaanottaja on toisessa jäsenvaltiossa. Esimerkiksi eurooppalaisen oikeusapusopimuksen osalta useat valtiot ovat ilmoittaneet, että vastaajalle on varattava 30 tai 50 päivää aikaa saapua tuomioistuimeen.

Artiklan 5 kohta määrää, että artikla ei vaikuta eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 8, 9 ja 12 artiklan soveltamiseen. Kyseiset määräykset koskevat todistajan ja asiantuntijan asemaa tilanteissa, joissa he eivät noudata kutsua saapua oikeuteen, todistajalle ja asiantuntijalle maksettavia korvauksia sekä todistajan, asiantuntijan ja rikosasian vastaajan koskemattomuutta oikeusaputilanteissa. Artiklan määräyksillä ei siis muuteta edellä mainittujen määräysten periaatteita. Postitiedoksiannoissa noudatetaan siis edellä mainittujen kysymysten osalta samoja periaatteita kuin toisen valtion viranomaisten avulla tapahtuvassa tiedoksiannon suorittamisessa.

Suomen laissa kyseisiä artikloja vastaavat säännökset sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 a ja 51 §:ään, oikeusapusetuksen 20 §:ään sekä lakiin oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa. Näiden säännösten tulee siis soveltua myös postitse tiedoksiannettuihin asiakirjoihin. Osa kyseisistä säännöksistä on muotoiltu siten, että niissä kyse on tilanteista, joissa kutsu saapua vieraaseen valtioon on lähetetty

oikeusapumenettelyn kautta, eikä niiden sanamuoto sovellu postitiedoksiantoon. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamislakiin ehdotettuun säännökseen otettaisiin viittaus kyseisiin pykäliin, jotta nämä säännökset soveltuvat myös postitse tiedoksi annettuihin kutsuihin.

Oikeuskäytännössä on esiintynyt epäselvyyksiä siitä, voidaanko toisessa valtiossa olevan henkilön kutsumiseen käyttää uhkasakkoja. Todistajiin soveltuu tältä osin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 a §, jonka sisältö vastaa eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 8 artiklaa. Kyseisten säännösten mukaisesti todistajaan, joka on saanut kutsun saapua vieraasta valtiossa Suomeen, mutta joka ei ole noudattanut kutsua, ei voida soveltaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 ja 39 §:n säännöksiä. Todistajaa ei siis voida tuomita uhkasakkoon, eikä häntä voida määrätä tuotavaksi tuomioistuimeen, eikä häneen saa kohdistaa muitakaan rangaistuksia ja pakkokeinoja, jos hän ei noudata kutsua saapua toisesta valtiossa Suomeen. Tämä tarkoittaa, että myöskään artiklan mukaisesti postitse toimitetussa kutsussa todistajalle ei saa asettaa uhkia kutsun noudattamiseksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:n mukaan samoja periaatteita sovelletaan asiantuntijaan. Pohjoismaiden osalta uhkien asettaminen on sitä vastoin mahdollista sen mukaisesti kuin todistajan saapumisvelvollisuutta koskeva pohjoismainen laki tämän sallii. Jos todistajaa ei saada kutsuttua toisesta jäsenvaltiosta Suomeen, Suomen viranomaiset voivat rikosoikeusapupyynnöllä pyytää hänen kuulemistaan toisessa jäsenvaltiossa.

Oikeuskäytännössä esiintyneet epäselvyydet uhkasakkojen käyttämisestä ovat koskeneet erityisesti vastaajien kutsumista Suomeen toisesta valtiossa. Asiaa voidaan pitää jossain määrin epäselvänä. Asiaa on pohtinut Suomessa kansainvälisten rikosoikeusapuasioiden koordinaatiota käsitellyt työryhmä, jonka mietinnössä (oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 1/2000) on otettu asiaan kantaa. Mietinnössä on todettu, että vastaajalle voidaan asettaa uhkasakko ja hänet voidaan tuomita

asetettuun uhkasakkoon, jos hän ei noudata kutsua (s. 341). Tällaista menettelyä voidaan siis pitää perusteltuna, jollei sitä ole kielletty Suomen ja vieraan valtion välillä voimassaolevassa sopimuksessa. Eri asia on, että Suomessa tuomittua uhkasakkoa ei välttämättä panna täytäntöön toisessa valtiossa. Suomalaisen tuomioistuimen tuomitsemat uhkasakot ovat kuitenkin täytäntöönpantavissa Suomessa, jos henkilöllä on omaisuutta tai tuloja täällä. Rikosoikeusapulain 15 §:n 3 momenttia ei voida pitää perusteena sille, että uhkasakkoja ei voida käyttää. Kyseisen 3 momentin mukaan jos oikeusapupyynnöksi sisältää kutsun saapua kuultavaksi vieraan valtion viranomaisen eteen, ei Suomen viranomainen saa velvoittaa kuultavaksi kutsuttua noudattamaan kutsua taikka käyttää kuultavaksi kutsuttua vastaan pakkokeinoja kutsun noudattamatta jättämisen johdosta. Ensinnäkin säännös koskee ainoastaan tilannetta, jossa Suomen viranomaiset oikeusapuna antavat jollekulle Suomessa tiedoksi kutsun saapua kuultavaksi vieraan valtion viranomaisen eteen. Toiseksi säännöksessä kielletään nimenomaan Suomen viranomaista tässä tilanteessa käyttämästä säännöksessä mainittuja pakkokeinoja kutsun noudattamatta jättämisen johdosta. Säännöksessä ei siis säädetä lainkaan siitä, etteikö vieraan valtion viranomainen voisi liittää kutsuun poissaolouhkia.

Jo hallituksen esityksessä 61/1993 vp (s. 41) todetaan, että 15 §:n 3 momentti noudattaa kansainvälistä oikeusapua koskevia vakiintuneita periaatteita, joiden mukaan vieraan valtion viranomaisen tekemä oikeusapupyynnöksi, joka sisältää kutsun saapua henkilökohtaisesti kuultavaksi vieraan valtion tuomioistuimeen tai viranomaisen eteen todistajana, asiantuntijana, asianosaisena taikka muussa ominaisuudessa, voidaan panna Suomessa täytäntöön vain siten, että kutsu annetaan asianmukaisesti tiedoksi, mutta että kutsun noudattaminen on vapaaehtoista. Kutsuttua vastaan ei siis voida käyttää mitään, enempää vieraan valtion kuin Suomen lain mukaisia pakkokeinoja, jos kutsuttu ei halua noudattaa kutsua. Esityksessä lisäksi todetaan, että kutsun

tiedoksiannosta ei kuitenkaan estä se, että tiedoksi annettava kutsu sisältää määräyksiä pyynnön esittäneen vieraan valtion lain mukaisista pakkokeinoista, jota kutsuttuun voidaan pyynnön esittäneessä vieraassa valtiossa kohdistaa, jos hän jättää noudattamatta kutsua, koska kutsutun edun mukaista on yleensä, että hän saa tiedon sekä kutsusta että kutsun noudattamatta jättämisen seuraamuksista, esimerkiksi taloudellisista sanktioista, joita hänen pyynnön esittäneessä valtiossa olevaan omaisuuteensa voidaan kohdistaa. Näissä tapauksissa on kuitenkin asianmukaista, että kutsutulle joko kutsun tiedoksiannon yhteydessä tai muulla tavoin ilmoitetaan, että tällaisia kutsussa mainittuja seuraamuksia ei Suomessa panna täytäntöön sekä että kutsuttua vastaan ei muutoinkaan käytetä Suomessa pakkokeinoja. Esityksessä on todettu myös, että on huomattava, että eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen ei sisälly määräyksiä, jotka kieltäisivät pyynnön esittänyttä valtiota käyttämästä pakkokeinoja rikosasian vastaajaa vastaan, joka tiedoksiannetusta kutsusta huolimatta jää saapumatta pyynnön esittäneeseen valtioon. Yleissopimuksessa ei ole myöskään määräyksiä, jotka oikeuttaisivat kieltäytymään antamasta tiedoksi rikosasian vastaajaksi haastamista tarkoitettua kutsua sillä perusteella, että pyynnön esittänyt valtio voisi kutsun noudattamatta jättämisen johdosta tuomita vastaajaksi haastetun esimerkiksi poissaolosakkoon tai että kutsuttua vastaan voitaisiin kohdistaa muita seuraamuksia. Sen sijaan, kuten edellä on todettu, eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 8 artiklaan sisältää määräyksen, jonka mukaan todistajaan ja asiantuntijaan ei voida kohdistaa tällaisia rangaistuksia tai pakkokeinoja.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen osalta tulee kuitenkin ottaa huomioon sopimusvaltioiden mahdollisesti tekemät varaukset.

Näin ollen voidaan todeta, että Suomen viranomaisten osalta myös artiklan tarkoittamassa postitiedoksiannetteluissa hyväksyttävänä käytäntönä voidaan pitää, että vastaajien osalta käytetään kutsumisessa uhkasakkoja ja nämä voidaan myös tuomita, jos kutsua ei noudateta, koska

eurooppalaisessa oikeusapusopimuksessa, eikä tässä yleissopimuksessa tällaista menettelyä kielletä. Eri asia on, että vastaajan kutsumista oikeudenkäyntiin tiedoksiantamalla kutsu toiseen jäsenvaltioon voidaan pitää ainoastaan menettelynä, jota voidaan ensi vaiheessa käyttää. Jos vastaaja ei noudata kutsua uhkasakosta huolimatta, Suomen viranomaisten tulee harkita muuta menettelytapaa, esimerkiksi luovuttamismenettelyä. Vastaajien osalta pohjoismaiden välillä ei ole voimassa erityislainsäädäntöä.

Uhkasakkojen käyttö ei muodostu ongelmaksi esitutkintavaiheessa, sillä Suomen lainsäädäntö ei mahdollista uhkasakkojen käyttämistä esitutkintaan kutsumisessa. Tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty on toisessa valtiossa, ei ole käytössä myöskään muitakaan uhkia, joita voitaisiin kutsumisessa käyttää. Jos epäilty ei noudata kutsua saapua Suomeen kuultavaksi esitutkintavaiheessa, Suomen viranomaisten tulisi harkita oikeusapupyynnön esittämistä epäillyn kuulemiseksi toisessa jäsenvaltiossa. Hyväksyttävänä voidaan myös pitää, että Suomen viranomaiset artiklan nojalla antavat toisessa jäsenvaltiossa olevalle henkilölle postitse tiedoksi haasteen asiassa, joka voidaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 tai 12 §:n mukaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Eri asia jälleen on, hyväksyvätkö toisen jäsenvaltion viranomaiset kyseisen rangaistuksen täytäntöönpanon kyseisessä jäsenvaltiossa. Tällaisen rangaistuksen voidaan kuitenkin katsoa olevan täytäntöön pantavissa Suomessa. Erityistä huomiota tällaisessakin asiassa tulee kiinnittää siihen, että vastaajalle on varattu riittävä aika saapua Suomeen, jos hän näin haluaa tehdä.

Esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen voimaansaattamista koskevan lain 2 §:ssä lisäksi selvennetään, että rikosoikeusapulain 15 §:n 3 momentti säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin Suomessa artiklan mukaisella postitiedoksiannolla annettuun kutsuun. Ehdotus tarkoittaisi, että jos Suomessa toisen jäsenvaltion toimesta postitse tiedoksiannettu asiakirja sisältää kutsun saapua kuultavaksi vieraan valtion viranomaisen eteen, ei

Suomen viranomaisen saa velvoittaa kuultavaksi kutsuttua noudattamaan kutsua taikka käyttää kuultavaksi kutsuttua vastaan pakkokeinoja kutsun noudattamatta jättämisen johdosta. Lisäksi 15 §:n 3 momentti sisältää viittauksen pohjoismaiseen erityislainsäädäntöön todistajan saapumisvelvollisuudesta. Ehdotuksen mukaan kyseinen viittaus koskisi myös postitiedoksiantoja.

Suomen lakiin sisältyy myös muita säännöksiä, jotka liittyvät toiseen valtioon oikeusapumenettelyssä lähetettäviin kutsuihin. Rikosoikeusapulain 28 §:ään sisältyy säännös todistajan ja asiantuntijan sekä esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeudesta, joka koskee kyseisten henkilöiden asemaa kuulemistilanteessa. Kyseiseen 28 §:ään sisältyy myös viittaus edellä mainittuun koskemattomuutta koskevaan lakiin.

Myös kyseisen rikosoikeusapulain säännöksen tulee soveltua myös postitse tiedoksiannettuihin kutsuihin. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otettavassa selventävässä säännöksessä viitattaisiin kyseiseen pykälään, jotta säännös soveltuisi myös postitse tiedoksiannettuihin kutsuihin. Rikosoikeusapuasetuksen 19 §:ssä taas säädetään, että todistajalle ja asiantuntijalle tiedoksiannettavassa kutsussa on ilmoitettava, että kutsutulla on oikeus kieltäytyä todistamasta ja antamasta lausuntoa siten kuin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 28 §:ssä säädetään sekä että hänellä on oikeus koskemattomuudesta eräissä tapauksissa annetun lain mukaisesti. Asetuksen 21 § sisältää lisäksi ilmoitusvelvollisuutta koskevat säännökset todistajalle ja asiantuntijalle maksettavasta ennakosta. Asetuksen 22 § sisältää asianomistajan kutsumista koskevan säännöksen.

Kyseisiä rikosoikeusapuasetuksen säännöksiä sekä lisäksi myös edellä mainittua rikosoikeusapuasetuksen 20 §:ää tulisi soveltaa myös postitse tiedoksiannettuihin kutsuihin. Kyseiset säännökset soveltuisivat postitiedoksiantoihin jo nykyisen sanamuotonsa mukaan.

Yleissopimuksen 5 artikla ei siis muuta niitä

velvollisuuksia ja seurauksia, joita rikosoikeusapumenettelyn avulla tehtyyn kutsumiseen ja tiedoksiantoihin liittyy. Nämä velvollisuudet ja seuraukset määräytyvät samalla tavoin kuin aikaisemmin.

6 artikla. Oikeusapupyynnön toimittaminen

Artikla sisältää määräykset viranomaisten välisestä yhteydenpitojärjestyksestä oikeusapupyynnön toimittamisessa. Artikla muuttaa Schengenin yleissopimuksen 53 artiklan sekä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 15 artiklan määräyksiä yhteydenpitojärjestyksestä EU:n jäsenvaltioiden välillä. Kyseinen Schengenin yleissopimuksen määräys on kumottu tämän yleissopimuksen 2 artiklassa.

Artikla sisältää lisäksi määräyksen siitä, miten pyynnöt voidaan teknisesti toimittaa eri viranomaisten välillä. Schengenin yleissopimus ja eurooppalainen oikeusapusopimus eivät ole sisältäneet asiaa koskevia määräyksiä. Artiklan 1 kohdan mukaan oikeusapupyynnöt ja 7 artiklassa tarkoitettut oma-aloitteiset tietojen vaihdot tehdään kirjallisina tai millä tahansa tavalla, josta voidaan tuottaa kirjallinen todistuskappale siten, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi todeta pyynnön aitouden.

Oikeusapupyynnöt sekä viranomaisten välinen tietojen vaihto voidaan siis tehdä paitsi kirjallisesti myös käyttäen mitä tahansa tapaa, josta voidaan tuottaa kirjallinen todistuskappale. Pyyntöjä ja vastauksia voidaan esittää muun muassa telekopiota ja sähköpostia käyttäen. Artiklan vaatimuksena kuitenkin on, että asiakirjan aitous voidaan taata. Selitysmuistion mukaan jäsenvaltioiden on neuvoteltava keskenään yksityiskohtaisista järjestelyistä, joilla televiestintävälineitä käyttäen toimitettujen pyyntöjen aitous todistetaan. Lisäksi selitysmuistiossa todetaan, että jäsenvaltiot voivat sopia myös siitä, että suulliset pyynnöt hyväksytään. Selitysmuistion mukaan suulliset pyynnöt voitaisiin hyväksyä erityisen kiireellisissä tilanteissa edellyttäen, että ne vahvistetaan mahdollisimman nopeasti kirjallisesti. Esityksen antamiseen

mennessä EU:n jäsenvaltiot eivät ole yhdessä ryhtyneet valmistelemaan selitysmuistiossa mainittuja järjestelyjä. Järjestelyistä voitaneen sopia myös esimerkiksi kahdenvälisesti yleissopimuksen soveltamisen alkaessa.

Rikosoikeusapulaki sisältää määräykset siitä, missä teknisessä muodossa vieraan valtion Suomen viranomaiselle osoittama oikeusapupyynnö voidaan hyväksyä. Lain 7 § on hyvin joustava ja se mahdollistaa oikeusapupyynnön tekemisen kirjallisesti, teknisenä tallenteena, suullisesti tai sähköisenä viestinä. Pykälä edellyttää, että jos oikeusapupyynnö tarkoittaa asiakirjan tiedoksi antamista, pyynnön yhteydessä on luonnollisesti aina toimitettava tiedoksi annettava asiakirja. Lisäksi pykälä mahdollistaa, että jos pyynnön tai siihen liittyvän asiakirjan oikeaperäisyydestä tai sisällöstä syntyy epäilystä, voi Suomen viranomainen pyytää, että pyynnö vahvistetaan tarvittavilta kirjallisesti.

Rikosoikeusapulaki sisältää vain yleisluontoiset säännökset siitä, miten Suomen viranomaisten on lähetettävä oikeusapupyynnö toisen valtion viranomaiselle. Säännökset eivät puutu pyyntöjen tekniseen toimittamistapaan. Tämä johtuu siitä, että pyynnöt tulee lähettää vieraaseen valtioon kyseisen valtion edellyttämän järjestyksen mukaisesti. Rikosoikeusapulain 5 §:n mukaan oikeusapupyynnö lähetetään vieraalle valtiolle noudattaen vieraan valtion edellyttämää järjestystä sekä ottaen huomioon, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä mahdollisesti voimassa olevissa sopimuksissa on määrätty.

Rikosoikeusapulain säännökset eivät ole ristiriidassa artiklan edellä mainittujen määräysten kanssa, eikä artikla näin ollen edellytä lain muuttamista.

Artiklan 1 kohdan keskeisin määräys on sen toinen virke, joka määrää yhteydenpitojärjestyksen oikeusapupyynnön toimittamisessa. Määräys muuttaa oikeusavussa aikaisemmin noudatettua yhteydenpitojärjestystä siten, että yleissopimuksen mukaan oikeusapupyynnöt pääsääntöisesti tehdään ja niihin vastataan suoraan toimivaltaisten oikeusviranomaisten

välillä. Artiklan sanamuodon mukaan kyseiset pyynnot tehdään suoraan niiden oikeusviranomaisten välillä, jotka ovat alueellisesti toimivaltaisia esittämään ja täyttämään oikeusapupyynnot, ja ne palautetaan samaa tietä, ellei tässä artiklassa toisin määrätä.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen mukainen yhteydenpitojärjestyksessä noudatettava periaate on ollut, että oikeusapupyynnot on pääsääntöisesti toimitettu keskusviranomaisina toimivien oikeusministeriöiden välityksellä. Schengenin yleissopimuksessa on taas omaksuttu periaate, joka on mahdollistanut eurooppalaista oikeusapusopimusta laajemmin pyyntöjen suoran toimittamisen oikeusviranomaisten välillä. Schengenin yleissopimuksen mukaan suoria yhteyksiä on voitu käyttää, jos viranomaiset ovat näin halunneet tehdä. Yleissopimuksen mukainen uusi pääperiaate on, että oikeusapupyynnot toimitetaan ja niihin vastataan suoraan toimivaltaisten viranomaisten välillä eikä keskusviranomaisen välityksellä. Näin ollen yleissopimus edellyttää, että jäsenvaltiot siirtyvät suoriin yhteyksiin viranomaisten välillä.

Suoriin yhteyksiin siirtyminen voi aiheuttaa hankaluuksia toimivaltaisen viranomaisen löytämisessä toisessa jäsenvaltiossa. Euroopan unionissa on tämän vuoksi tarkoituksena toteuttaa yhteistyöhankkeita, joiden tarkoituksena on helpottaa oikean toimivaltaisen viranomaisen löytämistä. Keskeisin hankkeista on 29 päivänä kesäkuuta 1998 hyväksytyllä yhteisellä toiminnalla (EYVL L 191, 7.7.1998, s. 4) perustetun Euroopan oikeudellisen verkoston valmisteltavana. Euroopan oikeudellinen verkosto muodostuu jäsenvaltioiden kansainvälisestä rikosoikeusavusta vastaavista keskus- ja muista toimivaltaisista viranomaisista, jotka muodostavat viranomaisten yhteistyöverkoston. Euroopan oikeudellisen verkoston yhtenä tavoitteena on laatia järjestelmä, jolla helpotetaan oikean viranomaisen löytämistä toisesta jäsenvaltiosta.

Artiklan 1 kohdan 2 alakohdan mukaan jäsenvaltion toimivaltainen oikeusviranomainen voi toimittaa suoraan

toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle oikeusviranomaiselle myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 21 artiklan mukaiset toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa syyttämistä koskevat tiedot. Kyseinen eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 21 artikla on sisältänyt erityisen määräyksen siitä, että toiselle valtiolle toimitetut syyttämispyyynnot on toimitettava oikeusministeriöiden välityksellä. Näiden pyyntöjen osalta yleissopimus siis määrää, että pyynnot on mahdollista toimittaa suoraan toimivaltaiselle viranomaiselle, jos näin halutaan tehdä. Yleissopimus ei kuitenkaan edellytä, että kyseiset on pyynnot olisi pääsääntöisesti toimitettava toimivaltaisten viranomaisten suorilla yhteyksillä.

Rikosoikeusapulain 4 ja 5 § sisältävät säännökset oikeusapupyynnöiden toimittamisessa noudatettavasta yhteydenpitojärjestyksestä. Lain 4 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen pyyntö oikeusavun antamisesta lähetetään oikeusministeriölle tai tehdään suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Säännös sallii, että muiden valtioiden viranomaiset voivat olla suoraan yhteydessä Suomen toimivaltaisiin viranomaisiin, eikä se siis ole ristiriidassa yleissopimuksen kanssa.

Lain 5 § sääntelee taas yhteydenpitojärjestyksen, jota Suomen viranomaisten tulee noudattaa kun pyyntöjä lähetetään vieraaseen valtioon. Koska yhteydenpitojärjestys, jota Suomen viranomaisten on noudatettava, määräytyy muiden valtioiden edellyttämän järjestyksen ja mahdollisesti voimassa olevien kansainvälisten sopimusten nojalla, 5 § sisältää vain jo edellä mainitun yleisluontoisen säännöksen, jonka mukaan Suomen viranomainen lähettää oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle noudattaen vieraan valtion edellyttämää järjestystä sekä ottaen huomioon, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä mahdollisesti voimassa olevissa sopimuksissa on määrätty. Rikosoikeusapulaki sallii siis myös sen, että Suomen omat viranomaiset ovat suoraan yhteydessä toisen valtion viranomaisiin,

edellyttäen kuitenkin, että tämä vieras valtio sallii tällaisen yhteydenpitojärjestyksen.

Oikeusapupyynnön palauttamisesta pyynnön esittäneelle valtiolle on säännös rikosoikeusapuasetuksen 8 §:ssä. Sen mukaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön johdosta annettavat vastaukset, pyynnön täyttämiseen liittyvät ilmoitukset sekä pyynnön täydentämistä koskevat pyynnot ja lisätiedustelut ja niihin liittyvät asiakirjat toimitetaan pyynnön lähittäneelle vieraan valtion viranomaiselle samalla tavoin kuin pyyntö on tehty, jollei muuta menettelyä ole pyydetty tai ilmeisesti edellytetty noudatettavaksi taikka jollei toisin ole säädetty tai sovittu. Jos pyynnön on lähettänyt jokin muu kuin pyynnön esittänyt vieraan valtion viranomainen, on vastaukset, ilmoitukset ja täydentämisspyynnot kiireellisissä tapauksissa lähetettävä tai tehtävä suoraan pyynnön esittäneelle viranomaiselle ja ilmoitettava tästä pyynnön lähittäneelle viranomaiselle.

Rikosoikeusapuasetuksen 1—5 § sisältävät tarkempia säännöksiä siitä, mille viranomaiselle oikeusapupyynnot tulee toimittaa. Säännökset rakentuvat periaatteelle, että pyynnot voidaan toimittaa joko suoraan toimivaltaiselle viranomaiselle tai keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle. Asetuksen 1 §:n 2 momentti sekä 3 ja 4 § sisältävät kuitenkin säännökset, joiden mukaan pyynnot on toimitettava oikeusministeriölle. Kyseiset säännökset koskevat vieraan valtion todistelupyynnöitä, joka sisältää pyynnön todistajalle tai asiantuntijalle suoritettavasta ennakkomaksusta, rikosrekisteritietojen luovuttamista sekä tietojen antamista lainsäädännöstä. Näiden säännösten ei kuitenkaan voida katsoa olevan ristiriidassa yleissopimuksen kanssa, koska itse rikosoikeusapulain periaatteet mahdollistavat sekä suorat yhteydenotot että keskusviranomaisten käyttämisen. Rikosoikeusapuasetuksen säännösten voidaan katsoa lähinnä tarkentavan toimivaltaisen viranomaisen edellä mainituissa asioissa.

Rikosoikeusapulain ja -asetuksen säännökset eivät ole ristiriidassa artiklan määräysten

kanssa, eikä artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Rikosoikeusapulain 5 § sisältää nimenomaan viittauksen sovellettaviin kansainvälisiin sopimuksiin. Suhteessa EU:n jäsenvaltioihin Suomen viranomaisten olisi noudatettava yleissopimuksen määräyksiä yhteydenpitojärjestyksestä.

Poliisin osalta hallinnollisiin ohjeisiin perustuvana nykyisenä käytäntönä on, että Suomen poliisilta ulkomaille lähtevät ja Suomen poliisille ulkomailta tulevat oikeusapupyynnot ohjataan keskusrikospoliisin kautta. Yleissopimuksen ei voida katsoa edellyttävän tämän menettelyn muuttamista, sillä keskusrikospoliisi on alueellisesti toimivaltainen viranomainen täytäntöönpanemaan Suomeen saapuvat oikeusapupyynnot koko Suomen alueella. Vastaavantyyppinen järjestely on voimassa tullihallinnossa. Suomen viranomaiset voivat myös jatkossa antaa omalla hallinnonalallaan ohjeita yhteydenpitojärjestyksessä noudatettavasta menettelystä. Edellä mainittu ohjeistus ei ole esteenä sille, että toinen jäsenvaltio voi yleissopimuksen mukaisesti lähettää oikeusapupyynnön suoraan Suomen paikalliselle toimivaltaiselle viranomaiselle. Vaikka artiklan tarkoituksena on tehdä niin sanotusta suorasta yhteydenpitojärjestyksestä pääsääntö oikeusapupyynnön toimittamisessa, artikla sallii myös poikkeukset tästä järjestyksestä. Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdan pääsääntö ei rajoita mahdollisuutta erityistapauksissa lähettää pyyntöjä tai vastauksia a alakohdan mukaan keskusviranomaisen ja toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen välillä taikka b alakohdan mukaan jäsenvaltion oikeusviranomaisen ja toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen välillä. Kohta siis mahdollistaa erityistapauksissa keskusviranomaisten sekä keskusviranomaisten ja oikeusviranomaisten välisen yhteydenpidon.

Artiklassa ei määritellä, mitä erityistapauksilla tarkoitetaan, mutta selitysmuistion mukaan tarkoituksena on ottaa huomioon monimutkaiset tapaukset tai tapaukset, joissa pyyntö esitetään useammalle kuin yhdelle toimivaltaiselle

viranomaiselle pyynnön vastaanottaneessa valtiossa. Tällaisissa tilanteissa voidaan joustavasti käyttää myös yleissopimuksen pääperiaatteesta poikkeavaa yhteydenpitojärjestystä.

Edellä selostetut rikosoikeusapulain säännökset eivät ole ristiriidassa myöskään tämän yleissopimuksen määräyksen kanssa. Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lain muuttamista.

Artiklan 3 kohta sisältää Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Irlantia koskevan poikkeussäännön. Kohdan mukaan artiklan asettamasta yhteydenpitojärjestystä koskevasta pääsäännöstä huolimatta kyseiset valtiot voivat sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä ilmoittaa, että niille osoitettavat oikeusapupyynnöt ja ilmoitukset on lähetettävä niiden keskusviranomaisten välityksellä. Antamalla uuden ilmoituksen kyseiset jäsenvaltiot voivat milloin tahansa rajoittaa ilmoituksen soveltamisalaa. Kun Schengenin yleissopimuksen määräykset keskinäisestä oikeusavusta saatetaan näiden jäsenvaltioiden osalta voimaan, niiden on ilmoitettava tällaisesta rajoituksesta. Artikla siis antaa Yhdistyneelle kuningaskunnalle ja Irlannille oikeuden yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä ilmoittaa, että niiden osalta yhteydenpito tulee järjestää keskusviranomaisen kautta. Toisaalta näiden jäsenvaltioiden tuleva liittyminen Schengenin yleissopimukseen määräykseen tulee rajoittamaan tätä mahdollisuutta. Tämä tarkoittaa, että näiden valtioiden kanssa noudatettava yhteydenpitojärjestys tulee selviämään vasta myöhemmässä vaiheessa.

Artikla antaa muille jäsenvaltiolle mahdollisuuden soveltaa vastavuoroisuusperiaatetta edellä mainittujen ilmoitusten suhteen. Tämä tarkoittaa, että myös Suomella on yleissopimuksen hyväksymismenettelyn yhteydessä mahdollisuus ilmoittaa, että Suomi edellyttää Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin osalta, että oikeusapupyynnöt toimitetaan kyseisistä valtioista Suomeen keskusviranomaisen eli oikeusministeriön kautta.

Yleissopimuksen ja yleisesti EU:ssa tehtävän

oikeudellisen yhteistyön tarkoituksena kuitenkin on, että Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti mahdollisimman pian luopuisivat mainituista ilmoituksistaan, jos ne ylipäättään tällaisia antavat. Tavoitteena on, että EU:n jäsenvaltioiden välillä on voimassa yhdenmukainen järjestelmä. Se, että Suomi ei noudata vastavuoroisuusperiaatetta, johtaa todennäköisesti paremmin siihen, että mahdolliset ilmoitukset poistetaan. Jo Suomen säännöksiin oikeusapua kuin, mitä kyseiset valtiot Suomelle antavat. Tämän takia esityksen mukaan Suomi ei antaisi artiklassa tarkoitettua ilmoitusta vastavuoroisuuden noudattamisesta.

Artiklan 4 kohta mahdollistaa oikeusapupyynnöiden toimittamisen tiettyjen kansainvälisten järjestöjen välityksellä. Kohdan mukaan kiireellisissä tapauksissa keskinäinen oikeusapupyyntö voidaan esittää kansainvälisen rikospoliisijärjestön (Interpol) tai jonkin Euroopan unionista tehdyn sopimuksen nojalla annettujen säännösten mukaisesti toimivaltaisen elimen välityksellä. Viittauksella Euroopan unionin toimivaltaiseen toimielimeen tarkoitetaan esimerkiksi Europolin tai Eurojustin kaltaista elintä, jos niillä on toimivalta tämänkaltaisten tehtävien hoitamiseen. Euroopan unionin jäsenvaltioiden 28 päivänä helmikuuta 2002 hyväksymällä päätöksellä (EYVL L 63, 6.3.2002) perustetun pysyvän Eurojust-yksikön tehtäviin kuuluu päätöksen 6 artiklan g kohdan mukaan myös toimivalta välittää oikeusapupyynnöjä sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Europolilla ei tällä hetkellä ole tällaista toimivaltaa. Myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 15 artikla mahdollistaa Interpolin käyttämisen välittäjänä oikeusapupyynnöiden toimittamisessa.

Eurooppalainen oikeusapusopimus ei rajoita Interpolin käyttöä vain kiireellisiin pyyntöihin.

Rikosoikeusapulain 30 §:ssä todetaan, että lain säännökset eivät vaikuta Suomen viranomaisten yhteydenpitoon vieraan valtion viranomaisten kanssa rikosasioissa kansainvälisen rikospoliisijärjestön (Interpol) välityksellä. Lain säännökset eivät ole ristiriidassa yleissopimuksen kanssa.

Artiklan 5 kohta sisältää määräykset yhteydenpitojärjestyksestä yleissopimuksen

12—14 artiklan osalta. Kyseiset artiklat koskevat valvottuja läpilaskuja, yhteisiä tutkintaryhmiä ja peitetutkintaa. Kohdan mukaan kun toimivaltainen viranomais on 12—14 artiklan mukaisten pyyntöjen osalta toisessa jäsenvaltiossa oikeusviranomais tai keskusviranomais ja toisessa jäsenvaltiossa poliisi- tai tulliviranomais, pyyntöjä voidaan esittää ja niihin voidaan vastata suoraan näiden viranomaisten välillä. Näihin yhteyksiin sovelletaan 4 kohtaa eli yhteydenpitoon voidaan käyttää Interpolia tai Euroopan unionin toimivaltaista elintä. Määräys antaa siis mahdollisuuden siinä mainituissa tilanteissa käyttää suoraa yhteydenpitojärjestystä, mutta ei velvoita siihen.

Artiklan 6 kohta sisältää määräykset yhteydenpitojärjestyksestä yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan osalta, joka koskee hallinnollisia menettelyjä. Kohdan mukaan kun toimivaltainen viranomais on 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin menettelyihin liittyvien oikeusapupyntöjen osalta toisessa jäsenvaltiossa oikeusviranomais tai keskusviranomais ja toisessa jäsenvaltiossa hallintoviranomais, pyyntöjä voidaan esittää ja niihin voidaan vastata suoraan näiden viranomaisten välillä. Kohta ei sisällä viittausta artiklan 4 kohtaan, joka mahdollistaa Interpolin käyttämisen yhteydenpidossa. Myös tämä määräys antaa mahdollisuuden, mutta ei velvoita käyttämään suoraa yhteydenpitojärjestystä.

Artiklan 5 ja 6 kohtien tarkoituksena on mahdollistaa suora yhteydenpitojärjestys myös yleissopimuksessa säänneltyjen tiettyjen erityisten yhteistyömuotojen osalta. Näille yhteistyömuodoille on ominaista, että niistä voivat vastata eri tyyppiset viranomaiset eri jäsenvaltioissa. Kuten edellä on jo todettu, rikosoikeusapulain soveltamisalaa ei ole määritelty siten, että se soveltuisi vain oikeusviranomaisiin, vaan lain 1 §:n mukaan laki soveltuu rikosasian käsittelyssä toimivaltaisten viranomaisten menettelyihin. Näin ollen myös edellä artiklan 1 ja 2 kohdan osalta selostetut rikosoikeusapulain säännökset soveltuvat myös artiklan 5 ja 6 kohdassa määriteltyyn viranomaisyhteistyöhön. Rikosoikeusapulain

säännökset eivät ole ristiriidassa artiklan kanssa myöskään 5 ja 6 kohdan osalta.

Artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltio voi ilmoittaa hyväksymismenettelyn yhteydessä, että tämän artiklan 5 kohdan ensimmäinen virke tai 6 kohta tai kumpikaan ei sido sitä tai että se soveltaa kyseisiä määräyksiä ainoastaan tietyin ehdoin, jotka sen on täsmennettävä. Tällainen ilmoitus voidaan peruuttaa tai sitä voidaan muuttaa milloin tahansa.

Esityksen mukaan Suomen ei ole syytä antaa tällaista ilmoitusta, koska mainittujen määräysten sisältö mahdollistaa joustavan yhteistyön viranomaisten välillä.

Artiklan 8 kohta edellyttää, että tietyt pyynnöt tulee kuitenkin tehdä aina jäsenvaltioiden keskusviranomaisten välityksellä. Tällaiset pyynnöt tai ilmoitukset ovat a alakohdan mukaan yleissopimuksen 9 artiklassa ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklassa tarkoitetut, vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä tai kauttakulkua koskevat pyynnöt sekä b alakohdan mukaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 22 artiklassa tarkoitetut rangaistuspäätöksiä koskevat tiedot. Pyyntö eurooppalaisen oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitettujen päätösten ja toimenpiteiden jäljennöksistä voidaan kuitenkin osoittaa suoraan toimivaltaisille viranomaisille.

Kohdassa mainitut pyynnöt tulee yleissopimuksen mukaan toimittaa pääsäännöstä poiketen aina keskusviranomaisille. Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 22 artiklassa tarkoitetut rangaistuspäätöksiä koskevat tiedot tarkoittavat sellaisia tietoja, joita jäsenvaltiot ilmoittavat toisilleen vuosittain toistensa kansalaisten saamista rikosrekisteriin merkityistä rikostuomioista alueellaan. Lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitetut asiakirjat ovat sopimusvaltioiden pyytämiä jäljennöksiä niistä päätöksistä ja toimenpiteistä, joista valtiot ovat saaneet tiedon rangaistuspäätöksiä koskevien tietojen vaihtamista koskevassa yhteistyössä.

Rikosoikeusapulaissa ei ole säännöksiä kyseisten pyyntöjen toimittamisesta (HE 61/1993 vp, s. 20). Suomen lainsäädäntö ei

tähän mennessä ole mahdollistanut vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä. Eurooppalaisen oikeusapupöimöksen 22 artiklan tarkoittaman tietöjen vaihdon mukaiset säännökset sisältyvät rikosrekisterilain (770/1993) 8 §:ään. Pykälä ei ole ristiriidassa yleissopimöksen kanssa. Myöskään tältä osin lainsäädäntö ei ole ristiriidassa yleissopimöksen kanssa, eikä yleissopimus siis edellytä artiklan osalta lainsäädäntömuutoksia.

Kuten edellä 1 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, yleissopimöksen ei katsota vaikuttavan pohjoismaiseen tiedoksiäntöä ja todistelua koskevaan säännöstöön, vaan kyseinen sääntely jäisi voimaan ja sitä voitaisiin soveltaa rinnakkaisena järjestelynä. Pohjoismainen sopimus oikeusavusta tiedoksiäntöän toimittamisessa ja todistelussa sekä asetus pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiäntöän toimittamisessa ja todistelussa sisältävät määräyksiä oikeusapupyynnöten toimittamisessa noudatettavasta yhteydenpitojärjestyksestä sekä käytettäväästä kielestä sekä oikeusavun kustannuksista. Näitä säännöksiä voitaisiin soveltaa rinnakkain yleissopimöksen kanssa. Ne eivät ole ristiriidassa yleissopimöksen kanssa.

Pohjoismaista yhteistyötä koskevan asetuksen 1 ja 2 §:n mukaan toisen pohjoismaan pyynnöstä tapahtuvan tiedoksiäntöän ja todistelun suorittaa asianomainen käräjäoikeus, mutta pyynnöt voidaan lähettää myös oikeusministeriölle. Suomen viranomaisten lähettämien tiedoksiäntö- ja todistelupyynnöten osalta asetuksen 4 ja 5 §:ssä todetaan, että pyyntö lähetetään suoraan toisen pohjoismaan viranomaiselle. Tiettyjen edellytysten täytyessä Suomen viranomainen voi lähettää pyynnön myös asianomaisen pohjoismaan oikeusministeriölle. Tiedoksiäntöä ja todistelua koskevien pyynnöten osalta voidaan pohjoismaista yhteistyötä koskevan asetuksen ja yleissopimöksen määräyksiä pitää suhteellisen samansisältöisinä.

Yleissopimöksen rajoittavimmat määräykset yhteydenpitojärjestyksestä, joissa edellytetään keskusviranomaisen

käyttämistä, koskevat lähinnä sellaisia erityisiä yhteistyömuotoja, joita pohjoismaista yhteistyötä koskeva asetus ei sääntele ollenkaan.

Näin ollen pohjoismainen sääntely ei ole ristiriidassa yleissopimöksen kanssa ja sen soveltamista voisi jatkaa muiden sopimusten ohella kuten aikaisemmin. Tiedoksiäntöpyynnöten osalta on kuitenkin huomioitava, että myös pohjoismaiden välillä 5 artiklan mukainen postitiedoksiäntö on ensisijaisesti sovellettava menettely.

7 artikla. **Oma-aloitteinen tietöjen vaihto**

Artikla sisältää yleisen määräyksen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten välisestä tietöjen vaihdosta. Myös Schengenin yleissopimöksen 46 artiklassa on määräyksiä oma-aloitteisesta tietöjen vaihdosta. Schengenin yleissopimöksen määräys kuuluu poliisiyhteistyön alaan ja se koskee lähinnä rikosörjuntaa sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamista.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat oman kansallisen lainsäädäntönsä rajoissa ilman erillistä pyyntöä vaihtaa keskenään tietöja. Tietöja voidaan vaihtaa rikoksista ja 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista hallinnollisista rikkomuksista. Edellytyksenä on, että kyseisten tekojen osalta rankaiseminen tai niiden käsittely tietöjen toimittamisen ajankohtana kuuluu tiedot vastaanottavan viranomaisen toimivaltaan. Artikla ei aseta jäsenvaltioille velvoitteita, mutta mahdollistaa siinä tarkoitettun toiminnan.

Artiklassa eikä sopimöksen selitysmuistiössä ole selvennetty, millä tavalla niiden rikosten on kuuluttava vastaanottavan viranomaisen toimivaltaan tietöjen toimittamisen ajankohtana. Määräys tarkoittanee, että rikosten on yleisesti kuuluttava viranomaisen toimivaltaan.

Suomen viranomaiset voivat toimittaa toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tietöja Suomen lainsäädännön mahdollistamassa laajuudessa.

Rikosoikeusapulain säännökset soveltuvat tietöjenvaihtöön ainoastaan, jos kyse on

yksittäisen rikosasian käsittelystä (HE 61/1993 vp, s. 15). Artiklan soveltamisala on todennäköisesti tätä laajempi.

Suomen lainsäädäntö ei aseta estettä artiklan tarkoittamalle tietojen vaihdolle. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 30 §:n mukaan sen lisäksi, mitä laissa erikseen säädetään, viranomainen voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon ulkomaan viranomaiselle tai kansainväliselle toimielimelle, jos ulkomaan ja Suomen viranomaisen välisestä yhteistyöstä määrätään Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa tai säädetään Suomea velvoittavassa säädöksessä ja tieto asiakirjasta voitaisiin tämän lain mukaan antaa yhteistyötä Suomessa hoitavalle viranomaiselle.

Artiklan 2 kohdan mukaan tietoja toimittava viranomainen voi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti asettaa tiedot vastaanottavalle viranomaiselle niiden käyttöä koskevia ehtoja.

Artiklan 3 kohdan mukaan tiedot vastaanottava viranomainen on velvollinen noudattamaan näitä ehtoja.

Yleissopimuksen 23 artikla sisältää lisäksi erityiset määräykset tietosuojasta. Yleissopimuksen 23 artiklan 4 kohdan mukaan jos 7 artiklassa tarkoitettujen tietojen käytölle on asetettu ehtoja 7 artiklan 2 kohdan mukaisesti, näitä ehtoja sovelletaan ensisijaisina suhteessa 23 artiklan määräyksiin henkilötietojen suojasta. Jos ehtoja ei ole asetettu, sovelletaan 23 artiklan määräyksiä.

Rikosoikeusapulain 27 § sisältää yleisen säännöksen salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen käyttöä koskevista rajoituksista. Pykälän 1 momentin mukaan kun Suomen viranomainen pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassaolevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa

ehtoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta ja hävittämisestä.

Kyseinen säännös ei ole ristiriidassa yleissopimuksen määräyksen kanssa. Tarpeelliseksi ei ole katsottu, että rikosoikeusapulakiin otettaisiin artiklan määräysten mukainen säännös. Artiklan määräyksiä voidaan soveltaa suoraan suhteessa EU:n jäsenvaltioihin.

II osasto. Erityisiä oikeusavun muotoja koskevat pyynnöt

8 artikla. Omaisuuden palauttaminen

Artikla sisältää määräykset uusista järjestelyistä, joilla rikosoikeusapua koskeva pyyntö voidaan tehdä, jotta rikoksella hankitut esineet voidaan antaa pyynnön esittäneen jäsenvaltion haltuun. Tavoitteena on, että esineet voidaan tällä tavoin palauttaa oikealle omistajalleen.

Ensinnäkin artiklan 1 kohdan mukaan pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyynnöstä ja rajoittamatta vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolien oikeuksia antaa rikoksen avulla hankittuja esineitä pyynnön esittäneen jäsenvaltion haltuun niiden palauttamiseksi oikealle omistajalleen.

Kohdan sanamuoto ei ole pyynnön vastaanottanutta jäsenvaltiota velvoittava ja pyyntöön voitaisiin siis suostua harkinnan mukaan. Selitysmuistion mukaan pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voisi esimerkiksi kieltäytyä täyttämästä pyyntöä, jos omaisuus on takavarikoitu käytettäväksi todistusaineistona kyseisessä jäsenvaltiossa. Artikla ei edellytä muuttamaan menetetyksi tuomitsemista koskevaa kansallista lainsäädäntöä. Lisäksi selitysmuistossa korostetaan, että kohtaa voidaan soveltaa vain silloin, kun esineen oikea omistaja on varmasti selvillä.

Artikla ei siis puutu jäsenvaltioiden aineelliseen lainsäädäntöön, joka mahdollistaa omaisuuden palauttamisen oikealle omistajalle, vaan ainoastaan toteaa,

että tällaisen pyynnön esittäminen ja siihen suostuminen on mahdollista. Pyyntöön suostuminen määräytyisi kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Suomen rikosoikeusapulaissa ei ole omaisuuden palauttamista koskevia erityisiä säännöksiä, mutta jos asiasta tehtäisiin erillinen pyyntö, sitä voitaisiin pitää lain 1 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaisena muuna rikosasian käsittelyä varten tarvittavana oikeusapuna. Pyyntöön suostuttaisiin, jos se olisi kansallisen lain mukaan mahdollista.

Omaisuuden palauttamista koskeva pyyntö liittyisi todennäköisesti pääsääntöisesti takavarikoidun omaisuuden palauttamiseen. Omaisuus voisi olla takavarikoitu joko vieraan valtion pyynnöstä taikka Suomen viranomaisten toimesta. Tällaisessa tilanteessa Suomen viranomaiset voisivat artiklan mukaisesti antaa omaisuuden pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, jos pyyntöön ei olisi estettä suostua.

Ehdotuksen mukaan rikosoikeusapulakiin eikä pakkokeinolakiin otettaisi asiaa koskevia erityisiä säännöksiä, vaan artiklan määräyksiä voitaisiin soveltaa suoraan.

Suomen lainsäädännössä ei ole erityisiä säännöksiä takavarikoidun omaisuuden palauttamisesta oikealle omistajalleen. Pakkokeinolain 4 luvun 17 § koskee takavarikoidun esineen palauttamista, mutta pykälä sääntelee lähinnä tilannetta, jossa takavarikoitua esinettä, joka takavarikon kumoamisen jälkeen olisi palautettava omistajalleen tai sille, jolla on oikeus esineeseen, ei noudeta pois poliisilta. Lisäksi pykälässä todetaan, että jos useammat ovat vaatineet esinettä itselleen, esine on takavarikon kumoamisesta huolimatta pidettävä edelleen poliisin hallussa, kunnes riita paremmasta oikeudesta siihen on ratkaistu.

Toisen jäsenvaltion pyyntö voitaisiin täyttää rikosoikeusapulain ja pakkokeinolain säännösten sekä artiklan määräysten mukaisesti, jos omistussuhteista ei olisi epäselvyyttä, eikä pyynnön täyttämiseksi olisi muuta estettä.

Artiklan 2 kohdan mukaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 3 ja 6 artiklaa sovellettaessa pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi luopua pyynnön esittäneelle

jäsenvaltiolle toimitettujen esineiden palautuksesta joko ennen niiden luovuttamista tai sen jälkeen, jos siten voidaan edistää esineiden palauttamista oikealle omistajalleen. Tällöin ei saa loukata vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 3 ja 6 artikla koskevat todistelupyynnöiden täyttämistä sekä esineiden tai asiakirjojen toimittamista ja palauttamista. Artiklan 2 kohta tarkoittaa, että näissä tilanteissa pyynnön vastaanottanut valtio voi luopua esineistä, jos tarkoituksena on palauttaa omaisuus oikealle omistajalle. Selitysmuistiossa korostetaan tämänkin kohdan osalta, että kohtaa voidaan soveltaa vain jos omaisuuden oikeasta omistajasta on täysi varmuus. Lisäksi edellytyksenä siis on, ettei vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia loukata.

Pakkokeinolain 4 luvun 15 a § sisältää erityiset säännökset takavarikosta päättämisestä vieraan valtion oikeusapuspyynnön johdosta. Pykälän 3 momentti sisältää säännökset siitä, että takavarikoitu esine tai asiakirja voidaan luovuttaa pyynnön esittäneelle valtiolle velvoituksin, että se on palautettava sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita. Toisaalta tuomioistuin voi myös määrätä, ettei esinettä tai asiakirjaa tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi ilmeisesti epätarkoituksenmukaista.

Toisen jäsenvaltion esittämän takavarikkopyynnön yhteydessä suomalainen tuomioistuin voisi siis päättää, ettei esinettä tai asiakirjaa tarvitse palauttaa, jos se edistäisi esineen palauttamista oikealle omistajalle. Tämä edellyttäisi, että omistussuhteista ei olisi epäselvyyttä. Lain säännökset ovat yhdenmukaiset yleissopimuksen kanssa.

Artiklan 3 kohdan mukaan jos pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio luopuu esineiden palautuksesta ennen niiden luovuttamista pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, se ei vetoa näiden esineiden suhteen mihinkään vakuus- tai muuhun oikeuteen vero- tai tullilainsäädännön nojalla.

Artiklan 3 kohdan 2 alakohdan mukaan edellä 2 kohdassa tarkoitettu luopuminen ei

kuitenkaan rajoita pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeutta periä veroja ja maksuja oikealta omistajalta.

9 artikla. Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen tutkintaa varten

Artikla sisältää määräykset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen jäsenvaltioon. Artikla täydentää eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklaa ja perustuu osin sen määräämiin menettelyihin. Kyseinen 11 artikla sisältää perussäännöksen siitä, että vapautensa menettänyt henkilö voidaan siirtää toiseen valtioon, jotta häntä voitaisiin siellä kuulla todistajana tai jotta hän voisi osallistua syytetyn taikka epäillyn tunnistamiseen. Yleissopimuksen 9 artikla mahdollistaa vapautensa menettäneen henkilön siirtämisen toiseen jäsenvaltioon muussa kuin eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklan tarkoittamassa tilanteessa. Molemmat artiklat edellyttävät, että siirretty henkilö palautetaan valtioon, jossa hän on ollut.

Suomella on varaus eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklaan, eikä Suomen lainsäädäntöön myöskään sisälly säännöksiä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen valtioon tai toisesta valtiosta Suomeen. Esityksen mukaan yleissopimuksen 9 artiklan voimaansaattamisen yhteydessä on tarkoituksenmukaista, että Suomi peruuttaa eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklaa koskevan varauksen ja mahdollistaa artiklassa tarkoitetun yhteistyön. Lisäksi ehdotetaan, että vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä säädetään erillinen laki. Laki sisältäisi sekä yleissopimuksen 9 artiklan että eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklan tarkoittamaa yhteistyötä koskevat säännökset. Laki soveltuisi myös muihin kuin Euroopan unionin jäsenvaltioihin.

Yleissopimuksen 9 artiklan 1 kohta määrittelee, missä tilanteessa vapautensa menettänyt henkilö voidaan siirtää toiseen valtioon. Kohdan mukaan jäsenvaltio, joka on pyytänyt sen alueella olevan vapautensa

menettäneen henkilön läsnäoloa edellyttävää tutkintaa, voi siirtää kyseisen henkilön väliaikaisesti sen jäsenvaltion alueelle, jossa tutkinnan on määrä tapahtua. Artiklan tilanteessa valtio, jonka alueella vapautensa menettänyt henkilö on, on pyytänyt toista jäsenvaltiota suorittamaan tutkinnan, jossa täytyy kuulla vapautensa menettänyttä henkilöä. Henkilön siirtäminen edellyttää asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välistä sopimusta. Artiklassa tarkoitettu oikeusapu on aina harkinnanvaraista.

Kohdan tarkoittama tilanne poikkeaa eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11 artiklasta merkittävimmin siinä, että 11 artiklan mukaan vapautensa menettänyt henkilö siirretään pyynnön vastaanottaneesta valtiosta pyynnön esittäneeseen valtioon, jossa varsinainen menettely on vireillä. Yleissopimuksen 9 artiklan mukaan vapautensa menettänyt henkilö siirretään puolestaan pyynnön esittäneestä valtiosta pyynnön vastaanottaneeseen valtioon. Tässä tilanteessa varsinainen menettely on vireillä pyynnön esittäneessä valtiossa, mutta pyydetty yksittäinen tutkintatoimenpide, jossa vapautensa menettäneen henkilön tulee olla läsnä, suoritetaan pyynnön vastaanottaneessa valtiossa. Yleissopimuksen 9 artikla koskee sekä tilanteita, joissa siirrettävä henkilö on itse epäiltynä, että tilanteita, joissa häntä kuullaan todistelutarkoituksessa.

Artiklan 2 kohta koskee henkilön siirtoa koskevia järjestelyjä. Kohdan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välisessä sopimuksessa määrätään henkilön väliaikaista siirtämistä koskevista järjestelyistä ja päivästä, johon mennessä henkilö on palautettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion alueelle.

Artiklan 3 kohdan mukaan, kun siirtäminen edellyttää asianomaisten henkilöiden suostumusta, ilmoitus suostumuksesta tai sen jäljennös toimitetaan viipymättä pyynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle.

Kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat edellyttää, että vapautensa menettäneen henkilön siirtäminen toiseen valtioon edellyttää hänen omaa suostumustaan. Myös eurooppalaisen oikeusapusuostumuksen 11

artikla antaa sopimusvaltioille tämän saman mahdollisuuden. Harkittaessa sitä, pitäisikö laissa edellyttää siirrettävän henkilön suostumusta, voidaan ensinnäkin todeta, että kansallisessa prosessissa todistajilla on pääsääntöisesti velvollisuus todistaa ja todistajiin voidaan kohdistaa myös pakkokeinoja tämän velvollisuuden täyttämiseksi. Jos todistajaa kuullaan Suomen tuomioistuimessa toisen valtion esittämän oikeusapupyynnön perusteella, hänellä on vastaava velvollisuus todistaa kuin jos kyse on puhtaasti kansallisesta prosessista. Jos sitä vastoin todistajaa on oikeusapupyynnössä pyydetty matkustamaan toiseen valtioon, hänellä ei ole velvollisuutta matkustaa toiseen valtioon, eikä häneen tämän takia voida kohdistaa pakkokeinoja. Tosin pohjoismaiden välillä on sovittu yhteispohjoismaisesta lainsäädännöstä, jonka perusteella todistajalla on velvollisuus saapua todistamaan myös toiseen pohjoismaahan. Todistajaa ei kuitenkaan saa määrätä tuotavaksi tuomioistuimeen toisesta valtiosta, jos hän ei noudata kutsua.

Esitutkintalain (449/1987) mukaan rikoksesta epäillyllä on velvollisuus saapua oleskelupaikkakunnallaan esitutkintaan, jos hänet on sinne henkilökohtaisesti kutsuttu. Epäiltyä voidaan kuulla esitutkinnassa Suomessa toisen valtion esittämän oikeusapupyynnön nojalla, jolloin epäillyllä on velvollisuus saapua esitutkintaan. Epäilty voidaan toisaalta oikeusapupyynnöllä kutsua saapumaan toisesta valtiosta Suomeen esitutkintaan. Siitä, onko epäilty velvollinen saapumaan toisesta valtiosta Suomeen esitutkintaan, ei ole määräyksiä eurooppalaisessa oikeusapusopimuksessa eikä myöskään Suomen rikosoikeusapulaissa. Esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen 9 artiklassa tarkoitettussa menettelyssä vapautensa menettänyt henkilö voitaisiin siirtää Suomeen vastoin tahtoaan. Eroa ei tehtäisi sen suhteen, onko siirrettävä henkilö epäillyn vai todistajan asemassa. Olisi oikeusavun toimivuuden osalta epätarkoituksenmukaista, jos vapautensa jo menettäneen epäillyn siirtämiseen Suomeen edellytettäisiin hänen suostumustaan. Myös vapautensa menettänyt todistaja voitaisiin siirtää ilman tämän suostumusta. Vastoin

tahtoa tapahtuva siirtäminen ei vaikuttaisi merkittävästi henkilön oikeusasemaan, sillä henkilö on joka tapauksessa vapautensa menettäneenä.

Suomen kansalaisen Suomeen siirtämisen osalta edellytettäisiin esityksen mukaan kuitenkin henkilön suostumusta. Tämä on perusteltua siksi, että perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei siirretä Suomesta vastoin tahtoaan. Yleissopimuksen 9 artiklan mukaisessa oikeusavussa Suomen kansalaisen osalta suostumusta väliaikaista siirtämistä koskevaan menettelyyn olisi edellytettävä, jotta henkilöä ei jouduttaisi palauttamaan takaisin pyynnön esittäneeseen valtioon vastoin tahtoaan.

Artiklan 4 kohdan mukaan aika, joka henkilöä pidetään vapautensa menettäneenä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, vähennetään asianomaiselle henkilölle pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa määrätystä tai määrättävästä vapaudenmenetysajasta.

Artiklan 4 kohdan määräys tarkoittanee, että aika, joka henkilöä pidetään vapautensa menettäneenä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, luetaan vapaudenmenetysajaksi pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Koska henkilö on yleensä vapautensa menettäneenä muulla perusteella kuin artiklassa tarkoitettun tutkinnan takia, ei tutkinnan tuloksena mahdollisesti tuomittavasta rangaistuksesta ole syytä tehdä vähennystä sen takia, että vapautensa menettänyt henkilö on siirretty väliaikaisesti toiseen jäsenvaltioon. Lisäksi henkilö saattaa olla tilanteessa todistajan asemassa, joten hänelle ei tutkittavana olevassa asiassa edes tuomita rangaistusta. Sitä vastoin toisessa jäsenvaltiossa suoritettu vapaudenmenetysaika tulee lukea henkilön hyväksi siinä asiassa, jonka takia hän oli vapautensa menettäneenä. Joissain tilanteissa saattaa tosin olla mahdollista, että vähennys tulee tehdä tuomittavasta rangaistuksesta. Tällainen tilanne saattaa syntyä, jos rikosasiassa epäilty siirretään omassa, tutkittavana olevassa asiassa toiseen jäsenvaltioon. Suomessa tällaisessa tilanteessa vähennys tehtäisiin rikoslain 3 luvun 11 §:n nojalla. Esityksen mukaan

väliaikaisesta siirtämisestä säädettävään lakiin otettaisiin yleinen säännös, joka kattaisi edellä mainitut tilanteet.

Artiklan 5 kohta määrittelee artiklan suhdetta eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen. Kohdan mukaan artiklaan sovelletaan soveltuvin osin eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 2 ja 3 kohdan sekä 12 ja 20 artiklan määräyksiä. Kyseisten artiklojen määräykset koskevat vapautensa menettäneiden henkilöiden kauttakulkua koskevia järjestelyjä, siirrettyjen henkilöiden säilössä pitämistä, kieltoa syyttää muista rikoksista eli koskemattomuutta sekä menettelystä aiheutuvia kuluja. Artiklan 11 määräyksiä käsitellään kyseiseen artiklaan tehdyn varauman peruuttamista koskevien yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä.

Yleissopimuksen 9 artiklan 6 kohdan mukaan jokainen jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ilmoitusta antaessaan ilmoittaa, että tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettua sopimuksen tekemiseen vaaditaan tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettu suostumus tai että se vaaditaan tietyissä, ilmoituksessa tarkemmin mainituissa tilanteissa. Kuten edellä on todettu, Suomi tekee ilmoituksen, jonka mukaan Suomi edellyttää 9 artiklan mukaisen oikeusavun osalta siirrettävän henkilön suostumusta väliaikaista siirtämistä tarkoitettavaan menettelyyn, jos henkilö on Suomen kansalainen.

10 artikla. **Kuuleminen videokokouksen avulla**

Artikla sisältää määräykset toisen jäsenvaltion alueella olevan todistajan tai asiantuntijan kuulemisesta videokokouksen avulla. Videokokouksen käyttämisestä oikeusavussa ei ole määräyksiä aikaisemmin tehdyissä rikosoikeusapua koskevissa yleissopimuksissa. Artiklan tarkoituksena on, että jäsenvaltion viranomainen voi kuulla toisen jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä videokokouksen välityksellä siten, että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomainen ainoastaan seuraa ja valvoo kuulemisen suorittamista. Suomessa rikoksen asianomistajana pidettyä

henkilöä pidetään useissa muissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa todistajan asemassa olevana. Artiklan voidaan katsoa soveltuvan myös Suomen lainsäädännön mukaan asianomistajaksi katsottavan henkilön kuulemiseen.

Artiklan voidaan katsoa soveltuvan sekä esitutkinnassa että tuomioistuimessa tapahtuvaan kuulemiseen.

Suomen voimassaolevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä siitä, että rikosprosessissa voitaisiin valtion sisäisesti käyttää videokokousta. Tämä koskee sekä esitutkintaa että oikeudenkäyntiä tuomioistuimessa. Sen ettei säännöksiä ole olemassa, ei kuitenkaan voida ehdottomasti katsoa tarkoittavan, että videokokousta ei voitaisi käyttää todistajan, asiantuntijan tai asianomistajan kuulemisessa. Menettelyä ei ole myöskään erityisesti kielletty ja videokokouksen avulla tapahtuvan kuulemisen voidaan katsoa täyttävän kuulemisen välittömyydelle asetetut vaatimukset. Videokokouksessa henkilöillä on sekä puhe- että näköyhteys keskenään. Oikeusministeriössä on kuitenkin valmisteilla hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta siten, että todistajaa tai muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä voitaisiin kuulla pääkäsitelyssä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen. Esitys on tarkoitus antaa syksyllä 2002. Säännösten tultua voimaan on selvää, että kansallisessa rikosprosessissa voidaan käyttää mainittuja teknisiä menetelmiä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 a §:n mukaan todisteen vastaanottamisesta ulkomailla on säädetty erikseen. Säännös tarkoittaa, että todisteen vastaanottamisesta ulkomailla on säädetty erityislainsäädännössä taikka mahdollisesti voimassa olevissa kansainvälisissä säädöksissä.

Siviilioikeudellisten asioiden osalta EU:ssa on hyväksytty 28. päivänä toukokuuta 2001 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1206/2001 jäsenvaltioiden tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvassa todisteiden vastaanottamisessa. Kyseinen asetus sisältää säännökset myös

videokokouksen käytöstä oikeusavussa. Näin ollen siviilioikeudellisten asioiden osalta videokokouksen käyttö EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä on säännelty kyseisessä asetuksessa. Asetus tulee täysimääräisesti voimaan eli sitä tullaan soveltamaan 1 päivästä tammikuuta 2004 lukien.

Kansainvälisen rikosoikeusavun osalta rikosoikeusapulain 11 § mahdollistaa sen, että oikeusapupyynnön toimeenpanossa voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Lisäksi rikosoikeusapulain 10 § mahdollistaa, että pyynnön esittäneen valtion viranomaisella on tuomioistuimessa ja esitutkintaa toimitettaessa oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultavalle kysymyksiä, jos tuomioistuin tai esitutkintaviranomainen antaa tähän luvan. Säännösten voidaan katsoa mahdollistavan videokokouksen käytön apuvälineenä oikeusapua annettaessa. Tulkinnanvaraisena voidaan kuitenkin pitää, mahdollistavatko kyseiset säännökset videokokouksen siten, että toisen valtion viranomaisen artiklassa tarkoitettulla tavalla itsenäisesti suorittaa kuulemisen teknisen laitteiston välityksellä. Rikosoikeusapulakia koskevassa hallituksen esityksessä 61/1993 vp todetaan, että vieraan valtion viranomaisen ei 10 §:n mukaan osallistuisi menettelyyn julkista valtaa käyttävänä viranomaisena, vaan olisi lähinnä asianosaiseen rinnastettavassa asemassa. Artiklan määräysten tarkoittamassa toisen jäsenvaltion viranomaisen suorittamassa kuulemisessa kyseinen viranomaisen ei kuitenkaan olisi vain asianosaiseen rinnastettavassa asemassa, vaan hänen toiminnassaan voidaan katsoa olevan kysymys julkisen vallan käyttämisestä. Näin ollen voitaneen katsoa, että rikosoikeusapulain nykyiset säännökset eivät mahdollistaisi videokuulemisen käyttöä yhtä laajasti kuin yleissopimus.

Yleissopimuksen voimaantulo edellyttää, että EU:n jäsenvaltioiden välillä videokokouksen käyttämisestä tarkoittava oikeusapu annetaan artiklan määräämän menettelyn mukaisesti. Artikla sisältää yksityiskohtaiset määräykset videokokouksella tapahtuvan kuulemisen

toteuttamisesta, joita Suomen viranomaisten tulee noudattaa antaessaan oikeusapua toiselle jäsenvaltiolle. Esityksen mukaan rikosoikeusapulakia ei muutettaisi asiasisältöisesti vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä, vaan niitä sovellettaisiin suoraan. Yleissopimuksen mukaista asiasisältöistä lainsäädäntöä ei ole katsottu tarpeelliseksi, sillä yleissopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset, joiden suora soveltaminen on mahdollista.

Videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen sovellettaisiin kuitenkin rikosoikeusapulain säännöksiä siltä osin kuin soveltuvia säännöksiä on olemassa. Yleissopimusta sovellettaisiin siis rinnakkain rikosoikeusapulain kanssa lain 30 §:n periaatteen mukaisesti.

Yleissopimuksen voimaantulon jälkeen Suomen viranomaiset antaisivat artiklassa tarkoitettua oikeusapua toisille EU:n jäsenvaltioille artiklan määräysten mukaisesti. Muille valtioille oikeusavun antaminen videokokouksen avulla on mahdollista siltä osin kuin rikosoikeusapulain 10 ja 11 § tämän mahdollistavat. Tulkinnanvaraisena voidaan kuitenkin pitää, voisiko toisen valtion viranomaisen artiklassa tarkoitettulla tavalla itsenäisesti suorittaa kuulemisen mainittujen rikosoikeusapulain pykälien nojalla.

Yleissopimuksen tultua voimaan Suomen viranomaiset voisivat artiklan määräyksiä suoraan soveltaen myös pyytää oikeusapua toisesta jäsenvaltiosta. Yleissopimuksen voimaantulon jälkeen sovellettavat määräykset olisivat oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 a §:n tarkoittamalla tavalla yleissopimuksessa. Esteenä tällaiselle soveltamiselle ei voida pitää, että Suomessa ei ole kansallisen rikosprosessin osalta säännöksiä videokokouksen käytöstä. Myös oikeusavun pyytäminen artiklan nojalla olisi siis mahdollista, vaikka Suomen kansalliseen lainsäädäntöön ei vielä sisälly erityisiä säännöksiä videokokouksen käyttämisestä.

Artiklan 1 kohta sisältää yleiset edellytykset sille, milloin videokokousta käytetään jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä. Kohdan mukaan videokokousta käytetään tilanteissa, joissa jäsenvaltion oikeusviranomaisten on kuultava toisen

jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä todistajana tai asiantuntijana, mutta kyseisen henkilön ei ole toivottavaa tai mahdollista olla henkilökohtaisesti läsnä ensin mainitussa jäsenvaltiossa. Tällöin kyseiset viranomaiset voivat pyytää, että kuuleminen tapahtuisi artiklan 2–8 kohdan mukaisesti videokokouksen avulla.

Selitysmuistion mukaan kyseeseen tulevat esimerkiksi tilanteet, joissa todistaja on erityisen nuori tai iäkäs tai huonokuntoinen taikka jos todistaja joutuisi vakavaan vaaraan, jos häntä kuultaisiin pyynnön esittäneessä valtiossa. Artiklan ei voida kuitenkaan katsoa rajoittavan videokokouksen käyttöä vain tällaisiin tilanteisiin, vaan käytön tarpeellisuus olisi pyynnön esittäneen jäsenvaltion harkinnassa. Artiklan 2 kohta määrittelee, millä edellytyksillä pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on suostuttava videokokousta koskevaan pyyntöön. Kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on suostuttava videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen, jos videokokouksen käyttö ei ole sen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista ja jos sillä on käytettävissään tekniset välineet tällaisen kuulemisen suorittamiseksi. Lisäksi kohdassa määrätään, että jos pyynnön vastaanottaneella jäsenvaltiolla ei ole käytettävissään videokokouksen mahdollistavia teknisiä välineitä, pyynnön esittänyt jäsenvaltio voi keskinäisellä sopimuksella antaa sellaiset sen käyttöön. Näin ollen pyynnön täyttämistä voisi kieltäytyä ainoastaan, jos sen täyttäminen olisi lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista.

Selitysmuistion mukaan viittaus lainsäädännön peruseriaatteisiin tarkoittaa, että pyyntöä ei voi evätä vain sillä perusteella, että todistajien ja asiantuntijoiden kuulemisesta videokokouksen avulla ei säädetä pyynnön vastaanottaneen valtion lainsäädännössä tai että yksi tai useampi nimenomainen edellytys videokokouksen avulla tapahtuvalle kuulemiselle ei kansallisen lainsäädännön mukaan täyty. Lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisuutta arvioitaessa ei siis tulisi niinkään kiinnittää huomiota siihen,

mitä Suomessa on video- tai muun kuulemisen osalta säädetty, vaan olisiko menettely niiden peruseriaatteiden vastaista, joihin Suomen oikeudenkäyntimenettely perustuu. Jos pyydetty videokuulemisessa noudatettava menettely olisi Suomen perustuslain tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa ristiriidassa, on selvää, että siihen ei voitaisi suostua. Tilanne, jossa Suomen viranomaisten tulisi tavallisesti kieltäytyä pyynnön täyttämistä Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena, voisi esimerkiksi olla sellainen, jossa pyynnön esittänyt jäsenvaltio on pyytänyt todistajan kuulemista siten, että todistajan henkilöllisyyttä ei paljasteta kaikille asianosaisille. Koska menettelyä sovellettaisiin suhteessa Euroopan unionin jäsenvaltioihin, todennäköisenä voidaan pitää, että pyynnöstä kieltäytyminen olisi harvinaista.

Edellä mainitun rikosoikeusapulain 11 §:n mukaan pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä voidaan noudattaa, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Kuten edellä on esitetty 3 artiklaa koskevien yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä, esityksessä ehdotetaan kyseistä 11 §:ää muutettavaksi siten, että sen mukaan pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä on noudatettava, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena. Ehdotettu sanamuoto vastaa myös yleissopimuksen 10 artiklan periaatteita. Kuten edellä on todettu, Suomen viranomaiset kuitenkin soveltaisivat tältä osin suoraan artiklan määräyksiä.

Artiklan 3 kohta määrittelee, mitä tietoja videokokousta koskevan oikeusapupyynnön tulee sisältää. Kohdan mukaan videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemista koskevista pyynnöistä on käytävä ilmi eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklassa mainittujen tietojen lisäksi se, miksi todistajan tai asiantuntijan läsnäolo henkilökohtaisesti ei ole toivottavaa tai mahdollista, sekä sen oikeusviranomaisen ja niiden henkilöiden nimet, jotka hoitavat kuulemisen.

Selitysmuistion mukaan vaikka pyynnön esittäneen jäsenvaltion on perusteltava pyyntönsä, kyseinen jäsenvaltio voi arvioida

tilanteen täysin oman harkintansa mukaan. Kuten edellä on todettu, tämä tarkoittanee, että on täysin pyynnön esittäneen valtion harkinnassa, katsooko se pyyntönsä videokokouksen käytöstä tarpeelliseksi. Pynnön vastaanottanut valtio ei siis voisi kieltäytyä pyynnön täyttämistä sillä perusteella, ettei se katso videokokouksen käyttöä tarkoituksenmukaiseksi.

Rikosoikeusapulain 7 § sisältää säännöksen oikeusapupyynnön muodosta ja sisällöstä. Pykälä ei ole täysin yhdenmukainen artiklan 3 kohdan kanssa. Pykälän sisältö on kuitenkin lähinnä ohjeenluonteinen ja sen pääperiaatteena on, että pyyntö on tehty siten, että se voidaan täyttää. Näin ollen artiklan ja pykälän välisillä eroilla ei ole merkitystä. EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä videokokouksen osalta noudatettaisiin artiklan 3 kohdan määräyksiä. Artiklan 4 kohta määrää, miten kuultava henkilö kutsutaan videokokouksena pidettävään kuulemiseen. Kohdan mukaan pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen toimittaa lainsäädäntönsä mukaisella tavalla asianomaiselle henkilölle kutsun tulla kuulluksi.

Selitysmuistion mukaan kohdan tarkoituksena on varmistaa, että voidaan toteuttaa asianmukaiset toimet henkilön läsnäolon varmistamiseksi kuulemisessa. Todistajan, asiantuntijan tai asianomistajan suostumusta menettelyyn ei vaadita. Kohta tarkoittaa, että todistaja, asiantuntija tai asianomistaja kutsutaan kuultavaksi samalla tavoin kuin tavanomaisessa kansallisessa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Suomessa kutsuminen siis suoritettaisiin oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain mukaisesti. Kutsumisessa voitaisiin siis käyttää sakon uhkaa ja todistaja esimerkiksi voitaisiin noutaa kuultavaksi.

Rikosoikeusapulain 20 ja 21 § sisältävät säännökset todisteiden vastaanottamisesta yleisessä alioikeudessa ja esitutkinnassa. Säännösten voidaan katsoa soveltuvan myös videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen. Lain 20 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön, joka koskee todistajien, asiantuntijoiden tai asianosaisten kuulemista

ja joka kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan, täyttämistä huolehtii yleinen alioikeus, jos kysymyksessä olevaa rikosasiaa koskeva oikeudenkäynti on vireillä pyynnön esittäneen vieraan valtion tuomioistuimessa tai jos todisteiden vastaanottamisen on pyydetty tapahtuvan tuomioistuimessa. Todisteiden vastaanottamisesta huolehtii sen paikkakunnan alioikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on kotipaikka tai asuinpaikka taikka jossa todisteiden vastaanottaminen tai kuuleminen muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Virallisen syyttäjän on oltava saapuvilla asian käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo, että hänen läsnäolonsa on tarpeen. Menettelyssä on muutoin soveltuvin osin noudatettava, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on voimassa.

Videokuulemisen osalta kuulemisen varsinainen toteuttaminen suoritettaisiin sellaisen käräjäoikeuden tai hovioikeuden tiloissa, jossa videokokouslaitteet olisivat käytössä. Kuulemisen suorittaisi 20 §:n mukaan määräytyvä alioikeus. Pykälän sisältämä viittaus siihen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on voimassa, tarkoittaa myös sitä, miten todistaja, asiantuntija tai asianomistaja on kutsuttava kuulemiseen. Myös kyseisen pykälän nojalla kutsuminen suoritettaisiin noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

Syyttäjän osallistumisesta asian käsittelyyn on hallituksen esityksen 61/1993 vp perusteluissa esitetty, että syyttäjän saapuvilla oloa voidaan asian laadusta ja menettelyn luonteesta riippuen pitää perusteltuna esimerkiksi silloin kun vieraan valtion syyttäjäviranomainen on saapuvilla ja osallistuu rikosoikeusapulain 10 §:n 1 momentin mukaisesti tuomioistuimen luvalla asian käsittelyyn. Syyttäjän läsnäoloa videokokouksessa voidaan pitää perusteltuna saman periaatteen mukaisesti.

Rikosoikeusapulain 21 §:n mukaan muissa kuin 20 §:ssä mainituissa tapauksissa huolehtii asianosaisten sekä muiden henkilöiden kuulemisesta toimivaltainen esitutkintaviranomainen. Menettelyssä on muutoin soveltuvin osin noudatettava, mitä

esitutkinnasta rikoksen johdosta on voimassa.

Artiklan 5 kohta sisältää määräykset siitä, mitä menettelysääntöjä videokokouksella tapahtuvassa kuulemisessa on noudatettava. Kohdan mukaan kuulemiseen videokokouksen avulla sovelletaan seuraavia sääntöjä.

Kohdan a alakohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen on läsnä kuulemisen aikana, tarvittaessa tulkin avustamana, ja hän huolehtii myös kuultavan henkilöllisyyden toteamisesta sekä siitä, että kuulemisessa noudatetaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön peruseriaatteita. Jos pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen katsoo, että kuulemisen aikana rikotaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön peruseriaatteita, sen on välittömästi toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kuulemista jatketaan mainittujen periaatteiden mukaisesti.

Suomessa kuulemisesta huolehtisi alioikeuden puheenjohtaja tai toimivaltainen esitutkintaviranomaisen. Näiden tehtävänä olisi huolehtia, että a alakohdan määräyksiä noudatetaan. Vaikka Suomessa olevan henkilön kuulemisen suorittaisi videokokouksen avulla toisen jäsenvaltion viranomaisen, Suomen viranomaisten tulee valvoa artiklan määräysten mukaisesti, että Suomen lainsäädännön peruseriaatteita noudatetaan. Kuten edellä on todettu, arvioitaessa Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden noudattamista tulisi kiinnittää huomiota niihin peruseriaatteisiin, johon Suomen oikeudenkäyntimenettely perustuu, eikä niinkään yksittäisten säännösten sisältöön. Tilanne, jossa Suomen lainsäädännön peruseriaatteita loukattaisiin ja Suomen viranomaisen tulisi puuttua kuulusteluun voisi esimerkiksi olla sellainen, jossa todistajaa painostettaisiin vastaamaan kysymykseen, johon vastaamalla hän voisi saattaa itsensä syytteen vaaraan. Suomessa kuulemista valvovan viranomaisen tulisi olla asiaan riittävän perehtynyt, jotta hän voi tehtävänsä suorittaa.

Kielilain (148/1922) periaatteiden mukaan

Suomessa tuomioistuimissa on virkakielenä käytettävä joko suomen tai ruotsin kieltä. Jos asianosainen ei osaa kielilain mukaan käytettävää kieltä, huolehtivat viranomaiset rikosasiassa tulkkaamisesta. Kielilakia tulkitaan kuitenkin niin, että estettä ei ole sille, että tuomioistuimessa voidaan käyttää vierasta kieltä esimerkiksi yksittäisen todisteen vastaanottamisessa tai todistajan kuulemisessa. Esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten osalta voidaan katsoa, että nykyinen lainsäädäntö ei aseta estettä vieraan kielen käytölle viranomaisessa. Lisäksi kielilain 24 § mahdollistaa vieraan kielen käytön ulkomaille tarkoitettussa kirjallisessa asiassa. Pykälän mukaan kielilaki ei koske ulkomaille tai ulkomaalaisille osoitettua virallista kirjeenvaihtoa eikä maan ulkopuolella käytettäväksi aiottuja toimituskirjoja.

Kielilain uudistamiseksi on annettu hallituksen esitys 92/2002 vp. Esitys ei muuta edellä mainittuja periaatteita. Esitykseen sisältyy kuitenkin uusia säännöksiä, jotka selkiyttävät oikeustilaa esimerkiksi tuomioistuimissa käytettävien kielten osalta. Esitykseen sisältyy myös käytettävää kieltä koskevat ehdotukset oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ja esitutkintalakiin otettaviksi säännöksiksi.

Videokokouksen käyttöön liittyvissä tilanteissa voi joskus olla asianosaisten edun mukaista, että Suomessa olevan henkilön kuuleminen voitaisiin suorittaa vieraalla kielellä. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, jossa Suomessa kuultava henkilö voisi käyttää omaa äidinkieltään toisen jäsenvaltion viranomaisen kuullessa häntä videokokouksen välityksellä. Vieraan kielen käyttäminen ei saisi kuitenkaan koskaan vaarantaa kenenkään asianosaisten oikeusturvaa. Myös jossain muissa kansainväliseen rikosoikeusapuun liittyvissä tilanteissa vieraan kielen käyttö saattaa olla joskus tarpeellista.

Edellä mainittuja tilanteita varten esityksessä ehdotetaan, että rikosoikeusapulain 9 §:n 1 momenttiin lisätään säännös, jonka mukaan toimivaltainen viranomaisen voi päättää, että oikeusapupyynnön täyttämässä voidaan

käyttää vierasta kieltä, jos se pitää tätä perusteltuna. Ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa kaikkien maiden esittämiin pyyntöihin ja kaikenlaisiin pyyntöihin. Kyseessä olisi kuitenkin vain rajoitetusti sovellettava poikkeussäännös niihin rajoituksiin, jota Suomen kielilainsäädäntö asettaa. Kuten edellä on todettu, vieraan kielen käyttö on kielilainsäädännön mukaan tietyn edellytyksen mahdollista. Ehdotettu säännös kuitenkin selkeyttäisi, että kansainvälistä rikosoikeusapua koskevassa asiassa voitaisiin käyttää vierasta kieltä, jos se ehdotettujen edellytysten mukaisesti olisi mahdollista.

Selitysmuistion mukaan pyynnön esittänyt jäsenvaltio voi pyytää, että kuultavaa henkilöä avustaa kuulemistilaisuudessa oikeusavustaja. Suomessa todistajalle tai asiantuntijalle ei lainsäädännön mukaan voida määrätä tukihenkilöä tai avustajaa. Käytännössä on mahdollista, että todistajalla on avustaja, mutta esityksessä ei ehdoteta, että tällaisen avustajan käytöstä aiheutuvat kulut korvattaisiin valtion varoista. Tätä ei yleissopimus myöskään edellytä. Suomessa kuulemisesta huolehtivalla viranomaisella olisi tavanomainen lain mukainen velvollisuus selvittää kuultavalle henkilölle, minkälaisesta tilanteesta on kysymys sekä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Koska kyse olisi tavanomaisesta poikkeavasta kuulemistilanteesta, on selvää, että kyseinen velvollisuus olisi korostetussa asemassa. Jos kyse olisi asianomistajan kuulemisesta, hänelle voitaisiin määrätä oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain edellytysten mukaisesti.

Kohdan b alakohdan mukaan kuultavan henkilön suojelua koskevista toimenpiteistä sovitaan pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Selitysmuistion mukaan toimenpiteisiin voi kuulua pyynnön esittäneen jäsenvaltion kuultavien henkilöiden suojelua koskevan lainsäädännön soveltaminen.

Kohdan c alakohdan mukaan kuulemisen toimittaa suoraan pyynnön esittäneen jäsenvaltion oikeusviranomainen oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti tai se

toimitetaan kyseisen viranomaisen johdolla. Selitysmuistion mukaan videokokouksen avulla kuultavalla henkilöllä ei voi olla vähemmän oikeuksia kuin siinä tapauksessa, että hän osallistuisi kuulemiseen pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Videokokouksen avulla tapahtuvan kuuleminen poikkeaa oikeusapupyynnön nojalla Suomessa tapahtuvasta kuulemisesta siinä, että kuulemisen voi suorittaa toisen jäsenvaltion viranomainen oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Eroa kuulemisten välillä ei voida pitää erityisen merkittävänä kun otetaan huomioon, että rikosoikeusapulain 10 §:n mukaan pyynnön esittäneen valtion toimivaltaisella viranomaisella on oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä kuulustelun aikana ja lisäksi sillä on oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultavalle kysymyksiä, jos tähän annetaan lupa. Vaikka videokokouksen avulla tapahtuva kuuleminen suoritetaan toisen jäsenvaltion viranomaisen toimesta, sitä kuitenkin valvoisi Suomen viranomainen, jonka tulisi tarvittaessa puuttua asian käsittelyyn.

Kuuleminen voidaan c alakohdan mukaan suorittaa myös pyynnön esittäneen jäsenvaltion oikeusviranomaisen johdolla. Tämä tarkoittanee, että kyseinen viranomainen päättää, miten kuuleminen suoritetaan, mutta menettelyyn voitaisiin soveltaa myös pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädäntöä.

Kohdan d alakohdan mukaan pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio huolehtii pyynnön esittäneen jäsenvaltion tai kuultavan henkilön pyynnöstä siitä, että kuultavaa avustaa tarvittaessa tulkki.

Voidaan katsoa, että tarvittaessa myös Suomen viranomaisen omasta aloitteesta voitaisiin kuultavalle hankkia tulkki.

Kohdan e alakohdan mukaan kuultava henkilö voi vedota joko pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion tai pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti hänelle mahdollisesti kuuluvaan oikeuteen kieltäytyä todistamasta.

Selitysmuistion mukaan jos tähän oikeuteen vedotaan, kuulemisen toimittavan oikeusviranomaisen tehtävänä on ratkaista asia, ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion

oikeusviranomaisen tehtävänä on luonnollisesti toteuttaa tarvittavat toimenpiteet, jotta kuuleminen tapahtuu sen lainsäädännön peruseriaatteiden mukaisesti. Selitysmuistion mukaan asianomaisten oikeusviranomaisten olisi kuultava toisiaan aina kun oikeuteen kieltäytyä todistamasta vedotaan.

Rikosoikeusapulain 22 § sisältää säännökset todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeudesta. Säännöksen voidaan katsoa soveltuvan myös videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen. Kyseisen 22 §:n mukaan sillä, jota kuullaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön nojalla todistajana tai asiantuntijana Suomen tuomioistuimessa tai joka saapuu kuultavaksi esitutkintaan, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai pyynnön esittäneen valtion lain mukaan. Vieraan valtion laki otetaan huomioon, jos oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta on todettu vieraan valtion tekemässä oikeusapupyynnössä tai jos pyynnön tehnyt vieraan valtion viranomainen tämän vahvistaa Suomen tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen pyynnöstä taikka jos kieltäytymisperuste muutoin on tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen tiedossa. Rikosoikeusapulain säännösten voidaan katsoa olevan yhdenmukaiset e alakohdan kanssa.

Käytännössä Suomen viranomaisten antaessa oikeusapua videokuulemisen avulla tuomioistuimessa käräjätuomari tiedustelisi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 28 §:n mukaisesti, onko todistaja esteellinen. Todistajalta otettaisiin myös Suomen lain mukainen todistajanvala tai -vakuutus, jollei pyynnön esittänyt jäsenvaltio pyydä, että vala annettaisiin sen oman lainsäädännön mukaisesti. Tällaiseen pyyntöön voitaisiin suostua rikosoikeusapulain 11 §:n nojalla. Kuulemista valvovan Suomen viranomaisen tulisi rikosoikeusapulain 22 §:n nojalla ottaa huomioon myös vieraan jäsenvaltion laki. Toisaalta videokuulemisen osalta tarkoituksenmukaisinta olisi, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaiset, jotka

suorittavat kuulemisen videon välityksellä, valvoisivat oman lainsäädäntönsä noudattamista.

Myös artiklan 6 kohta sisältää kuulemista koskevia menettelysääntöjä. Artiklan 6 kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomainen laatii kuulemisen päätteeksi pöytäkirjan, jossa ilmoitetaan kuulemisen aika ja paikka, kuullun henkilöllisyys, kaikkien muiden kuulemiseen pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa osallistuneiden henkilöllisyys ja asema, mahdollisesti vannotut valat tai annetut vakuutukset sekä tekniset olosuhteet, joissa kuuleminen tapahtui, sanotun kuitenkin rajoittamatta henkilöiden suojelua koskevien toimenpiteiden soveltamista. Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen toimittaa pöytäkirjan pyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle.

Selitysmuistiossa on selvennetty, että pöytäkirjaan ei sisällytetä kuulemisen sisältöä. Lisäksi selitysmuistiossa todetaan, että on huomattava, että asianomaisten henkilöiden, joihin voi kuultavan lisäksi kuulua muitakin kuulemiseen pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa osallistuneita henkilöitä, suojelu voi vaatia, että asianomaiset jäsenvaltiot sopivat kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti pöytäkirjaa koskevista erityisjärjestelyistä. Tällaiseen sopimukseen voisi kuulua esimerkiksi se, että joidenkin pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa järjestetyssä kuulemisessa läsnä olleiden henkilöiden nimiä ei merkitä pöytäkirjaan, mutta heidän tehtävänsä kuulustelussa on tarvittaessa ilmoitettava.

Yleissopimusta sovellettaessa kyseistä 6 kohdan määräystä sovellettaisiin suoraan.

Edellä mainittujen yleissopimusten määräysten lisäksi noudatettaisiin soveltuvin osin muun muassa oikeudenkäymiskaaren 22 luvun säännöksiä pöytäkirjan pitämisestä. Luvun 6 §:n mukaan todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Videokuulemisen osalta tämä tarkoittaisi, että kuulemisesta on tehtävä kuvan ja äänen sisältävä tallenne. Tällaista tallennetta olisi pidettävä laissa tarkoitettuna

äänitteenä.

Artiklan 7 kohdan mukaan pyynnön esittänyt jäsenvaltio korvaa pyynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle kulut, jotka aiheutuvat videoyhteyden käyttämisestä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, tämän hankkimien tulkkien palkkioista sekä todistajille ja asiantuntijoille suoritettavista korvauksista sekä heidän matkakuluistaan pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, ellei viimeksi mainittu luovu kaikkien tai joidenkin kulujen korvaamisesta.

Rikosoikeusapulain 25 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä annetusta oikeusavusta aiheutuvista kustannuksista ei peritä korvausta pyynnön esittäneeltä vieraalta valtiolta, jollei asetuksella toisin säädetä. Artiklan 7 kohdan määräykset poikkeavat tästä periaatteesta. Suomen viranomaisen voisi kuitenkin artiklan 7 kohdan nojalla harkintansa mukaan päättää, että se perii aiheutuneet kustannukset pyynnön esittäneeltä jäsenvaltiolta.

Artiklan 8 kohdan mukaan kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jos sen alueella tämän artiklan nojalla kuultava todistaja tai asiantuntija kieltäytyy todistamasta, kun hänellä on todistamisvelvollisuus, tai todistaa totuuden vastaisesti, sen kansallista lainsäädäntöä sovelletaan samalla tavoin kuin jos kuuleminen tapahtuisi kansallisessa menettelyssä.

Selitysmuistion mukaan määräys on seurausta siitä, että velvollisuus todistaa videokokouksen avulla tapahtuvassa kuulemisessa perustuu pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädäntöön. Kohdan tarkoituksena on erityisesti taata, että todistajaan, joka ei todistamisvelvollisuudestaan huolimatta todista, kohdistuu tästä menettelystä samanlaisia seuraamuksia kuin jos kyseessä olisi kansallinen oikeudenkäynti, jossa ei ole käytetty videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemistä. Jos 8 kohdassa tarkoitettuja vaikeuksia esiintyy, pyynnön esittänyt ja vastaanottanut jäsenvaltio voivat olla yhteydessä toisiinsa kohtaa soveltaessaan. Tämä tarkoittaa yleensä sitä, että kuulemisen suorittava pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisen toimittaa mahdollisimman pian

pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiselle tarvittavat tiedot, joiden perusteella viimeksi mainittu voi toteuttaa tarvittavat todistajaa tai asiantuntijaa koskevat toimenpiteet.

Yleisesti voidaan todeta, että jos Suomessa kuullaan todistajaa toisen valtion pyynnöstä, todistajaan sovelletaan samoja oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännöksiä kuin jos häntä kuultaisiin tavanomaisessa kansallisessa menettelyssä. Tämä perustuu rikosoikeusapulain 20 ja 21 §:n säännöksiin, joiden mukaan todisteiden hankkimisessa ja vastaanottamisessa on soveltuvin osin noudatettava, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja esitutkinnasta rikoksen johdosta on voimassa. Kuten edellä on todettu, kyseisten säännösten voidaan katsoa soveltuvan myös videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen. Yleissopimuksen määräysten lisäksi myös kyseisten säännösten perusteella voidaan myös videokuulemiseen soveltaa niitä oikeudenkäymiskaaren ja esitutkintalain säännöksiä, jotka koskevat todistajaa, joka kieltäytyy todistamasta.

Lisäksi rikoslain 15 luvun 1—5 § sekä 12 ja 13 § sisältävät perätöntä lausumaa koskevat rangaistussäännökset. Kyseiset 1—5 § säättävät rangaistavaksi tuomioistuimessa ja muussa viranomaismenettelyssä annetun perättömän lausuman. Näillä säännöksillä tarkoitetaan suomalaisessa tuomioistuimessa sekä muussa suomalaisessa viranomaismenettelyssä annettua perätöntä lausumaa. Lisäksi mainitussa 12 §:ssä säädetään rangaistavaksi tietyissä tilanteissa myös ulkomaisessa tuomioistuimessa tehty perätön lausuma. Vaikka laissa ei ole erityistä säännöstä siitä, onko suomalaisessa tuomioistuimessa tai muussa suomalaisessa viranomaismenettelyssä annettu perätön lausuma rikos myös silloin kun kuuleminen suoritetaan toisen valtion esittämän oikeusapupyynnön perusteella, selvänä voidaan pitää, että näin on, koska teko tehdään suomalaisessa tuomioistuimessa tai esitutkinnassa oikeudenkäymiskaaren tai esitutkintalain mukaisessa menettelyssä.

Yhtä selvänä tilannetta ei voida pitää silloin kun henkilöä kuullaan suomalaisessa tuomioistuimessa tai esitutkinnassa siten, että

varsinaisen kuulemisen suorittaa toisen jäsenvaltion viranomaisen videokokouksen välityksellä. Lisäksi esitutinnan osalta perätöntä lausumaa koskevien rangaistussäännösten ulkopuolelle on suljettu ne tilanteet, joissa kuultava henkilö ei ole henkilökohtaisesti läsnä kuulusteltaessa.

Tuomioistuinmenettelyn osalta henkilön kuuleminen suoritettaisiin Suomea velvoittavan kansainvälisen yleissopimuksen mukaisesti ja menettelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on voimassa. Artiklan tarkoittamissa tilanteissa henkilö on henkilökohtaisesti läsnä suomalaisessa tuomioistuimessa tai esitutkinnassa ja myös Suomen viranomaiset ovat paikalla toisen valtion viranomaisen suorittaessa kuulemista videolinkin välityksellä. Menettely suoritetaan Suomen lainsäädännön ja yleissopimuksen mukaisesti.

Kuulemisen voidaan katsoa tapahtuvan rikoslain 15 luvun 1 §:n tarkoittamalla tavalla tuomioistuimessa siten, että rikoslain perätöntä lausumaa koskevat säännökset soveltuvat kuulemiseen. Myös esitutinnan osalta kuultavan henkilön voidaan katsoa olevan sillä tavoin henkilökohtaisesti läsnä, että rikoslain 15 luvun 2 §:n voidaan katsoa soveltuvan kuulemiseen. Rikoslain säännösten voidaan näin ollen katsoa täyttävän artiklan velvoitteet.

Jos Suomen viranomaiset pyytäisivät artiklan nojalla oikeusapua, toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa tai esitutkinnassa tehty perätön lausuma tulisi artiklan määräysten mukaan rangaistavaksi kyseisessä jäsenvaltiossa, jonka alueella perätön lausuma on tehty. Tuomioistuimessa tehtyjen tekojen osalta teon voitaisiin katsoa olevan myös Suomen lain mukaan rangaistava, sillä rikoslain 15 luvun 12 § laajentaa perätöntä lausumaa koskevien rangaistussäännösten soveltamisalan myös toisen EU:n jäsenvaltion tuomioistuihin sekä myös muunkin ulkomaan tuomioistuihin, kun ne antavat Suomen tuomioistuimelle virka-apua. Kyseisen säännöksen voidaan tulkita soveltuvan myös niihin tilanteisiin, joissa perätön lausuma on annettu toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa Suomen viranomaisten suorittaessa kuulemisen

videokokouksen välityksellä.

Artiklan 9 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat myös harkintansa mukaan ja toimivaltaisten oikeusviranomaistensa suostumuksella tarvittaessa soveltaa tämän artiklan määräyksiä videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen, jossa syytetty henkilö on mukana. Tässä tapauksessa päätös videokokouksen pitämisestä ja tavasta, jolla videokokous toteutetaan, on sovittava asianomaisten jäsenvaltioiden kesken näiden kansallisen lainsäädännön ja asiaan kuuluvien kansainvälisten oikeudellisten välineiden mukaisesti, mukaan lukien vuoden 1950 yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.

Artiklan 9 kohdan 2 alakohdan mukaan jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että se ei sovelta artiklan määräyksiä syytetyn kuulemiseen. Kyseinen ilmoitus voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Alakohdan 3 mukaan kuuleminen toteutetaan ainoastaan syytetyn henkilön suostumuksella. Neuvosto antaa syytettyjen henkilöiden suojelemiseksi mahdollisesti tarvittavat säännöt oikeudellisesti sitovassa säädöksessä. Selitysmuistion mukaan tällaisten sääntöjen antaminen ei ole kuitenkaan edellytys 9 kohdan soveltamiselle. Neuvosto ei ole vielä antanut kyseisiä sääntöjä.

Esityksen mukaan Suomi ei antaisi 2 alakohdan mukaista ilmoitusta, joten Suomi voisi antaa 9 kohdan mukaisesti harkintansa mukaan oikeusapua sellaiselle jäsenvaltiolle, joka haluaa kuulla vastaajaa tai rikoksesta epäiltyä. Suomen viranomaiset voisivat siis jokaisessa yksittäisessä tapauksessa harkita, onko pyyntöön syytä suostua ja millä edellytyksillä suostumus annetaan. Vastaajan tai epäillyn kuuleminen videokokouksen välityksellä edellyttäisi aina hänen omaa suostumustaan. Harkittaessa pyyntöön suostumista Suomen viranomaiset voisivat soveltaa artiklan todistajia koskevaa periaatetta, jonka mukaan pyyntöön voidaan suostua, jos se ei ole Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Tilanne, jossa Suomen viranomaiset saattaisivat joutua kieltäytymään pyynnön täyttämisestä voisi koskea esimerkiksi sitä, että vastaajaa tai epäiltyä on pyydetty kuultavaksi valan tai

totuusvakuutuksen nojalla. Tällaisen kuulemisen voitaisiin tapauskohtaisesti katsoa olevan Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Toisaalta valaa käytettäessä voidaan pyytää vastaajalta suostumus menettelyyn, jolloin valan käyttäminen ei välttämättä tarkoittaisi, että lainsäädännön peruseriaatteita rikotaan.

Voidaan ajatella, että käytännössä tällaista kuulemistä olisi tarkoituksenmukaista käyttää lähinnä esitutkintavaiheessa. Oikeudenkäyntivaiheessa vastaajien osalta käytettäisiin todennäköisesti jatkossakin luovuttamismenettelyä, lähinnä sen takia, että vastaajan läsnäolo on yleensä tarpeen koko rikosoikeudenkäynnin ajan. Toisaalta videokuulemisen käyttö saattaa joiltain osin vähentää luovuttamismenettelyn tarvetta.

Kuuleminen suoritettaisiin Suomessa soveltuvin osin artiklan määräysten mukaisesti. Edellä selostettujen rikosoikeusapulain 20 ja 21 §:n voidaan katsoa soveltuvan myös vastaajien ja epäiltyjen kuulemiseen videokokouksen avulla. Näin ollen menettelyssä on soveltuvin osin noudatettava, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja esitutkinnasta on voimassa. Vastaajalle voitaisiin esimerkiksi määrätä puolustaja. Koska vastaajalla ei ole velvollisuutta pysyä totuudessa häntä kuultaessa, kansallisessa lainsäädännössä ei tarvitse säännellä myöskään perättömään lausumaan liittyviä kysymyksiä. Kieltäytymisoikeutta koskeva rikosoikeusapulain 22 § ei sovellu oikeudenkäynnissä kuultaviin vastaajiin, mutta vastaajalla ja rikoksesta epäillyllä olisi suoraan artiklan määräysten nojalla oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin sekä Suomen että pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti.

Suomen viranomaiset voisivat pyytää 9 kohdan mukaista oikeusapua toiselta jäsenvaltiolta suoraan artiklan nojalla. Vaikka Suomen viranomaiset voisivat toimia suoraan artiklan nojalla, Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden voidaan katsoa rajoittavan artiklan soveltamista. Suomen viranomaiset eivät tavallisesti voisi pyytää vastaajan kuulemistä oikeudenkäyntivaiheessa siten, että vastaaja ei olisi kertaakaan oikeudenkäynnissä

henkilökohtaisesti paikalla. Sitä vastoin vastaajan kuulemistä voitaisiin pyytää yksittäisten kysymysten osalta sekä siltä osin kuin vastaajaa kuullaan todistelutarkoituksessa.

11 artikla. **Todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen puhelinkokouksen avulla**

Artikla sisältää määräykset toisen jäsenvaltion alueella olevien todistajien ja asiantuntijoiden kuulemisesta puhelinkokouksen avulla. Puhelinkokouksen käyttämisestä oikeusavussa ei ole määräyksiä aikaisemmin tehdyissä oikeusapua koskevissa yleissopimuksissa.

Selitysmuistion mukaan menettelyä voidaan erityisesti käyttää rutiiniasioissa. Lisäksi kuuleminen voidaan järjestää ja toimittaa vähällä vaivalla ja edullisesti. Selitysmuistiossa todetaan, että artiklan tarkoituksena ei ole puuttua siihen tiettyjen jäsenvaltioiden käytäntöön, että henkilöä voidaan kuulla todistajana puhelimitse ulkomailta, mahdollisesti konsulaatista käsin, ilman sen jäsenvaltion myötävaikutusta, jossa hän on.

Artiklan 1 kohta sisältää yleiset edellytykset siitä, milloin puhelinkokousta käytetään jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä. Kohdan mukaan jos jäsenvaltion oikeusviranomaisen on kuultava toisen jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä todistajana tai asiantuntijana, ensin mainittu jäsenvaltio voi, jos sen kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään, pyytää jälkimmäiseltä jäsenvaltiolta apua, jotta kuuleminen voidaan suorittaa puhelinkokouksen avulla 2—5 kohdan mukaisesti.

Kuten videokokouksen osalta on edellä todettu, myös puhelinkuulemisen voidaan katsoa soveltuvan Suomen lainsäädännön mukaisten asianomistajien kuulemiseen, koska heitä useissa jäsenvaltioissa pidetään todistajan asemassa olevina. Lisäksi myös puhelinkuulemisen osalta määräysten voidaan katsoa soveltuvan sekä esitutkintaan että tuomioistuinkäsittelyyn.

Artiklan määräykset eivät velvoita säätämään kansallista lainsäädäntöä

puhelinkuulemisesta, vaan antamaan oikeusapua sellaiselle jäsenvaltiolle, joiden kansallisen lainsäädännön mukaan toisen valtion alueella olevaa todistajaa tai asiantuntijaa voidaan kuulla esitutkinna tai tuomioistuimessa puhelimitse.

Suomen rikosprosessia koskeva lainsäädäntö sisältää säännökset puhelinkuulemisen käytöstä todistajan ja asianomistajan kuulemisessa esitutkinna, mutta ei oikeudenkäyntivaiheessa. Edellä

videokokouksen osalta on todettu, että menettelyn käyttöä voimassaolevan lainsäädännön mukaan ei voida pitää ehdottomasti kiellettyinä, vaikka Suomen oikeudenkäyntimenettelyä koskeva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä videokokouksesta. Tämä perustuu erityisesti siihen, että videokokouksessa tapahtuvassa kuulemisessa voidaan järjestää riittävä välittömyys. Puhelinkokouksen osalta tilannetta voidaan pitää erilaisena, sillä sen osalta saavutettavaa todistelun välittömyyttä ei yleensä voida pitää riittävänä. Tämän takia voimassaolevan lainsäädännön mukaan todistelun vastaanottaminen puhelimitse on mahdollista ainoastaan siinä laajuudessa kuin siitä on erikseen säädetty.

Esitutkintalain 22 §:n mukaan asianomistajaa ja todistajaa voidaan harkinnan mukaan kuulustella puhelimitse, jos katsotaan, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Hallituksen esityksessä 52/2002 vp ehdotetaan kyseisen säännöksen soveltamisalan laajentamista. Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että esitutkintalaki antaa esitutkintaviranomaiselle oikeuden kuulustella puhelimitse ainoastaan Suomen alueella olevia todistajia. Tämä johtuu siitä, että Suomen viranomaisilla ei ole toimivaltaa toimia toisen valtion alueella. Myös toisessa valtiossa olevaa henkilöä voidaan kuulla puhelimitse, jos kyseinen valtio hyväksyy tällaisen menettelyn. Tällöin kyse voisi olla kyse myös epämuodollisesta menettelystä, johon toisen valtion viranomainen ei osallistuisi, joten todistajaa voitaisiin kuulla hänen ollessa esimerkiksi kotonaan.

Yleissopimuksen tullessa voimaan Suomen viranomaiset voisivat pyytää artiklan mukaista oikeusapua puhelinkuulemisen

järjestämiseksi siinä laajuudessa kuin esitutkintalain 22 § tällaisen menettelyn sallii. Edellä mainituin perustein Suomen viranomaiset eivät voisi pyytää oikeusapua tämän laajemmin edes suoraan yleissopimuksen nojalla. Tämän rajoituksen aiheuttaa jo se, että artiklan mukaan puhelinkokouksen suorittamista voidaan pyytää vain siinä laajuudessa kuin pyynnön esittäneen jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö tämän sallii.

Edellä videokokousta koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että syksyllä 2002 on tarkoitus antaa hallituksen esitys tiettyjen teknisten menettelytapojen käyttöönotosta rikosprosessissa. Esitys sisältää myös puhelimen käyttöä koskevat säännökset. Jos puhelimen kautta tapahtuva kuuleminen tulisi Suomen kansallisessa lainsäädännössä laajemmin sallitaksi, Suomen viranomaiset voisivat pyytää artiklan mukaista oikeusapua kyseisen sääntelyn mukaisesti.

Oikeusapupyynnöiden täyttämisen osalta kansainvälisessä rikosoikeusavussa rikosoikeusapulain 11 § mahdollistaa, että oikeusapupyynnön toimeenpanossa voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Kuten videokokouksen osalta on edellä todettu, myös puhelinkuulemisen osalta voidaan pitää tulkinnanvaraisena, mahdollistaako rikosoikeusapulaki sen, että toisen valtion viranomainen kuulustelisi itsenäisesti Suomessa olevaa todistajaa.

Yleissopimuksen voimaantulo kuitenkin tarkoittaa, että Suomen viranomaisten tulee antaa oikeusapua artiklan määräysten mukaisesti puhelinkuulemisessa. Myöskään puhelinkokousten osalta esityksen mukaan rikosoikeusapulakia ei muutettaisi asiasisältöisesti vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä, vaan yleissopimusta sovellettaisiin suoraan.

Artiklan 2 kohdan mukaan kuuleminen voidaan suorittaa puhelinkokouksen avulla vain, jos todistaja tai asiantuntija suostuu siihen, että kuulemisessa käytetään tätä menetelmää. Tältä osin puhelinkokousta koskeva menettely poikkeaa 10 artiklan mukaisesta videokokouksesta, jossa

suostumusta ei edellytetä.

Artiklan 3 kohta määrää, millä edellytyksillä pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on suostuttava puhelinkokousta koskevaan pyyntöön. Kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen valtion on suostuttava kuulemiseen puhelinkokouksen avulla, ellei se ole sen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista. Määräys vastaa videokokousta koskevaa 10 artiklan määräystä.

Artiklan 4 kohdan mukaan puhelinkokouksen avulla suoritettavaa kuulemistä koskevassa pyynnössä on oltava eurooppalaisen oikeusapupöytäkirjan 14 artiklassa tarkoitettujen tietojen lisäksi sen oikeusviranomaisen ja niiden henkilöiden nimet, jotka hoitavat kuulemisen, sekä ilmoitus siitä, että todistaja ja asiantuntija on halukas osallistumaan puhelinkokouksen avulla suoritettavaan kuulemiseen.

Artiklan 5 kohdan mukaan kuulemistä koskevista käytännön järjestelyistä on sovittava asianomaisten jäsenvaltioiden kesken. Järjestelyistä sovittaessa pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on ensinnäkin annettava tiedoksi asianomaiselle todistajalle tai asiantuntijalle kuulemisen aika ja paikka (a alakohta); toiseksi huolehdittava todistajan tai asiantuntijan henkilöllisyyden toteutamisesta (b alakohta); ja kolmanneksi varmistuttava siitä, että todistaja ja asiantuntija on antanut suostumuksensa siihen, että kuuleminen suoritetaan puhelinkokouksen avulla (c alakohta).

Kuten edellä on todettu videokokouksen osalta, rikosoikeusapulain 20 ja 21 §:n voidaan katsoa soveltuvan myös puhelinkokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen. Näin ollen menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on voimassa tai mitä esitutkinnasta rikoksen johdosta on voimassa. Koska puhelinkuuleminen voitaisiin suorittaa ainoastaan, jos kuultava henkilö tähän suostuu, henkilön kutsumiseen ei voitaisi käyttää uhkia.

Artiklan 5 kohdan 2 alakohdan mukaan pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa hyväksyntänsä ehdoksi 10 artiklan 5 ja 8 kohdan asianomaiset määräykset kokonaan tai osittain. Yleissopimuksen 10 artiklan 7 kohdan määräyksiä kulujen

korvaamisesta sovelletaan soveltuvin osin, ellei toisin sovita.

Suomen viranomaisilla ei olisi toisen jäsenvaltion pyyntöä täyttäessään erityistä syytä säännönmukaisesti edellyttää 10 artiklan 5 ja 8 kohdan määräysten noudattamista. Näin voitaisiin kuitenkin tarpeen mukaan tehdä. Määräykset koskevat menettelyssä noudatettavia sääntöjä, joiden mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisen tulee muun muassa valvoa kuulemistä, kuultavan henkilön suojelua, tulkkausta, todistajan kieltäytymisoikeutta ja perätöntä lausumaa. Jos 10 artiklan 5 ja 8 kohdan määräyksiä noudatettaisiin, menettelyn luonne olisi erilainen kuin sellaisessa menettelyssä, jossa Suomen viranomainen vain kutsuu henkilön paikalle ja tarkistaa tämän henkilöllisyyden ja suostumuksen menettelyyn. Tällaisessa tilanteessa, jossa Suomen viranomainen ei laajemmin osallistu henkilön kuulemiseen, ei voida katsoa, että henkilö, joka ei pysyisi totuudessa antaessaan lausumaa, syyllistyisi Suomen lain mukaan perättömän lausuman antamiseen. Tekoa ei voitaisi pitää tuomioistuimessa tai esitutkinnassa tehtynä vain sillä perusteella, että teko olisi tehty tuomioistuimen tai poliisin tiloissa.

Jos taas Suomen viranomainen joko omasta aloitteestaan tai pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyynnöstä 10 artiklan 5 kohdan mukaisesti olisi läsnä kuulemisen aikana ja huolehtisi siitä, että kuulemisessa noudatetaan Suomen lainsäädännön peruseriaatteita, voidaan katsoa, että kuultava henkilö, joka ei pysyisi totuudessa, syyllistyisi myös Suomen lain mukaisesti perättömään lausumaan. Tällaisessa tilanteessa annettua lausumaa voidaan pitää rikoslain 15 luvun säännösten mukaisesti tuomioistuimessa tai esitutkinnassa annettuna.

Pyyntö voitaisiin siis Suomessa täyttää joko vain 11 artiklan määräysten mukaisesti, jolloin kuultavan henkilön ei voida katsoa voivan syyllistyä Suomen lain mukaiseen perättömään lausumaan. Toisaalta pyyntö voitaisiin täyttää myös samoja menettelyjä noudattaen kuin videokuulemisen osalta ja tällöin kuultava henkilö antaisi lausumansa siten, että hän voisi syyllistyä perättömään

lausumaan. Se, miten pyyntö täytettäisiin, määräytyisi lähinnä sen mukaisesti, mitä pyynnön esittänyt jäsenvaltio pitää tarpeellisena.

Kun Suomen viranomaiset pyytävät artiklan nojalla toiselta jäsenvaltiolta oikeusapua, toisessa valtiossa sijaitseva kuultava henkilö voisi Suomen lain mukaan syyllistyä perättömään lausumaan vain, jos lausuma olisi annettu toisen jäsenvaltion tuomioistuimissa. Jotta lausuma voidaan katsoa annetuksi tuomioistuimissa, tulisi toisen jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen 10 artiklan määräysten mukaisesti olla läsnä kuulemisen ajan ja huolehtia, että kuulemisessa noudatetaan sen lainsäädännön mukaisia peruseriaatteita. Nykyisen Suomen lainsäädännön mukaan kuuleminen puhelimitse oikeudenkäyntivaiheessa ei ole mahdollista.

Jos Suomen viranomaiset pyytävät kuulemista esitutkintavaiheessa, toisen jäsenvaltion esitutkinnassa annettu päätös lausuma ei olisi Suomen lain mukaan rangaistava, sillä rikoslain 15 luvun 12 §:n mukaan ulkomailta tehdyistä perättömistä lausumista vain tuomioistuimissa tehdyt ovat rangaistavia. Teko voisi sitä vastoin olla rangaistava sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan, jossa lausuma annetaan.

12 artikla. Valvotut läpilaskut

Artikla sisältää määräykset jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä valvotuissa läpilaskuissa. Artikla korvaa Schengenin yleissopimuksen 73 artiklan valvottuja läpilaskuja koskevat määräykset, koska yleissopimuksen 2 artiklassa kumotaan kyseinen 73 artikla. Artikla on soveltamisalaltaan laajempi kuin Schengenin yleissopimuksen määräys, koska sitä ei ole rajattu koskemaan vain laittomaan huumausainekauppaan liittyviin valvottuihin läpilaskuihin. Artikla poikkeaa myös muilta osin Schengenin yleissopimuksen määräyksistä.

Artikla ei määrittele, mitä valvotulla läpilaskulla tarkoitetaan. Selitysmuistion mukaan käsitettä on tulkittava kansallisen lainsäädännön ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti. Selitysmuistion mukaan

määräystä sovelletaan esimerkiksi tilanteessa, jossa laitton lähetys on kyseisten jäsenvaltioiden suostumuksella otettu tutkittavaksi ja sen on sallittu jatkaa matkaansa alkuperäiseen sisältöön koskematta tai siten, että sisältö on poistettu tai korvattu osittain tai kokonaan.

Suomen lainsäädäntöön ei sisälly erityisiä säännöksiä valvotuista läpilaskuista. Valvotut läpilaskut on kuitenkin tulkittu rikosoikeusapulain 1 §:n 2 momentin 6 kohdassa tarkoitetuksi muuksi rikosasian käsittelyä varten tarvittavaksi oikeusavuksi. Kyseisen lain valmistelun yhteydessä lakivaliokunta piti tällaista tulkintaa hyväksyttävänä ja katsoi, että viranomaisten on yhteistyössä neuvotellen sovittava niistä periaatteista, joita menettelyyn on sovellettava ennen kuin oikeusapua tässä tarkoituksessa ryhdytään antamaan (LaVM 25/1993 vp, s. 2). Kyseinen kanta on hyväksytty myös lakivaliokunnan lausunnossa 16/1996 vp, joka koski EU:n jäsenvaltioiden välistä tulliasiain yhteistyöstä tehtyä niin sanottua Napoli II yleissopimusta. Huumausaineiden osalta voimassaolevia valvottua läpilaskua koskevia määräyksiä sisältyy YK:n huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittoman kaupan vastaiseen yleissopimukseen.

Schengenin yleissopimuksen hyväksymistä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 20/1998 vp) on todettu, että valvottu läpilasku on viranomaisten käyttämä esitutkintakeino. Maan sisällä valvotuista läpilaskuista on tehty sopimus poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen kesken. Valvottua läpilaskua ei ole näin ollen pidetty pakkokeinona, jonka käyttäminen rikosoikeusapulain mukaan edellyttäisi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttymistä.

Valvotuissa läpilaskuissa voi olla kyse myös esitutkintaa edeltävistä poliisin toimista, joiden tavoitteena on laajemman rikollisuuden estäminen tai paljastaminen (HE 34/1999 vp). Tällaisessa toiminnassa on kuitenkin kyse rikostorjunnasta, johon ei sovelleta kansainvälistä rikosoikeusapua koskevia yleissopimuksia, eikä siten myöskään Suomen rikosoikeusapulakia. Rikostorjuntaa koskeva yhteistyö kuuluu sitä

vastoin kansainväliseen poliisiyhteistyöhön. Rikostorjuntatoimet jäävät kansainvälisen oikeusavun ulkopuolelle myös sillä perusteella, että Suomen eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 24 artiklaan antaman selityksen nojalla yleissopimuksessa tarkoitettuja oikeusviranomaisia ovat Suomessa poliisiviranomaiset, mutta vain silloin kun ne toimivat esitutkintaviranomaisena rikosasiassa esitutkintalain nojalla. Myös artiklan sanamuodon mukaan sen määräykset soveltuvat rikosten tutkintaan, eivätkä torjuntaan.

Artiklan 1 kohta määrittelee minkäläisten tekojen osalta jäsenvaltioiden tulee mahdollistaa valvottujen läpilaskujen käyttäminen. Kohdan mukaan jokainen jäsenvaltio sitoutuu siihen, että sen alueella voidaan sallia toisen jäsenvaltion pyynnöstä tapahtuvat valvotut läpilaskut tutkittaessa rikoksia, joiden johdosta rikoksenteikijä voidaan luovuttaa.

Luovuttamiskelpoinen rikos Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä on määritelty Brysselissä 27 päivänä syyskuuta 1996 tehdyssä rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä koskevassa yleissopimuksessa (SopS 71/1999). Kyseisen yleissopimuksen mukaan luovuttamiskelpoisia rikoksia ovat teot, joista luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään kaksitoista kuukautta, ja joista pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään kuusi kuukautta. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 4 § sisältää kyseisen yleissopimuksen mukaiset säännökset luovuttamiskelpoisista rikoksista. EU:n jäsenvaltiot ovat tosin 13 päivänä kesäkuuta 2002 hyväksyneet puitepäätöksen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1), joka määrittelee uudelleen

luovuttamiskelpoisen rikoksen käsitteen. Puitepäätöksen mukaan luovuttamiskelpoisia ovat teot, joista luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan voi seurata vapausrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, jonka enimmäisaika on vähintään kaksitoista kuukautta. Pidätysmääräys sisältää luettelon, johon sisältyvien tekojen osalta pyynnön vastaanottanut valtio ei voi edellyttää kaksoisrangaistavuutta. Muiden tekojen osalta riittää, että teko on rangaistava pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa.

Rikosoikeusapulaissa valvottuja läpilaskuja koskevaa yhteistyötä ei ole sidottu rikosten luovuttamiskelpoisuuteen eli tekojen rangaistavuudelle ei ole asetettu erityisiä vaatimuksia. Yhteistyölle ei rikosoikeusapulaissa myöskään ole asetettu kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, koska

valvotuissa läpilaskuissa ei ole kyse pakkokeinojen käyttämisestä. Rikosoikeusapulaki sallii valvottuja läpilaskuja koskevan yhteistyön samoilla edellytyksillä kuin muunkin laissa tarkoitetun yhteistyön. Suomen lainsäädäntö sallii valvottujen läpilaskujen käytön laajemmin kuin artiklan 1 kohta edellyttää.

Artiklan 2 kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät tapauskohtaisesti päätöksen valvotuista läpilaskuista kyseisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Artiklan mukainen yhteistyö ei sanamuotonsa mukaan näytä perustuvan yhteistyötä harjoittavien viranomaisten väliseen sopimukseen, vaan oikeusapua koskevan pyynnön vastaanottaneet viranomaiset tekevät tapauskohtaisesti päätöksen valvottua läpilaskua koskevan pyynnön hyväksymisestä. Päätös tehdään kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Suomen toimivaltaiset viranomaiset tekevät päätöksen pyynnön hyväksymisestä rikosoikeusapulain säännösten perusteella.

Artiklan 3 kohdan mukaan valvotut läpilaskut tapahtuvat pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion menettelyjen mukaisesti. Oikeus toimia sekä johtaa ja valvoo operaatioita on asianomaisen

jäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla. Selitysmuistion mukaan kohdan periaate poikkeaa 4 artiklan 1 kohdan periaatteesta, jonka mukaan pääsääntöisesti noudatetaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisia erityisiä menettelyjä, jos se on esittänyt tällaisten noudattamista. Tästä huolimatta valvottuja läpilaskuja koskevat käytännön järjestelyt vaativat kyseisten jäsenvaltioiden asianomaisten virastojen ja viranomaisten välistä läheistä neuvonpitoa ja yhteistyötä. Operaation johtaminen ja valvominen sekä toimien toteuttaminen kuuluu kuitenkin pyynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle. Kuten edellä on todettu, Suomen lainsäädäntöön ei sisälly erityisiä säännöksiä valvotuista läpilaskuista. Ehdotuksen mukaan Suomen lainsäädäntöön ei sisällytettäisi tällaisia erillisiä säännöksiä, vaan yleissopimuksen määräyksiä sovellettaisiin suoraan. Valvottua läpilaskua koskeva pyyntö hyväksyttäisiin lakivaliokunnan edellyttämällä tavalla siten, että viranomaiset yhteistyössä neuvotellen sopivat niistä periaatteista, joita menettelyyn on sovellettava ennen kuin oikeusapua tässä tarkoituksessa ryhdytään antamaan. Yleissopimuksen mukaan keskeisenä periaatteena on, että valvotut läpilaskut toteutetaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion menettelyjen mukaisesti ja oikeus johtaa operaatiota on myöskin pyynnön vastaanottaneella viranomaisella.

13 artikla. **Yhteiset tutkintaryhmät**

Artikla sisältää määräykset yhteisten tutkintaryhmien perustamisesta ja toiminnasta jäsenvaltioissa. EU:n jäsenvaltiot ovat hyväksyneet yhteisiä tutkintaryhmiä koskeva artiklan myös 13 päivänä kesäkuuta 2002 hyväksytyllä puitepäätöksellä, jäljempänä puitepäätös. Puitepäätöksen hyväksymisen tarkoituksena on ollut saattaa aikaistetusti voimaan yleissopimuksen yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset. Aikaistettu voimaansaattaminen oli seurausta Yhdysvalloissa 11 päivänä syyskuuta 2001 tapahtuneesta terroristi-iskusta, jonka johdosta Euroopan unionin neuvosto katsoi

tarpeelliseksi nopeuttaa yhteisiä tutkintaryhmiä koskevien määräysten voimaantuloa. Jäsenvaltioiden on puitepäätöksen mukaan toteutettava puitepäätöksen noudattamisen edellyttämät toimenpiteet 1 päivään tammikuuta 2003 mennessä.

Puitepäätöksen täytäntöönpanon edellyttämät toimenpiteet sisältävä hallituksen esitys annetaan samanaikaisesti tämän esityksen kanssa. Esityksessä katsotaan, että puitepäätöksen täytäntöönpano edellyttää yhteisiä tutkintaryhmiä koskevan lainsäädännön säätämistä. Säännökset ehdotetaan otettavaksi erityiseen yhteisiin tutkintaryhmiä koskevaan lakiin.

Artiklan edellyttämät lainsäädäntömuutokset sisältyvät siis erilliseen hallituksen esitykseen, eikä yleissopimuksen voimaansaattaminen edellytä muita toimia. Puitepäätöksen ja yleissopimuksen yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset ovat yhdenmukaisia, joten erillisessä esityksessä ehdotettu lainsäädäntö täyttää myös yleissopimuksen asettamat velvoitteet.

Artiklan 1 kohdan mukaan keskinäisestä sopimuksesta voivat kahden tai useamman jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset muodostaa yhteisen tutkintaryhmän tiettyä tarkoitusta varten määrääjäksi, jota voidaan jatkaa keskinäisellä sopimuksella, suorittaakseen rikostutkintaa yhdessä tai useammassa ryhmän perustaneista jäsenvaltioista. Ryhmän kokoonpanosta määrätään sopimuksessa.

Selitysmuistion mukaan ryhmät tulevat todennäköisesti muodostumaan lainvalvontaviranomaisista, mutta niihin voi kuulua myös syyttäjiä, tuomareita sekä muitakin henkilöitä. Lisäksi selitysmuistiossa todetaan, että jäsenvaltioiden on otettava huomioon myös ryhmän aiheuttamat kulut, mukaan lukien ryhmän jäsenille maksettavat päivärahat.

Artiklan 1 kohdan 2 alakohdan mukaan yhteinen tutkintaryhmä voidaan perustaa erityisesti, jos jäsenvaltion on rikoksen selvittämiseksi suoritettava vaikeaa ja vaativaa tutkintaa, jolla on yhteyksiä toiseen jäsenvaltioon (a alakohta); tai jos useat jäsenvaltiot suorittavat rikoksen selvittämiseksi tutkintaa, joka tapauksen

luonteesta johtuen edellyttää koordinoitua ja yhteistä toimintaa tutkintaan osallistuvissa jäsenvaltioissa (b alakohta).

Yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevan pyynnön voi esittää mikä tahansa asianomaisista jäsenvaltioista. Tutkintaryhmä perustetaan yhteen niistä jäsenvaltioista, joissa tutkinta oletettavasti suoritetaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevassa pyynnössä on annettava ne tiedot, joihin viitataan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklan asiaa koskevissa määräyksissä, sekä ehdotuksia tutkintaryhmän kokoonpanosta.

Artiklan 3 kohdan mukaan yhteinen tutkintaryhmä työskentelee tutkintaryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden alueella seuraavien yleisten edellytysten mukaisesti. Ensinnäkin tutkintaryhmän johtaja on rikostutkintaan osallistuvan toimivaltaisen viranomaisen edustaja siitä jäsenvaltiosta, jossa tutkintaryhmä toimii. Tutkintaryhmän johtaja toimii kansallisen lainsäädännön mukaisen toimivaltansa rajoissa. Selitysmuistion mukaan määräys tarkoittaa, että ryhmän johtajuus vaihtuu aina tapauskohtaisesti, jos ryhmä suorittaa tutkintaa useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa (a alakohta). Toiseksi tutkintaryhmä noudattaa toiminnassaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jossa se toimii. Ryhmän jäsenet suorittavat tehtävänsä a alakohdassa tarkoitettun henkilön johdolla ottaen huomioon ehdot, jotka heidän omat viranomaisensa ovat asettaneet ryhmän perustamisesta tehdyssä sopimuksessa (b alakohta). Kolmanneksi jäsenvaltio, jonka alueella tutkintaryhmä toimii, vastaa ryhmän toiminnan vaatimista järjestelyistä (c alakohta).

Artiklan 4 kohdan mukaan tässä artiklassa yhteiseen tutkintaryhmään lähetetyillä jäsenillä tarkoitetaan niitä tutkintaryhmän jäseniä, jotka tulevat muista jäsenvaltioista kuin siitä jäsenvaltiosta, jossa ryhmä toimii.

Artiklan 5 kohdan mukaan yhteiseen tutkintaryhmään lähetetyillä jäsenillä on oikeus olla läsnä silloin, kun toimintajäsenvaltiossa toteutetaan tutkintatoimia. Tutkintaryhmän johtaja voi kuitenkin erityisistä syistä päättää toisin sen

valtion lainsäädännön mukaisesti, jossa ryhmä toimii. Selitysmuistion mukaan erityisillä syillä tarkoitetaan esimerkiksi tilanteita, joissa vastaanotetaan todistajanlausuntoja asioissa, joihin liittyy seksuaalirikoksia, erityisesti uhrien ollessa lapsia. Päätös lähetetyn jäsenen läsnäolon kieltämisestä ei saa perustua yksinomaan siihen, että tämä on ulkomaalainen. Tietyissä tapauksissa tällainen päätös voidaan tehdä operatiivisista syistä.

Artiklan 6 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän johtaja voi sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jossa ryhmä toimii, antaa tutkintaryhmään lähetettyjen jäsenten vastata joidenkin tutkintatoimien toteuttamisesta, jos se jäsenvaltio, jossa ryhmä toimii, ja lähettävän jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat hyväksyneet asian. Selitysmuistion mukaan hyväksyntä voi sisältyä ryhmän perustamisesta tehtyyn sopimukseen tai se voidaan antaa myöhemmin. Hyväksyntä voi olla yleisessä muodossa tai se voidaan rajoittaa koskemaan erityistapauksia- ja tilanteita.

Artiklan 7 kohdan mukaan jos yhteisen tutkintaryhmän työ edellyttää, että tutkintatoimia toteutetaan jossakin tutkintaryhmän perustaneista jäsenvaltioista, kyseisen jäsenvaltion tutkintaryhmään lähettämät jäsenet voivat pyytää omia toimivaltaisia viranomaisiaan toteuttamaan kyseiset toimet. Toimia harkitaan asianomaisessa jäsenvaltiossa niillä edellytyksillä, joita sovellettaisiin, jos niitä pyydetäisiin kotimaisen tutkinnan yhteydessä. Selitysmuistiossa selvennetään, että kohdan tarkoittamassa tilanteessa ei tarvitse toimittaa oikeusapupyynnöitä.

Artiklan 8 kohdan mukaan jos yhteinen tutkintaryhmä tarvitsee oikeusapua joltakin muulta jäsenvaltiolta kuin yhteisen tutkintaryhmän perustaneilta jäsenvaltioilta tai joltain kolmannelta valtiolta, toimintavaltion toimivaltaiset viranomaiset voivat esittää oikeusapupyynnön kyseisen valtion toimivaltaisille viranomaisille asiaa koskevien oikeudellisten välineiden tai järjestelyjen mukaisesti.

Artiklan 9 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän jäsen voi maansa kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja toimivaltansa

rajoissa toimittaa yhteisen tutkintaryhmän suorittamaa rikostutkintaa varten tutkintaryhmälle tietoja, jotka ovat saatavilla hänet lähettäneessä jäsenvaltiossa.

Artiklan 10 kohdan mukaan tietoja, joita jäsen tai lähetetty jäsen laillisesti saa kuullessaan yhteiseen tutkintaryhmään ja jotka eivät muuten olisi asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten saatavissa, voidaan käyttää seuraaviin tarkoituksiin. Ensinnäkin tietoja voidaan käyttää niihin tarkoituksiin, joita varten tutkintaryhmä on perustettu (a alakohta). Toiseksi tietoja voidaan käyttää rikosten paljastamiseen, tutkintaan ja niitä koskevaan syytteenpanoon edellyttäen, että valtio, jossa tiedot saatiin käyttöön, on antanut tähän ennakolta luvan. Tämä lupa voidaan olla antamatta ainoastaan tapauksissa, joissa tietojen käyttö voisi vaarantaa rikostutkinnan kyseisessä jäsenvaltiossa tai joissa kyseinen jäsenvaltio voisi kieltäytyä keskinäisestä oikeusavusta (b alakohta). Kolmanneksi tietoja voidaan käyttää yleiselle turvallisuudelle aiheutuvan välittömän ja vakavan uhan ehkäisemiseksi ja vaikuttamatta b alakohtaan, jos myöhemmin aloitetaan rikostutkinta (c alakohta). Neljänneksi tietoja voidaan käyttää muihin tarkoituksiin sen mukaisesti, mitä ryhmän perustaneet jäsenvaltiot sopivat (d alakohta). Selitysmuistioon on kirjattu Irlannin valtuuskunnan neuvotteluissa esiintuoma kanta, jonka mukaan jos laillisesti saatuihin tietoihin sisältyy vapaaehtoisen todistajan lausunto, joka on annettu ainoastaan sitä tarkoitusta varten, johon yhteinen tutkintaryhmä on perustettu, vaaditaan lausunnon käyttämiseen muihin tarkoituksiin todistajan lupa, elleivät c alakohdassa mainitut vaatimukset yleiselle turvallisuudelle aiheutuvasta välittömästä ja vakavasta vaarasta täyty. Sopimusteksti ei sisällä määräyksiä asiasta, mutta selitysmuistion mukaan olisi artiklan hengen mukaista, että tällaisista asioista keskusteltaisiin ryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden kesken ja että todistajan lupaa pyydetäisiin tarvittaessa.

Artiklan 11 kohdan mukaan tämän artiklan määräykset eivät vaikuta muihin yhteisten tutkintaryhmien perustamista tai toimintaa

koskeviin voimassa oleviin määräyksiin tai järjestelyihin.

Artiklan 12 kohdan mukaan siinä määrin, kuin asianosaisten jäsenvaltioiden lainsäädännön ja näiden valtioiden välillä sovellettavien oikeudellisten välineiden määräysten mukaan on mahdollista, voidaan sopia, että muutkin henkilöt kuin ryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten edustajat voivat osallistua yhteisen tutkintaryhmän toimintaan. Näitä henkilöitä voivat olla esimerkiksi Euroopan unionista tehdyn sopimuksen määräysten nojalla perustettujen elinten virkamiehet. Ryhmän jäsenille ja lähetetyille jäsenille tämän artiklan nojalla annetut oikeudet eivät koske näitä henkilöitä, ellei sopimuksessa nimenomaisesti toisin todeta. Selitysmuistiossa selvennetään, että Euroopan unionin virkamiehistä tällaisia voisivat olla esimerkiksi Europolin tai Eurojustin virkamiehet edellyttäen, että niiden virkamiehillä olisi tulevaisuudessa toimivalta osallistua tällaisten ryhmien toimintaan. Myös komission virkamiesten, erityisesti OLAF:in eli petoksantorjuntayksikön osallistuminen voisi olla mahdollista. Määräys ei sulje pois myöskään muiden tahojen kuten muiden kansainvälisten järjestöjen edustajien osallistumista ryhmän toimintaa. Lisäksi selitysmuistiossa selvennetään, että henkilöt, jotka osallistuvat tutkintaryhmään 12 kohdan nojalla, antavat pääasiassa tukea tai neuvoja, eikä heillä ole oikeutta hoitaa ryhmän jäsenten tai lähetettyjen jäsenten tehtäviä eikä käyttää 10 kohdassa tarkoitettuja tietoja, ellei asianomaisten jäsenvaltioiden välillä asiasta tehty sopimus sitä salli.

14 artikla. **Peitetutkinta**

Artikla sisältää määräykset jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä peitetutkinnan suorittamisessa. Peitetutkinnan käyttämisestä ei ole määräyksiä aikaisemmin tehdyissä oikeusapua koskevissa yleissopimuksissa.

Artiklan 1 kohta sisältää yleisen määräyksen, jonka mukaan pyynnön esittänyt ja pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voivat sopia peitetäi väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiestensä osallistumisesta toistensa

rikostutkintaan (peitetutkinta). Poliisilakiin (493/1995) on vuonna 2001 annetulla lailla (21/2001) sisällytetty maaliskuussa 2001 voimaantulleet säännökset niin sanotuista epäsovinnaisista tutkintamenetelmistä. Lakiin on sisällytetty säännökset sekä peitetoiminnasta että valeostoista (28 §:n 1 momentin 4 ja 5 kohta, 31a, 31 b ja 32 a §). Vaikka kyseiset säännökset sisältyvät poliisilakiin, jossa on aikaisemmin säännelty lähinnä poliisin rikostorjuntaan kuuluvia tehtäviä, säännökset kattavat myös rikosten selvittämiseksi tarkoitetun toiminnan (LaVL 7/2000 vp). Samassa yhteydessä kun poliisilakiin sisällytettiin edellä mainitut säännökset, otettiin pakkokeinolain 6 lukuun uusi 7 §, jossa todetaan, että peitetoiminnasta ja valeostosta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kun niitä voidaan käyttää rikosten selvittämisessä. Tämä tarkoittaa, että siltä osin kuin peitetoimintaa ja valeostoa käytetään rikosten selvittämisessä kyse on pakkokeinoista. Rajanvedolla ei ole merkitystä puhtaasti kansallisessa toiminnassa, koska edellytykset säännösten soveltamiselle ovat samat riippumatta siitä, onko kyse rikosten torjunnasta vai jo tehtyjen rikosten selvittämisestä. Rikosoikeusavun osalta kyseisellä rajanvedolla on merkitystä ensinnäkin sen takia, että kansainvälistä oikeusapua koskevia yleissopimuksia, eikä siten myöskään Suomen kansainvälistä oikeusapua koskevaa lakia, sovelleta rikosten torjuntatoimiin, vaan tällainen yhteistoiminta kuuluu kansainväliseen poliisiyhteistyöhön. Poliisilain mukaiset rikostorjuntatoimet jäävät kansainvälisen oikeusavun ulkopuolelle myös sillä perusteella, että Suomen eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 24 artiklaan antaman selityksen nojalla yleissopimuksessa tarkoitettuja oikeusviranomaisia ovat Suomessa poliisiviranomaiset, mutta vain silloin kun ne toimivat esitutkintaviranomaisena rikosasiassa esitutkintalain nojalla. Koska poliisi- ja pakkokeinolain säännösten mukaan peitetoimintaa ja valeostoa koskevia säännöksiä voidaan soveltaa myös jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen, jolloin

poliisiviranomainen toimii esitutkintalain mukaisena viranomaisena, säännöksiä voidaan tältä osin soveltaa kansainvälistä rikosoikeusapua koskevaan yhteistyöhön. Tältä osin Suomi voi antaa yleissopimuksen 14 artiklan mukaisesti oikeusapua pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle ja pyytää toiselta jäsenvaltiolta oikeusapua. Siltä osin kun kyse on rikosentorjuntatoimista, ne eivät edellä mainituin perustein kuulu kansainväliseen rikosoikeusapuyhteistyöhön eivätkä siten myöskään yleissopimuksen soveltamisalaan. Yleissopimuksessa ei määritellä siinä tarkoitettua peitetutkintaa muutoin kuin toteamalla, että kyse on virkamiesten toiminnasta peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin. Poliisilain 28 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa ja soluttautumista, jossa tiedonhankinnan ja soluttautumisen paljastumisen estämiseksi käytetään harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Valeostolla taas tarkoitetaan poliisin tekemää ostotarjousta laittomasti hallussa tai kaupankäynnin kohteena olevan esineen, aineen tai omaisuuden hallussapidon tai siihen kohdistuvan kaupankäynnin taikka esineen, aineen tai omaisuuden laittoman valmistuksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka edellä tarkoitettujen esineen, aineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi (28 §:n 1 momentin 5 kohta). Koska Suomen poliisilain mukaiseen valeostoon liittyy aina jonkinasteista peitetoimintaa, useimmiten henkilöllisyyden salaamista, myös poliisilaissa tarkoitettua valeoston voidaan katsoa kuuluvan artiklan tarkoittaman yhteistyön soveltamisalaan. Sillä, luokitellaanko peitetoiminta ja valeostot pakkokeinoiksi vai muiksi esitutkintatoimenpiteiksi, kun niitä käytetään rikoksen selvittämisessä, on merkitystä rikosoikeusapulain soveltamisessa. Rikosoikeusapulain 15 § sisältää nimittäin yleisen kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden vaatimuksen pakkokeinojen käyttämiselle

oikeusavussa. Pykälän mukaan jos oikeusapupyynnön tarkoittaa tai sen täyttämisen edellyttää pakkokeinolaissa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä, pakkokeinoja ei saa käyttää, jos tämä ei Suomen lain mukaan olisi sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Muulle oikeusavulle kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei ole asetettu. Rikosoikeusapulain 23 § sisältää lisäksi täydentävän säännöksen pakkokeinojen käytöstä. Siinä luetellaan ne pakkokeinot, joita voidaan käyttää oikeusapupyynnön nojalla. Poliisilain ja pakkokeinolain edellä mainittujen pykäläiden säätämisen yhteydessä rikosoikeusapulakiin ei tehty muutoksia. Rikosoikeusapulain 23 §:n luetteloon ei siis sisälly peitetoimintaa tai valeostoja, joten niiden käyttäminen oikeusavussa ei ole rikosoikeusapulain mukaan mahdollista. Yleissopimus ei velvoita jäsenvaltioita osallistumaan peitetutkintaa koskevaan yhteistyöhön, vaan artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että tämä artikla ei sido sitä. Tällainen ilmoitus voidaan peruuttaa milloin tahansa. Kohta oikeuttaa jäsenvaltion olemaan osallistumatta artiklan tarkoittamaan yhteistyöhön riippumatta siitä, onko peitetutkinta sallittu menetelmä kyseisessä valtiossa. Koska Suomen lainsäädäntö mahdollistaa epäsovinnaiset tutkintatoimenpiteet, on tarkoituksenmukaista, että niitä voidaan käyttää myös kansainvälisissä oikeusaputilanteissa. Kyseisten tutkintamenetelmien käyttöönottoa Suomessa on erityisesti perusteltu sillä, että ne ovat tarpeellisia kansainvälisessä yhteistoiminnassa ja kansainvälistä ulottuvuutta omaavien asioiden tutkinnassa. Esityksen mukaan Suomi ei tekisi artiklan 4 kohdan tarkoittamaa ilmoitusta siitä, että artikla ei sido Suomea. Artiklaa sovellettaessa tavanomainen oikeusaputilanne tarkoittaisi, että Suomen viranomaisilla olisi Suomen alueella suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja toisen jäsenvaltion tekemän oikeusapupyynnön perusteella. Edellä mainituin perustein tällöin

olisi kyse pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n mukaisesta pakkokeinojen käyttämisestä. Koska peitetoiminta ja valeostot eivät sisälly rikosoikeusapulain 23 §:n mukaiseen luetteloon, yleissopimuksen voimaansaattaminen edellyttää kyseisen pykälän täydentämistä siten, että pykälään lisätään peitetoiminta ja valeostot sellaisiksi pakkokeinoiksi, joita voidaan oikeusavussa käyttää.

Esityksen mukaan muutos 23 §:ään on tarkoituksenmukaista tehdä siten, että säännös soveltuu myös muihin valtioihin kuin EU:n jäsenvaltioihin. Tämä olisi perusteltua, sillä peitetoiminnan ja valeostojen käyttäminen oikeusavussa voi olla yhtä lailla tarpeellista rikosten selvittämisessä myös muiden valtioiden osalta. Koska pakkokeinojen käyttö on rikosoikeusapulain mukaan aina harkinnanvaraista (HE 61/1993 vp s. 45), Suomen viranomaisilla ei olisi velvollisuutta suostua pakkokeinojen käyttöä koskevaan pyyntöön, vaan suostumista voitaisiin harkita aina erikseen. Myös yleissopimuksen mukaan peitetutkintaa koskevaan pyyntöön suostuminen on aina harkinnanvaraista.

Yleissopimuksen selitysmuistossa selvennetään, missä kaikissa tilanteissa artiklan määräykset voivat tulla sovellettaviksi. Edellä mainitun tavanomaisen oikeusaputilanteen lisäksi selitysmuistiossa todetaan, että artiklan nojalla jäsenvaltio voi pyytää, että peitetoimia suorittava virkamies voisi toimia pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, tai vaihtoehtoisesti, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi lähettää virkamiehen pyynnön esittäneeseen jäsenvaltioon. Artiklan soveltamisalaan kuuluvat siis myös sellaiset tilanteet, joissa suomalainen poliisimies siirtyy toisen jäsenvaltion alueelle joko Suomen tai vieraan valtion pyynnöstä taikka joissa toisen jäsenvaltion virkamies siirtyy Suomen alueelle joko Suomen tai vieraan valtion pyynnöstä.

Tällaiselle toiminnalle olisi tarvetta esimerkiksi silloin kun toisen jäsenvaltion virkamies on toiminut peitetutkintatehtävissä omassa valtiossaan ja toiminta, jota hän seuraa ja josta hän hankkii tietoja, siirtyy Suomen alueelle. Tällöin saattaa olla tärkeää,

että peitetutkintatehtävää suorittava virkamies pysyy samana henkilönä. Vaihtoehtoisesti suomalainen poliisimies voisi jatkaa peitetutkintaa Suomessa, mutta tämän järjestäminen voi olla hyvin hankalaa. Toisaalta jossain tilanteissa saattaa esiintyä tarve myös siihen, että toisen jäsenvaltion virkamies voisi suorittaa peitetoimintaa tai valeoston Suomen alueella joko Suomen omasta tai toisen jäsenvaltion pyynnöstä. Lisäksi saattaa esiintyä tarvetta siihen, että vastaavissa tilanteissa suomalainen poliisimies siirtyy toisen jäsenvaltion alueelle peitetutkintatehtäviin joko Suomen omasta tai toisen jäsenvaltion aloitteesta.

Esituksen mukaan Suomi osallistuisi myös tällaiseen artiklan tarkoittamaan yhteistyöhön, koska tietyissä tilanteissa artiklassa tarkoitettujen menetelmien käyttö saattaa olla tärkeää rikoksen selvittämiseksi. Artiklassa tarkoitettu toiminta tarkoittaisi joissain tilanteissa sitä, että Suomen alueella toimisi toisen jäsenvaltion virkamies, joka siis saisi toimivaltaa Suomen alueella. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa toisen valtion virkamiehen toiminnan Suomen alueella vain hyvin rajoitetusti, lähinnä vain Schengenin yleissopimuksen 40 ja 41 artiklassa tarkoitetuissa rajat ylittävissä tarkkailu- ja takaa-ajotehtävissä. Poliisilain 22 a ja 30 a §:t sisältävät asiaa koskevat säännökset.

Toisen jäsenvaltion virkamies olisi sellainen virkamies, jolla olisi oman valtionsa lain mukaan oikeus suorittaa peitetutkintaa. Näin ollen kyseiset virkamiehet eivät olisi aina poliisimiehiä, vaan he voisivat olla esimerkiksi tulliviranomaisia.

Artikla sisältää määräykset myös niistä periaatteista, joiden mukaan peitetutkintaa suoritetaan oikeusaputilanteissa. Artiklan 2 kohdan mukaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät omaa lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen jokaisessa tapauksessa erikseen pyyntöä koskevan päätöksen. Jäsenvaltiot sopivat lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen keskenään peitetutkinnan kestosta, sen yksityiskohtaisista edellytyksistä ja asianomaisten virkamiesten oikeudellisesta asemasta peitetutkinnan aikana.

Selitysmuistion mukaan sekä pyynnön esittäneen että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on kummankin hyväksyttävä peitetutkintaa suorittavan virkamiehen käyttäminen tietyssä tapauksessa. Peitetutkintaa ei voida aloittaa ennen kuin pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisten välillä on sovittu asiasta.

Artiklan 3 kohdan mukaan peitetutkinta suoritetaan sen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja menettelyjen mukaisesti, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan. Asianomaiset jäsenvaltiot tekevät yhteistyötä varmistaakseen peitetutkinnan valmistelun ja valvonnan ja tehdäkseen peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiesten turvallisuutta koskevat järjestelyt.

Määräykset tarkoittavat ensinnäkin sitä, että päätökset peitetutkinnasta tehdään yksittäistapauksellisesti pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. Yleissopimus ei siis aseta niitä edellytyksiä, joiden perusteella pyyntö tulee hyväksyä, vaan tämä jää kansallisen lainsäädännön varaan. Artiklan sanamuoto sallii, että peitetutkinnan käyttäminen olisi aina harkinnanvaraista. Esituksen mukaan rikosoikeusapulain säännökset säilyisivät siinä muodossa, että peitetutkintaa koskevaan pyyntöön suostuminen olisi aina harkinnanvaraista.

Lisäksi peitetutkinta suoritetaan aina sen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella tutkintaa suoritetaan. Tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että Suomen alueella oleva toisen jäsenvaltion virkamies toimisi aina Suomen lainsäädännön mukaisesti. Kyseinen virkamies ei siis voisi Suomen alueella käyttää hänelle mahdollisesti kuuluvia laajempia oman valtionsa lainsäädännön mukaisia toimivaltuuksia. Lisäksi artiklan 3 kohta tarkoittaa, että peitetutkintaa koskevat pyynnöt tulee täyttää 4 artiklan 1 kohdan mukaisesta pääperiaatteesta poiketen eli pyynnön täyttämässä ei tarvitse noudattaa pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyytämiä sen lainsäädännön mukaisia erityisiä menettelyjä, vaan pyynnöt täytetään aina kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Peitetutkintaa koskevien pyyntöjen täyttämässä ei siis olisi velvollisuutta noudattaa tässä esityksessä muutettavaksi ehdotetun rikosoikeusapulain 11 §:n periaatteita.

Kun oikeusapupyynnön täyttämässä on kyse tilanteesta, jossa suomalainen poliisimies suorittaa Suomen alueella peitetoimintaa tai valeostoja toisen jäsenvaltion pyynnöstä, pyynnöt täytettäisiin edellä mainituin tavoin täydennettyjen rikosoikeusapulain ja pakkokeinolain sekä poliisilain säännösten mukaisesti.

Kun oikeusapupyynnön täyttämässä olisi taas kyse tilanteesta, jossa Suomen alueelle saapuu toisen jäsenvaltion virkamies, artiklan voimaansaattaminen edellyttäisi, että Suomen lainsäädäntöön lisäksi otetaan säännös, joka määrittäisi sen, minkälainen toimivalta toisen jäsenvaltion virkamiehellä on Suomen alueella. Säännös on tarpeellinen, sillä yleissopimuksen artikla ei sisällä tästä määräyksiä. Toisen jäsenvaltion virkamiehen toiminta Suomen alueella edellyttää kuitenkin yksityiskohtaista sääntelyä.

Esityksen mukaan kyseinen säännös otettaisiin yleissopimuksen voimaansaattamislakiin (3 §), sillä esityksen mukaan toisen valtion virkamiehelle annettaisiin toimivaltaa Suomen alueella ainoastaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden osalta.

Peitetoiminnan ja valeostojen suorittaminen vieraan valtion virkamiehen toimesta Suomen alueella on sellainen Suomen täysivaltaisuuteen puuttuva toimenpide, että tässä yhteydessä ei ole katsottu perustelluksi esittää, että muiden kuin EU:n jäsenvaltioiden virkamiehille annettaisiin toimivaltaa Suomen alueella. Suomessa on tosin tarkoituksena lähiaikoina saattaa voimaan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toinen lisäpöytäkirja, jonka 19 artikla sisältää vastaavat määräykset peitetutkinnasta. Myös lisäpöytäkirja sallii peitetutkintaa koskevan yhteistyön ulkopuolelle jättäytymisen. Saatettaessa lisäpöytäkirja kansallisesti voimaan harkittavaksi tulee, voidaanko myös muille kuin Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehille antaa oikeus suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja Suomen alueella.

Esityksessä ehdotetaan, että voimaansaattamislain 3 §:n mukaan Euroopan unionin toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voidaan antaa Suomen alueella oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n sekä poliisilain 28, 31 a, 31 b ja 32 a §:n mukaisesti. Oikeus voitaisiin antaa joko toisen jäsenvaltion viranomaisten esittämän ja Suomen viranomaisten hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla tai Suomen viranomaisten toiselle jäsenvaltiolle esittämän oikeusapupyynnön nojalla.

Tilanne, jossa Suomeen saapuu toisen jäsenvaltion virkamies Suomen viranomaisten omasta pyynnöstä poikkeaa periaatteellisesti tilanteesta, jossa näin tapahtuu toisen jäsenvaltion pyynnöstä. Suomen viranomaisten pyytäessä toisen jäsenvaltion virkamiestä toimimaan Suomen alueella, Suomen viranomaiset voivat antaa peitetoiminnan tai valeoston suorittamisen toisen jäsenvaltion virkamiehen tehtäväksi, vaikka toiminnan suorittaminen saattaisi olla mahdollista myös ilman toisen jäsenvaltion apua. Asiaan ei välttämättä liity kansainvälistä yhteyttä. Tällaista menettelyä ei esityksessä ole katsottu tarkoituksenmukaisesti rajoittaa, sillä menettely voi olla perusteltu rikoksen selvittämiseksi.

Esityksen mukaan toisen jäsenvaltion virkamies toimisi pakkokeinolain ja poliisilain säännösten mukaisesti, eikä voisi käyttää hänelle kotivaltionsa mukaan mahdollisesti kuuluvia laajempia oikeuksia. Peitetoimintaa tai valeostoja suorittavalla toisen jäsenvaltion virkamiehellä ei olisi oikeutta käyttää muita pakkokeinoja kuin rikoksen selvittämiseksi tapahtuvaa peitetoimintaa ja valeostoja. Peitetoimintaa koskevan poliisilain 31 a §:n mukaan peitetoiminta asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään. Esityksen mukaan toisen jäsenvaltion virkamiehellä ei siis olisi oikeutta muiden pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen käyttöön. Hänellä ei siis olisi pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n

mukaista poliisin kiinniotto-oikeutta, eikä hän esimerkiksi voisi itsenäisesti pakkokeinolain 4 luvun 6 §:n mukaisesti ottaa haltuun takavarikoitavaa esinettä, eikä suorittaa lain 5 luvun 3 §:n mukaista kotietsintää. Suomen alueella toimivan toisen jäsenvaltion virkamiehen toimivaltuuksiin kuuluisi näin ollen vain poliisilain määritelmien mukaiset toimet eli lähinnä tiedonhankinta ja soluttautuminen taikka ostotarjousten teko. Suomessa toimiessaan peitetoimintaa tai valeostoja suorittavalla toisen jäsenvaltion virkamiehellä olisi kuitenkin oikeus käyttää pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n mukaista jokamiehen kiinniotto-oikeutta.

Esityksen mukaan toisen jäsenvaltion virkamiehelle ei annettaisi yleisiä poliisin toimivaltuuksia. Toisen jäsenvaltion virkamiehellä ei siis olisi myöskään poliisilain 27 §:n 1 ja 2 momentin mukaista oikeutta voimakeinojen käyttöön. Hänellä voisi kuitenkin olla joitakin poliisilain mukaisia valtuuksia, jotka voivat kuulua kenelle tahansa sivulliselle. Tällaisista toimivaltuuksista säädetään poliisilain 27 §:n 3 momentissa ja 46 §:ssä. Myös pakkokeinolain 4 luvun 8 § ja 5 luvun 4 §:n 1 momentti sisältävät säännöksiä, jotka voivat soveltua keneen tahansa henkilöön ja siten myös toisen jäsenvaltion virkamieheen.

Esityksen mukaan Suomessa toimivalle toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voitaisiin kuitenkin antaa oikeus kantaa asetta. Tätä oikeutta voidaan pitää perusteltuna, koska peitetoimintaa tai valeostoja suorittava virkamies saattaa joutua toimimaan vaarallisissa olosuhteissa ja hänellä tulee tarvittaessa olla oikeus puolustaa itseään tai toista henkilöä. Oikeus aseiden käyttöön on ongelmallinen kysymys, sillä toisen jäsenvaltion virkamiehillä on erilaisia toimintatapoja aseiden käytössä kuin suomalaisilla virkamiehillä. Ehdotettujen säännösten on kuitenkin tarkoitettu soveltuvan vain EU:n jäsenvaltioiden virkamiehiin, joiden oikeuskulttuurien ei voida katsoa merkittävästi poikkeavan Suomesta. Toisen jäsenvaltion virkamiehille annettu oikeus kantaa asetta Suomessa saattaa aiheuttaa ongelmallisia tilanteita, joita on vaikea pyrkiä poistamaan lain

säännöksillä. Toisaalta toimintaan osallistuvien virkamiesten turvallisuus on taattava, jotta peitetoimintaa ja valeostoja ylipäänsä voidaan suorittaa. Jos peitetoimintaa ja valeostoja suorittaville toisen jäsenvaltion virkamiehille ei anneta oikeutta aseiden kantamiseen, säännökset toisen jäsenvaltion virkamiesten toiminnasta Suomen alueella saattaisivat jäädä soveltamatta. Tämän takia esityksen mukaan oikeus kantaa asetta on perusteltu. Koska aseiden kantamiseen liittyy useita ongelmallisia kysymyksiä, oikeutta ehdotetaan kuitenkin rajoitettavaksi.

Koska oikeus kantaa asetta on katsottu perustelluksi lähinnä virkamiehen tai toisen henkilön turvallisuuden takia, esityksessä ehdotetaan, että oikeus käyttää asetta olisi rajoitettu hätävarjelutilanteisiin. Hätävarjelun käsite määräytyisi rikoslain säännösten mukaisesti. Rikoslain voimassaolevissa säännöksissä hätävarjelu on määritelty rikoslain 3 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan hätävarjelu on sallittu itsensä tai toisen henkilön suojaamiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi aloitetulta tai välittömästi uhkaavalta oikeudettomalta hyökkäykseltä, jos tämä on hyökkäyksen torjumiseksi välttämätön. Kyseinen säännös on ehdotettu uudistettavaksi hallituksen esityksellä 44/2002 vp rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön muuttamisesta. Ehdotettu uusi säännös vastaisi pääperiaatteiltaan nykyistä säännöstä. Kun muutettu säännös tulisi voimaan, tulisi voimaansaattamislain 3 §:n 2 momenttiin ehdotettua viittausta rikoslakiin muuttaa. Esityksen mukaan toisen jäsenvaltion virkamiehen oikeutta hätävarjelukseen ei rajoitettaisi siitä, mitä se on rikoslain säännösten mukaan kenen tahansa henkilön osalta. Näin ollen hänellä olisi kuten muillakin henkilöillä oikeus myös esimerkiksi omaisuuden suojelemaan siten kuin rikoslain säännökset sen sallivat. Eri asia on, pidetäänkö aseiden käyttöä tässä suhteessa sallittavana voimakeinona.

Lisäksi esityksen mukaan oikeutta aseiden kantamiseen ehdotetaan rajoitettavaksi siten, että oikeus aseiden kantamiseen annettaisiin toisen jäsenvaltion virkamiehelle vain, jos tämä katsotaan välttämättömäksi

suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Tilanteet, joissa peitetoimintaa ja valeostoja jouduttaisiin käyttämään voisivat olla luonteeltaan eri tyyppisiä. Lisäksi myös toiminnan aikana tarve aseiden kantamiseen voisi vaihdella. Toiminta pyrittäisiin järjestämään niin, että tarve aseiden kantamiseen olisi mahdollisimman vähäinen. Koska aseiden kantamiseen liittyy ongelmallisia kysymyksiä, esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi säännönmukaisesti oikeuttaa toisen jäsenvaltion virkamiehiä aseiden kantamiseen, vaan ainoastaan niissä tilanteissa, joissa tämä olisi välttämätöntä toiminnan luonteen vuoksi.

Esityksessä ehdotetaan, että päätöksen oikeudesta kantaa asetta tekee päällystään kuuluva poliisimies. Päätös oikeudesta kantaa asetta tehtäisiin pääsääntöisesti tilannekohtaisesti toiminnan aikana. Tällä tavoin oikeus kantaa asetta voitaisiin myös rajoittaa ainoastaan sellaisiin tilanteisiin, jolloin aseiden kantamisen voidaan katsoa olevan välttämätöntä. Operaatiot eivät myöskään ole ennalta suunniteltavissa siten, että päätös oikeudesta kantaa asetta voitaisiin tehdä jo suostuttaessa oikeusapupyynnöön.

Suostuttaessa oikeusapupyynnöön ja tehtäessä toisen jäsenvaltion viranomaisten kanssa sopimusta peitetoiminnan käyttämisestä, Suomen viranomaisten tulee tehdä kyseisessä sopimuksessa selväksi, että oikeudesta aseiden kantamiseen päätetään tilannekohtaisesti toiminnan aikana, jollei oikeutta poikkeuksellisesti myönnettäisi jo aikaisemmassa vaiheessa. Lisäksi jo sopimuksessa tulee tehdä selväksi, missä tilanteissa hätävarjelutilanteet sallivat aseiden käytön. Selvänä voidaan pitää, että aseiden käyttö olisi mahdollista lähinnä oman tai toisen henkilön fyysisen koskemattomuuden suojelemiseksi välittömästi uhkaavaa oikeudetonta hyökkäystä vastaan.

Schengenin yleissopimuksen 40 ja 41 artiklan mukaan toisen sopimuspuolen virkamiehillä on oikeus kantaa asetta rajat ylittävissä tarkkailu- ja takaa-ajotilanteissa. Määräysten mukaan virkamiehillä on oikeus kantaa virka-asetta, mutta aseiden käyttö on kielletty muutoin kuin hätävarjelutilanteissa. Schengenin yleissopimuksen yhteydessä hyväksytyt aseidenkanto-oikeus vastaa tässä

esityksessä ehdotettua. Toisaalta Schengenin yleissopimuksessa tarkoitetut tilanteet olisivat käytännössä ainakin takaa-ajon osalta ajallisesti hyvin lyhytkestoisia verrattuna peitetoimintaa koskevaan yhteistyöhön.

Toisen jäsenvaltion virkamiehelle annettu aseidenkanto-oikeus edellyttää myös ampumasevelain (1/1998) 17 §:n muuttamista.

Peitetoiminnan ja valeoston järjestämisestä ja valvonnasta on annettu sisäasiainministeriön asetus (499/2001). Asetusta, sisäasiainministeriön mahdollisesti antamia määräyksiä ja muutoin noudatettavia käytäntöjä sovellettaisiin samalla tavoin kuin kansallisten tapausten osalta myös tapauksiin, joissa Suomessa toimii oikeusapupyynnön nojalla toisen jäsenvaltion virkamies tai suomalainen virkamies. Toisen jäsenvaltion virkamies tulisi toimimaan Suomessa suomalaisen virkamiehen johdon ja valvonnan alaisena samalla tavoin kuin suomalainen virkamies suorittaessaan peitetoimintaa tai valeostoja. Asetuksessa säädetyn mukaisesti myös ulkomaisen virkamiehen osalta määrättäisiin peitetoimintaa suorittaessa vastaava virkamies, joka seuraisi toimintaa. Peitetutkintaa koskevan oikeusapupyynnön hyväksyminen edellyttäisi muutoinkin samanlaisten järjestelyjen luomista kuin vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Tapaukseen sovellettavista erityisehdoista voitaisiin ottaa määräykset toisen jäsenvaltion kanssa laadittavan sopimuksen tutkinnan suorittamisen tarkemmista ehdoista. Peitetoimintaa tai valeostoa koskevan oikeusapupyynnön hyväksymisestä tekisi päätöksen poliisilain 32 a §:n mukaisesti sama viranomaislain kuin kansallisessa asiassa. Pykälän mukaan peitetoiminnasta päättää sisäasiainministeriön määräämä poliisiyksikön päällikkö, joka sisäasiainministeriön antaman asetuksen mukaan on keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Valeostosta päättää päällystään kuuluva poliisimies.

Oikeusapupyynnön hyväksymisen edellytykset määräytyisivät rikosoikeusapulain, pakkokeinolain ja poliisilain nojalla samalla tavoin kuin niiden pyyntöjen osalta, jotka koskevat tilanteita,

joissa peitetöiminnan tai valeoston suorittaa suomalainen virkamies Suomen alueella. Esityksessä ei ehdoteta, että Suomen lakiin otettaisiin säännöksiä Suomen toimivaltaisen virkamiehen oikeudesta suorittaa peitetutkintaa Euroopan unionin toisen jäsenvaltion alueella. Kysymys suomalaisen virkamiehen toimivaltuudesta Euroopan unionin toisen jäsenvaltion alueella määräytyy sen jäsenvaltion lain mukaan, jossa suomalainen virkamies toimisi, eikä Suomen laissa voida määritellä näitä valtuuksia. Suomalaisen virkamiehen toimiminen toisen jäsenvaltion alueella voisi tulla ensinnäkin esiin tilanteessa, jossa toinen jäsenvaltio esittää Suomelle asiaa koskevan pyynnön yleissopimuksen nojalla. Yleissopimuksen mukaan pyyntöön ei ole velvollisuutta suostua, vaan Suomen toimivaltaiset viranomaiset voisivat tapauskohtaisesti harkita, suostuvatko ne pyyntöön ja millä ehdoin. Rikosoikeusapulain näkökulmasta pyyntöä ei pidettäisi lain 15 §:ssä tarkoitettuna pakkokeinojen käyttämisenä, koska kyseessä ei olisi Suomen pakkokeinolaisia tarkoitettujen pakkokeinojen käyttäminen. Suomalaisen virkamiehen toimiminen toisen jäsenvaltion alueella voisi lisäksi tulla esiin tilanteessa, jossa Suomen toimivaltainen viranomainen esittää yleissopimuksen nojalla tällaisen pyynnön toiselle jäsenvaltiolle. Kummassakin tilanteessa suomalainen virkamies käyttäisi toisen jäsenvaltion alueella kyseisen jäsenvaltion tälle antamia valtuuksia, eikä Suomen lain mukaisia valtuuksia. Kysymykset virkamiehen rikos- ja siviilioikeudellisesta vastuusta määräytyisivät yleissopimuksen 15 ja 16 artiklan mukaisesti. Virkamiehellä olisi 15 artiklan mukaisesti toimintavaltion lain mukainen rikosoikeudellinen suoja ja vastuu. Toimintavaltio olisi 16 artiklan mukaisesti ensisijaisesti korvausvastuussa virkamiehen aiheuttamista vahingoista. Poliisilain peitetöimintaa ja valeostoja koskeviin pykäliin on otettu erityissäännökset tilanteista, joissa tietyn edellytyksin toimenpiteitä voidaan suorittaa Suomen alueella, vaikka se rikollinen toiminta, joka oikeuttaa toimenpiteisiin, tapahtuu kokonaan tai osittain Suomen

ulkopuolella. Kyseiset pykälät eivät kuitenkaan sanamuotonsa mukaan koske varsinaisia oikeusaputilanteita, joissa toisen valtion viranomainen on esittänyt oikeusapupyynnön, vaan ne antavat Suomen viranomaisille toimivallan toimia oman harkintavaltansa mukaisesti Suomen alueella ulkomailta saadun tiedon perusteella. Koska kyseiset säännökset eivät liity varsinaiseen oikeusapumenettelyyn, yleissopimuksen voimaansaattamisella ei ole suoranaista merkitystä suhteessa niihin.

15 artikla. **Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu**

Artikla sisältää määräykset toisen jäsenvaltion alueella toimivien virkamiesten rikosoikeudellisesta vastuusta. Artiklan mukaan edellä 12—14 artiklassa tarkoitettujen tehtävien aikana muun jäsenvaltion kuin toimintajäsenvaltion lähettämien virkamiesten katsotaan vastaavan toimintavaltion virkamiehiä sellaisten rikosten osalta, joiden kohteeksi he joutuvat tai joita he tekevät. Artiklat määräävät yhteistyöstä valvotuissa läpilaskuissa, yhteisissä tutkintaryhmissä sekä peitetutkinnassa.

Artikla perustuu Schengenin yleissopimuksen 42 artiklaan. Kyseinen artikla on samansisältöinen kuin yleissopimuksen 15 artikla, mutta se koskee virkamiehiä, jotka toimivat toisen jäsenvaltion alueella valtioiden rajat ylittävää tarkkailua tai takaa-ajoa koskevan yhteistyön perusteella.

Rikoslain säännöksiä, jotka koskevat Suomessa toimivan ulkomaisen virkamiehen rikosoikeudellista asemaa, on muutettu hallituksen esityksen 77/2001 vp perusteella. Muutetut säännökset on hyväksytty lailla rikoslain muuttamisesta (604/2002) 12 päivänä heinäkuuta 2002 ja ovat tulleet voimaan 1 päivänä lokakuuta 2002. Kyseisten säännösten mukaan tietyt rikoslain säännökset soveltuvat ulkomaisiin virkamiehiin. Tämän lisäksi jotkin säännökset soveltuvat ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-,

tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä. Voimassaolevan rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaan ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimitetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai tehtävään tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen puolesta. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 3 momentin ja 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalasäännösten nojalla ulkomaisiin virkamiehiin sovelletaan rikoslain 16 luvun lahjuksen antamista (13 §) ja törkeää lahjuksen antamista (14 §) koskevia säännöksiä sekä rikoslain 40 luvun lahjuksen ottamista (1 §), törkeää lahjuksen ottamista (2 §), lahjusrikkomusta (3 §) ja menettämis seuraamusta (14 §) koskevia säännöksiä.

Ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä, sovelletaan rikoslain 16 luvun 20 §:n 1 ja 2 momentin soveltamisalasäännösten nojalla rikoslain 16 luvun virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevaa 1 §:ää, virkamiehen vastustamista koskevaa 2 §:ää, haitantekoa virkamiehelle koskevaa 3 §:ää ja virkavallan anastusta koskevaa 9 §:ää. Rikoslain 21 luvun 18 §:n soveltamisalasäännöksen nojalla kyseiset virkamiehet rinnastetaan kansalliseen virkamieheen rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisessa murhan tunnusmerkistössä. Rikoslain 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalasäännöksen mukaan kyseisiin virkamiehiin sovelletaan myös rikoslain 40 luvun virkasalaisuuden rikkomista ja tuottamuksellista virkasalaisuuden rikkomista koskevaa 5 §:ää, virka-aseman väärinkäyttämistä koskevaa 7 §:ää, törkeää virka-aseman väärinkäyttämistä koskevaa 8 §:ää, virkavelvollisuuden rikkomista koskevaa 9 §:ää sekä tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevaa 10 §:ää.

Yleissopimuksen 12—14 artiklan nojalla

toimivat toisen jäsenvaltion virkamiehet ovat rikoslain 40 luvun 11 §:n määritelmän mukaisia ulkomaisia virkamiehiä, joten heihin voidaan soveltaa rikoslain ulkomaisiin virkamiehiin soveltuvia säännöksiä. Yleissopimuksen 12—14 artiklan nojalla toimivat toisen jäsenvaltion virkamiehet ovat myös rikoslain määritelmän mukaisia sellaisia ulkomaisia virkamiehiä, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla esitutkintatehtävissä, joten heihin voidaan soveltaa myös tällaisiin virkamiehiin soveltuvia rikoslain säännöksiä. Kyseiset säännökset rinnastavat laajasti yleissopimuksen 12—14 artiklan nojalla Suomessa toimivan virkamiehen suomalaiseseen virkamieheen. Voimassaolevan lainsäädännön voidaan katsoa täyttävän yleissopimuksen velvoitteet.

16 artikla. **Virkamiesten yksityisoikeudellinen vastuu**

Artikla sisältää määräykset vahingonkorvausvastuun määräytymisestä tilanteissa, joissa virkamiehet toimivat yleissopimuksen mukaisesti toisen jäsenvaltion alueella. Tällaisia tilanteita voi seurata yleissopimuksen 12—14 artiklan soveltamisesta. Kyseiset artiklat sisältävät määräykset valvotuista läpilaskuista, yhteisistä tutkintaryhmistä ja peitetutkinnasta. Yleissopimuksen 16 artikla on yhdenmukainen Schengenin yleissopimuksen 43 artiklan kanssa. Schengenin yleissopimuksen 43 artikla koskee kuitenkin rajat ylittävää takaa-ajoa ja tarkkailua.

Artiklan 1 kohdan mukaan kun jäsenvaltion virkamiehet tämän yleissopimuksen 12—14 artiklan mukaisesti toimivat toisessa jäsenvaltiossa, ensin mainittu jäsenvaltio on vastuussa virkamiesten tehtävän aikana aiheuttamista vahingoista sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella nämä toimivat.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion, jonka alueella 1 kohdassa tarkoitettu vahinko aiheutuu, on hyvittävä vahinko samoin edellytyksin kuin jos vahinko olisi sen omien

virkamiesten aiheuttama.

Artiklan 1 ja 2 kohdan määräykset siis rinnastavat toisen jäsenvaltion virkamiehet toimintavaltion virkamiehiin suhteessa vahingon kärsineeseen. Toimintavaltio on oman lainsäädäntönsä mukaisesti ensisijaisessa korvausvastuussa myös toisen valtion virkamiesten aiheuttamien vahinkojen osalta.

Artiklan 3 ja 4 kohdat taas määräävät, miten korvausvastuu määräytyy valtioiden välillä. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltio, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahinkoa henkilölle jonkin toisen jäsenvaltion alueella, korvaa tälle toiselle jäsenvaltiolle kaikki tämän vahingon uhrille tai muille oikeudenomistajille maksamat korvaukset. Määräyksen mukaan artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisesti ensisijaisessa korvausvastuussa suhteessa vahingonkärsineeseen ollut toimintavaltio saa korvauksen valtiolta, jonka virkamiehet ovat vahingon aiheuttaneet.

Artiklan 4 kohdan mukaan kukin jäsenvaltio pidättyy 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa pyytämästä kärsimiensä vahinkojen korvaamista toiselta jäsenvaltiolta, tämän kuitenkaan rajoittamatta sen oikeuksia kolmansiin osapuoliin nähden ja 3 kohdan soveltamista. Määräyksessä jäsenvaltiot siis sitoutuvat siihen, etteivät ne artiklan tarkoittamissa tilanteissa vaadi toisiltaan vahingonkorvausta. Tämä ei kuitenkaan vaikuta valtioiden oikeuteen vaatia korvauksia kolmansilta osapuolilta, joilla selitysmuiston mukaan tarkoitetaan esimerkiksi vahingon aiheuttaneita virkamiehiä.

Schengenin yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä säädettiin poliisilakiin uusi 22 a ja 30 a §, joissa säädetään vieraan valtion poliisimiehen suorittamasta rajan ylittävästä takaa-ajosta ja tarkkailusta. Schengenin yleissopimuksen 43 artikla edellytti, että poliisilakiin otettiin säännös myös vahingonkorvausvastuusta. Poliisilain uuden 22 a §:n 4 momentin mukaan vieraan valtion poliisimiehen toimenpiteistä sivulliselle aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä poliisilain 47 §:n 2 momentissa säädetään korvauksen suorittamisesta. Kyseisen poliisilain säännöksen mukaan valtion

varoista korvataan sellaiset välittömät kustannukset, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä.

Poliisilain säännökset eivät kata kaikkia yleissopimuksessa tarkoitettuja tilanteita. Yleissopimuksen nojalla myös muu kuin poliisimies saattaa tulla Suomen alueelle ja vahinko saattaa aiheutua muustakin toiminnasta kuin poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Poliisilain säännös on lisäksi rajoitettu vain takaa-ajoon. Yleissopimus edellyttää soveltamisalaltaan laajempaa säännöstä Suomen alueella toimivan toisen jäsenvaltion virkamiehen vahingonkorvausvastuusta.

Esityksen mukaan rikosoikeusapulakiin lisättäisiin säännös (25 b §) Suomessa toimivan ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamaa vahinkoa koskevasta vastuusta. Ehdotettu pykälä ei rajoittuisi soveltamisalaltaan koskemaan vain yleissopimuksen nojalla Suomen alueella toimiviin virkamiehiin, vaan myös muihin virkamiehiin, jotka joko kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkkailu, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimisivat Suomen alueella virkatehtävissä. Tällaisten virkamiesten aiheuttamat vahingot korvattaisiin siten, että heidät rinnastettaisiin suomalaisiin virkamiehiin. Perusteltuna on pidetty, että säännös soveltuisi kaikkiin ulkomaalaisiin virkamiehiin, jotka toimivat edellä mainituin perustein Suomen alueella, sillä vahingon kärsineen näkökulmasta ei merkitystä ole sillä, millä perusteella henkilö toimii Suomessa. Jos Suomen viranomaiset ovat sallineet ulkomaalaisen virkamiehen toiminnan Suomessa, tulisi valtion vastata hänen aiheuttamastaan vahingosta samalla tavoin kuin suomalaisen virkamiehen osalta.

III osasto. Telekuuntelu

Yleissopimuksen III osasto sisältää rikosoikeusavussa sovellettavat telekuuntelua koskevat määräykset. Telekuuntelun

käyttämisestä oikeusavussa ei ole määräyksiä aikaisemmin tehdyissä oikeusapua koskevissa yleissopimuksissa. Telekuuntelu on kuitenkin katsottu yhdeksi oikeusavun muodoksi, jota on voitu käyttää sovellettaessa eurooppalaista oikeusapusopimusta. Euroopan neuvosto on vuonna 1985 antanut suosituksen n:o R(85)10 telekuuntelun käytöstä oikeusavussa.

Yleissopimuksen telekuuntelua koskevissa määräyksissä on otettu huomioon televiestinnässä tapahtunut tekninen kehitys, joka erityisesti satelliittivälitteisten puhelujen osalta tarkoittaa, että valtiolla ei aina ole teknisiä mahdollisuuksia kuunnella sen omalla alueella sijaitsevan kohteen televiestejä taikka että valtiolla on teknisesti mahdollisuus kuunnella toisen valtion alueella sijaitsevan kohteen televiestejä. Yleissopimuksen telekuuntelua koskevia määräyksiä ei ole kuitenkaan sidottu mihinkään tiettyyn tekniikkaan vaan ne soveltuvat kaikkeen olemassa olevaan maanpäälliseen ja satelliittivälitteiseen tekniikkaan ja myös tulevaisuudessa kehiteltävään tekniikkaan.

Satelliittijärjestelmän avulla välitetyn televiestinnän kuuntelu on teknisesti mahdollista niin sanotun yhdyskäytävän avulla, jota kutsutaan myös maa-asemaksiksi. Maa-asemaksiksi kutsutun teknisen laitteiston avulla voidaan ottaa yhteys kaikkiin kyseiseen järjestelmään kuuluviin satelliitteihin ja suorittaa telekuuntelua koko sillä maantieteellisellä alueella, jonka satelliittijärjestelmä kattaa. Satelliittijärjestelmä kattaa yleensä maantieteellisesti hyvin laajan alueen ja maa-aseman kautta telekuuntelua voidaan suorittaa järjestelmässä riippumatta siitä, missä kuuntelun kohde on. Tämän takia valtio, joka kuuluu satelliittijärjestelmän kattavuusalueeseen, mutta jossa ei ole maa-asemaa, ei voi teknisesti suorittaa omalla alueellaan satelliittivälitteisten televiestien kuuntelua.

Suomessa on tällä hetkellä yhden satelliittioperaattorin maa-asema, jonka kattavuusalueeseen kuuluvat Euroopan unionin jäsenvaltioista vain Ruotsi ja Tanska. Myös Norja, joka todennäköisesti tulee

myöhemmin liittymään yleissopimuksen telekuuntelua koskeviin määräyksiin, kuuluu tämän maa-aseman kattavuusalueeseen. Kyseinen maa-asema ei kuitenkaan ole tällä hetkellä toiminnassa. Tämän lisäksi Euroopan unionin alueella on toimii kaksi satelliittioperaattoria, joiden kattavuusalueeseen Suomi kuuluu.

Vaikka valtio ei voisi itse suorittaa satelliittivälitteisten televiestien kuuntelua, kuuntelu voidaan toteuttaa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin asianomainen valtio voi pyytää oikeusapua siltä valtiolta, jonka alueella maa-asema sijaitsee. Toiseksi teleoperaattori voi asentaa maa-asemaan niin sanotun kaukoyhteyden, eräänlaisen kaukosäätimen. Tällaisen kaukoyhteyden avulla valtio, jonka alueella ei ole yhdyskäytävää, voi suorittaa telekuuntelua. Kaukoyhteys voidaan antaa yritykselle eli palveluntarjoajalle, joka kyseisen maan alueella harjoittaa satelliittivälitteistä televiestintäpalvelua. Kaukoyhteyden käyttö on teknisesti mahdollista rajoittaa vain sitä käyttävän valtion alueelle saapuvien tai sieltä lähtevien televiestien kuunteluun. Tällöin jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten käytössä olevan kaukosäätimen avulla voidaan kuunnella vain kyseisen jäsenvaltion alueelta lähetettyä tai siellä vastaanotettua televiestintää.

Myös perinteisten matkapuhelinverkkojen osalta televiestien kuuntelu toisen valtion alueella on rajoitetusti teknisesti mahdollista. Tämä koskee erityisesti valtioiden raja-alueita, koska kyseisten verkkojen kattavuusalue ei voi tarkkaan vastata valtioiden rajoja. Raja-alueiden osalta sama koskee myös edellä mainittuja kaukosäädinten alueellisia rajoituksia.

Yleissopimuksessa säännellään telekuuntelu myös sellaisissa tilanteissa, jotka eivät kuulu perinteisen oikeusavun piiriin, koska näissä tilanteissa valtio ei joudu pyytämään oikeusapua toiselta valtiolta. Kyseiset tilanteet, joissa telekuuntelu toisen valtion alueella on teknisesti mahdollista, on kuitenkin säännelty yleissopimuksessa, koska sopimukseen on haluttu ottaa kattavat määräykset valtioiden rajat ylittävästä telekuuntelusta.

Yleissopimus ei sisällä siinä käytetyn

televiestin tai televiestinnän määritelmää. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan käsite ei kuitenkaan rajoitu vain puhelinkeskusteluihin, vaan se on ymmärrettävä mahdollisimman laajassa merkityksessä. Näin ollen määritelmän voidaan katsoa kattavan myös esimerkiksi sähköpostiviestit sekä kaiken muun televerkossa tapahtuvan televiestinnän.

Lisäksi yleissopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on välttämätöntä välittää mahdollisuuksien mukaan myös kunkin viestin tekniset tiedot, esimerkiksi vastaanottajan numero, televiestin kellonaika ja kesto sekä tietojen ollessa saatavilla paikka, josta viesti lähetettiin tai jossa se otettiin vastaan. Näin ollen voidaan katsoa, että yleissopimuksen määräyksiä voidaan soveltuvin osin soveltaa myös televalvontaan. Yleissopimuksessa eikä selitysmuistiossa kuitenkaan todeta, että määräykset soveltuisivat myös televalvontaan. Täysin selvää ei ole, tulisivatko muut jäsenvaltiot tulkitsemaan yleissopimusta samalla tavoin kuin Suomi. Esityksessä käytetään jatkossa pääasiassa käsitettä telekuuntelu, koska yleissopimuksessa käytetään vain tätä käsitettä.

Yleissopimus sääntelee vain rikostutkintaan liittyvän oikeusavun antamista telekuuntelussa. Joissain jäsenvaltioissa telekuuntelu on sallittu myös muihin tarkoituksiin kuin rikostutkintaan. Tällainen telekuuntelu ei kuitenkaan kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan.

Suomessa telekuuntelu- ja televalvonta ovat sallittuja pakkokeinolain mukaisesti tiettyjen rikosten esitutkintaa varten. Lisäksi televalvonta on sallittu poliisilain 31 c §:n mukaisesti tiettyjen rikosten torjuntaa varten. Yleissopimuksen telekuuntelumääräysten soveltamisalana on Suomessa pakkokeinolaissa tarkoitettu telekuuntelu ja -valvonta, koska vain sitä voidaan pitää rikostutkintaan tarkoitettuna telekuunteluna. Koska poliisilain mukaisessa televalvonnassa on kyse rikostorjunnasta, se ei kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan.

Yleissopimuksen määräyksissä ei puututa kansallisessa laissa asetettuihin telekuuntelun

edellytyksiin. Yleissopimus ei siis velvoita muuttamaan kansallisen lainsäädännön säännöksiä telekuuntelusta. Suomessa telekuuntelun käyttö on säännelty pakkokeinolain 5 a luvussa.

Yleissopimus ei siis sääntele sitä, millä edellytyksillä telekuuntelua voidaan jäsenvaltioissa suorittaa, vaan ainoastaan sen, millä edellytyksillä rikosoikeusapua annetaan jäsenvaltioiden välillä telekuuntelun suorittamisessa.

Eurooppalainen oikeusapusopimus sallii niin sanotun kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden edellyttämisen pakkokeinojen osalta oikeusavussa. Yleissopimus ei muuta tätä periaatetta.

Suomen rikosoikeusapulaki ja pakkokeinolaki mahdollistavat jo nyt vieraan valtion esittämien telekuuntelua koskevien oikeusapupyynnöiden täyttämisen. Rikosoikeusapulain 23 §:n mukaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi suorittaa telekuuntelua ja televalvontaa. Lain 15 §:n mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää, jos tämä olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Pynnön täyttämiseen on sovellettava pakkokeinolain 5 a luvun säännöksiä.

Rikosoikeusapulain ja pakkokeinolain mukaan Suomen viranomaiset voivat antaa oikeusapua telekuuntelun muodossa vain, jos kuunneltava on Suomen alueella ja Suomen viranomaiset itse suorittavat telekuuntelun pakkokeinolain mukaisesti.

Kuten edellä on todettu, yleissopimuksen määräykset soveltuvat myös sellaisiin tilanteisiin, joissa toisen jäsenvaltion teknistä apua ei tarvita ollenkaan taikka että toisen jäsenvaltion apua tarvitaan omalla alueella tai kolmannessa jäsenvaltiossa olevan kohteen kuunteluun. Suomen lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä tällaisista tilanteista. Esityksen mukaan rikosoikeusapulakia ja pakkokeinolakia ei muutettaisi asiasisältöisesti vastaamaan yleissopimuksen määräyksiä siltä osin kuin Suomen lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä yleissopimuksessa säännellyistä tilanteista,

vaan yleissopimuksen määräyksiä sovellettaisiin suoraan. Yleissopimuksen mukaista asiasisältöistä lainsäädäntöä ei ole katsottu tarpeelliseksi, sillä yleissopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset, joiden suora soveltaminen on mahdollista.

Telekuunteluun sovellettaisiin kuitenkin rikosoikeusapulain säännöksiä siltä osin kun soveltuvia säännöksiä on olemassa. Yleissopimusta sovellettaisiin siis rinnakkain rikosoikeusapulain kanssa, lain 30 §:n periaatteen mukaisesti.

17 artikla. **Telekuuntelun osalta toimivaltaiset viranomaiset**

Artikla määrittelee telekuuntelua koskevien 18, 19 ja 20 artiklan osalta toimivaltaiset viranomaiset. Toimivaltaisia viranomaisia ovat oikeusviranomaiset, tai jos oikeusviranomaisella ei ole toimivaltaa kyseisten määräysten soveltamisalalla, vastaavat toimivaltaiset viranomaiset, jotka on nimetty 24 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella ja joiden toiminnan tarkoituksena on rikostutkinta.

Selitysmuistion mukaan jäsenvaltio, jossa telekuuntelun osalta toimivaltainen viranomainen on muu kuin oikeusviranomainen, voi artiklan perusteella ilmoittaa, mikä viranomainen on sen osalta toimivaltainen. Määräyksestä seuraa, että muut jäsenvaltiot hyväksyvät artiklan perusteella ilmoitettujen viranomaisten esittämiä telekuuntelupyynnöitä, vaikka kyseessä olisi muu kuin oikeusviranomainen. Kuten edellä on 3 artiklan yksityiskohtaisten perustelujen osalta todettu, Suomen rikosoikeusapulakia ei ole sidottu oikeusviranomaisen käsitteeseen. Näin ollen lain mukaan oikeusapua voidaan antaa rikosasian käsittelyä varten kun asia kuuluu pyynnön esittäneen Suomen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan riippumatta siitä, onko viranomainen oikeus- vai hallintoviranomainen. Artikla ei siis ole ristiriidassa rikosoikeusapulain kanssa.

Selitysmuistion mukaan myös sellaisten valtioiden, joiden toimivaltaiset viranomaiset ovat oikeusviranomaisia, on tehtävä ilmoitus siitä, mitkä viranomaiset soveltavat

telekuuntelua koskevia artikloja. Tällainen ilmoitus tulee antaa yleissopimuksen 24 artiklan nojalla, jonka mukaan myös Suomi ilmoittaisi toimivaltaiset viranomaisensa. Suomessa telekuuntelua koskevien artiklojen osalta toimivaltaisia viranomaisia olisivat Suomessa toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset.

Esitutkintaviranomaiset ovat toimivaltaisia sekä vastaanottamaan että esittämään telekuuntelua koskevia oikeusapupyynnöitä. Esityksessä on kuitenkin 24 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa esitettyin perusteluin katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että Suomi ilmoittaa, että yleissopimuksen 18, 19 ja 20 artiklan mukaiset pyynnöt vastaanotetaan ja lähetetään keskusrikospoliisin välityksellä. Pynnön tekemisestä ja täyttämisestä kuitenkin huolehtisi toimivaltainen viranomainen.

18 artikla. **Telekuuntelupyynnöt**

Artikla sisältää määräykset siitä, minkälaisissa tilanteissa telekuuntelua koskeva oikeusapupyynnö voidaan esittää toiselle jäsenvaltiolle sekä millä edellytyksillä tällainen pyyntö tulee hyväksyä.

Artikla on rakennettu periaatteelle, jonka mukaan telekuuntelua koskeva pyyntö voidaan esittää kolmessa erilaisessa tilanteessa riippuen siitä, missä kuuntelun kohde on suhteessa kuuntelua suorittavaan jäsenvaltioon. Kaikki pyynnöt voidaan täyttää kahdella erilaisella teknisellä tavalla. Näin ollen artikla määrittelee kuusi erilaista pyynnön täyttämistä koskevaa tilannetta ja edellytykset pyyntöjen täyttämiseksi.

Lähtökohtana artiklassa on, että pyyntö tulee esittää pyynnön esittäneen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön vaatimusten mukaisesti. Pyyntö voidaan esittää vain rikostutkintaa varten.

Kuten edellä on todettu, esityksen mukaan kyseisten tilanteiden osalta ei säädettäisi uutta kansallista lainsäädäntöä, vaan Suomen viranomaiset soveltaisivat suoraan yleissopimuksen määräyksiä. Vaikka uutta kansallista lainsäädäntöä ei laadittaisikaan, yleissopimuksen voimaansaattamislakiin olisi tarpeen ottaa säännöksiä, jotka erityisesti selventäisivät yleissopimuksen ja

pakkokeinolain suhdetta.

Tilanteet, joissa pyyntö voidaan esittää

Artiklan 2 kohta määrittelee edellä mainitut kolme erilaista tilannetta, joissa telekuuntelupyyntö voidaan esittää.

Pyyntö, joka koskee kuuntelun kohteen käyttämää televiestinnän muotoa, voidaan ensinnäkin esittää, jos kohde on pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja pyynnön esittänyt jäsenvaltio tarvitsee pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion teknistä apua voidakseen kuunnella viestejä (a alakohta); toiseksi, jos kohde on pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa ja kohteen viestejä voidaan kuunnella kyseisessä jäsenvaltiossa (b alakohta); kolmanneksi, jos kohde on kolmannessa jäsenvaltiossa, jolle on ilmoitettu 20 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti, ja pyynnön esittänyt jäsenvaltio tarvitsee pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion teknistä apua kohteen viestien kuuntelussa (c alakohta).

Kuten edellä on todettu, oikeusapulain ja pakkokeinolain säännökset koskevat ainoastaan tilanteita, joissa kuuntelun kohde on Suomessa, jossa kuuntelu pystytään myös teknisesti suorittamaan. Edellä mainittu artiklan 2 kohdan b alakohdan mukainen tilanne on tämän mukainen niin sanottu perinteistä oikeusapua koskeva tilanne.

Suomen lainsäädäntö ei sitä vastoin sääntelee artiklan 2 kohdan a ja c alakohdan mukaisia tilanteita. Näissä on kyse tilanteista, joissa pyynnön vastaanottanut valtio antaa ainoastaan teknistä apua pyynnön täyttämiseksi. Tällöin pyyntöä täytettäessä kuuntelun kohde ei siis olisi Suomen alueella, vaan Suomen viranomaisten tulisi vain tehdä tarvittavat tekniset toimet, jotta toisen jäsenvaltion alueella sijaitsevan kohteen kuuntelu olisi mahdollista. Tällä hetkellä nämä tilanteet koskevat vain satelliittipuhelimia, joiden osalta käytetty tekniikka johtaa tilanteisiin, joissa kuuntelu ei ole teknisesti mahdollista siinä valtiossa, jossa kuuntelun kohde on.

Pyynnön tekniset täyttämistavat

Artiklan 1 kohta määrittelee kaksi erilaista

teknistä muotoa, joissa pyynnön esittänyt jäsenvaltio voi telekuunteluaineistoa pyytää. Kaikissa edellä mainituissa kolmessa erilaisessa kuuntelutilanteessa pyyntö voidaan täyttää kahdella erilaisella teknisellä tavalla. Pyyntöjen täyttämistä koskevat edellytykset vaihtelevat sen mukaan, minkälaisella teknisellä tavalla pyyntö täytetään.

Kohdan a alakohdan mukaan toimivaltaisen viranomaisen pyyntö voi koskea televiestin kuuntelua ja välitöntä välittämistä pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle taikka b alakohdan mukaan televiestin kuuntelua, tallentamista ja tallennuksen välittämistä tämän jälkeen pyynnön esittäneelle valtiolle.

Selitysmuistion mukaan a alakohdassa tarkoitettu välitön välittäminen tarkoittaa kuunnellun televiestin välitöntä välittämistä pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, jossa telekuuntelua pyytänyt toimivaltainen viranomainen voi kuunnella ja tallentaa viestin. Tämäntyyppinen välitys on uutta kansainvälisessä yhteistyössä, ja sen käyttämistä pidetään jatkossa pääsääntönä. Kohdan b alakohdassa tarkoitettu pyynnön vastaanottaneessa valtiossa suoritettu tallentaminen on nykyinen käytäntö oikeusavussa, mutta jatkossa sen tulisi olla poikkeuksellista.

Suomessa pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:än sisältyvän telekuuntelun määritelmän mukaan telekuuntelulla tarkoitetaan televiestin kuuntelua tai tallentamista, joten b alakohdassa tarkoitettu televiestin tallennus on mahdollista. Myös a alakohdan mukainen televiestin välitön välittäminen ilman tallennusta olisi lain sanamuodon mukaan mahdollista, joten yleissopimus ei edellytä pakkokeinolain muuttamista.

Yleissopimuksen tultua voimaan myös Suomen viranomaisten tulisi ryhtyä käyttämään rikosoikeusaputilanteissa televiestin välitöntä välittämistä toiseen jäsenvaltioon. Menettely ei nykyään ole Suomessa mahdollinen, joten yleissopimuksen voimaantulo edellyttää tiettyjen varustelujen tekemistä televerkkoihin. Tosin yleissopimuksen tarkoittamaa yhteistyötä voitaneen tehdä myös tallenteiden avulla.

Voimassaolevan viestintämarkkinalain

(396/1997) 8 §:ssä säädetään teleyrityksen varusteluvelvollisuudesta. Pykälän 2 momentin 3 a kohdan mukaan teleyrityksen tulee varustaa televerkkonsa ja telepalvelunsa siten, että pakkokeinolaissa tarkoitettu telekuuntelu ja televalvonta on mahdollista toteuttaa ministeriön määräämissä televerkoissa ja telepalveluissa. Säännös asettaa varusteluvelvollisuuden vain pakkokeinolain mukaisen telekuuntelun mahdollistamiseksi. Säännös ei sitä vastoin aseta varusteluvelvollisuutta sille, että telekuuntelu olisi mahdollista vieraan valtion lain mukaisesti. Yleissopimus asettaa myös tällaisen varusteluvelvoitteen tilanteessa, jossa Suomi antaa vain teknistä apua toiselle jäsenvaltiolle. Tällainen apu ei edellyttäisi pakkokeinolain edellytysten täyttymistä, vaan kyse olisi toisen EU:n jäsenvaltion lainsäädännön mukaisen telekuuntelun mahdollistamisesta, joka saattaisi edellyttää varustamistoimia.

Viestintämarkkinalain säännös ei siis kaikilta osin vastaa yleissopimuksen määräyksiä, joten yleissopimuksen voimaansaattaminen edellyttää viestintämarkkinalain muuttamista siten, että se täyttää yleissopimuksen velvoitteet. Hallituksen esityksessä 112/2002 vp ehdotetaan uuden viestintämarkkinalain säätämistä. Kyseisessä esityksessä on otettu huomioon yleissopimuksen asettamat velvoitteet. Esityksessä ehdotetaan, että uuteen viestintämarkkinalakiin otetaan viestintämarkkinalain voimassaolevaa 8 §:ää sisällöllisesti vastaava säännös varusteluvelvollisuudesta. Ehdotetun 95 §:n mukaan teleyrityksen on varustettava viestintäverkkonsa ja viestintäpalvelunsa sellaisilla teknisillä apuvälineillä ja ominaisuuksilla, että pakkokeinolaissa, poliisilaissa ja Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyssä yleissopimuksessa tarkoitettu telekuuntelu ja televalvonta on mahdollista suorittaa. Ehdotettu säännös täyttäisi myös yleissopimuksen velvoitteet.

Lisäksi esityksessä 112/2002 vp ehdotetaan varustamisesta aiheutuvien kulujen osalta, että uuden viestintämarkkinalain 98 §:n 2 momentin mukaan teleyrityksellä olisi oikeus

saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen ilmoittamien tarpeiden vuoksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen tai ohjelmistojen investoinneista, käytöstä ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Teleyrityksellä olisi oikeus saada valtion varoista korvaus myös viranomaisen määräämistä toimenpiteestä aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Kustannusten korvaamisesta päättäisi Viestintävirasto (98 §:n 2 momentti). Yleissopimuksen velvoitteiden täyttämistä aiheutuvien varustelukulujen korvaamiseen sovellettaisiin viestintämarkkinalain 98 §:n sisältämää periaatetta.

Esityksessä 112/2002 vp ehdotettu uusi viestintämarkkinalaki on tarkoitettu tulemaan voimaan 25 päivänä heinäkuuta 2003. Koska esityksessä 112/2002 vp on otettu huomioon yleissopimuksen asettamat vaatimukset, tässä esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi viestintämarkkinalain säännöksiä.

Pyynnön sisältö

Artiklan 3 kohta sisältää määräykset siitä, mitä tietoja telekuuntelua koskevan oikeusapupyynnön tulee sisältää.

Poiketen siitä, mitä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklassa määrätään, pyynnöissä on oltava maininta pyynnön esittäneestä viranomaisesta (a alakohta); varmistus siitä, että laillinen kuuntelumääräys tai -lupa on annettu rikostutkinnan yhteydessä (b alakohta); kuuntelun kohteen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot (c alakohta); tieto tutkittavasta rikollisesta toiminnasta (d alakohta); kuuntelun toivottu kesto (e alakohta); ja jos mahdollista, riittävät tekniset tiedot, erityisesti asianmukainen verkkoyhteysnumero, pyynnön täyttämistä varten (f alakohta).

Selitysmuistion mukaan kohdan luettelo sisältää kaikki tiedot, jota telekuuntelupyynnön tulee sisältää eli määräys korvaa eurooppalaisen yleissopimuksen vastaavan määräyksen.

Alakohta b tarkoittaa, että telekuuntelua koskeva lupa tai määräys on pitänyt antaa jo pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa. Lisäksi telekuuntelua koskeva lupa annettaisiin

pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa pyynnön hyväksymisen yhteydessä. Yleissopimuksen mukainen menettely poikkeaa rikosoikeusapulain nykymenettelystä, sillä rikosoikeusapulaki ei edellytä, että telekuuntelua koskeva lupa on annettu jo pyynnön esittäneessä valtiossa. Lain säännösten mukaan riittävää on, että lupa annetaan Suomessa. Eri asia on, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädäntö saattaa vaatia myös sen oman lain mukaisen telekuunteluluvan hankkimisen ennen oikeusapupyynnön tekemistä. Suomessa voitaisiin kuitenkin myös jatkossa soveltaa pelkästään rikosoikeusapulain säännöksiä siten, että pyynnön esittäneeltä jäsenvaltiolta ei vaadittaisi sen oman lainsäädännön mukaista telekuuntelulupaa pyynnön perusteeksi, silloin kun kuuntelun kohde on Suomessa. Kun Suomi pyytäisi yleissopimuksen nojalla oikeusapua, yleissopimus kuitenkin edellyttäisi, että pyynnön perusteena on tuomioistuimen antama telekuuntelulupa.

Artiklan 4 kohta täydentää 3 kohdan pyynnön sisällölle asetettuja vaatimuksia. Sen mukaan, jos kyseessä on 2 kohdan b alakohdan mukainen pyyntö, eli tilanne, jossa kuuntelun kohde on pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa ja kuuntelu voidaan suorittaa samassa jäsenvaltiossa, pyyntöön on lisäksi liitettävä yhteenveto tapausta koskevista tiedoista. Lisäksi kohdassa todetaan, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi pyytää lisätietoja voidakseen päättää, toteuttaisiko se pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa.

Rikosoikeusapulain 7 § sisältää säännöksen oikeusapupyynnön muodosta ja sisällöstä. Pykälä ei ole täysin yhdenmukainen artiklan 3 ja 4 kohdan kanssa. Pykälän sisältö on kuitenkin lähinnä ohjeenluonteinen ja sen pääperiaatteena on, että pyyntö on tehty siten, että se voidaan täyttää. Näin ollen artiklan ja pykälän välisillä eroilla ei ole merkitystä. EU:n jäsenvaltioiden välisessä telekuuntelua koskevassa yhteistyössä pyynnön sisällön osalta noudatettaisiin artiklan 3 ja 4 kohdan määräyksiä, paitsi silloin kun Suomen rikosoikeusapulain säännökset ovat yleissopimusta väljemmät.

Näissä tilanteissa voitaisiin soveltaa suoraan rikosoikeusapulain väljempää säännöksiä. Tämä koskisi erityisesti edellä mainittua tapausta, jossa rikosoikeusapulaki ei edellytä toisen jäsenvaltion telekuuntelupäätöksen olemassaoloa pyynnön perustaksi.

Pyynnön täyttämisen edellytykset

Artiklan 5 ja 6 kohta sisältävät määräykset siitä, millä edellytyksillä jäsenvaltion tulee täyttää toisen jäsenvaltion esittämä telekuuntelua koskeva pyyntö.

Artiklan 5 kohta koskee ainoastaan 1 kohdan a alakohdan mukaisia pyyntöjä, jotka siis koskevat televiestin välitöntä välittämistä pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle. Jos tällöin kyse on 2 kohdan a tai c alakohdan mukaisista pyynnöistä, jotka siis koskevat vain teknisen avun antamista, pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio sitoutuu täyttämään pyynnön, jos sille on toimitettu 3 kohdassa tarkoitetut tiedot. Pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi määrätä kuuntelun toteutettavaksi ilman muita mahdollisuuksia. Tällä hetkellä tällaisia pyyntöjä esitettäisiin vain satelliittipuhelimien kuuntelua varten sellaiselle jäsenvaltiolle, jonka alueella on maa-asema.

Selitysmuistiossa selvennetään, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio ei saa rinnastaa teknisen avun antamista koskevaa pyyntöä tavanomaiseen oikeusapupyyntöön. Pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion ei siis tarvitse tarkistaa, olisiko pyyntö sen kansallisen lainsäädännön mukainen. Sen tulee ainoastaan tarkistaa, että sille on toimitettu 20 artiklan 3 kohdassa luetellut tiedot. Lisäksi sen tulee tarkistaa, että 20 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetut tiedot on toimitettu kolmannelle jäsenvaltiolle, jossa kuuntelun kohde mahdollisesti on. Ilman tätä edellytystä kuuntelua ei voida aloittaa.

Kuten edellä on todettu, Suomen lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä tällaisista teknisen avun tilanteista. Esityksen mukaan Suomen viranomaiset soveltaisivat yleissopimuksen määräyksiä suoraan, eikä lainsäädäntöön lisättäisi erillisiä yleissopimuksen mukaisia säännöksiä.

Yleissopimuksen voimaansaattamislakiin on kuitenkin tarpeen ottaa selventävä säännös, jossa selvitetäisiin muun muassa yleissopimuksen määräysten suhde pakkokeinolakiin (4 §).

Teknistä apua koskevissa tilanteissa, joissa kuuntelun kohde ei ole Suomen alueella ja kuuntelu suoritetaan suoralla välityksellä ilman tallennusta, viranomaisen tulisi artiklan määräysten mukaisesti tarkistaa, että sille on toimitettu riittävät tiedot asiasta. Jos kohde on kolmannessa jäsenvaltiossa, viranomaisen tulee lisäksi tarkistaa, että kyseinen jäsenvaltio on saanut yleissopimuksen edellyttämät tiedot. Teknistä apua koskevaan pyyntöön voidaan suostua ilman muita muodollisuuksia tarkistamatta, olisiko telekuuntelu vastaavassa kansallisessa tilanteessa sallittua. Suomessa pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaan luvan myöntämisestä telekuunteluun päättää tuomioistuimien pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta. Esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi, että yleissopimuksen tarkoittamissa teknistä apua koskevissa tilanteissa, joissa kuuntelun kohde ei ole Suomen alueella, että päätöksen teknisten kytkentöjen tekemisestä tekisi tuomioistuimien. Päätös teknistä apua koskevan pyynnön täyttämistä ei ole sen luonteinen, että tuomioistuimen olisi se tehtävä. Näin ollen esityksessä on katsottu, että päätöksen voisi Suomessa tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Edellä mainittu koskisi myös televalvontaa koskevia pyyntöjä.

Esityksen mukaan voimaansaattamislakiin otettavassa 4 §:ssä todettaisiin, että edellä mainitun mukaiset päätökset tekisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Lisäksi säännöksessä selvennettäisiin, millä edellytyksillä pyyntöön tulee suostua ja mitä pakkokeinolain pykälää menettelyyn sovellettaisiin.

Kuten muussakin telekuuntelussa konkreettinen suoritustapa määräytyisi käytännössä sen mukaisesti, mikä on tarkoituksenmukaista. Käytännössä pidättämiseen oikeutettu virkamies toimittaisi lupapäätöksensä teleyritykselle, joka tekisi asianmukaiset kytkennät.

Suomen toimiessa pyynnön esittävänä

viranomaisena edellä mainitun mukaisen teknistä apua koskevan pyynnön toiselle jäsenvaltiolle yleissopimuksen perusteella tekisi Suomessa toimivaltainen viranomaisen eli käytännössä yleensä tutkinnanjohtaja. Yleissopimus edellyttäisi telekuuntelua tai -valvontaa koskevan luvan olemassaoloa ennen pyynnön esittämistä. Tutkinnanjohtajan olisi huolehdittava luvan hakemisesta, jos sellaista ei olisi vielä olemassa.

Artiklan 5 kohta sisältää määräykset myös siitä, millä edellytyksillä artiklan 2 kohdan b alakohdan mukainen pyyntö tulee täyttää. Kyseessä on tällöin tilanne, jossa telekuuntelu suoritetaan jäsenvaltiossa, jossa myös telekuuntelun kohde sijaitsee. Jäsenvaltion tulee täyttää kyseinen pyyntö kun se on saanut artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut tiedot ja jos se toteuttaisi pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Pyyntöön vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa suostumukselleen sellaisia ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Selitysmuistiossa selvennetään, että tällaiset ehdot voivat olla esimerkiksi sellaisia, joilla tietyt henkilöryhmät suljetaan toimenpiteen ulkopuolelle tai jotka koskevat kuunnellun materiaalin käyttämistä.

Kyseisessä tilanteessa ei ole kyse pelkästä teknisen avun antamisesta, vaan tavanomaisen telekuuntelua koskevan oikeusapupyynnön täyttämistä. Rikosoikeusapulain 15 ja 23 § vastaavat yleissopimuksen vaatimuksia tältä osin. Lain 15 § mahdollistaa pakkokeinojen käytön, jos se on sallittua Suomen lain mukaan, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Lain 23 § mahdollistaa telekuuntelun ja televalvonnan käytön pakkokeinona oikeusavussa. Yleissopimus ei edellytä rikosoikeusapulain säännösten muuttamista.

Myös yleissopimuksen tultua voimaan tässä kohdassa tarkoitettussa tilanteessa telekuuntelua koskeva oikeusapupyyntö täytettäisiin Suomen lain mukaisessa menettelyssä kuten rikosoikeusapulain 9 §:ssä säädetään. Pyyntöön täyttämistä noudatettaisiin pakkokeinolain 5 a luvun säännöksiä. Lukuun ei sisälly erityisiä

säännöksiä vieraan valtion oikeusapupyynnöiden täyttämistä. Edellä mainittu koskisi sekä telekuuntelua että -valvontaa koskevia pyyntöjä. Pyyntöjen täyttämistä päättäisi pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaisesti tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Oikeusapupyynnön täyttämiseksi voitaisiin asettaa ehtoja pakkokeinolain säännösten mukaisesti. Kun pyyntö täytettäisiin televiestin välittämällä välityksellä ilman tallennusta, Suomen viranomaisilla ei olisi mahdollisuutta tarkistaa aineistoa esimerkiksi siltä osin, että sisältääkö aineisto pakkokeinolain 5a luvun 10 §:n 1 momentin mukaisten kuuntelukieltojen vastaista aineistoa. Esityksen mukaan kyseistä kuuntelukieltoa koskevaa säännöstä on pidettävä niin merkittävänä, että esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otetaan erityinen säännös, jonka mukaan tuomioistuimen antaessa luvan telekuuntelupyynnön sen tulee asettaa artiklan määräysten sallimalla tavalla ehto, jonka mukaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion on noudatettava pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin mukaisia kuuntelukieltoja (5 §). Säännös soveltuisi vain telekuuntelupyynnöihin, sillä pakkokeinolain 5 a luvun 10 § ei sovellu televalvontaan. Pakkokeinolain muiden säännösten asettamia rajoituksia ei ole pidetty sillä tavoin merkittävänä, että niistä tulisi erikseen säätää voimaansaattamislaisissa. Tästä huolimatta tuomioistuimella olisi telekuunteluluvan myöntäessään mahdollisuus asettaa myös muita kansallisen lainsäädännön asettamia ehtoja. Ehdotettua säännöstä ei siis voida tulkita siten, että vain siinä mainittu ehto voidaan asettaa. Toisaalta lupaa myönnettäessä tuomioistuimen tulee ottaa huomioon, että esimerkiksi ylimääräisen aineiston säilyttämisen osalta hyväksyttävänä voidaan pitää, että noudatetaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädäntöä. Esityksen mukaan ei siis olisi tarpeellista, että tuomioistuimen tulisi asettaa telekuunteluluvan ehdoksi pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:n ylimääräisen tiedon säilyttämistä koskevien säännösten

noudattaminen.

Yleissopimuksen voimaantulo tarkoittaisi, että EU:n jäsenvaltioiden osalta Suomen viranomaisella olisi velvollisuus täyttää telekuuntelua koskeva oikeusapupyyntö kun yleissopimuksen asettamat edellytykset täyttyvät. Tämä poikkeaisi nykyisestä tilanteesta, sillä rikosoikeusapulain 23 §:n mukaisen pakkokeinojen käyttämisen on katsottu olevan aina harkinnanvaraista (HE 61/1993 vp, s. 45).

Suomen viranomainen voisi yleissopimuksen perusteella vastaavasti esittää pyynnön telekuuntelun suorittamisesta toisessa jäsenvaltiossa. Pyyntö tekisi Suomessa toimivaltainen viranomainen eli käytännössä yleensä tutkinnanjohtaja. Pyyntö perusteena tulisi yleissopimuksen edellyttämällä tavalla olla tuomioistuimen päätös.

Artiklan 6 kohta sisältää määräykset artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisten pyyntöjen täyttämistä. Nämä pyynnöt koskevat televiestin kuuntelua, tallentamista ja tallennuksen välittämistä tämän jälkeen pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle. Jos televiestin välitön siirto ei ole mahdollinen, pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio sitoutuu täyttämään kohdassa tarkoitettua pyyntöä heti, kun sille on toimitettu artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettua tietoja ja jos se toteuttaisi pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Pyyntö vastaanottanut valtio voi asettaa suostumukselleen sellaisia ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa.

Määräys tarkoittaa, että kaikissa tilanteissa, joissa pyynnön vastaanottanut valtio tallentaa televiestin ja toimittaa tallenteen pyynnön esittäneelle valtiolle eikä siis suorita viestin välitöntä siirtoa, pyynnön vastaanottanut valtio edellyttää, että toimenpide toteutettaisiin myös vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Tämä tarkoittaa sekä 2 kohdan b alakohdan tarkoittamia perinteisiä oikeusaputilanteita että myös niitä 2 kohdan a ja c alakohdan mukaisia tilanteita, joissa pyynnön vastaanottanut valtio antaa ainoastaan teknistä apua ja kuuntelun kohde on pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa taikka kolmannessa jäsenvaltiossa.

Selitysmuistiossa selvennetään, että jäsenvaltioiden ei tarvitse hyväksyä tallennuksen lähettämistä koskevia pyyntöjä kuin siinä tapauksessa, että välitön välittäminen on mahdotonta. Kyse voi olla esteestä, joka saattaa johtua pyynnön esittäneestä tai pyynnön vastaanottaneesta valtiosta. Mikään ei kuitenkaan estä jäsenvaltiota täyttämästä kuuntelun tallentamista ja tallenteen lähettämistä koskevaa pyyntöä tapauksissa, joissa välitön siirtäminen olisi mahdollista. Yleissopimuksen lähtökohtana siis kuitenkin on, että pyynnöt tulisi toimittaa suoraan välittämällä ilman pyynnön vastaanottaneessa valtiossa suoritettua tallennusta.

Siltä osin kuin 6 kohdan määräys koskee 2 kohdan b alakohdan mukaisia perinteisiä oikeusapupyntöjä eli tilanteita, joissa kuuntelun kohde on samassa jäsenvaltiossa kuin kuuntelu voidaan teknisesti suorittaa, rikosoikeusapulain säännökset vastaavat yleissopimuksen määräyksiä, kuten edellä on jo todettu. Perinteisten oikeusapupyntöjen osalta televiestin tallennuksella toteutettava pyyntö täytettäisiin samalla tavoin kuin televiestin välittömällä siirrolla toteutettava pyyntö. Edellä mainittu koskee soveltuvin osin myös televalvontapyyntöjä.

Esityksen mukaan myös tallennuksella täytettävälle pyynnölle tuomioistuimen olisi tarpeellista asettaa edellä mainitut pakkokeinot lain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin kuuntelukiellot kattava ehto. Tämä johtuu siitä, että tallenteen tarkistaminen Suomessa ennen sen lähettämistä pyynnön esittäneeseen jäsenvaltioon saattaa olla hyvin kallis ja aikaa vievä toimenpide. Oikeusaputilanteissa kertynyt aineisto olisi hyvin usein muun kuin suomenkielistä, joka vielä lisäksi kuluja. Tämän takia voimaansaattamislakiin ehdotettu 5 § esityksen mukaan soveltuisi myös sellaisiin pyyntöihin, jotka täytetään Suomessa televiestin tallennuksella.

Siltä osin kuin 6 kohdan määräykset taas koskevat 2 kohdan a ja c alakohdan tarkoittamia teknisen avun tilanteita, Suomen lainsäädäntö ei sisällä vastaavia säännöksiä. Kuten edellä on todettu, artiklan 5 kohdan periaatteena on, että televiestin suoraa

välittämistä koskevissa tilanteissa, joissa kuuntelun kohde ei ole Suomen alueella, pyynnön täyttämisen edellytyksenä on ainoastaan, että Suomen viranomaisen tarkistaa, että sille on toimitettu riittävät tiedot ja että kolmas jäsenvaltio, jossa kuuntelun kohde mahdollisesti sijaitsee, on saanut tiedon kuuntelusta. Näissä tilanteissa pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio ei siis saa edellyttää, että pyynnön täyttäminen olisi mahdollista sen oman lainsäädännön mukaisesti.

Artiklan 6 kohdan määräykset vastaavan teknisen avun tilanteista, joissa kuitenkin välittömän siirron sijasta käytetään tallennusta, poikkeavat taas 5 kohdan määräyksistä siten, että niissä edellytetään, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio tutkii myös sen, täyttäisikö se pyynnön vastaavassa kansallisessa tilanteessa. Näin ollen teknistä apua koskevien pyyntöjen täyttämisen edellytykset vaihtelevat sen mukaan, onko pyyntö toimitettu välittömällä siirrolla vai tallennuksen toimittamisella.

Esityksen mukaan Suomi ei noudattaisi sellaisenaan 6 kohdan määräystä tallennuksella toteutettavien vain teknistä apua koskevien pyyntöjen täyttämistä. Koska kyse on tilanteista, joissa kuuntelun kohde ei ole Suomessa ja joissa Suomessa tehdään vain tekninen kytkentä kuuntelun mahdollistamiseksi, esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi, että Suomessa tutkittaisiin, olisiko pyyntö toteutettavissa myös Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Vaikka yleissopimuksen määräykset pitävät tällaista tarkistusta lähtökohtana, säännöksiä ei voida pitää sillä tavoin pakottavina, etteikö Suomi voisi antaa oikeusapua väljemmin perustein.

Näin ollen esityksen mukaan myös sellaiset teknistä apua koskevat pyynnöt, jotka täytetään tallennuksella, voitaisiin täyttää sillä edellytyksellä, että Suomen viranomaisen tarkistaa, että sille on toimitettu riittävät tiedot ja että kolmas jäsenvaltio, jossa kuuntelun kohde mahdollisesti sijaitsee, on saanut tiedon kuuntelusta. Tämä tarkoittaisi, että kaikki teknistä apua koskevat pyynnöt, joiden osalta kohde ei ole Suomen alueella, voitaisiin täyttää samoilla edellytyksillä. Tämä

tarkoittaisi myös sitä, että kaikkien teknistä apua koskevien pyyntöjen osalta päätöksen tekisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Edellä mainittu koskisi myös televälvontapyyntöjä.

Esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen voimaansaattamislakiin ehdotettu 4 § noudattaisi edellä mainittuja periaatteita. Säännöstä sovellettaisiin Suomessa yleissopimuksen määräysten sijasta.

Artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että 6 kohta velvoittaa sitä ainoastaan silloin, kun se ei voi siirtää televiestiä välittömästi. Tällöin muut jäsenvaltiot voivat soveltaa vastavuoroisuuden periaatetta.

Kohdan mukaisen ilmoituksen antanut jäsenvaltio joutuu hyväksymään televiestin tallentamista ja tallennuksen välittämistä koskevan pyynnön ainoastaan silloin, kun se itse ei voi siirtää televiestiä välittömästi. Näin ollen ilmoituksen tehnyt jäsenvaltio ei joudu hyväksymään tallennusta koskevaa pyyntöä, vaikka pyynnön esittänyt jäsenvaltio ei voisi huolehtia välittömästi välitetyn viestin vastaanottamisesta. Muut jäsenvaltiot voivat soveltaa vastavuoroisuuden periaatetta sellaiseen jäsenvaltioon, joka on tehnyt artiklan mukaisen ilmoituksen.

Esityksen mukaan Suomi ei antaisi kohdassa tarkoitettua ilmoitusta, jonka voidaan katsoa vaikeuttavan jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä. Suomi ei myöskään tulisi soveltamaan vastavuoroisuuden periaatetta sellaisiin valtioihin, jotka tekevät mainitun ilmoituksen. Jo Suomen nykyisen rikosoikeusapulain periaatteena on antaa muille valtiolle oikeusapua riippumatta siitä, antavatko kyseiset valtiot vastaavaa oikeusapua Suomelle.

Artiklan 8 kohdan mukaan kun jäsenvaltio esittää 1 kohdan b alakohdan mukaisen pyynnön, se voi erityisin perustein pyytää välittämään kuuntelun tulokset myös kirjallisesti. Pyyntöön vastaanottanut jäsenvaltio harkitsee tällaisia pyyntöjä kansallisen lainsäädäntönsä ja menettelyjensä mukaisesti.

Selitysmuistiossa selvennetään, että aineiston kirjallista toimittamista koskevat pyynnöt on

asetettu eri asemaan, koska tällaisten pyyntöjen täyttäminen vaatii huomattavaa henkilöstöä. Pyyntö voisi olla perusteltu esimerkiksi silloin kun pyynnön vastaanottaneesta jäsenvaltiosta on helpompi löytää sen kielen tai murteen tulkkeja tai kääntäjiä, jota kuunneltavissa televiesteissä todennäköisesti käytetään.

Lisäksi selitysmuistiossa todetaan, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio tarkastelee pyyntöjä lainsäädäntönsä ja kansallisten menettelyjensä mukaisesti siten, että jos sen lainsäädännössä tai kansallisissa menettelyissä ei sallittaisi kirjallisen tallenteen käyttöä, yleissopimuksessa ei velvoiteta sitä muuttamaan niitä pyynnön täyttämiseksi. Jos sen sijaan lainsäädännössä on kyseinen mahdollisuus, jäsenvaltion olisi täytettävä asiaa koskeva pyyntö.

Pakkokeinolaissa ei ole säännöksiä telekuuntelussa saadun tallenteen muuttamisesta kirjalliseen muotoon. Tämän ei kuitenkaan voida katsoa olevan esteenä tallenteen muuttamiselle kirjalliseen muotoon, joten tällainen pyyntö voitaisiin siis tarvittaessa täyttää.

Artiklan 9 kohdan mukaan edellä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettut tiedot vastaanottanut jäsenvaltio pitää nämä tiedot luottamuksellisina kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Telekuunteluun liittyvien tietojen luottamuksellisuus on säännelty Suomessa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (945/1984). Lain 2 §:n mukaan pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskevassa asiassa tehdyt merkinnät tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jolle tuomioistuin toisin päättää. Lain 5 a §:n 2 momentin mukaan pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskeva asia käsitellään sekä päätös julistetaan myös sovellettujen lainkohtien ja tuomiolauselman osalta yleisön läsnä olematta. Päätös ja oikeudenkäyntiaineisto tulevat julkisiksi, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jolle tuomioistuin päättää toisin.

Siltä osin kuin Suomi on pyynnön esittänyt viranomaisen rikosoikeusapulain 27 §

sisältää säännöksen salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen käyttöä koskevasta rajoituksesta. Pykälän mukaan kun Suomen viranomaisiin pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassaolevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa ehdoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä. Säännöstä sovellettaisiin myös telekuuntelupyntöihin.

19 artikla. Telekuuntelu jäsenvaltion omalla alueella kansallisten palvelun tarjoajien avulla

Artiklan määräykset koskevat ainoastaan satelliittitekniikkaa ja siihen liittyvää varusteluvelvollisuutta. Artiklan tavoitteena on teknisesti mahdollistaa jäsenvaltion omalla alueella olevan kohteen telekuuntelu, vaikka kuuntelun kohde käyttäisi satelliittipuhelinta. Satelliittipuhelimien osalta voi vallita nykyään tilanne, jossa valtio ei voi kuunnella sen omalla alueella olevaa kohdetta. Satelliittipuhelimien kuuntelua voidaan suorittaa ainoastaan, jos valtion alueella on myös yhdyskäytävä eli maa-asema, joka kattaa valtion alueen. Artikla kuitenkin sisältää määräykset maa-aseman varustamisesta siten, että toisen jäsenvaltion omalla alueella olevan kohteen telekuuntelu voitaisiin suorittaa, vaikka kyseisen jäsenvaltion alueella ei olisi tarvittavaa maa-asemaa. Kuuntelu voidaan mahdollistaa edellä selostetun niin sanotuksi kaukosäätimeksi tai kaukoyhteydeksi kutsutun teknisen laitteiston avulla. Kaukoyhteyksjärjestelmän perustaminen edellyttää kuitenkin maa-aseman varustamista, josta artikla sisältää määräykset.

Selitysmuistion mukaan jäsenvaltioita ei velvoiteta artiklan 1—3 kohdassa käyttämään kaukoyhteyttä satelliittipuhelinten kuuntelua varten omalla alueellaan. Jäsenvaltiot voivat siten itse päättää, onko tällaisen järjestelmän perustaminen ja käyttö tarpeen niiden alueella olevien kohteiden telekuuntelua varten. Vaihtoehtoisesti kuuntelu voidaan suorittaa oikeusavun avulla.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden tulee varmistaa, että niiden alueella yhdyskäytävän välityksellä toimiviin televiestintäjärjestelmiin, joihin ei ole suoraa kuuntelumahdollisuutta jossain toisen jäsenvaltion alueella siellä olevan kohteen laillista telekuuntelua varten, voidaan järjestää suora kuuntelumahdollisuus kyseisen jäsenvaltion suorittamaa laillista telekuuntelua varten sen alueella olevan nimetyn palvelujen tarjoajan välityksellä.

Vaikka jäsenvaltiolla ei ole velvollisuutta sen omalla alueella tapahtuvan telekuuntelun suorittamiseksi ottaa kaukoyhteyttä käyttöön, jäsenvaltiolla, jonka alueella on maa-asema, on kuitenkin velvollisuus varmistaa, että muilla jäsenvaltiolla on mahdollisuus ottaa kaukoyhteys käyttöön omalla alueellaan. Jäsenvaltion, jossa maa-asema sijaitsee, on näin ollen varmistettava, että niillä jäsenvaltioilla, joiden alueella maa-aseman välityksellä toimiva televiestintäjärjestelmä toimii, on mahdollisuus ottaa kaukoyhteyksjärjestelmä käyttöön.

Kuten edellä on todettu, voimassaolevan viestintämarkkinalain 8 §:ssä säädetään teleyrityksen varusteluvelvollisuudesta. Edellä 18 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että kyseinen säännös asettaa teleyrityksille varusteluvelvollisuuden pakkokeinoin mukaisen telekuuntelun mahdollistamiseksi, mutta ei vieraan valtion lain mukaisen telekuuntelun mahdollistamiseksi. Artiklan mukaisessa maa-aseman varustamisessa olisi kyse telekuuntelun mahdollistamisesta toisessa jäsenvaltiossa kyseisen valtion lainsäädännön mukaisesti. Viestintämarkkinalain säännös ei siis vastaa yleissopimuksen velvoitteita.

Kuten 18 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, hallituksen esityksessä 112/2002 vp ehdotetaan uuden

viestintämarkkinalain säätämistä. Ehdotettu uusi laki ottaisi huomioon yleissopimuksen velvoitteet. Esitykseen sisältyvään varusteluvelvollisuutta koskevaan viestintämarkkinalain 95 §:ään on otettu viittaus yleissopimukseen. Ehdotus täyttää myös 19 artiklan osalta yleissopimuksen velvoitteet. Tämän takia tässä esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi viestintämarkkinalain säännöksiä.

Yleissopimus ei sisällä määräyksiä siitä, kuka vastaa artiklan tarkoittamasta varustelusta aiheutuneista kuluista. Yleissopimuksen 21 artiklaan sisältyy kuluja koskeva määräys, mutta se koskee ainoastaan yksittäisten telekuuntelupyyntöjen kuluja. Näin ollen vastuu kuluista määräytyy kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Esityksessä 112/2002 vp ehdotetaan kulujen osalta, että teleyrityksellä on oikeus saada korvaus kuluista valtiolta, joten valtio vastaisi viime kädessä varustelukuluista. Ehdotuksen mukaan tätä periaatetta noudatettaisiin myös tässä tarkoitettun maa-aseman varustamisen osalta. Epäselvää on, voisiko kauko-yhteyden rakentamista koskevista Suomessa sijaitsevan maa-aseman varustamista koskevista kuluista vastata viime kädessä se jäsenvaltio, joka haluaa yhteyden rakentaa.

Suomen alueella on yksi maa-asema, joka ei kuitenkaan ole tällä hetkellä toiminnassa. Jos maa-aseman toimintaa tulevaisuudessa jatketaan, se tulee varustaa yleissopimuksen määräysten mukaisesti. Maa-asema on siis varustettava siten, että Euroopan unionin jäsenvaltioon, joka on maa-aseman kuuluvuusalueella, on sen jäsenvaltion viranomaisten pyynnöstä mahdollisuus järjestää kauko-yhteys.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset telekuuntelun suorittamisesta kauko-yhteyden avulla. Kohdan mukaan edellä 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa jäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus rikostutkintaa varten kansallista lainsäädäntöä noudattaen ja edellyttäen, että kuuntelun kohde on kyseisessä jäsenvaltiossa, suorittaa kuuntelu sen alueella olevan nimetyn palvelujen tarjoajan välityksellä siten, että siihen ei osallistu jäsenvaltio, jonka alueella yhdyskäytävä

sijaitsee. Artiklan suomenkielisessä sanamuodossa on käännösvirhe.

Määräys tarkoittaa, että tilanteessa, jossa jäsenvaltioon on kauko-yhteydellä järjestetty suora kuuntelumahdollisuus, jäsenvaltio voi suorittaa telekuuntelun siten, että jäsenvaltio, jonka alueella maa-asema sijaitsee, ei siihen osallistu. Yleissopimuksessa kauko-yhteyden käyttö on rajoitettu vain sellaiseen telekuunteluun, jonka jäsenvaltion viranomaiset ovat määränneet rikostutkintaa varten ja kansallista lainsäädäntöään noudattaen. Lisäksi edellytetään, että kuuntelun kohde on kyseisessä jäsenvaltiossa. Näin ollen kauko-yhteyttä voidaan käyttää vain jäsenvaltion omalla alueella olevan kohteen kuunteluun.

Kuten edellä on todettu, määräys ei velvoita jäsenvaltioita käyttämään kauko-yhteysjärjestelmää, vaan jäsenvaltiot voivat itse päättää järjestelmän tarpeellisuuden. Euroopan unionin alueella toimii kaksi satelliittiopeeraattoria, joiden kattavuusalueeseen Suomi kuuluu, mutta joiden maa-asemaa ei ole Suomen alueella. Jos Suomen viranomaiset haluavat itsenäisesti kuunnella kohteita, jotka Suomen alueella käyttävät kyseisten operaattoreiden puhelimia, tämä edellyttää, että Suomi sopii kauko-yhteysjärjestelmän perustamisesta.

Suomessa ei tällä hetkellä pidetä tarpeellisena kauko-yhteysjärjestelmän perustamista. Satelliittipuhelinten kuuntelu Suomen alueella voidaan suorittaa rikosoikeusaputeitse. Jos tulevaisuudessa kauko-yhteysjärjestelmän perustaminen tulisi tarpeelliseksi, tämä edellyttäisi tiettyjä varustelutoimia Suomessa. Varustelutoimet saattaisivat koskea myös Suomessa sijaitsevia teleyrityksiä.

Jo viestintämarkkinalain nykyisen varusteluvelvollisuutta koskevan 8 §:n voidaan katsoa soveltuvan tällaiseen varusteluun, koska kyseessä olisi varustelu, jolla mahdollistettaisiin pakkokeinoin mukainen telekuuntelu ja televalvonta Suomessa. Edellä mainitussa hallituksen esityksessä 112/2002 vp ehdotettuun varusteluvelvollisuutta koskevaan 95 §:ään lisättäisiin viittaus yleissopimukseen. Kyseisen säännöksen mukaan teleyrityksen varusteluvelvollisuus koskisi myös

yleissopimuksessa tarkoitettun telekuuntelun ja televalvonnan mahdollistamista. Kyseisen viittauksen voidaan katsoa selventävän, että varusteluvollisuus koskisi myös kaukoyhteyden rakentamista Suomeen, jos tämä tulevaisuudessa katsottaisiin tarpeelliseksi. Varustelukulujen osalta sovellettaisiin ehdotettua yleistä säännöstä, jonka mukaan valtio maksaa teleyritykselle korvauksen.

Artiklan 3 kohdan mukaan edellä olevaa 2 kohtaa sovelletaan myös silloin, kun kuuntelu suoritetaan 18 artiklan 2 kohdan b alakohdan nojalla esitetystä pyynnöstä.

Määräys tarkoittaa, että jäsenvaltio voi suorittaa telekuuntelua kaukoyhteyden avulla sen omalta alueelta lähetettyjen tai siellä vastaanotettujen televiestien kuunteluun myös silloin kun toinen jäsenvaltio on pyytänyt telekuuntelun suorittamista oikeusapupyynnön perusteella.

Artiklan 4 kohta sallii telekuuntelua koskevan oikeusapupyynnön esittämisen jäsenvaltiolle, jossa maa-asema sijaitsee, vaikka jäsenvaltiolla olisikin kaukoyhteydenjärjestelmä käytössään. Kohdan mukaan mikään tässä artiklassa sanottu ei saa estää jäsenvaltiota esittämästä laillista telekuuntelua koskevaa pyyntöä 18 artiklan mukaisesti sille jäsenvaltiolle, jonka alueella maa-asema sijaitsee, erityisesti, jos pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ei ole välittäjää.

Selitysmuistio selventää, että yleissopimuksen mukaan jäsenvaltio, joka hyödyntää kaukoyhteyttä, ei voi periaatteessa enää tehdä 18 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua pyyntöä, koska kyseisessä kohdassa mainittua tarvetta tekniseen apuun ei enää esiinny. Artiklan 4 kohta merkitsee poikkeusta tästä säännöstä. Tarkoituksena on, että jäsenvaltiolla on mahdollisuus käyttää hyödykseen etua, jonka yhden ainoan kuuntelumääräyksen antaminen maa-aseman kautta muodostaa. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa on ennakoitavissa, että kohde liikkuu monen jäsenvaltion alueella, se jäsenvaltio mukaan lukien, jonka viranomaiset haluavat suorittaa kuuntelua.

Lisäksi selitysmuistion mukaan 4 kohdassa selvennetään, että jäsenvaltio voi tehdä 18 artiklan mukaisen pyynnön, jos kyseisessä

jäsenvaltiossa ei ole palvelujen tarjoajaa, koska mainitun artiklan mukaiset edellytykset, eli teknisen avun tarve, täyttyvät.

Suomen lainsäädäntöön ei sisälly artiklan määräyksiä vastaavia säännöksiä. Esityksen mukaan artiklaa sovellettaisiin suoraan EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä.

Selitysmuistion mukaan 19 artiklan täytäntöönpanon helpottamiseksi neuvosto antoi yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä lausuman, jonka mukaan se ottaa huomioon erityisesti, että jäsenvaltiot neuvottelevat keskenään neuvostossa kaikista yleissopimuksen soveltamiseen liittyvistä käytännöllisistä ja teknisistä näkökohdista pitäen mielessä, että henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta televiestinnän alalla 15 päivänä joulukuuta 1997 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/66/EY 4 ja 5 artiklassa olevat velvoitteet on otettava huomioon.

20 artikla. **Telekuuntelu ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua**

Artikla sisältää määräykset siitä, miten jäsenvaltioiden tulee toimia tilanteissa, joissa telekuuntelu on teknisesti mahdollista suorittaa toisen jäsenvaltion alueella. Näissä tilanteissa ei ole kyse varsinaisista oikeusaputilanteista, koska telekuuntelun tekninen suorittaminen ei edellytä toisen jäsenvaltion apua, eikä näin ollen oikeusapupyynnön toimittaminen ole edellytys kuuntelun tekniselle toteuttamiselle.

Tällä hetkellä määräykset soveltuisivat erityisesti satelliittipuhelimiin, sillä niiden osalta jäsenvaltio, jonka alueella on maa-asema, voisi teknisesti suorittaa kuuntelua toisten jäsenvaltioiden alueella. Määräykset voivat soveltua myös perinteisiin matkapuhelinverkkoihin, sillä myös niiden osalta kuuntelu toisen valtion alueella on rajoitetusti mahdollista.

Määräysten ottaminen yleissopimukseen on katsottu tarpeelliseksi, koska toisen valtion alueella olevan kohteen telekuuntelu on ollut kansainvälisesti sääntelemätön alue, vaikka tällainen toiminta on teknisesti mahdollista. Valtioiden suverenisuusperiaatteesta on

kuitenkin seurannut, että toisen valtion alueella olevan kohteen kuuntelu ei ole sallittua. Näin ollen kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaan, jos valtio, joka suorittaa telekuuntelua, on saanut tietää kohteen sijaitsevan toisen valtion alueella, sen on tullut lopettaa telekuuntelu. Yleissopimuksessa on sovittu periaatteet, joiden mukaan tällaisissa tilanteissa toimitaan, jotta jäsenvaltiot voisivat tehdä yhteistyötä telekuuntelun suorittamisessa jäsenvaltioiden rajat ylittävissä tapauksissa. Suomen lainsäädännössä ei ole artiklan määräyksiä vastaavia säännöksiä. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä ei säädettäisi artiklan mukaista uutta kansallista lainsäädäntöä, vaan Suomen viranomaiset soveltaisivat suoraan yleissopimuksen määräyksiä. Yleissopimuksen mukaista kansallista lainsäädäntöä ei ole katsottu tarpeelliseksi, sillä yleissopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset, joiden suora soveltaminen on mahdollista.

Artiklan 1 kohdassa määritellään artiklan soveltamisala. Sen mukaan rajoittamatta kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita tai 18 artiklan 2 kohdan c alakohdan määräyksiä, artiklan mukaisia velvollisuuksia sovelletaan jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antamiin tai hyväksymiin kuuntelumääräyksiin rikostutkinnassa. Kohdassa tarkennetaan, että artiklan määräyksiä sovelletaan rikostutkintaan, jos kyseessä on tutkinta, joka seuraa tiettyä rikosta, mukaan lukien yritys, jos tämä on määritelty rangaistavaksi kansallisessa lainsäädännössä, ja jonka tarkoituksena on tunnistaa ja pidättää teosta vastuussa olevat henkilöt, nostaa syyte tai ajaa syytettä heitä vastaan taikka antaa heille tuomio.

Selitysmuistion mukaan määräys ei määrittele yleisesti, mitä rikostutkinnalla tarkoitetaan, eikä se siis vaikuta millään tavoin yleissopimuksen muihin määräyksiin tai niiden muiden yleissopimusten määräyksiin, joita se täydentää. Artiklan 1 kohdan rikostutkinnan määritelmä määrittelee ainoastaan 20 artiklan soveltamisalan.

Selitysmuistiossa lisäksi todetaan, että artiklalla säännellään vain velvollisuutta

antaa toiselle jäsenvaltiolle tietoja sellaisissa kuuntelutilanteissa, jotka useimmissa jäsenvaltioissa luettaisiin kuuluviksi rikostutkinnan käsitteen piiriin. Artiklaa ei voida tulkita siten, että kuuntelu sallittaisiin tilanteissa, jotka eivät kuulu sen piiriin, eli esimerkiksi tiedustelutoiminnassa suoritettua telekuuntelussa. Näitä tilanteita koskevat yhä kansainvälisen oikeuden periaatteet, joihin yleissopimus ei vaikuta. Myös yleissopimuksen johdanto-osassa on todettu, että yleissopimuksen 20 artikla koskee tiettyjä erityisiä telekuuntelutilanteita, mutta sillä ei ole vaikutusta muissa tällaisissa tilanteissa, jotka eivät kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan. Yleissopimuksen johdanto-osassa myös todetaan, että niissä tapauksissa, joita tämä yleissopimus ei koske, sovelletaan kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita. Neuvosto on lisäksi hyväksynyt Yhdistyneen kuningaskunnan 20 artiklaan antaman lausuman, joka on erottamaton osa yleissopimusta ja joka liittyy artiklan soveltamisalaan. Lausuman mukaan yleissopimuksen 20 artiklaa sovelletaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa valtiosihteerin poliisille tai tulliviranomaisille (HM Customs and Excise) myöntämiin kuuntelulupiin silloin, kun lupa on myönnetty telekuuntelua koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti vakavien rikosten paljastamiseksi. Kyseistä artiklaa sovelletaan myös valtion turvallisuuspalvelulle (Security Service) myönnettyihin lupiin silloin, kun se toimii kansallisen lainsäädännön mukaisesti tukemalla sellaista tutkintaa, jolla on 20 artiklan 1 kohdassa kuvatut ominaisuudet. Lausuma selventää Yhdistyneiden kuningaskuntien osalta ne viranomaiset, joiden artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun toimintaan artiklan määräyksiä sovelletaan. Julistuksen suomenkielisessä tekstissä on käännösvirhe, koska siinä viitataan artiklan 1 kohdan a alakohtaan 1 kohdan sijasta. Artiklan soveltamiseen liittyy myös johdanto-osan kappale, jonka mukaan yleissopimuksella ei rajoiteta niitä velvollisuuksia, joita jäsenvaltiolla on yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi sekä sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi ja että on kunkin jäsenvaltion asia määritellä Euroopan

unionista tehdyn sopimuksen 33 artiklan mukaisesti, millä edellytyksillä se ylläpitää järjestystä ja suojaa sisäisen turvallisuuden.

Kuten edellä on todettu, Suomessa telekuuntelu- ja televalvonta ovat sallittuja pakkokeinolain mukaiseen tarkoitukseen eli laissa määriteltyjen rikosten esitutkintaa varten. Lisäksi televalvonta on Suomessa sallittu poliisilain 31 c §:ssä määriteltyyn tarkoitukseen eli tiettyihin rikosentorjuntatilanteisiin. Artiklan soveltamisalana on Suomessa pakkokeinolaissa tarkoitettu telekuuntelu- ja valvonta, koska vain sitä voidaan pitää artiklan 1 kohdassa määriteltynä rikostutkintana. Koska poliisilain mukaisessa televalvonnassa on kyse rikosentorjunnasta, se ei kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan.

Myös muissa jäsenvaltioissa telekuuntelu saattaa olla sallittua rikosentorjuntaa taikka esimerkiksi tiedustelutoimintaa varten. Tällainen toiminta ei siis kuulu yleissopimuksen, eikä 20 artiklan soveltamisalaan, ja sitä tulevat koskemaan jo nyt sovellettavat kansainvälisen oikeuden periaatteet. Yleissopimuksen määräykset tarkoittavat, että sopimuksen 20 artiklan määräyksiä sovelletaan kaikkeen siinä tarkoitettuun rikostutkintaan riippumatta siitä, mikä viranomainen tutkintaa suorittaa.

Yhdistyneiden kuningaskuntien antama julistus tarkoittaa, että kyseisessä jäsenvaltiossa telekuuntelua voidaan suorittaa myös muihin tarkoituksiin kuin yleissopimuksessa tarkoitettua rikostutkintaa varten. Toisaalta julistus tarkoittaa, että telekuuntelua voivat suorittaa myös muut viranomaiset kuin esitutkintaviranomaiset ja että kyseiset muut viranomaiset voivat suorittaa telekuuntelua myös rikostutkinnan suorittamiseksi.

Yhdistyneiden kuningaskuntien osalta kyseiset viranomaiset on määritelty sen antamassa lausumassa.

Artiklan 2 kohta sisältää jäsenvaltioiden välisen yhteistyön keskeisen periaatteen, jonka mukaan telekuuntelua suorittavalla jäsenvaltiolla on velvollisuus ilmoittaa toisen jäsenvaltion alueella suoritettua telekuuntelusta. Kohta määrää, että jos jonkin jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen (kuuntelua suorittava jäsenvaltio) antaa telekuuntelumääräyksen

rikostutkintaa varten ja määräyksessä tarkoitettua kohteita liittymään käytetään toisen jäsenvaltion (ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio) alueella, jonka teknistä apua ei tarvita kuuntelun suorittamiseen, kuuntelua suorittava jäsenvaltio ilmoittaa kuuntelusta ilmoituksen vastaanottaneelle jäsenvaltiolle. Määräys tarkoittaa, että telekuuntelua ei nykyisen käytännön mukaisesti tarvitse heti lopettaa, jos kuuntelu tapahtuu toisen jäsenvaltion alueella.

Ilmoitus voidaan tehdä kahdessa eri tilanteessa. Ilmoitus tulee ensinnäkin tehdä ennen telekuuntelun aloittamista silloin, kun viranomainen tietää kuuntelumääräystä annettaessa, että kohde on ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (a alakohta). Selitysmuistossa selvennetään, että kuuntelua ei voida aloittaa ennen kuin ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio on hyväksynyt toimenpiteen artiklan määräysten mukaisesti.

Toiseksi ilmoitus tulee tehdä muussa tapauksessa välittömästi sen jälkeen, kun viranomainen saa tietää, että kuunneltava kohde on ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella (b alakohta). Tässä tilanteessa kuuntelu yleensä on aloitettu samassa valtiossa kuin jossa kohde sijaitsee, mutta kohde kuuntelun aloittamisen jälkeen siirtyy toiseen jäsenvaltioon.

Artiklan 3 kohta sisältää luettelon tiedoista, jotka kuuntelun suorittavan jäsenvaltion on ilmoitettava jäsenvaltiolle, jossa kuuntelun kohde on. Ilmoituksen tulee sisältää maininta kuuntelumääräyksen antaneesta viranomaisesta, vahvistus siitä, että lainmukainen kuuntelumääräys liittyy rikostutkintaan, kuunneltavan kohteiden tunnistamiseksi tarvittavat tiedot, tutkinnan kohteena olevaa rikosta koskevat tiedot ja kuuntelun odotettu kesto.

Artiklan 4 kohta sisältää määräykset menettelytavoista, joita noudatetaan, jos jäsenvaltio on saanut 2 ja 3 kohdan mukaisen ilmoituksen siitä, että toinen jäsenvaltio suorittaa telekuuntelua sen alueella. Saatuaan 3 kohdassa tarkoitettua tietoja ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisella viranomaisella on velvollisuus vastata viipymättä ja viimeistään 96 tunnin kuluessa kuuntelua suorittavalle jäsenvaltiolle. Kohta

sisältää kuitenkin menettelyohjeet myös sen varalta, että ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio ei pysty antamaan lopullista vastaustaan asetetussa määräajassa.

Jos ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi päättää 96 tunnin sisällä, miten kuuntelun osalta tulee menetellä, sillä on kaksi vaihtoehtoista menettelytapaa. Ensinnäkin 4 kohdan a i alakohdan mukaan ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi sallia kuuntelun tai sen jatkamisen. Ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa suostumukselleen ehtoja, joita olisi noudatettava vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Kohdan määräys vastaa 18 artiklan 5 kohdan b alakohdan mukaista määräystä, jonka mukaan pyyntöön suostutaan, jos pyyntö voitaisiin toteuttaa vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Kun Suomen viranomaiset vastaanottaisivat artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen, päätös siitä, sallitaanko toisen jäsenvaltion suorittama telekuuntelu Suomen alueella, tehtäisiin pakkokeinolain säännösten mukaisesti. Sekä telekuuntelun että televalvonnan osalta päätös toimenpiteen sallimisesta Suomen alueella tehtäisiin pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaisesti tuomioistuimessa. Kuten muissa edellä mainituissa tilanteissa, joissa Suomessa sijaitsevan kohteen telekuuntelua suoritetaan toisen jäsenvaltion pyynnöstä, esityksen mukaan tuomioistuimen olisi asetettava telekuuntelun suorittamisen ehdoksi pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin mukaisten kuuntelukieltojen noudattaminen. Tässä tilanteessa ehto olisi asetettava, sillä kun kuuntelun teknisesti suoritaisi toinen jäsenvaltio, Suomen viranomaiset eivät voisi valvoa kuuntelukieltojen noudattamista. Yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otettava ehtojen asettamista koskeva 5 § kattaisi myös tässä tarkoitetut tilanteet. Kuten edellä on todettu, tuomioistuin voisi harkintansa mukaan asettaa myös muita ehtoja.

Toiseksi 4 kohdan a ii alakohdan mukaan ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi vaatia, että kuuntelusta pidättäydytään tai se lopetetaan, jos kuuntelu ei olisi sallittu sen kansallisen lainsäädännön nojalla tai eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 2

artiklassa mainittujen syiden vuoksi. Tällaiseen vaatimukseen perustuva päätös tulee perustella kirjallisesti. Eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 2 artikla sisältää poliittisia rikoksia, vero-, tulli- tai valuuttarikoksia koskevat

kieltäytymisperusteet sekä perusteen, jonka mukaan oikeusavusta voidaan kieltäytyä, jos pyynnön noudattaminen saattaa loukata pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion täysivaltaisuutta tai voi vaarantaa sen turvallisuutta taikka on ristiriidassa sen oikeusjärjestyksen yleisten periaatteiden tai muiden olennaisten etujen kanssa. Vero-, tulli- ja valuuttarikoksia koskevista kieltäytymisperusteista ovat kuitenkin luopuneet ne jäsenvaltiot, kuten Suomi, jotka ovat liittyneet eurooppalaisen oikeusapuseräyksen lisäpöytäkirjaan.

Myös kuuntelusta kieltäytymisen osalta päätös tehtäisiin Suomessa tuomioistuimessa pakkokeinolain mukaisesti. Suomen viranomaisten arvioidessa sitä, voidaanko telekuunteluun Suomen alueella suostua yleissopimuksen mukaan, arvioinnissa voidaan pakkokeinolain säännösten lisäksi ottaa huomioon eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 2 artiklan kieltäytymisperusteet. Jos kuuntelu olisi pakkokeinolain säännösten vastaista tai eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 2 artiklan määräysten vastaista, Suomen viranomaiset voisivat vaatia kuuntelusta pidättäytymistä tai lopettamista. Rikosoikeusapulain säännösten mukaan Suomen täysivaltaisuuden loukkaaminen tai Suomen turvallisuuden tai muiden olennaisten etujen vaarantaminen on ehdoton kieltäytymisperuste (12 §). Tämä tarkoittaa, että kyseisen kieltäytymisperusteen osalta tulisi aina päätyä kuuntelun kieltävään ratkaisuun. Poliittisia rikoksia koskeva kieltäytymisperuste on taas rikosoikeusapulain mukaan harkinnanvarainen (13 §).

Jälkimmäisessä a ii alakohdan mukaisessa tapauksessa ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi lisäksi vaatia, että aineistoa, joka on saatu kuuntelussa aiemmin kuuntelun kohteen ollessa ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella, ei saa käyttää tai saa käyttää ainoastaan tietyin ehdoin, jotka sen

on täsmennettävä. Ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion on ilmoitettava kuuntelua suorittavalle valtiolle syyt, joilla mainittuja ehtoja perustellaan (4 kohdan a iii alakohhta).

Jos Suomen viranomaiset kieltäisivät a ii alakohdan mukaisesti telekuuntelun suorittamisen Suomen alueella, viranomaisten tulisi samassa yhteydessä harkita, tuleeko Suomen alueella jo tapahtuneessa kuuntelussa kertyneen aineiston käytölle asettaa kieltä tai ehtoja. Harkinta tapahtuisi Suomen lain mukaisesti. Kertynyt tieto olisi usein pakkokeinolain vastaisessa kuuntelutilanteessa saatua, mutta silti yleissopimuksen mukaan laillisessa telekuuntelussa kertynyttä tietoa.

Esityksen mukaan tuomioistuimen olisi asetettava ehto, jonka mukaan jo kertynyttä tietoa ei saa käyttää, jos kyse on pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin kuuntelukieltojen vastaisesta aineistosta. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otettava 5 § ehtojen asettamisesta soveltuisi myös tähän tilanteeseen.

Siltä osin kun jo kertyneessä tiedossa olisi kyse muusta kuin pakkokeinolain kuuntelukieltojen vastaisesta aineistosta, harkinta siitä, tuleeko kertyneen tiedon käytölle asettaa ehtoja, rinnastuisi lähinnä pakkokeinolain mukaisessa telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttöön.

Pakkokeinolain telekuuntelua koskeviin 5 a luvun säännöksiin ei sisälly ylimääräisen tiedon käyttökieltoa. Tämä tarkoittaa, että telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttöä ei ole rajoitettu, vaan se on lähtökohtaisesti sallittu. Lainsäädäntö ei ylipäänsä rajoita poliisin oikeutta käyttää ylimääräistä tietoa, jonka poliisi sattumalta on saanut jostain rikoksesta. Myöskään oikeudenkäyntijärjestelmäämme, joka perustuu vapaan todistelun ja todistusharkinnan periaatteisiin, ei sisälly kieltoa käyttää ylimääräistä tietoa oikeudenkäynnissä. Tästä huolimatta ylimääräisen tiedon käyttö oikeudenkäynnissä ei välttämättä ole aina sallittua. Tuomioistuin voi ilman laissa olevaa säännöstäkin asettaa yksittäistapauksessa käyttökiellon.

Käytännössä asia ratkaistaan arvioimalla ja punnitsemalla yhtäältä harkittavana olevalla käyttökiellolla suojattavia etuuksia tai arvoja ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia sekä toisaalta todisteen merkitystä ja pyrkimystä aineellisen totuuden selvittämiseen.

Koska Suomen lainsäädäntöön ei sisälly erityisiä käyttökieltoja, lähtökohtana voidaan pitää, ettei Suomen viranomainen asettaisi toiselle jäsenvaltiolle muita kuin pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 1 momentin mukaisia kieltoja kertyneen aineiston käytölle. Koska käyttökieltojen asettaminen tulisi kyseeseen niissä tilanteissa, joissa Suomen viranomainen on kieltänyt Suomen alueella tapahtuvan telekuuntelun, kyse olisi käytännössä myös yleensä tilanteesta, jossa pakkokeinolain mukainen telekuuntelu Suomen alueella ei olisi sallittu. Tavanomaisin tilanne saattaisi olla sellainen, jossa kuuntelu on aloitettu sellaisen jäsenvaltion alueella, jonka lainsäädäntö sallii laajemmin telekuuntelun kuin Suomen lainsäädäntö, ja kuuntelun kohde on tämän jälkeen siirtynyt Suomen alueelle. Tästä huolimatta lähtökohtana voitaisiin pitää, ettei Suomen viranomainen aseta käyttökieltoa jo kertyneen aineiston mahdolliselle käytölle toisessa jäsenvaltiossa. Lähtökohtana voidaan pitää, että aineiston käyttökelpoisuus ratkaistaan sen jäsenvaltion tuomioistuimessa, jossa aineisto mahdollisesti esitetään todisteena. Tästä lähtökohdasta riippumatta Suomen viranomainen voisi päätyä harkinnassaan myös toisenlaiseen ratkaisuun.

Vaikka pakkokeinolain telekuuntelua koskeviin säännöksiin ei sisälly ylimääräistä tietoa koskevaa käyttökieltoa, lain 5 a luvun 13 §:ään sisältyy kuitenkin ylimääräisen tiedon säilyttämistä ja tallettamista koskevat säännökset. Kuten edellä on todettu, esityksen mukaan 13 §:n noudattamista koskevia ehtoja ei ole syytä asettaa, sillä riittävänä voidaan pitää, että tietojen säilyttämisessä noudatetaan ilmoituksen tehneen jäsenvaltion lainsäädäntöä.

Selitysmuistion mukaan jäsenvaltioiden edellytetään suhtautuvan joustavasti kuuntelussa jo saadun aineiston käyttöön toteutettaessa kiireellisiä toimenpiteitä

yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhan estämiseksi. Lisäksi eräissä tapauksissa saattaa olla tarpeen käyttää kuuntelussa saatua aineistoa oikeudenkäynneissä, jotka koskevat 20 artiklan 4 kohdan b alakohdan perusteella suoritettuun kuunteluun tai toteutettuihin toimenpiteisiin liittyviä vahingonkorvausvaatimuksia.

Kuuntelun suorittava jäsenvaltiota ei estetä 20 artiklan 4 kohdan a alakohdan iii alakohdalla antamasta kaikkia tietoja tuomioistuimelle vastauksena kyseistä jäsenvaltiota vastaan suunnattuihin oikeustoimiin.

Edellä mainitun lisäksi kohtaan sisältyy siis myös määräykset siitä, ettei ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio pysty antamaan lopullista vastaustaan 96 tunnin kuluessa. Tällöin jäsenvaltion on vaadittava alkuperäiseen 96 tunnin määräaikaan lyhyttä, enintään 8 vuorokauden lisäaikaa. Tästä on sovittava kuuntelua suorittavan jäsenvaltion kanssa. Tarkoituksena on, että ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi lisäajassa toteuttaa kansallisen lainsäädäntönsä mukaiset sisäiset menettelyt. Ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion on ilmoitettava kuuntelua suorittavalle jäsenvaltiolle kirjallisesti edellytyksistä, jotka ovat sen kansallisen lainsäädännön mukaisesti perusteina pyydetylle määräajan jatkamiselle (4 kohdan a iv alakohta).

Selitysmuistion mukaan määräys koskee sellaista tapausta, jossa ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion olisi ryhdyttävä erityistoimiin telekuuntelua koskevan päätöksen tekemiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tietyissä maissa tiettyjen henkilöiden, kuten parlamentin jäsenten tai asianajajien aseman tai ammatillisen toiminnan vaatimia erityisjärjestelyjä. Selitysmuistion mukaan määräajan pidennys alkaa ensimmäisen 96 tunnin määräajan päättyessä. Lisäaikaa koskeva pyyntö tulee esittää kyseisen 96 tunnin sisällä.

Artiklan 4 kohdan b alakohta määrää kuuntelun jatkamisesta artiklan tarkoittamassa tilanteessa. Kohdan mukaan siihen saakka, kun ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio on tehnyt a alakohdan i tai ii alakohdan mukaisen päätöksen, kuuntelua suorittava jäsenvaltio

voi jatkaa kuuntelua. Kuuntelua suorittava jäsenvaltio ei kuitenkaan voi käyttää kuuntelussa saatua aineistoa paitsi jos asianomaisten jäsenvaltioiden välillä toisin sovitaan tai kiireellisten toimenpiteiden toteuttamiseksi estääkseen yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhan. Ilmoituksen vastaanottaneelle jäsenvaltiolle on ilmoitettava tällaisesta käytöstä ja sen perusteluista.

Selitysmuistion mukaan artiklan sanamuotoa ei pitäisi tulkita liian suppeasti, vaan se kattaa esimerkiksi toimenpiteet, joita toteutetaan, kun kyseessä on ihmishenkeen kohdistuva uhka, huumausainerikokset tai muut vastaavanlaiset törkeät rikokset.

Artiklan 4 kohdan c alakohdan mukaan ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi pyytää yhteenvedon tapaukseen liittyvistä seikoista ja muita tietoja voidakseen päättää, annettaisiinko kuunteluun lupa vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Tällainen pyyntö ei vaikuta b alakohdan soveltamiseen, ellei ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion ja kuuntelua suorittavan jäsenvaltion välillä toisin sovita. Alakohdan c voidaan katsoa täydentävän artiklan 3 kohtaa. Alakohdan c mukainen yhteenvedo tulisi pyytää, jos 3 kohdan perusteella ei saada riittävää tietoa siitä, voidaanko telekuunteluun suostua.

Artiklan 4 kohdan d alakohdan mukaan jäsenvaltiot toteuttavat tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että vastaus voidaan antaa 96 tunnin määräajan kuluessa. Tätä varten ne nimeävät yhteysviranomaiset, joiden on oltava tavoitettavissa 24 tuntia vuorokaudessa, ja sisällyttävät ne 24 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisiin ilmoituksiinsa.

Suomessa yhteysviranomainen olisi keskusrikospoliisi, josta esityksen mukaan annettaisiin 24 artiklan mukainen ilmoitus. Tämä tarkoittaisi, että artiklan tarkoittamat ilmoitukset saapuisivat keskusrikospoliisiin. Kuuntelua koskevan päätöksen tekisi pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n edellyttämällä tavalla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta tuomioistuimien. Yhteysviranomainen eli keskusrikospoliisi ilmoittaisi tuomioistuimen päätöksestä

ilmoituksen tehneelle jäsenvaltiolle. Suomen viranomaisten suorittaessa telekuuntelua toisen jäsenvaltion alueella yhteysviranomaisen eli keskusrikospoliisi tekisi ilmoituksen jäsenvaltiolle, jossa kuuntelun kohde on. Ilmoituksen tekemisestä tulisi huolehtia toimivaltainen viranomaisen eli käytännössä yleensä tutkinnanjohtaja. Kyseisen viranomaisen tulisi siis kuuntelun kohteen siirtyessä tai ollessa toisen jäsenvaltion alueella huolehtia, että kyseiselle jäsenvaltiolle ilmoitetaan asiasta yleissopimuksen mukaisesti.

Esityksessä on katsottu tarpeelliseksi, että selvyyden vuoksi yleissopimuksen voimaansaattamislakiin otetaan säännös, jonka mukaan yleissopimuksen 20 artiklan mukaiset ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi.

Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisin tulee toimittaa asia viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Artiklan 5 kohdan mukaan ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio pitää 3 kohdan mukaiset tiedot luottamuksellisina kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Kuten edellä on todettu, telekuunteluun liittyvien tietojen luottamuksellisuus on säännelty Suomessa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (945/1984). Suomen viranomaiset pitäisivät tiedot luottamuksellisina lain 2 ja 5 a §:n mukaisesti.

Siltä osin kuin Suomen viranomaisen on pyynnön esittänyt osapuoli rikosoikeusapulain 27 § sisältää salassapitoa, vaitiolovelvollisuutta sekä tietojen käyttöä koskevan säännöksen.

Artiklan 6 kohdan mukaan jos kuuntelun suorittava jäsenvaltio katsoo, että 3 kohdan nojalla toimitettavat tiedot ovat erityisen luottamuksellisia, ne voidaan toimittaa toimivaltaiselle viranomaiselle erityisen viranomaisen välityksellä, josta asianomaiset jäsenvaltiot ovat sopineet keskenään.

Jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan tai milloin tahansa sen jälkeen ilmoittaa, että sille ei ole tarpeen toimittaa tässä artiklassa tarkoitettuja, kuuntelua koskevia tietoja.

Ilmoituksen antava jäsenvaltio sallisi toisten jäsenvaltioiden vapaasti suorittaa

telekuuntelua sen alueella. Esityksen mukaan Suomella ei ole tarkoitusta antaa tällaista ilmoitusta.

21 artikla. **Teleoperaattoreiden kuluista vastaaminen**

Artiklaan sisältyy määräykset 18 artiklan mukaisten kustannusten korvaamisesta. Artiklan mukaan pyynnön esittänyt jäsenvaltio vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat 18 artiklan mukaisten pyyntöjen täytäntöönpanosta teleoperaattoreille tai palvelun tarjoajille.

Selitysmuistiossa selvennetään, että määräyksessä tarkoitetaan kuluja, jotka muodostuvat erikseen yksittäisestä kuuntelusta. Tässä kyse ei siis ole niistä kuluista, jotka teleoperaattoreille muodostuvat, kun ne joutuvat varustamaan järjestelmänsä sellaisiksi, että telekuuntelu on ylipäänsä mahdollista.

Suomen rikosoikeusapulain 25 §:n mukaisena yleisenä periaatteena on, että vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä annetusta oikeusavusta aiheutuvista kustannuksista ei peritä korvausta pyynnön esittäneeltä vieraalta valtiolta, jollei asetuksella toisin säädetä. Artiklan määräykset poikkeavat tästä periaatteesta.

Käytännössä Suomen viranomaisen saattaisi jättää perimättä pyynnön esittäneeltä jäsenvaltiolta kuuntelun aiheuttamat kulut. Tämä koskisi erityisesti tilanteita, joissa kulut ovat niin pienet, että korvauksen pyytämistä aiheutuisi kohtuuton työ. Rikosoikeusapulain säännösten ei kuitenkaan voida katsoa estävän, että Suomen viranomaisen voisi harkintansa mukaan pyytää pyynnön esittäneeltä jäsenvaltiolta korvausta kuluista, erityisesti tilanteissa, joissa kulut ovat muodostuneet suuriksi.

Riippumatta siitä vastaisiko pyynnön esittänyt vai pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio viime vaiheessa kuluista, Suomen viranomaiset korvaisivat ensisijaisesti Suomessa sijaitsevalle teleyritykselle aiheutuneet välittömät kustannukset pakkokeinolain 5 a luvun 14 §:n mukaisesti.

22 artikla. **Kahdenväliset järjestelyt**

Artiklan mukaan III osaston telekuuntelua koskevat määräykset eivät estä jäsenvaltioita tekemästä kahden- tai monenvälisiä järjestelyjä helpottaakseen laillisen telekuuntelun nykyisten ja tulevien teknisten mahdollisuuksien hyödyntämistä.

IV osasto

23 artikla. **Henkilötietojen suoja**

Artikla sisältää määräykset yleissopimuksen nojalla toimitettujen henkilötietojen suojasta. Eurooppalaiseen oikeusapuseräyksen ei ole sisältynyt määräyksiä henkilötietojen suojasta tai käytöstä oikeusavussa.

Suomen tietosuojaa koskeva lainsäädäntö sekä julkisuuslainsäädäntö soveltuu myös kansainvälisen rikosoikeusapumenettelyn kautta saatuihin henkilötietoihin. Rikosoikeusapulain 27 §:ään sisältyy erityinen selvittävä säännös salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen käyttöä koskevista rajoituksista. Pykälän mukaan kun Suomen viranomainen pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Rikosoikeusapumenettelyssä saatua aineistoon sovelletaan näin ollen lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta, henkilötietolakia (523/1999), lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984) sekä lakia poliisin henkilörekistereistä (509/1995). Lisäksi Suomi on saattanut kansallisesti voimaan vuonna 1981 tehdyn yleissopimuksen yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä (SopS 36/1992).

Rikosoikeusapulain 27 §:n 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa ehdoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka

luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä.

Kyseisen 2 momentin mukaisesti yleissopimusta sovellettaessa 23 artikla määrää henkilötietojen suojasta EU:n jäsenvaltioiden välillä. Yleissopimus ei edellytä lain muuttamista, vaan yleissopimuksen määräyksiä sovellettaisiin suoraan.

Yleissopimuksen tietosuojaa koskevaan 23 artiklaan ei sisälly henkilötietojen määritelmää. Selitysmuistiossa on kuitenkin määritelty, että artiklassa ilmausta henkilötiedot käytetään siinä merkityksessä, joka sillä on yksilöiden suojelua henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä koskevan Euroopan neuvoston vuoden 1981 yleissopimuksen 2 artiklan a kohdassa. Kyseisen 2 artiklan a kohdan mukaan henkilötiedot tarkoittavat mitä tahansa tietoja, jotka koskevat tunnistettua tai tunnistettavissa olevaa yksilöä eli rekisteröityä. Tunnistettavissa oleva yksilö on sellainen, joka voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti tunnusnumeron tai yhden tai useamman fyysisen, fysiologisen, henkisen, taloudellisen, kulttuurisen tai sosiaalisen identiteetin erityispiirteen avulla.

Selitysmuistion mukaan määritelmää sovelletaan riippumatta siitä, miten kyseiset henkilötiedot on rekisteröity tai miten niitä on käsitelty. Tämä tarkoittaa, että 23 artikla koskee sekä automaattisesti käsiteltyjä että muulla tavoin käsiteltyjä tietoja. Artikla ei myöskään vaikuta millään tavoin vuoden 1981 yleissopimuksen mukaisiin jäsenvaltioiden velvoitteisiin.

Artiklan 1 kohdassa määritellään ne käyttötarkoitukset, joihin henkilötietoja voidaan käyttää. Kohdan mukaan yleissopimuksen nojalla toimitettuja henkilötietoja voidaan käyttää jäsenvaltiossa, jolle ne on toimitettu, pääsääntöisesti kolmeen eri tarkoitukseen. Ensinnäkin henkilötietoja voidaan käyttää niissä menettelyissä, joihin yleissopimusta sovelletaan (a alakohta). Selitysmuistion mukaan kyseiset menettelyt on määritelty sekä 1 artiklassa tarkoitetuissa yleissopimuksissa että 3 artiklassa. Luonnollisesti kyseeseen voivat tulla

muutkin kuin ne menettelyt, joita varten oikeusapua on pyydetty. Määräys tarkoittanee, että oikeusapupyynnön nojalla saatuja henkilötietoja voidaan käyttää kaikkiin sellaisiin menettelyihin, joihin rikosoikeusapua voitaisiin pyytää.

Toiseksi henkilötietoja voidaan käyttää muissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä, jotka liittyvät suoraan a alakohdassa tarkoitettuihin menettelyihin eli niihin menettelyihin, joihin yleissopimusta sovelletaan (b alakohhta). Selitysmuistion mukaan kyse voi olla esimerkiksi konkurssirikokseen liittyvä liiketoimintakielto tai muu vastaava menettely, lapseen kohdistuvaan rikokseen liittyvä huoltajuuden menettäminen taikka aseelliseen väkivaltarikokseen liittyvä aseenkantoluvan peruuttaminen.

Määräys tarkoittanee, että rikosoikeusapumenettelyssä saatuja henkilötietoja voitaisiin käyttää myös rikosprosessiin liittyvässä verotusmenettelyssä. On kuitenkin otettava huomioon, että artiklan määräys ei estäne jäsenvaltioita asettamasta rikosoikeusapumenettelyssä toimittamiensa tietojen käytölle ehtoja. Näitä ehtoja olisi jatkossakin noudatettava.

Kolmanneksi henkilötietoja voidaan käyttää yleisen turvallisuutta koskevan välittömän ja vakavan vaaran uhkan estämiseksi (c alakohhta). Lisäksi yleissopimuksen nojalla toimitettuja henkilötietoja voidaan käyttää myös muihin kuin edellä mainittuihin tarkoituksiin, mutta vain tiedot toimittaneen jäsenvaltion etukäteisellä luvalla. Jos tiedot vastaanottaneella jäsenvaltiolla on kuitenkin asianomaisen henkilön lupa, tiedot toimittaneen jäsenvaltion etukäteinen lupa ei ole tarpeen (d alakohhta).

Artiklan 2 kohta sisältää määräyksen, jonka mukaan artiklaa sovelletaan myös henkilötietoihin, joita ei ole toimitettu vaan jotka on saatu muulla tavalla yleissopimusta sovellettaessa. Selitysmuistion mukaan kohdalla tarkoitetaan erityisesti yleissopimuksen 9–11 ja 20 artiklan mukaista yhteistyötä, jossa henkilötietoja voidaan saada siten, ettei niitä varsinaisesti toimiteta, mutta ne on silti voitava suojata. Kyseiset artiklat koskevat vapautensa

menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä, telekuuntelua ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua sekä kuulemista video- tai puhelinkokouksen avulla. Tällaisissa menettelyissä jäsenvaltio voi siis antaa toiselle tietoa, vaikka tietoa ei ole erityisesti toimitettu.

Artiklan 3 kohdan mukaan tiedot toimittanut jäsenvaltio voi yksittäistapauksessa vaatia sitä jäsenvaltiota, jolle henkilötiedot on toimitettu, antamaan tietoja niiden käyttötarkoituksesta. Selitysmuistion mukaan jäsenvaltioiden tulisi välttää tämän kohdan mukaisten vaatimusten järjestelmällistä esittämistä, koska ne aiheuttavat paljon työtä. Tiettyihin yleissopimuksen määräyksiin sisältyy tietosuojaa koskevia erityissääntöjä ja artiklan 4 kohdassa määritellään näiden erityissääntöjen ja 23 artiklan yleisten tietosuojasääntöjen välinen suhde. Kohdan mukaan jos henkilötietojen käytölle on asetettu ehtoja yleissopimuksen muiden määräysten nojalla, näitä ehtoja noudatetaan ensisijaisina. Ellei ehtoja ole asetettu, sovelletaan 23 artiklan määräyksiä. Tällaisia ehtoja voidaan asettaa yleissopimuksen 7 artiklan 2 kohdan, 18 artiklan 5 kohdan b alakohdan, 18 artiklan 6 kohdan tai 20 artiklan 4 kohdan nojalla.

Artiklan 5 kohdassa on lisäksi määritelty, että yhteisiä tutkintaryhmiä koskevaa 13 artiklaa sovellettaessa saatuihin tietoihin sovelletaan ensisijaisesti 13 artiklan 10 kohdan erityisiä tietojen käyttöä koskevia määräyksiä 23 artiklaan nähden.

Artiklan 6 kohdassa sen soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu henkilötiedot, jotka jäsenvaltio on hankkinut yleissopimusta sovellettaessa ja jotka ovat peräisin kyseisestä jäsenvaltiosta. Selitysmuistion mukaan kohdassa tarkoitetaan erityisesti kolmea tilannetta. Ensinnäkin tarkoitetaan videokokouksen (10 artikla) tai puhelinkokouksen (11 artikla) avulla saatuja henkilötietoja, jos tiedot ovat peräisin jäsenvaltion alueella olevan todistajan lausumasta ja jos kyseisen jäsenvaltion viranomaiset haluavat käyttää näitä tietoja. Toiseksi tarkoitetaan yhteisten tutkintaryhmien (13 artiklan) toiminnan yhteydessä saatuja henkilötietoja, jos tiedot on saatu kuultaessa todistajaa sen

jäsenvaltion alueella, joka haluaa käyttää niitä. Tämä on poikkeus tietojen käyttöä koskevasta 13 artiklan 10 kohdan erityismääräyksestä, joka soveltuu tietoihin, jotka eivät muutoin olisi jäsenvaltion käytettävissä. Kolmanneksi tarkoitetaan niitä 19 artiklan mukaisesti saatuja tietoja, jotka on saatu kuunneltaessa kohdetta, joka on telekuuntelua suorittavan jäsenvaltion alueella. Määräys näin ollen tarkoittaa, ettei artiklan sääntöjä sovelleta tietoihin, jotka on saatu jäsenvaltion omalla alueella.

Artiklan 7 kohdassa on määritelty Luxemburgille annettua erityisasemaa. Kohdan mukaan Luxemburg voi allekirjoittaessaan yleissopimuksen ilmoittaa, että toimittaessaan yleissopimuksen nojalla henkilötietoja toiselle jäsenvaltiolle se noudattaa kohdassa määrättyä menettelyä. Menettelyn mukaan jollei 1 kohdan c alakohdasta muuta johdu, Luxemburg voi yksittäisessä tapauksessa vaatia, että ellei asianomainen jäsenvaltio ole saanut sen henkilön suostumusta, jota tiedot koskevat, henkilötietoja voidaan käyttää vain 1 kohdan a ja b alakohdassa mainittuihin tarkoituksiin Luxemburgin etukäteisellä luvalla niiden menettelyjen osalta, joita varten Luxemburg olisi voinut kieltäytyä toimittamasta tai käyttämästä henkilötietoja tai rajoittaa niiden toimittamista tai käyttämistä tämän yleissopimuksen määräysten tai 1 artiklassa tarkoitettujen oikeudellisten välineiden mukaisesti. Jos Luxemburg yksittäisessä tapauksessa kieltäytyy antamasta lupaa jäsenvaltion 1 kohdan määräysten nojalla esittämään pyyntöön, sen on perusteltava päätöksensä kirjallisesti.

V osasto. Loppumääräykset

24 artikla. Ilmoitukset

Artikla sisältää määräykset yleissopimuksen muihin artikloihin liittyvien toimivaltaisten viranomaisten nimeämisestä. Yleissopimus antaa jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille keskinäistä oikeusapua koskevaa toimivaltaa aikaisemmista yleissopimuksista poiketen. Jäsenvaltioiden on siis ilmoitettava, mitkä viranomaiset ovat

toimivaltaisia soveltamaan yleissopimuksen määräyksiä. Lisäksi jäsenvaltioiden on ilmoitettava, mitkä viranomaiset ovat toimivaltaisia soveltamaan 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen yleissopimusten mukaisia jäsenvaltioiden keskinäistä oikeusapua koskevia määräyksiä. Ilmoitukset eivät koske viranomaisia, jotka on ilmoitettu eurooppalaisen yleissopimuksen soveltamista varten. Selitysmuistiossa korostetaan, että artiklan mukaisista ilmoituksista käy selvästi ilmi kunkin ilmoituksessa mainitun viranomaisen täsmälliset toimivaltuudet.

Artiklan 1 kohdan mukaan kukin jäsenvaltio nimeää 27 artiklan 2 kohdan yleissopimuksen voimaantuloa koskevan ilmoituksen antaessaan edellä mainitut viranomaiset. Näitä viranomaisia ovat erityisesti a) 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettut toimivaltaiset hallintoviranomaiset; b) yksi tai useampi keskusviranomainen 6 artiklan soveltamista varten sekä toimivaltaiset viranomaiset 6 artiklan 8 kohdassa tarkoitettujen pyyntöjen käsittelyä varten; c) poliisi- tai tulliviranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 6 artiklan 5 kohdan osalta; d) hallintoviranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 6 artiklan 6 kohdan osalta; ja e) viranomainen tai viranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 18 ja 19 artiklan sekä 20 artiklan 1—5 kohdan soveltamista varten.

Artiklan 2 kohdan mukaan ilmoitukset voidaan muuttaa milloin tahansa joko kokonaan tai osittain samaa menettelyä noudattaen.

Alakohdassa a määriteltyyn yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun hallintoviranomaista koskevan ilmoituksen antaminen ei ole Suomelle tarpeen, sillä Suomella ei ole sellaista hallintoviranomaista, jolle tulisi artiklan nojalla oikeus esittää oikeusapupyynnöjä.

Alakohdassa b tarkoitettu oikeusapupyynnöjä toimittava keskusviranomainen olisi Suomessa oikeusministeriö. Oikeusministeriö olisi keskusviranomainen myös 6 artiklan 8 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä ja kauttakulkua koskevien pyyntöjen osalta sekä b alakohdassa tarkoitettujen eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 22

artiklan mukaisten rangaistuspäätöksiä koskevien tietojen osalta. Suomi tulisi antamaan tämän sisältöisen ilmoituksen.

Alakohdassa c tarkoitettut toimivaltaiset poliisi- ja tulliviranomaiset ovat Suomessa poliisiviranomaiset, tulliviranomaiset sekä rajavartiolaitoksen virkamiehet toimiessaan esitutkintaviranomaisena esitutkintalain nojalla. Alakohdassa tarkoitettut toimivaltaiset viranomaiset ovat niitä, jotka ovat toimivaltaisia yleissopimuksen 12—14 artiklassa tarkoitetuissa menettelyissä, eli valvotuissa läpilaskuissa, yhteisissä tutkintaryhmissä ja peitetutkinnassa. Suomi tulisi antamaan tämän sisältöisen ilmoituksen.

Alakohdassa d tarkoitettuja hallintoviranomaisia Suomen ei olisi edellä mainituin perustein tarpeen ilmoittaa.

Alakohdassa e tarkoitettujen telekuuntelua koskevien 18 ja 19 sekä 20 artiklan 1—5 kohdan osalta toimivaltaisia viranomaisia olisivat Suomessa poliisiviranomaiset ja oman toimivaltansa rajoissa tulliviranomaiset. Kyseiset viranomaiset ovat toimivaltaisia sekä vastaanottamaan että esittämään telekuuntelua koskevia oikeusapupyynnöitä.

Esityksessä on kuitenkin poliisiviranomaisten osalta katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että Suomi lisäksi ilmoittaa, että yleissopimuksen 18, 19 ja 20 artiklan mukaiset pyynnot vastaanotetaan ja lähetetään keskusrikospoliisin välityksellä. Esityksen mukaan keskusrikospoliisi toimii myös 20 artiklan 4 kohdan d alakohdan mukaisena yhteysviranomaisena. Suomi tulisi antamaan tämän sisältöiset ilmoitukset. Poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) mukaan keskusrikospoliisin tehtävänä on muun muassa torjua kansainvälistä, järjestäytyntä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta ja suorittaa tutkintaa. Keskusrikospoliisilla voidaan näin ollen katsoa olevan toimivalta myös yleissopimuksessa tarkoitettujen telekuuntelupyynnöiden vastaanottamiseen ja esittämiseen. Koska keskusrikospoliisi on itsekin toimivaltainen viranomainen, edellä mainitun ilmoituksen ei voida katsoa olevan ristiriidassa sen kanssa, että yleissopimuksen tarkoituksena on sen 6 artiklan mukaan

siirtyä niin sanottuihin suoriin yhteyksiin toimivaltaisten viranomaisten välillä. Käytännössä keskusrikospoliisi ei siis toimisi vain keskusviranomaisena, vaan se voisi myös itse huolehtia telekuuntelua koskevien oikeusapupyynnöiden täyttämisestä. Kun Suomen toimivaltainen poliisiviranomainen lähettäisi telekuuntelua koskevan oikeusapupyynnön toiseen jäsenvaltioon, se lähettäisi sen keskusrikospoliisin välityksellä. Toimivaltainen poliisiviranomainen kuitenkin itse huolehtisi pyynnön esittämisestä ja laatisesta.

Edellä mainitun kaltainen ilmoitus on katsottu tarkoituksenmukaiseksi, sillä varsinkin yleissopimuksen soveltamisen alkaessa toimivien menettelytapojen muodostuminen voi viedä aikaa. Suomi voi yleissopimuksen mukaan muuttaa ilmoitustaan milloin tahansa.

25 artikla. **Varaumat**

Artiklan mukaan yleissopimukseen ei voi tehdä varaumia lukuun ottamatta niitä, joista siinä erityisesti määrätään.

Kyseistä periaatetta on noudatettu EU:n jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä. Yleissopimus sallii varauman tekemisen 6 artiklan 3 kohdassa, 6 artiklan 7 kohdassa, 9 artiklan 6 kohdassa, 10 artiklan 9 kohdassa, 14 artiklan 4 kohdassa, 18 artiklan 7 kohdassa ja 23 artiklan 7 kohdassa.

Esityksen mukaan Suomi tulisi tekemään 9 artiklan 6 kohdassa sallitun varauman, jonka mukaan 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä koskevan sopimuksen tekemiseen vaaditaan artiklan 3 kohdassa tarkoitettu suostumus, jos siirrettävä henkilö on Suomen kansalainen.

26 artikla. **Alueellinen soveltaminen**

Artikla sisältää yleissopimuksen alueellista soveltamista koskevat määräykset.

Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimusta aletaan soveltaa Gibraltarin osalta silloin, kun keskinäistä oikeusapua koskeva eurooppalainen yleissopimus laajenee koskemaan Gibraltaria.

Artiklan 2 kohdan mukaan Yhdistynyt kuningaskunta ilmoittaa neuvoston puheenjohtajalle kirjallisesti, kun se aikoo alkaa soveltaa tätä yleissopimusta Kanaalisaariin ja Mansaareen keskinäistä oikeusapua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen laajettua koskemaan näitä alueita. Neuvosto vahvistaa asian jäsentensä yksimielisellä päätöksellä.

Eurooppalaista oikeusapusopimusta voidaan soveltaa Mansaareen niiden valtioiden osalta, jotka ovat ilmoittaneet hyväksyvänsä tämän. Suomi ei ole tehnyt tällaista ilmoitusta.

27 artikla. **Voimaantulo**

Artikla sisältää yleissopimuksen voimaantuloa koskevat määräykset.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot hyväksyvät yleissopimuksen valtiosääntöjensä asettamien vaatimusten mukaisesti. Kohdassa 2 määrätään, että jäsenvaltiot ilmoittavat Euroopan unionin neuvoston pääsihteerille yleissopimuksen hyväksymisen edellyttämän valtiosääntöoikeudellisen menettelyn loppuunsaattamisesta.

Artiklan 3 kohdan mukaan yleissopimus tulee voimaan asianomaisten kahdeksan jäsenvaltion osalta 90 päivän kuluttua siitä, kun kahdeksantena tämän muodollisuuden suorittava valtio, joka on Euroopan unionin jäsen silloin kun neuvosto antaa säädöksen tämän yleissopimuksen tekemisestä, on antanut 2 kohdan mukaisen ilmoituksen.

Artiklan 4 kohdan mukaan jos jäsenvaltio antaa ilmoituksen sen jälkeen, kun kahdeksas 2 kohdan mukainen ilmoitus on vastaanotettu, yleissopimus tulee voimaan 90 päivän kuluttua kyseisestä myöhemmin annetusta ilmoituksesta kyseisen jäsenvaltion ja niiden jäsenvaltioiden välillä, joiden osalta yleissopimus on jo tullut voimaan.

Artiklan 5 kohdan mukaan siihen asti kun yleissopimus tulee 3 kohdan mukaisesti voimaan, jäsenvaltio voi 2 kohdan ilmoituksen antaessaan tai milloin tahansa sen jälkeen ilmoittaa, että asianomainen jäsenvaltio soveltaa yleissopimusta suhteessaan muihin samanlaisen ilmoituksen antaneisiin jäsenvaltioihin. Tällainen ilmoitus

tulee voimaan 90 päivän kuluttua sen tallettamispäivästä.

Esityksen mukaan Suomi tulisi tarvittaessa antamaan 5 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen yleissopimuksen väliaikaisesta soveltamisesta. Jos Suomen jättäessä hyväksymiskirjansa yleissopimus on jo tullut kansainvälisesti voimaan, ilmoituksen jättäminen ei olisi tarpeellista.

Artiklan 6 kohdan mukaan yleissopimusta sovelletaan oikeusapuun, joka on aloitettu sen jälkeen, kun yleissopimus on tullut voimaan tai kun yleissopimusta on alettu soveltaa 5 kohdan mukaisesti asianomaisten jäsenvaltioiden välillä.

28—30 artikla. **Uusien jäsenvaltioiden liittyminen, voimaantulo Norjan ja Islannin osalta ja tallettaja**

Artiklat sisältävät tavanomaisia loppumääräyksiä. Yleissopimuksen 28 artiklan mukaan yleissopimukseen voi liittyä jokainen valtio, josta tulee Euroopan unionin jäsen. Yleissopimuksen 29 artikla sisältää määräykset 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen Schengenin säännösten kehittämisenä pidettyjen määräysten voimaantulosta Norjan ja Islannin osalta. Yleissopimuksen 30 artikla sisältää tallettajaa koskevan määräyksen.

1.2. **Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaa koskevan varauman peruuttaminen**

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artikla sisältää määräykset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen valtioon, jota edellä mainituin tavoin Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artikla täydentää. Kyseinen 11 artikla sisältää perussäännöksen siitä, että vapautensa menettänyt henkilö voidaan siirtää toiseen valtioon, jotta häntä voitaisiin siellä kuulla todistajana tai jotta hän voisi osallistua syytetyn taikka epäillyn tunnistamiseen. Myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan tarkoittamassa tilanteessa henkilö palautetaan valtioon, josta hänet on siirretty.

Kuten edellä on todettu, Suomella on varauma eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan, eikä Suomen lainsäädäntöön myöskään sisälly säännöksiä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen valtioon. Suomi ei osallistu artiklassa tarkoitettua oikeusavun antamiseen. Esityksen mukaan Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan voimaansaattamisen yhteydessä on tarkoituksenmukaista samassa yhteydessä peruuttaa varauma, jonka Suomi on tehnyt eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan ja mahdollistaa artiklassa tarkoitettu yhteistyö. Suomen 11 artiklaan tekemä varauma on mainittu eurooppalaisen oikeusapusopimuksen voimaansaattamisasetuksen (287/1981) 1 §:n 2 kohdassa.

Varauman poistaminen on perusteltua, koska Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan edellyttämä yhteistyö lähinnä täydentää 11 artiklan mukaista menettelyä. Lisäksi mitään erityistä perustetta sille, että Suomi on tehnyt kyseiseen 11 artiklaan varauman, eikä osallistu artiklan tarkoittamaan yhteistyöhön, ei enää ole olemassa. Rikosoikeusapulakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 61/1993 vp) todettiin, että näyttäisi perustellulta harkita lainsäädännön muuttamista siten, että eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan mukainen oikeusapu mahdollistettaisiin. Kyseistä lainmuutosta ei kuitenkaan katsottu tarkoituksenmukaiseksi valmistella kyseisen esityksen yhteydessä.

Väliaikaista siirtämistä koskevia määräyksiä sisältyy lisäksi myös muihin yleissopimuksiin, kuten Yhdistyneiden kansakuntien piirissä tehtyyn terrorististen pommi-iskujen torjumista koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, joka on tehty New Yorkissa 15 päivänä joulukuuta 1997 (SopS 60/2002), sekä kansainväliseen terrorismin rahoituksen vastaiseen yleissopimukseen, joka on tehty New Yorkissa 9 päivänä joulukuuta 1999 (SopS 74/2002). Suomi ei ole tehnyt varaumaa näihin sopimuksiin väliaikaisen siirtämisen osalta.

Kuten edellä on todettu, esityksessä ehdotetaan, että vapautensa menettäneen

henkilön väliaikaisesta siirtämisestä säädettäisiin erillinen laki, joka sisältäisi säännökset sekä Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan kaltaisesta yhteistyöstä että 11 artiklan kaltaisesta yhteistyöstä. Laki olisi soveltamisalaltaan yleinen, joten sitä voitaisiin soveltaa myös muihin kuin edellä mainittuihin yleissopimuksiin liittyneisiin valtioihin. Ehdotetun lain säännökset tulisivat sovellettaviksi myös edellä mainituissa YK:n yleissopimuksissa tarkoitettuun väliaikaiseen siirtämiseen.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 1 kohta määrittelee, missä tilanteessa vapautensa menettänyt henkilö on vieraan valtion pyynnöstä siirrettävä vieraaseen valtioon. Kohdan mukaan henkilö, joka on menettänyt vapautensa ja jonka henkilökohtaista läsnäoloa todistajana tai syytetyn taikka epäillyn tunnistamista varten pyynnön esittänyt osapuoli pyytää, on väliaikaisesti luovutettava maahan, jossa kuuleminen on tarkoitettu toimeenpantavaksi edellyttäen, että hänet palautetaan pyynnön vastaanottaneen osapuolen määräämässä ajassa ja huomioon ottaen soveltuvin osin 12 artiklan määräykset.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklassa tarkoitettu tilanne poikkeaa Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklasta siinä, että 11 artikla koskee vapautensa menettäneen henkilön siirtämistä ainoastaan tilanteissa, joissa kyse on siirrettävän henkilön kuulemisesta todistajana taikka syytetyn tai epäillyn tunnistamista varten. Näin ollen kyse on tilanteista, joissa ei ole kyse siirrettävään henkilöön itseensä kohdistuvasta esitutkinnasta, vaan henkilö on todistajan asemassa.

Eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen on kuitenkin laadittu toinen lisäpöytäkirja, joka Suomen on tarkoitus allekirjoittaa vuoden 2002 aikana ja saattaa kansallisesti voimaan. Henkilön väliaikaista siirtämistä koskevan sääntelyn laadinnassa on tarkoituksenmukaista ennakoivasti ottaa huomioon myös kyseinen toinen lisäpöytäkirja. Lisäpöytäkirjan 3 artiklalla korvataan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen nykyinen 11 artikla.

Muutoksen jälkeen tässä tarkoitettussa oikeusavussa siirrettäisiin henkilöitä, joiden henkilökohtainen läsnäolo on tarpeen todistelutarkoituksessa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana.

Edellä mainitulla tavalla toisella lisäpöytäkirjalla laajennetaan henkilön väliaikainen siirtäminen kaikissa tapauksissa kattamaan myös epäillyt. Henkilöä ei vain saisi siirtää vastaajaksi oikeudenkäynnissä, vaan tämä hoidettaisiin rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevien sopimusten mukaisessa menettelyssä, kuten nykyäänkin.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 1 kohdan a alakohdassa mahdollistetaan, että jäsenvaltio voi edellyttää, että vapautensa menettäneen henkilön siirtäminen toiseen valtioon edellyttää hänen omaa suostumustaan. Kuten edellä Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä on esitetty, Suomi ei kuitenkaan pääsääntöisesti edellyttäisi vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtoon henkilön suostumusta. Kyseinen pääsääntö soveltuisi myös 11 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa. Näin on esityksen mukaan tarkoitus toimia myös tilanteessa, jossa 11 artikla laajenee tulevaisuudessa eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan mukaisesti kattamaan myös epäiltyjen henkilöiden väliaikaisen siirtämisen. Esityksessä on kuitenkin katsottu perustelluksi Suomen kansalaisen osalta edellyttää henkilön suostumusta, sillä perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa siirtää Suomesta vastoin tahtoaan. Esityksessä on myöskin katsottu perustelluksi, että 11 artiklan tarkoittamissa tilanteissa Suomi edellyttäisi henkilön suostumusta, jos siirto tapahtuisi Euroopan unioniin kuulumattomaan valtioon. Vastoin henkilön tahtoa tapahtuvan siirtämisen rajaaminen Euroopan unionin jäsenvaltioihin on katsottu alkuvaiheessa tarkoituksenmukaiseksi, sillä kyseessä on Suomen osalta uudenlainen yhteistyön muoto. Myöhemmin voidaan arvioida, onko vastoin tahtoa tapahtuvan väliaikaisen siirtämisen alaa syytä laajentaa. Lisäksi

vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen on tarkoitettu varsin nopeasti suoritettavaksi toimenpiteeksi, joka ei sisällä yhtä paljon harkintaa kuin rikoksentehtäjän luovuttaminen. Näin ollen maantieteellinen rajausta on perusteltu, sillä Euroopan unionin jäsenvaltioiden osalta voidaan varmimmin lähteä siitä oletuksesta, että henkilön oikeusturvakeinot ja olosuhteet, joissa henkilö on vapautensa menettäneenä, ovat riittävän samankaltaiset Suomen vastaavien olosuhteiden kanssa. Lisäksi kyseessä on epäiltyjen lisäksi myöskin todistajien siirtäminen, joiden pakolla tapahtuva siirtäminen vieraaseen valtioon ei ole ollut aiemmin mahdollista edes rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevassa menettelyssä.

Edellä mainittujen tilanteiden osalta, joissa suostumusta edellytettäisiin, ei kuitenkaan tarvitse antaa selitystä poistettaessa Suomen varuun 11 artiklan osalta, sillä artikla itsessään sallii suostumuksen edellyttämisen kaikissa tilanteissa. Näin ollen on riittävää, että suostumustilanteet säännellään ehdotetussa väliaikaista siirtämistä koskevassa laissa.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 1 kohdassa mahdollistetaan väliaikaista siirtämistä koskevan pyynnön epäminen tietyissä tilanteissa. Ensinnäkin on mahdollista kieltäytyä jo aiemmin mainitussa tilanteessa, jossa vapautensa menettänyt henkilö ei suostu väliaikaiseen siirtämiseen. Toiseksi kieltäytyminen on mahdollista tilanteessa, jossa henkilön läsnäolo on tarpeen pyynnön vastaanottaneen osapuolen alueella vireillä olevassa rikosasiassa. Kolmanneksi voidaan kieltäytyä, jos luovuttaminen saattaisi pidentää vapaudenmenetystä. Neljänneksi kieltäytyminen on mahdollista myös, jos muu pakottava syy on esteenä hänen väliaikaiselle siirtämiselleen pyynnön esittäneen osapuolen alueelle.

Kieltäytymisperusteita koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin.

Kieltäytymisperusteina voidaan lisäksi käyttää eurooppalaisen oikeusapusopimuksen yleisiä määräyksiä sisältävässä 1 luvussa

tarkoitettuja kieltäytymisperusteita sekä Suomen kyseisen luvun 2 artiklaan tekemiä varauksia. Kyseisiä kieltäytymisperusteita asiallisesti vastaavat säännökset ovat rikosoikeusapulain 12 ja 13 §:ssä.

Eurooppalaisen oikeusapuosopimuksen 11 artiklan 2 kohdan mukaan, jollei 2 artiklan määräyksistä muuta johdu, on vapautensa menettäneen henkilön siirtäminen sallittava eurooppalaisen oikeusapuosopimuksen osapuolena olevan kolmannen valtion alueen kautta pyynnöstä, johon on liitetty tarpeelliset asiakirjat ja jonka oikeusapupyynnön esittäneen osapuolen oikeusministeriö on tehnyt sen osapuolen oikeusministeriölle, jonka alueen kautta tapahtuvaa luovuttamista pyydetään. Kyseinen kohta mahdollistaa omien kansalaisten kauttakuljetuksen kieltämisen. Kuten edellä on todettu, tätä määräystä sovelletaan myös Euroopan unionin oikeusapuosopimuksen 9 artiklan tarkoittamaan väliaikaiseen siirtämiseen.

Johdonmukaisesti 11 artiklan 1 kohdan perusveloitteen kanssa, Suomi edellyttäisi henkilön kauttakuljetuksen osalta henkilön suostumusta, jos kyseessä olisi Suomen kansalainen. Tämä ei edellytä erityistä selitystä poistettaessa varaus, sillä artikla sallii tällaisen menettelyn. Kauttakuljetusta koskeva artikla ei mahdollista suostumuksen edellyttämistä muissa tilanteissa. Näin ollen muun henkilön kuin Suomen kansalaisen suostumus ei olisi edellytyksenä kauttakuljetukselle, jos kohdemaana olisi Euroopan unionin ulkopuolinen valtio. Suostumuksen edellyttäminen kauttakuljetustilanteissa ei kuitenkaan olisi perusteltua, sillä Suomella on kauttakuljetustilanteissa varsin vähäinen intressi ja liityntä kyseiseen asiaan. Suostumuksen edellyttäminen näissä tilanteissa edellyttäisi lisäksi varauksen tekemistä.

Kauttakuljetusta koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin.

Eurooppalaisen oikeusapuosopimuksen 11 artiklan 3 kohta edellyttää, että siirrettävä henkilö on pidettävä säilössä pyynnön esittäneen osapuolen alueella ja vastaavasti myös sen sopimuspuolen alueella, jonka

kautta siirtämistä on pyydetty, ellei osapuoli, jolta siirtämistä on pyydetty, pyydä hänen vapauttamistaan. Kuten edellä on todettu, tätä määräystä sovelletaan myös Euroopan unionin oikeusapuosopimuksen 9 artiklan tarkoittamaan väliaikaiseen siirtämiseen. Kyseessä on keskeinen määräys ja siitä on tarpeen ottaa säännökset väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin.

Kuten 11 artiklan 1 kohdassa ja Euroopan unionin oikeusapuosopimuksen 9 artiklan 5 kohdassa todetaan, sovelletaan henkilöiden väliaikaisessa siirtämisessä soveltuvin osin myös eurooppalaisen oikeusapuosopimuksen 12 artiklaa, joka koskee siirrettyjen henkilöiden koskemattomuutta.

Mainittua 12 artiklaa sovelletaan sanamuodon mukaan soveltuvin osin. Kyseinen 12 artikla ei ole yksin väliaikaista siirtämistä tarkoittavaa 11 artiklan mukaista menettelyä sääntelevä artikla. Siksi sen sanamuodot eivät ole yhtenevät väliaikaista siirtämistä koskevan menettelyn kanssa. Määräyksen keskeinen sisältö on kuitenkin se, että sillä suojataan henkilöä syyttämislähtöiseltä vapaudenmenetyksen käsittäviltä toimenpiteiltä, jotka perustuisivat sellaiseen tekoon, joka on tapahtunut ennen hänen lähtöään valtiosta, josta henkilö siirretään, ja joka ei ole perusteena oikeusapupyynnölle.

Eurooppalaisen oikeusapuosopimuksen 12 artiklan sisältöä asiallisesti vastaavat säännökset ovat laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (jäljempänä immuniteettilaki). Tämän vuoksi väliaikaista siirtämistä koskevaan lakiin ei ehdoteta otettavaksi uusia säännöksiä henkilöiden koskemattomuudesta, vaan siinä säädettäisiin, että immuniteettilain säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin myös vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä tarkoittavassa asiassa.

2. Lakiehdotusten perustelut

2.1. Laki keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten

voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta

1 §. *Yleissopimuksen voimaansaattaminen.* Pykälä sisältäisi tavanomaisen säännöksen siitä, että yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. *Tiedoksiantojen suorittaminen postitse.* Pykälän tarkoituksena olisi selvittää, mitä voimassaolevan lain oikeudenkäyntimenettelyyn liittyviä säännöksiä sovellettaisiin tiedoksiannettaessa oikeudenkäyntiasiakirjaa yleissopimuksen 5 artiklan mukaisesti postitse.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen toimivaltainen viranomainen suorittaisi oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannon Euroopan unionin toisen jäsenvaltion sekä Islannin ja Norjan alueella oleskeleville henkilöille postitse siten kuin yleissopimuksen 5 artiklassa määrätään noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä. Säännös tarkoittaisi, että Suomen viranomaiset soveltaisivat yleissopimuksen 5 artiklassa tarkoitettua menettelyä siltä osin kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luku sallii postitiedoksiantojen käytön. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun sisältöä on tältä osin selvitetty yleissopimuksen 5 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa. Kyseisissä perusteluissa on myös muilta osin selvennetty 5 artiklan soveltamista.

Pykälän 1 momentin mukaisesti menettelyä sovellettaisiin myös Islantiin ja Norjaan.

Pykälän 2 momentin mukaan yleissopimuksen 5 artiklan mukaiseen menettelyyn sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 a ja 51 §:ää, kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n 3 momenttia ja 28 §:ää sekä oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa annettua lakia.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mainittujen säännösten soveltaminen tarkoittaisi muun ohella sitä, että Suomen viranomaisten kutsuessa toisesta jäsenvaltiosta postitse

todistajan ja asiantuntijan Suomeen kutsumisen tehosteena ei voida pääsääntöisesti käyttää uhkasakkoa tai muitakaan pakkokeinoja. Luvun 26 a §:ssä viitataan pohjoismaiden välillä voimassaolevaan todistajan kutsumista koskevaan erityislainsäädäntöön, jota voitaisiin soveltaa pohjoismaiden välillä ja jonka perusteella myös todistajalle voidaan asettaa uhkasakko. Rikosoikeusapulain 15 §:n 3 momentin soveltaminen tarkoittaisi, ettei Suomen viranomainen saisi velvoittaa toisen jäsenvaltion postitse kutsumaa henkilöä noudattamaan kutsua. Pohjoismaiden osalta olisi myös tältä osin voimassa erityislainsäädäntöä. Rikosoikeusapulain 28 §:n soveltaminen tarkoittaisi, että postitse kutsutun todistajan tai asiantuntijan kieltäytymisoikeus määräytyisi kyseisen säännöksen mukaisesti. Lisäksi postitiedoksiannoissa sovellettaisiin myös lakia oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta.

Tiedoksiannettavaan asiaan sovellettaisiin muilta osin tavanomaisella tavalla oikeudenkäyntimenettelyn osalta voimassaolevia säännöksiä. Pykälässä ei siis poissuljeta muiden säännösten soveltamista, vaan sillä selvennetään pykälässä mainittujen säännösten soveltuminen yleissopimuksen 5 artiklan mukaisesti postitse tiedoksiannettavaan asiaan. Pykälää on pidetty tarpeellisena, sillä kaikki kyseiset pykälässä mainitut säännökset eivät sanamuotonsa mukaan soveltuisi postitse tiedoksiannettuihin kutsuihin tai asiakirjoihin.

Tiedoksiannettavaan asiaan sovellettaisiin myös asetuksen tasolla voimassaolevia säännöksiä, kuten rikosoikeusapulausasetuksen 19–22 §:ää. Näiden säännösten soveltaminen tarkoittaisi, että todistajalle tai asiantuntijalle tiedoksiannettavaan kutsuun tulisi sisällyttää asetuksen 19 §:ssä tarkoitetut ilmoitukset. Lisäksi kustannusten korvaamiseen sovellettaisiin myös postitse tiedoksiannettujen kutsujen osalta asetuksen 20 §:ää. Myös postitse kutsuttaessa todistajalle tai asiantuntijalle voitaisiin soveltuvin tavoin suorittaa ennakkoa asetuksen 21 §:n mukaisesti. Asetuksen 22

§:n mukaisesti myös postitiedoksiannoissa edellä mainittuja seikkoja todistajan kutsumisesta sovellettaisiin myös asianomistajaan.

3 §. *Toisen jäsenvaltion virkamiehen oikeus peitetoimintaan ja valeostoihin Suomessa.* Pykälän 1 momentti sisältäisi säännökset siitä, että Suomen toimivaltaisen viranomaisen kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain mukaisesti hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla Euroopan unionin toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voidaan antaa Suomen alueella oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n sekä poliisilain 28, 31 a, 31 b § ja 32 a §:n mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehelle myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen kysymyksessä olevalle jäsenvaltiolle esittämän oikeusapupyynnön perusteella. Pykälän 2 momentti sisältäisi säännöksen aseenkanto-oikeudesta.

Pykälä täyttäisi yleissopimuksen 14 artiklan peitetutkintaa koskevat veloitteet.

Säännös soveltuisi vain tilanteisiin, joissa on kyse pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n mukaisesta rikosten selvittämisestä. Säännös ei siis soveltuisi pelkästään poliisilain nojalla suoritettavaan peitetoimintaan ja valeostoihin, koska tällöin olisi kyse rikosentorjuntatoimista.

Toisen jäsenvaltion virkamies voisi suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja Suomen alueella ensinnäkin silloin kun kyseinen jäsenvaltio on oikeusapupyynnön nojalla pyytänyt tätä ja Suomi on pyyntöön suostunut. Suomen viranomaiset suostuisivat pyyntöön rikosoikeusapulain ja pakkokeinolain sekä poliisilain säännösten mukaisesti. Kuten nykyäänkin, pakkokeinon käyttöä koskevan pyynnön täyttäminen olisi rikosoikeusapulain 23 §:n mukaan aina harkinnanvaraista. Myöskään yleissopimus ei aseta veloitetta pyynnön hyväksymiselle. Rikosoikeusapulain 15 §:n mukaan pyyntöön voitaisiin suostua, jos peitetoiminta tai valeostot olisivat Suomen lain mukaan sallittuja, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Toimenpiteiden suorittamisen

pitäisi olla myös poliisilain mukaan mahdollista, sillä pakkokeinolain 6 luvun 7 § sisältää ainoastaan viittaussäännöksen, jonka mukaan peitetoiminnasta ja valeostosta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kuin niitä voidaan käyttää rikosten selvittämisessä. Peitetoimintaa tai valeostoa koskevan oikeusapupyynnön hyväksymisestä tekisi päätöksen poliisilain 32 a §:n mukaisesti sama viranomainen kuin kansallisessa asiassa.

Lisäksi toisen jäsenvaltion virkamies voisi suorittaa peitetoimintaa ja valeostoja Suomen alueella, jos Suomen viranomaiset olisivat tätä pyytäneet kysymyksessä olevalta jäsenvaltiolta. Tällaisen pyynnön voisivat Suomen viranomaiset esittää yleissopimuksen nojalla. Pyyntöön vastaanottanut jäsenvaltio harkitsisi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti, suostuuko se pyyntöön. Jos pyyntöön suostuttaisiin, toisen jäsenvaltion virkamies voisi Suomen lain edellytysten mukaisesti toimia Suomessa.

Sovittaessa toisen jäsenvaltion virkamiehen suorittamasta peitetutkinnasta Suomessa noudatettaisiin lisäksi, mitä yleissopimuksen 14 artiklassa määrätään. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot sopisivat menettelyn yksityiskohtaisista edellytyksistä, kestosta ja virkamiesten oikeudellisesta asemasta. Lisäksi artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltiot tekisivät yhteistyötä varmistaakseen peitetutkinnan valmistelun ja valvonnan ja tehdäkseen turvallisuutta koskevat järjestelyt. Järjestelyt ja sopimus tulee tehdä myös sellaisessa tilanteessa, jossa Suomen viranomaiset ovat pyytäneet toisen jäsenvaltion virkamiehen toimivan Suomessa. Suomen viranomaisten tulee laadittavassa sopimuksessa erityisesti tehdä selväksi, miten toisen jäsenvaltion virkamiehen edellytetään toimivan Suomessa.

Pykälän mukaan toisen jäsenvaltion virkamiehellä ei olisi oikeutta muiden kuin pykälässä tarkoitettujen pakkokeinojen käyttöön. Hänellä olisi kuitenkin oikeus pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n mukaiseen jokamiehen kiinniotto-oikeuteen sekä muihinkin sellaisiin poliisilain tai pakkolain mukaisiin oikeuksiin, jota voidaan antaa

kenelle tahansa henkilölle. Hänellä ei siis olisi yleisiä poliisin toimivaltuuksia.

Pykälän säännöksistä seuraa, että toisen jäsenvaltion virkamies toimisi tehtävässään aina Suomen lain mukaisesti, eikä hän voisi käyttää hänelle mahdollisesti kuuluvia oman valtionsa laajempia toimivaltuuksia.

Peitetoiminnan ja valeoston järjestämisestä ja valvonnasta annettua asetusta, sisäasiainministeriön mahdollisesti antamia määräyksiä ja muutoin noudatettavia käytäntöjä sovellettaisiin samalla tavoin kuin kansallisten tapausten osalta myös tapauksiin, joissa Suomessa toimii oikeusapupyynnön nojalla toisen jäsenvaltion virkamies. Toisen jäsenvaltion virkamiehen suorittamasta peitetoiminnasta laadittaisiin poliisilain 32 a §:n mukaisesti vastaava selvitys kuin kansallisissa asioissa.

Pykälän 2 momentin mukaan Suomen alueella 1 momentin mukaisesti toimivalle toisen jäsenvaltion virkamiehelle voitaisiin antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta olisi oikeus käyttää vain rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa. Toisen jäsenvaltion virkamiehellä olisi siis vastaava oikeus hätävarjeluun kuin kenellä tahansa henkilöllä. Toisen jäsenvaltion virkamiehelle ei siis annettaisi säännönmukaisesti oikeutta aseiden kantamiseen, vaan ainoastaan silloin kun se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Päätöksen oikeudesta kantaa asetta tekisi päällystöön kuuluva poliisimies. Päätös tehtäisiin pääsääntöisesti tilannekohtaisesti toiminnan aikana. Oikeus olisi tarpeellista antaa erityisesti tilanteissa, jossa toiminnan luonteesta voi aiheutua vaaraa toisen jäsenvaltion virkamiehen tai toisen henkilön fyysiselle turvallisuudelle. Suomen viranomaisten tulisi edellä mainitussa sopimuksessa tehdä selväksi, että oikeudesta kantaa asetta päätettäisiin edellä mainituin tavoin tilannekohtaisesti ja että aseiden käyttö olisi mahdollista lähinnä oman tai toisen henkilön fyysisen koskemattomuuden suojelemiseksi välittömästi uhkaavaa oikeudetonta hyökkäystä vastaan.

4 §. *Telekuuntelun tai televalvonnan teknistä toteuttamista koskevien pyyntöjen*

täyttäminen kuuntelun kohteen ollessa muualla kuin Suomessa. Pykälä sisältäisi säännökset siitä, miten yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan a ja c alakohdassa tarkoitettut telekuuntelupyynnot täytetään Suomessa.

Kyseiset pyynnot koskevat tilanteita, joissa telekuuntelun kohde ei ole Suomen alueella, vaan Suomen viranomaiset antaisivat ainoastaan teknistä apua pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle. Kuuntelun kohde voisi olla yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa taikka c alakohdan mukaisesti kolmannessa jäsenvaltiossa.

Sekä a että c alakohdan tarkoittamissa tilanteissa pyyntö voitaisiin täyttää yleissopimuksen 18 artiklan 1 kohdan määrittelemillä kahdella erilaisella teknisellä tavalla eli joko välittämällä televiesti suoraan pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle taikka tallentamalla televiesti ja toimittamalla tallenne pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle.

Tällä hetkellä pykälä voisi soveltaa ainoastaan satelliittipuhelinten kuunteluun tilanteessa, jossa Suomelta on pyydetty teknistä apua, jotta Suomessa sijaitsevassa maa-asemassa tehtäisiin tarvittavat tekniset kytkennät.

Pykälän 1 momentin mukaan sekä a että c alakohdan mukaisissa tilanteissa pyynnön täyttämistä päättäisi Suomessa pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi päätöksen pyynnön täyttämistä riippumatta siitä, millä teknisellä tavalla pyyntö on täytettäisiin.

Pykälän 2 momentin mukaan sekä a että c alakohdan mukaisissa tilanteissa ja riippumatta siitä, millä teknisellä tavalla pyyntö täytettäisiin, pidättämiseen oikeutettu virkamies suostuisi pyynnön täyttämiseen kun pyynnön esittänyt jäsenvaltio on toimittanut sille yleissopimuksen 18 artiklan 3 kohdan mukaiset tiedot. Jos telekuuntelun kohde olisi kolmannessa jäsenvaltiossa, pyynnön täyttämisen edellytyksenä olisi lisäksi, että kyseinen jäsenvaltio olisi saanut yleissopimuksen 20 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisen ilmoituksen. Tämä tarkoittaa, että kolmas jäsenvaltio on saanut tiedon siitä, että sen alueella on telekuuntelun

kohde, jota toinen jäsenvaltio haluaisi kuunnella, mutta kyseisen kolmannen jäsenvaltion teknistä apua ei tarvittaisi. Teknistä apua antava jäsenvaltio voisi suostua teknisten kytkentöjen tekemiseen kun kolmas jäsenvaltio on saanut tiedon sen alueella olevasta kohteesta. Kuuntelun suorittaminen kuitenkin edellyttäisi, että kyseinen kolmas jäsenvaltio, jossa kuuntelun kohde on, on hyväksynyt kuuntelun 20 artiklan määräysten mukaisesti.

Pyynnön täyttämisen edellytyksenä ei siis ole, että Suomen viranomaisen tulisi tutkia, voitaisiinko pyyntö täyttää vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Pynnön täyttämiseen ei sovellettaisi rikosoikeusapulain 15 §:n sisältämiä kaksoisrangaistavuuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisuuden periaatteita. Telekuuntelun sallittavuus tutkittaisiin sitä vastoin siinä jäsenvaltiossa, jossa kuuntelun kohde on. Yleissopimuksen mukaan telekuuntelulupa tulisi hankkia myös pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Kuten edellä 18 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, pykälä ei täysin noudata yleissopimuksen 18 artiklan 6 kohdan määräyksiä. Pykälän säännökset ovat yleissopimusta väljemmät siten, että myös niissä tilanteissa, joissa teknistä apua koskeva pyyntö täytetään tallenteen toimittamisella, pyyntö voitaisiin täyttää tutkimatta sitä, voitaisiinko pyyntö täyttää vastaavassa kansallisessa tapauksessa. Pykälän mukaan menettelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin pakkokeinolain 5 a luvun 8 §:ää, 9 §:ää, 11 §:n 1 momenttia sekä 14 ja 15 §:ää. Esityksessä on katsottu tarpeelliseksi, että kyseisiä pakkokeinolain pykäläiä sovelletaan soveltuvin osin myös teknistä apua koskevien pyyntöjen täyttämiseen. Pykälät sisältävät säännökset pöytäkirjan laatimisesta, teleyrityksen avustamisvelvollisuudesta, toimenpiteen lopettamisesta, korvauksen suorittamisesta telelaitokselle ja valvonnasta.

Kuten yleissopimuksen telekuuntelua koskevien määräysten yksityiskohtaisissa perusteluissa on esitetty, yleissopimuksen voidaan katsoa kattavan myös pakkokeinolain mukaisen televalvonnan. Tämän takia pykälän säännökset soveltuvat

myös televalvontaan.

5 §. *Kuuntelukieltoja koskevien ehtojen asettaminen telekuuntelua koskeviin päätöksiin.* Pykälä sisältäisi säännökset siitä, missä tilanteissa suomalainen tuomioistuimien asettaisi telekuuntelulupapäätöksessään ehdoksi, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion on noudatettava pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin kuuntelukieltoja. Pykälän mukaan kun tuomioistuimien yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tai 20 artiklassa tarkoitettujen telekuuntelua koskevien pyyntöjen osalta tekee pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaisesti lupaa koskevan päätöksen, sen on asetettava ehto, jonka mukaan pyynnön esittäneen valtion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin säännöksiä.

Yleissopimus sisältää useita tilanteita, joissa Suomen viranomaiset eivät pysty itse valvomaan pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin noudattamista, vaikka telekuuntelun kohde olisi Suomessa. Tämän johdosta on katsottu tarpeelliseksi ottaa yleissopimuksen voimaansaattamislakiin säännös, jonka tarkoituksena on, että pyynnön esittänyt jäsenvaltio velvoitetaan noudattamaan kyseisen pykälän periaatteita. Edellä tarkoitettu tilanne tulee ensinnäkin esiin yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettussa tapauksessa, jossa tuomioistuimien suostuu telekuuntelua koskevaan pyyntöön. Kyseinen tilanne on niin sanottu perinteinen oikeusaputilanne, jossa kuuntelun kohde olisi Suomessa ja kohteen viestejä voitaisiin toisen jäsenvaltion pyynnöstä kuunnella Suomessa. Jos tällainen pyyntö toteutettaisiin 18 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaisella tavalla eli välittämällä televiesti välittömästi ilman tallennusta pyynnön esittäneeseen jäsenvaltioon, Suomen viranomaiset eivät käytännössä voisi kontrolloida, välitetäänkö pyynnön esittäneeseen jäsenvaltioon myös pakkokeinolain kuuntelukieltojen vastaista aineistoa.

Myös niissä tilanteissa, joissa perinteinen oikeusapupyynnö täytetään 18 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisesti eli tallentamalla ja toimittamalla tallenne pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, on

tarpeellista asettaa pykälässä tarkoitettu ehto. Tämä johtuu siitä, että tallenteen sisällön tarkistaminen voi vaatia kohtuuttomasti työtä. Tallenteen tarkistamisen sijasta asetetaan pykälässä tarkoitettu ehto.

Muissa 18 artiklan tarkoittamissa tapauksissa, joissa telekuuntelupyyntö voidaan esittää, on kyse tilanteista, joissa Suomi antaisi vain teknistä apua, eikä kuuntelun kohde olisi Suomessa. Tämän takia sitä, onko kuuntelu Suomen lainsäädännön mukaista, ei tutkittaisi Suomessa, eikä myöskään kuuntelukieltojen noudattamisella olisi merkitystä.

Tilanne, jossa pykälän mukainen ehto tulisi asettaa, tulisi esiin myös 20 artiklan mukaisissa tilanteissa, joissa suomalainen tuomioistuin suostuu siihen, että toinen jäsenvaltio kuuntelee Suomen alueella olevaa kohdetta. Suomalainen tuomioistuin voisi suostua kuunteluun joko ennen kuuntelun alkamista tai sen jälkeen kun toinen jäsenvaltio on toimittanut ilmoituksen, jonka mukaan sen kuuntelema kohde on siirtynyt Suomen alueelle. Lisäksi ehto tulisi asettaa myös niissä tilanteissa, joissa suomalainen tuomioistuin kieltää Suomen alueella tapahtuvan kuuntelun ja kuunteluaineistoa on jo ehtinyt kertyä Suomen alueella. Tällöin ehto olisi asetettava jo kertyneen tiedon käytölle. Missään näissä tilanteissa Suomen viranomaisella ei ole mahdollisuutta kontrolloida kuunnellun aineiston sisältöä, vaikka kuuntelun kohde on Suomessa.

Yleissopimuksen määräysten mukaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisilla on velvollisuus noudattaa ehtoa. Suomen viranomaisten ei siis tarvitse valvoa ehdon noudattamista pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

Pykälä ei tarkoittaisi, että suomalainen tuomioistuin voisi asettaa ainoastaan pykälässä tarkoitettua ehdon. Tuomioistuin voisi sitä vastoin asettaa Suomen lainsäädännön mukaisesti yleissopimuksen sen salliessa myös muita ehtoja päätökselleen, jos tämä katsottaisiin tarpeelliseksi.

Koska pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n kuuntelukiellot eivät koske televalvontaa, pykälää ei sovellettaisi televalvontaa koskeviin pyyntöihin.

6 § *Toisen jäsenvaltion Suomessa suorittamaa telekuuntelua ja televalvontaa koskevat ilmoitukset.* Pykälän mukaan yleissopimuksen 20 artiklan mukaiset ilmoitukset vastaanottaisi ja esittäisi keskusrikospoliisi.

Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisin tulisi toimittaa asia viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Pykälässä on tarkoitus selvittää, että keskusrikospoliisin vastaanotettua yleissopimuksen 20 artiklassa tarkoitettua ilmoituksen siitä, että toinen jäsenvaltio suorittaa Suomen alueella telekuuntelua tai televalvontaa, sen tulee viipymättä viedä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Lisäksi pykälässä on selvennetty, että keskusrikospoliisi myös tekee Suomen vastaavat ilmoitukset Euroopan unionin toiseen jäsenvaltioon.

7 §. *Asetuksenantovaltuus.* Pykälä sisältää säännöksen, jonka mukaan tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

8 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momentti sisältää tavanomaisen voimaantulosäännöksen, jonka mukaan lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin yleissopimus.

Lisäksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asetuksella voitaisiin erikseen säätää lain väliaikaisesta soveltamisesta Suomen ja yleissopimuksen 27 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua ilmoituksen antaneen jäsenvaltion välillä. Kuten edellä on selostettu, jäsenvaltiot voivat antaa ilmoituksen, jonka mukaan ennen sen kansainvälistä voimaantuloa yleissopimusta sovelletaan suhteissaan muihin saman ilmoituksen antaneisiin jäsenvaltioihin. Edellä selostetun mukaisesti Suomen tarkoituksena on antaa tarvittaessa tällainen ilmoitus, jos yleissopimus ei ole vielä tullut voimaan Suomen tallettaessa hyväksymiskirjansa.

2.2. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

2 §. *Soveltamisalan rajoitukset.* Pykälän

3 kohdan mukaan lain soveltamisalaan ei kuulu vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen luovuttaminen viranomaisen edessä tapahtuvaa kuulemistä varten. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että kyseinen 3 kohta poistetaan.

Esityksessä ehdotetaan, että vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä säädettäisiin erillisessä laissa. Kyseisen lain 2 §:n mukaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan kyseisen lain säännösten lisäksi soveltuvin osin, mitä rikosoikeusapulaissa säädetään.

9 §. *Pyynnön toimeenpano.* Esityksen mukaan pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi toinen virke, jonka mukaan toimivaltainen viranomainen voisi päättää, että oikeusapupyynnön täyttämiseksi käytetään vierasta kieltä, jos se pitää tätä perusteltuna. Vieraalla kielellä tarkoitetaan muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä.

Yleissopimuksen voimaansaattaminen ei edellytä tällaista sääntelyä, mutta se on katsottu perustelluksi rikosoikeusavun antamisen helpottamiseksi. Kuten edellä yleissopimuksen 10 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, kielilain periaatteiden mukaan Suomessa tuomioistuimissa on virkakielenä käytettävä joko suomen tai ruotsin kieltä. Yleissopimuksen soveltamiseen liittyen erityisesti 10 artiklaa koskevan videokokouksen osalta on pidetty tarpeellisena, että rikosoikeusapulaki sallisi tietyissä tilanteissa vieraan kielen käytön. Esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomessa oleva videokokouksen välityksellä kuultava henkilö voisi käyttää omaa äidinkieltään toisen jäsenvaltion viranomaisen suorittaessa kuulemistä, voitaisiin katsoa olevan asianosaisten edun mukaista, että Suomessa olevan henkilön kuuleminen suoritettaisiin vieraalla kielellä. Myös jossain muissa kansainväliseen rikosoikeusavun antamiseen liittyvissä tilanteissa vieraan kielen käyttö voi olla tarpeellista. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi tavanomaisessa oikeusaputilanteessa tapahtuva todistajan kuuleminen Suomessa, jos pyynnön esittäneen valtion viranomainen on läsnä Suomessa ja esittää todistajalle kysymyksiä.

Saattaisi olla myös perusteltua, että suomalainen viranomainen itse suorittaa Suomessa olevan todistajan kuulemisen vieraalla kielellä. Säännös sallisi joustavuutta erityisesti tuomioistuimissa käsiteltäviin asioihin. Säännös kuitenkin soveltuisi myös muiden lain soveltamisalaan kuuluvien viranomaisten toimintaan.

Ehdotettu säännös voi soveltua mille tahansa valtiolle annettavaan oikeusapuun ja mihin tahansa rikosoikeusapulaan tarkoittamaan oikeusapuun. Kyse olisi tilanteista, joissa Suomi antaisi rikosoikeusapua toiselle valtiolle, joten varsinainen prosessi käytäisiin toisessa valtiossa ja esimerkiksi mahdolliset todisteet tulisivat arvioitaviksi vieraassa valtiossa.

Vieraan kielen käyttäminen ei saisi kuitenkaan koskaan vaarantaa kenenkään asianosaisten oikeusturvaa. Pykälän mukaan vieraan kielen käytöstä päättävä toimivaltainen viranomainen ei voisi pitää vieraan kielen käyttöä perusteltuna, jos jonkun asianosaisten oikeusturva vaarantuisi. Se, että toimivaltainen viranomainen voisi päättää vieraan kielen käytöstä ainoastaan, jos se olisi perusteltua, tarkoittaa myös sitä, että vieraan kielen käyttöön ei tulisi turvautua säännönmukaisesti kun kyseessä olisi ulkomaisen henkilön kuuleminen, vaan vieraan kielen käyttöön tulisi olla perusteltu syy. Tämä voisi olla esimerkiksi se, että vieraan kielen käyttö mahdollistaa tärkeän todistajan kuulemisen hänen äidinkielellään suoraan. Vieraan kielen käytön ei siis tulisi olla säännönmukaista, vaan käyttö olisi mahdollista, jos se yksittäistapauksessa harkitaan perustelluksi.

Vaikka pykälässä sallittaisiin vieraan kielen käyttö, muilla järjestelyillä tulisi turvata, että Suomen viranomainen, jonka tulee esimerkiksi valvoa, että videokuulustelu suoritetaan Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden mukaisesti, ymmärtää, mitä oikeusapupyynnön täyttämistä koskevassa menettelyssä tapahtuu. Tämä voidaan järjestää siten, että menettelyä valvova Suomen viranomainen seuraa tilannetta tulkin välityksellä. Jos Suomen viranomaisen kielitaito olisi riittävä, hän voisi seurata tilannetta myös ilman tulkin apua. Riippumatta siitä, miten kuuleminen

käytännössä suoritetaan, vieraan kielen käyttö ei siis saa johtaa tilanteeseen, jossa Suomen viranomaisen ei ymmärrä, mitä videokuulustelussa tapahtuu.

Suomen viranomaisen voi itsenäisesti käyttää vierasta kieltä ainoastaan, jos hän arvioi kielitaitonsa riittäväksi. Muussa tapauksessa tulee turvautua tulkin apuun. Suomalaisilla virkamiehillä ei ole pääsääntöisesti velvollisuutta osata vieraita kieliä. Ehdotettu säännös ei myöskään velvoittaisi suomalaisia virkamiehiä vieraan kielen käyttöön, vaan säännös ainoastaan antaisi tähän mahdollisuuden.

Jos esimerkiksi tuomioistuimessa tapahtuva kuuleminen suoritettaisiin pykälän nojalla vieraalla kielellä, toimivaltaisen viranomaisen tulee myös huolehtia, että kaikki menettelyyn osallistuvat ymmärtävät kyseistä vierasta kieltä taikka että he ymmärtävät kieltä tulkin välityksellä. Jotta oikeudenkäynnin julkisuus ei vaarantuisi, voitaisiin tarvittaessa järjestää tulkkaus yleisölle. Tarvittaessa Suomen viranomaisen tulisi myös kääntää kielilain mukaiselle kielelle mahdollisesti muodostuvat asiakirjat. Kuten yleissopimuksen 12 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on esitetty, säännöksen on tarkoitus selvittää, että säännöksen tarkoittamissa tilanteissa vieraan kielen käyttö on sallittua. Säännös olisi poikkeus kielilainsäädännön asettamiin rajoituksiin. Esimerkiksi ulkomaille tarkoitettujen kirjallisten asioiden osalta kielilainsäädäntö ei aseta rajoituksia vieraan kielen käytölle. Tästä huolimatta ehdotettu säännös on laadittu yleiseen muotoon, eikä siinä ole muun muassa eroteltu, onko asia kirjallinen vai ei.

Säännös ei tarkoittaisi, että vierasta kieltä tulisi käyttää koko oikeusapupyynnön täyttämistä koskevassa menettelyssä, vaan vierasta kieltä voitaisiin käyttää myös vain osittain. Esimerkiksi tuomioistuimessa vieraalla kielellä tapahtuneesta todistajan kuulemisesta voitaisiin laatia suomen- tai ruotsinkielinen pöytäkirja. Päätös vieraan kielen käyttämisestä ei myöskään tarkoittaisi, että oikeusapupyynnön täyttämiseen liittyvissä kaikissa vaiheissa tulisi käyttää vierasta kieltä, vaan esimerkiksi Suomen viranomaiset voisivat keskinäisissä

suhteissaan silti käyttää suomea tai ruotsia. Säännöksellä ei myöskään puututtaisi viranomaisten sisäiseen kieleen.

11 §. *Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen.* Esityksen mukaan pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että ehdotetun sanamuodon mukaan oikeusapupyynnön toimeenpanossa olisi noudatettava pyynnössä esitettyä erityistä muotoa ja menettelyä, milloin tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena, jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty.

Ehdotettu sanamuoto vastaisi yleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdan sanamuotoa. Ehdotettu säännös soveltuisi kuitenkin myös muihin valtioihin kuin EU:n jäsenvaltioihin.

Ehdotettu sanamuoto poikkeaa pykälän 1 momentin aikaisemmasta sanamuodosta siinä, että sen mukaan esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä olisi noudatettava, kun taas voimassaolevan sanamuodon mukaan muotoa tai menettelyä voidaan noudattaa. Toinen muutos aikaisempaan sanamuotoon olisi, että kieltäytymisperusteena olisi Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisuus eikä Suomen lainsäädännön vastaisuus. Sanamuotoon ehdotetut muutokset eivät olisi erityisen merkittäviä ottaen huomioon, että jo rikosoikeusapulakia koskevassa hallituksen esityksessä 63/1993 vp on todettu, että pyynnössä esitetystä erityisestä menettelystä olisi kieltäydyttävä vain silloin kun menettelyä ei voitaisi Suomen oikeudenkäyntimenettelyä koskevien peruseriaatteiden mukaan pitää oikeusturvanäkökohtien kannalta hyväksyttävänä. Ehdotettu sanamuodon muutos kuitenkin tiukentaisi Suomen viranomaisten velvoitetta noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä.

Tilanteita, joissa pyydetty muoto tai menettely voisi olla Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastainen, tulisi todennäköisesti harvoin ja pääsääntöisesti erityistä muotoa tai menettelyä koskevat pyynnöt voitaisiin hyväksyä. Erityistä muotoa tai menettelyä tulisi todennäköisimmin pyytämään erityisesti todistelun vastaanottamista koskevien pyyntöjen yhteydessä. Tavanomainen pyyntö

voisi koskea esimerkiksi sitä, että oikeudenkäyntiavustajaa pyydetään olemaan paikalla epäiltyä kuultaessa taikka että henkilöllä, johon oikeusapupyynnön perusteella on kohdistettu toimenpiteitä, on oikeus lausua asiassa ennen toimenpiteen lopettamista. Tavanomaisia pyyntöjä voivat myös olla todistajan antaman valan tai vakuutuksen muotoon liittyvät vaatimukset. Tällaisia pyyntöjä ei voitaisi pitää Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaisena.

Erityistä muotoa koskeva pyyntö voitaisiin esittää myös esimerkiksi pakkokeinojen käyttöä koskevan pyynnön yhteydessä. Pakkokeinojen käytön osalta erityisen muodon tai menettelyn pyytäminen saattaisi käytännössä muodostua helpommin Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaiseksi. Arvioitaessa Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisuutta Suomen viranomaisten ei tulisi kiinnittää erityistä huomiota niinkään siihen, mitä Suomessa tietyn menettelyn tai muodon noudattamisesta on säädetty tai jätetty säätämättä, vaan olisiko menettely niiden peruseriaatteiden vastaista, joihin Suomen oikeudenkäyntimenettely perustuu. Jos pyydetty menettely olisi Suomen perustuslain tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa ristiriidassa, selvää on, että menettelyä ei voitaisi noudattaa.

Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena voitaisiin esimerkiksi pitää pyyntöä, jonka mukaan rikoksesta epäiltyä tulisi vastoin hänen omaa tahtoaan kuulla valan tai vakuutuksen nojalla.

Jos pyydetty erityinen muoto tai menettely tulisi teon laatuun nähden vaatimaan kohtuuttomasti voimavaroja, voitaisiin tilanteesta ilmoittaa pyynnön esittäneelle valtiolle. Tällaisessa tilanteessa voidaan ottaa huomioon, että rikosoikeusapulain 13 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla oikeusavun antamisesta voidaan kieltäytyä, jos pyynnön täyttäminen tulisi teon laatuun nähden vaatimaan kohtuuttomasti voimavaroja.

Esityksen mukaan pykälän 1 momentin periaatetta sovellettaisiin, jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty. Tietyissä tilanteissa voidaan pitää perusteltuna, että oikeusapupyyntö täytetään täysin pyynnön

vastaanottaneen valtion lainsäädännön mukaisesti. Myös yleissopimuksen mukaan periaatetta noudatetaan, ellei yleissopimuksessa toisin määrätä. Esimerkiksi yleissopimuksen peitetutkintaa koskevassa 14 artiklassa lähdetään periaatteesta, jonka mukaan pyyntö täytetään täysin kansallisen lainsäädännön mukaisesti siten, ettei 4 artikla 1 kohdan määräystä erityisen muodon tai menettelyn noudattamisesta ole velvollisuus noudattaa. Näin ollen myös Suomessa peitetutkintaa koskevaa EU:n jäsenvaltion pyyntöä täytettäessä Suomen viranomaisella ei olisi velvollisuutta noudattaa pyynnössä mahdollisesti esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä. Tämä koskisi erityisesti pyyntöjä, joissa EU:n jäsenvaltio pyytää, että sen toimivaltainen virkamies voisi toimia Suomen alueella.

Pykälän 2 *momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin lause, jonka mukaan tilanteessa, jossa Suomen viranomaisen tulee ilmoittaa pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, että se ei voi täyttää pyyntöä noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä sen tulee samalla mainita edellytykset, joilla pyyntö voitaisiin täyttää. Lisäksi Suomen viranomaisen tulee tiedustella, onko pyyntö näillä edellytyksillä pantava täytäntöön.

Pykälään ehdotettu lisäys vastaa yleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan sanamuotoa. Ehdotettua säännöstä kuitenkin sovellettaisiin myös muihin valtioihin kuin EU:n jäsenvaltioihin, koska sitä voidaan pitää hyvänä menettelyohjeena myös muiden valtioiden osalta.

17 §. *Tiedoksiannon toimittaminen.* Esityksen mukaan pykälän 1 *momenttia* muutettaisiin siten, että ehdotetun sanamuodon mukaan tiedoksiantoa koskevan oikeusapupyynnön toimeenpanossa noudatetaan pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena. Ehdotettu sanamuoto poikkeaa pykälän 1 momentin aikaisemmasta sanamuodosta siinä, että sen mukaan pyynnön täyttämisessä noudatettaisiin erityistä menettelyä, jos se ei olisi Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista eikä Suomen

lainsäädännön vastaista.

Ehdotettu sanamuoto vastaisi yleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdan periaatteita sekä rikosoikeusapulain 11 §:ään ehdotettuja periaatteita. Säännöstä sovellettaisiin myös muihin kuin EU:n jäsenvaltioihin.

Esityksen mukaan pykälään ei ole tarvetta ottaa vastaavaa rajoitusta kuin ehdotettuun 11 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan säännöksen periaatetta ei tarvitse soveltaa, jos toisin on erikseen sovittu tai säädetty. Tiedoksiantojen osalta tällaista rajoitustarvetta ei ole katsottu tarpeelliseksi.

23 §. *Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.* Esityksen mukaan pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi suorittaa myös peitetoimintaa ja valeostoja, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä tai se on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

Lakiin ei otettaisi säännöksiä siitä, että Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamies voisi suorittaa Suomen alueella peitetoimia ja valeostoja. Säännös, joka mahdollistaisi toisen jäsenvaltion virkamiehen tällaisen toiminnan Suomen alueella, sisällytettäisiin sitä vastoin yleissopimuksen voimaansaattamista koskevan lain 3 §:ään. Kyseinen 3 § koskisi ainoastaan Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehiä, eikä muiden valtioiden virkamiehiä.

Pykälän 1 momentin muuttaminen täyttää yleissopimuksen 14 artiklan mukaiset edellytykset siitä, että Suomessa voidaan suorittaa peitetutkintaa Euroopan unionin jäsenvaltion tekemän oikeusapupyynnön perusteella. Pykälää muutettaisiin kuitenkin siten, että kyseisten toimenpiteiden suorittaminen olisi mahdollista myös minkä tahansa muun valtion, eikä ainoastaan Euroopan unionin jäsenvaltion tekemän oikeusapupyynnön perusteella.

Kuten nykyäänkin, pakkokeinon käyttöä koskevan pyynnön täyttäminen olisi lain 23 §:n mukaan aina harkinnanvaraista. Myös yleissopimuksen mukaan pyynnön

hyväksyminen olisi aina harkinnanvaraista. Pyyntö voitaisiin täyttää, jos rikosoikeusapulain, pakkokeinolain ja poliisilain edellytykset täyttyisivät. Pyyntö voitaisiin täyttää, jos ensinnäkin rikosoikeusapulain 15 §:n edellytykset täyttyisivät. Pykälän mukaan, jos oikeusapupyynnön tarkoittaa tai sen täyttäminen edellyttää pakkokeinolaissa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä, ei pakkokeinoja saa käyttää, jos tämä ei Suomen lain mukaan olisi sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Näin ollen peitetoimintaa tai valeostoja koskeva pyyntö voitaisiin täyttää, jos se olisi pakkokeinolain mukaan mahdollista. Toimenpiteiden suorittamisen pitäisi olla myös poliisilain mukaan mahdollista, sillä pakkokeinolain 6 luvun 7 § sisältää ainoastaan viittaussäännöksen, jonka mukaan peitetoiminnasta ja valeostosta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kuin niitä voidaan käyttää rikosten selvittämisessä. Poliisilain 28, 31 a, 31 b ja 32 a § sisältävät peitetoimintaa ja valeostoja koskevat säännökset.

25 b §. *Vastuu ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta.* Lakiin lisättäisiin uusi pykälä, jonka mukaan kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimiva ulkomaalainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtävissään Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseseen virkamieheen.

Pykälä täyttäisi yleissopimuksen virkamiesten yksityisoikeudellista vastuuta koskevan 15 artiklan asettamat velvoitteet, joiden mukaan valtion on korvattava ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttama vahinko kuin jos vahinko olisi sen omien virkamiesten aiheuttama. Pykälän soveltamisala olisi kuitenkin laajempi kuin 15 artikla edellyttää, koska se soveltuisi lisäksi ensinnäkin kaikkiin muihinkin Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla

tarkkailu-, takaa-ajo tai esitutkintatehtävissä toimiviin ulkomaalaisiin virkamiehiin. Säännös soveltuisi siis myös esimerkiksi Schengenin yleissopimuksen nojalla Suomen alueella toimiviin virkamiehiin. Säännös ei olisi ristiriidassa poliisilain 22 a §:n 4 momentin kanssa, vaan sisältäisi yleisemmällä tasolla vastaavan ulkomaalaisen virkamiehen rinnastamisen suomalaiseen virkamieheen.

Säännös soveltuisi myös ulkomaalaiseen virkamieheen, joka olisi Suomen alueella Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä. Suomi voi myös pelkästään rikosoikeusapulain nojalla ilman kansainvälistä velvoitetta antaa oikeusapua ja lain 10 §:n nojalla myös tällaisissa tilanteissa ulkomaalaiselle virkamiehelle voidaan antaa läsnäolo-oikeus.

Säännöksessä käytetään käsitettä ulkomaalainen virkamies vieraan valtion virkamiehen sijasta, sillä myös kansainvälisen järjestön, esimerkiksi Europolin edustajilla saattaa olla mahdollisuus toimia Suomen alueella.

Vahingon korvaamiseen sovellettaisiin yleensä vahingonkorvauslakia (412/1974). Jos vahingonkorvauslaki tulisi sovellettavaksi, valtion vastuu ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta määräytyisi lain työnantajan ja julkisyhteisön korvausvastuuta koskevan 3 luvun mukaisesti. Valtion vahingonkorvausvastuun määräytymisen osalta merkitystä voi olla sillä, onko vahinko aiheutettu julkista valtaa käytettäessä. Tällöin yksittäisessä korvaustapauksessa tulisi harkittavaksi, onko ulkomaalainen virkamies toimissaan käyttänyt julkista valtaa Suomessa.

Jos valtiolla olisi kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla oikeus saada maksamansa korvaus takaisin siltä valtiolta, jonka virkamies on aiheuttanut vahingon, valtion tulisi ensisijaisesti käyttää tätä takautumisoikeutta. Yleissopimukseen sekä Schengenin yleissopimukseen sisältyy tällaiset takautumisoikeutta koskevat määräykset. Määräysten mukaan virkamiehen lähettäneellä valtiolla on velvollisuus korvata korvauksen suorittaneelle valtiolle koko se määrä, jonka

se on maksanut vahinkoa kärsineelle. Niissä tilanteissa, joissa virkamiehen lähettäneellä ei ole kansainväliseen velvoitteeseen perustuvaa korvausvelvollisuutta, valtio voisi tapauskohtaisesti yrittää hakea korvausta virkamiehen lähettäneestä valtiosta tai mahdollisesti hakea vahingon aiheuttaneelta virkamieheltä korvausta vahingonkorvauslain 4 luvun nojalla, joka koskee virkamiehen vastuuta virassaan aiheuttamastaan vahingosta.

2.3. Laki vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa

Esityksessä ehdotetaan, että vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä toiseen valtioon säädettäisiin erillinen laki.

1 §. *Soveltamisala.* Pykälä sisältäisi lain soveltamisalan määrittelevän säännöksen. Pykälän mukaan laissa säädetään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa Suomesta vieraaseen valtioon tai vieraasta valtiosta Suomeen.

Lain säännökset eivät rajoittuisi soveltumaan ainoastaan Euroopan unionin tai Euroopan neuvoston oikeusapusopimukseen liittyneisiin valtioihin, vaan lain soveltamisala olisi yleinen ja sitä voitaisiin soveltaa myös sellaisiin valtioihin, joiden kanssa Suomella ei ole voimassaolevaa kansainvälistä sopimusta.

Laissa vapautensa menettäneellä henkilöllä tarkoitettaisiin rikoksen johdosta vapautensa menettäneitä henkilöitä eli vankeus- ja tutkintavankeja. Laki ei soveltuisi sellaisiin henkilöihin, jotka olisivat muulla perusteella, esimerkiksi ulkomaalaislain (378/1991) nojalla vapautensa menettäneinä. Pidätettyihin henkilöihin lakia ei voitaisi käytännön syistä soveltaa, sillä heihin kohdistunut vapaudenmenetysaika on niin lyhyt, että menettely ei ole toimiva heidän osaltaan.

2 §. *Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin.* Pykälässä määriteltäisiin lain suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin.

Pykälän *1 momentin* mukaan vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtämiseen sovellettaisiin lain säännösten lisäksi soveltuvin osin, mitä rikosoikeusapulaissa säädetään. Laissa tarkoitettu vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä koskeva yhteistyö on luonteeltaan rikosoikeusapulaissa tarkoitettua kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa. Esityksen mukaan yhteistyötä koskevia säännöksiä ei kuitenkaan sisällytettäisi rikosoikeusapulakiin, vaan sääntelystä muodostettaisiin erillinen laki. Pykälän *1 momentissa* kuitenkin selvennettäisiin, että väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan soveltuvin osin myös rikosoikeusapulain säännöksiä, sillä kansainvälisen rikosoikeusavun yleiset periaatteet on säännelty kyseisessä laissa.

Pykälän *2 momentin* mukaan lain säännösten estämättä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä olisi lisäksi voimassa, mitä siitä on erikseen sovittu tai säädetty. Jos Suomen ja vieraan valtion välillä on voimassa kansainvälinen sopimus, joka sisältää määräyksiä väliaikaisesta siirtämisestä, tulee Suomen viranomaisten luonnollisesti noudattaa, mitä sopimuksessa määrätään. Ehdotetun lain säännökset tosin vastaavat Suomen voimassaolevia kansainvälisiä yleissopimuksia, joten Suomen viranomaisten tulisi voida toimia myös pelkästään lain säännösten nojalla.

Laissa ei ole säännöksiä siitä, millä edellytyksillä toinen valtio suostuu Suomen viranomaisten esittämään pyyntöön väliaikaisesta siirtämisestä, vaan tämä kysymys määräytyy voimassaolevien kansainvälisten sopimusten nojalla tai kyseisen valtion sisäisen lainsäädännön nojalla. Myös Suomen viranomaisten velvollisuus suostua henkilön väliaikaiseen siirtämiseen voi perustua vain voimassaolevaan kansainväliseen sopimukseen.

Edellä mainittujen kansainvälisten sopimusten lisäksi väliaikaisessa siirtämisessä tulee noudattaa niitä ehtoja, jotka yksittäisen siirtotapauksen osalta asetetaan tai joista on sovittu. Suomen viranomaisten tulee siis lain säännösten ja voimassaolevien kansainvälisten sopimusten

lisäksi noudattaa niitä ehtoja, jotka toinen valtio on päätöksessään tai pyynnössään asettanut tai joista on sovittu.

3 §. Toimivaltainen viranomainen. Pykälän mukaan laissa tarkoitettun oikeusavun antamisesta tai pyytämisestä päättäisi oikeusministeriö. Oikeusministeriössä on parhaiten turvattavissa laissa tarkoitetuissa asioissa vaadittava asiantuntemus. Henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaa menettelyä säännellään osin Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 6 artiklassa. Artiklan 8 kohdan a alakohdan mukaan 9 artiklassa ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklassa tarkoitettut vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä tai kauttakulkua koskevat pyynnöt tai ilmoitukset tehdään jäsenvaltioiden keskusviranomaisten välityksellä. Rikosoikeusapulain 3 §:n *1 momentin* mukaan rikosoikeusapulain soveltamisalaa kuuluvista tehtävistä huolehtivana keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö. Myös tämän vuoksi on tarkoituksenmukaisinta, että oikeusministeriöllä on ratkaisuvalta myös näissä kysymyksissä.

4 § Väliaikainen siirtäminen vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset Suomen antamasta oikeusavusta eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan ja Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan kaltaisen väliaikaisen siirtämisen osalta. Jälkimmäisen kaltaiset säännökset sisältyvät myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toiseen lisäpöytäkirjaan, joka Suomen on tarkoitus allekirjoittaa ja saattaa kansallisesti voimaan. Pykälän *1 ja 2 momentit* koskevat tilanteita, joissa Suomi antaa eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan kaltaista oikeusapua.

Pykälän *1 momentin* mukaan Suomessa vapautensa menettäneenä oleva henkilö voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä väliaikaisesti siirtää kyseiseen vieraaseen valtioon, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa on vieraassa valtiossa tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Henkilö voitaisiin siis siirtää todistajaksi joko

esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin. Henkilö voitaisiin siirtää vieraaseen valtioon myös tunnistamistarkoituksessa. Jos on kyse epäillyn asemassa olevasta henkilöstä, hänet saataisiin siirtää omassa asiassa vain esitutkintaan. Sen sijaan henkilöä ei saisi siirtää vastaamaan oikeudenkäynnissä asiaan, josta häntä epäillään. Henkilön siirtäminen vastaajaksi oikeudenkäynnissä on rajattu pois sen vuoksi, että kyseisessä tarkoituksessa tapahtuva siirtäminen tulee tapahtua rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan sääntelyn mukaisessa järjestyksessä. Epäiltyjen osalta tässä laissa tarkoitettussa siirtämisessä olisi siten aina kysymys esitutkinnasta. Henkilön läsnäolon tarpeellisuus määräytyisi vieraan valtion käsityksen mukaan, joten Suomen viranomaisten harkinnassa ei olisi tarpeellisuuden arviointi tältä osin.

Väliaikaista siirtämistä koskevassa sääntelyssä on otettu huomioon eurooppalaisen oikeusapusopimuksen toisen lisäpöytäkirjan 3 artikla, jolla korvataan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen nykyinen 11 artikla. Säännöksessä ei siten rajoitettaisi tilanteisiin, joissa henkilöä tarvitaan todistajana tai syytetyn taikka epäillyn tunnistamista varten.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännökset erityisistä kieltäytymisperusteista eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan kaltaisen väliaikaisen siirtämisen yhteydessä. Ehdotetut kieltäytymisperusteet vastaisivat eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 1 kohdassa olevia perusteita lukuun ottamatta henkilön suostumusta koskevaa edellytystä. Momentin 1 kohdan mukaan väliaikaisesta siirtämisestä vieraaseen valtioon voitaisiin ensinnäkin kieltäytyä, jos vapautensa menettäneen henkilön läsnäolo on tarpeen Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa. Esimerkiksi rikostutkinnallisista syistä saattaa syntyä tarve vedota tähän kieltäytymisperusteeseen, vaikka henkilö suostuu väliaikaiseen siirtämiseen.

Toiseksi ehdotetun 2 kohdan mukaan henkilön siirtämisestä voitaisiin kieltäytyä, jos henkilön siirtäminen saattaisi pidentää vapaudenmenetystä, jollei siirtämiselle ole erityisen painavia syitä. Tämän vuoksi olisi

tapauskohtaisesti harkittava, kuinka kauan väliaikainen siirtäminen saattaa kestää ja sovittava vieraan valtion kanssa henkilön palauttamisesta takaisin Suomeen siten, että henkilön tosiasiallinen vapaudenmenetys ei siirron vuoksi kestä pidempään kuin se olisi kestänyt ilman väliaikaista siirtämistä. Erityisen painavilla syillä tarkoitetaan tässä esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö on avaintodistajana erityisen törkeää rikosta koskevassa asiassa ja vapaudenmenetys saattaa jonkin verran pidentyä.

Kolmanneksi siirtämisestä voitaisiin 3 kohdan mukaan kieltäytyä, jos muu pakottava syy olisi esteenä henkilön siirtämiselle pyynnön esittäneen valtion alueelle. Kyseinen kieltäytymisperuste olisi yleislauseke ja mahdollistaisi tapauskohtaisen harkinnan. Esimerkkinä pakottavasta syystä on esimerkiksi henkilön sairaus, joka saattaisi pahentua tai jonka hoito vaarantua väliaikaisen siirtämisen johdosta.

Näiden kieltäytymisperusteiden lisäksi soveltuisivat myös rikosoikeusapulain 12 ja 13 §:ssä olevat oikeusapua koskevat yleiset kieltäytymisperusteet.

Kyseiset kieltäytymisperusteet ovat eurooppalaisen oikeusapusopimuksen yleisiä määräyksiä koskevan 1 ja 2 artiklassa olevien kieltäytymisperusteiden, sekä Suomen eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen tekemien varaumien ja selitysten mukaiset. Väliaikaisesta siirtämisestä voitaisiin siten kieltäytyä esimerkiksi lain 12 §:n 2 momentin nojalla, jonka mukaan oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa, taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista.

Ehdotettu 3 momentti koskee tilanteita, joissa Suomi antaa Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan kaltaista oikeusapua. Näissä tilanteissa kysymys olisi henkilön siirtämisestä vieraasta valtiosta Suomeen kyseisen vieraan valtion pyynnöstä. Momentin mukaan, jos vieraan valtion viranomaisen on pyytänyt kyseisessä vieraassa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä

Suomeen, pyyntöön voidaan suostua, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa Suomessa on tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Momentissa on, samoin kuin 1 momentissa, rajattu pois tilanteet, joissa henkilön siirtämisen tulisi tapahtua rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan sääntelyn mukaisessa järjestyksessä. Vieraan valtion pyynnöstä tapahtuvan Suomeen siirtämisen osalta ei ehdoteta otettavaksi erityisiä kieltäytymisperusteita, koska oikeusapupyynnön toteuttaminen olisi aina harkinnanvaraista. Samoin kuin 1 momentissa, olisi myös tässä tarkoitetuissa tilanteissa henkilön läsnäolon tarpeellisuus vieraan valtion harkinnassa.

5 § *Väliaikaista siirtämistä koskeva oikeusministeriön pyyntö.* Selvytyksen vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi yleisluontoiset säännökset siitä, kuinka oikeusministeriö voi pyytää henkilön väliaikaista siirtämistä tarkoitettavaa oikeusapua vieraalta valtiolta. Pyyntöä esitettäessä tulee kuitenkin aina noudattaa niitä muotoja, joita vieraan valtion kanssa voimassaoleva sopimus edellyttää.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeusministeriö voisi pyytää vieraan valtion viranomaiselta kyseisessä vieraassa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä Suomeen, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa on Suomessa tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Ehdotetulla sanamuodolla on edellä mainituin tavoin rajattu soveltamisalan ulkopuolelle siirtäminen, joka edellyttää rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan menettelyn käyttämistä. Momentti koskisi tilannetta, jossa oikeusministeriö pyytää eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan kaltaista oikeusapua.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusministeriö voi myös pyytää vieraan valtion viranomaiselta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa vieraassa valtiossa on tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Momentti koskee tilannetta, jossa

oikeusministeriö pyytää Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan kaltaista väliaikaista siirtämistä.

Oikeusministeriön ollessa oikeusapua pyytävänä osapuolena sekä 1 että 2 momentin tarkoittamissa tilanteissa kuuluu kieltäytymisperusteiden harkinta vieraalle valtiolle. Suomen viranomaiset eivät välttämättä ole edes tietoisia henkilön olosuhteista tilanteessa, jossa Suomi pyytää 1 momentin mukaisesti henkilöä siirrettäväksi Suomeen. Lähtökohtaisesti sekä 1 että 2 momentin tarkoittaman oikeusavun pyytäminen on oikeusministeriön harkinnan varassa.

Esityksen mukaan 3 momenttiin otettaisiin kuitenkin säännös, jonka mukaan 2 momentin mukaisissa tilanteissa, eli tilanteessa, jossa henkilö on Suomessa vapautensa menettäneenä, väliaikaista siirtämistä vieraaseen valtioon ei pyydetäisi, jos siirtäminen saattaisi pidentää henkilön vapauden menetystä, ellei siirtämiselle olisi erityisen painavia syitä. Siirtämistä ei myöskään pyydetäisi, jos jokin muu pakottava syy olisi esteenä väliaikaiselle siirtämiselle. Ehdotettu 3 momentti koskisi siten tilanteita, joissa Suomi pyytää henkilöä väliaikaisesti siirrettäväksi pois Suomesta. Erityisen painavilla syillä tarkoitetaan tässäkin esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö on avaintodistajana erityisen törkeää rikosta koskevassa asiassa ja vapaudenmenetyksensä saattaa jonkin verran pidentyä. Esimerkkinä pakottavasta syystä voidaan tässäkin mainita henkilön sairaus, jonka hoito voisi vaarantua siirron vuoksi.

6 §. *Kauttakuljetus.* Ehdotettu pykälä koskee kauttakuljetusta. Pykälän mukaan oikeusministeriö voisi antaa luvan siihen, että vieraasta valtiosta toiseen vieraaseen valtioon siirrettävä henkilö saataisiin kuljettaa Suomen kautta. Kauttakuljetusta koskevaa lupaa harkittaessa ei otettaisi huomioon henkilön väliaikaista siirtämistä koskevia erityisiä kieltäytymisperusteita, vaan harkinnassa voitaisiin huomioida vain rikosoikeusapulain 12 ja 13 §:ssä olevat yleiset kieltäytymisperusteet.

7 §. *Suostumus.* Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin niistä tilanteista, joissa väliaikainen siirtäminen edellyttää

siirrettävän henkilön suostumusta.

Suomen kansalaista ei ylipäänsä pykälän *1 momentin* mukaan saisi siirtää 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa ilman hänen suostumustaan väliaikaista siirtämistä koskevaan menettelyyn. Ehdotettu 1 momentti koskee sekä 4 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettuja tilanteita, joissa Suomi antaa oikeusapua, että 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tilanteita, joissa Suomi pyytää oikeusapua. Suomen kansalaisen osalta suostumuksen saaminen siirtomenettelyyn on tärkeää myös siirrettäessä henkilö 4 §:n 3 momentin tai 5 §:n 1 momentin mukaisesti väliaikaisesti Suomeen, jotta perustuslain 9 §:n 3 momenttia ei rikottaisi palautettaessa henkilö takaisin pyynnön esittäneeseen valtioon. Ehdotetun momentin mukaan myöskin ehdotetun 6 §:n tarkoittamissa kauttakuljetusta koskevilla tilanteissa edellytettäisiin henkilön suostumusta väliaikaista siirtämistä koskevaan menettelyyn, jos hän on Suomen kansalainen.

Ehdotetun 1 momentin mukaan suostumusta ei voisi peruuttaa 4 §:n 3 momentissa, 5 §:n 1 momentissa ja 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Kyseessä ovat tilanteet, joissa henkilö siirretään väliaikaisesti Suomeen tai kuljetetaan Suomen kautta. Säännös on välttämätön, jotta Suomen kansalainen ei voisi peruuttaa suostumustaan päästyään Suomeen ja näin estäisi Suomea täyttämästä sopimusvelvoitettaan palauttaa henkilö takaisin valtioon, josta hänet on siirretty tai sallimasta hänen kuljettamistaan Suomesta edelleen kohdevaltioon.

Pykälän *2 momentin* mukaan myös henkilön, joka ei ole Suomen kansalainen, siirtäminen muuhun kuin Euroopan unionin jäsenvaltioon 4 §:n 1 momentissa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa edellyttää hänen suostumustaan. Kyseiset tilanteet ovat niitä, joissa henkilö siirretään tai pyydetään siirrettäväksi pois Suomesta. Kuten edellä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan tehdyn varauman poistamista koskevien yksityiskohtaisten perustelujen osalta on esitetty, ehdotuksessa on katsottu tarkoituksenmukaiseksi rajata alueellisesti

vastoin henkilön tahtoa tapahtuva siirtäminen Euroopan unionin jäsenvaltioihin.

Ehdotetussa *3 momentissa* olisi lisäksi säännös, jonka mukaan tässä pykälässä tarkoitettut suostumukset olisi annettava kirjallisena. Tämä on perusteltua, jotta suostumuksen olemassaolosta voidaan varmistua.

8 §. *Ehdot ja edellytykset.* Ehdotettu pykälä koskee ehtoja, joita Suomen toimivaltaisen viranomaisen eli oikeusministeriön on siirtämiseen suostumiselle asetettava tai on omassa pyynnössään esitettävä. Yksittäistapauksessa henkilön väliaikaista siirtämistä tarkoittava järjestely koostuu pyynnön esittävän valtion pyynnöstä ja pyynnön vastaanottaneen valtion suostumuksesta, sekä mahdollisesti asetuista ehdoista ja edellytyksistä. Lisäksi yksittäistapausta varten on tarpeen sopia käytännön järjestelyistä. Jäljempänä tätä kokonaisuutta kutsutaan vieraan valtion kanssa tehdyksi sopimukseksi.

Sovittaessa vieraan valtion kanssa henkilön väliaikaisesta siirrosta, olisi pykälän *1 momentin* mukaan samalla sovittava ajankohdasta, jolloin henkilö on viimeistään palautettava. Kyseinen määräys on myös Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan 2 kohdassa. Tämä säännös on tärkeä, jotta voidaan varmistua siitä, että henkilön vapaudenmenetys ei tarpeettomasti pidentyisi väliaikaisen siirtämisen johdosta.

Pykälän *2 momentin* mukaan siirrettäessä henkilö Suomesta olisi pyynnössä tai suostumuksessa asetettava ehdoksi soveltuvin osin vastaavasti se, mitä laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa säädetään. Säännöksen keskeinen sisältö on henkilön suojaaminen syyttämiseltä taikka vapaudenmenetyksen käsittäviltä toimenpiteiltä, jotka perustuisivat sellaiseen tekoon, joka on tapahtunut ennen hänen lähtöään Suomesta, ja joka ei ole perusteena oikeusapupyynnölle. Immuniteteilla säädetään myös kiellosta kuulla henkilöä tietyissä tapauksissa muusta kuin pyynnössä esitetystä asiasta vastoin henkilön tahtoa sekä kiellosta siirtää tai luovuttaa henkilö edelleen kolmanteen valtioon.

Lisäksi 2 momentin mukaan siirrettäessä henkilö Suomesta olisi pyynnössä tai suostumuksessa asetettava ehdoksi soveltuvin osin vastaavasti se, mitä rikosoikeusapulain 22 §:ssä säädetään henkilön kieltäytymisoikeudesta. Mainitussa 22 §:ssä säädetään todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeudesta, tosin tilanteessa, jossa henkilöä kuullaan Suomessa. Kyseisen säännöksen pääsisältö on, että kuultavalla henkilöllä on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai kyseeseen tulevan vieraan valtion lainsäädännön mukaan. Siirrettäessä henkilö Suomesta vieraaseen valtioon olisi siten asetettava ehto, jonka mukaan kieltäytymisoikeuden ja -velvollisuuden osalta soveltuu sekä Suomen, että vieraan valtion lainsäädäntö. Tilanteessa, jossa Suomi itse pyytää henkilön siirtämistä vieraaseen valtioon, olisi varmistettava kyseistä siirtoa varten tehtävässä pyynnössä, että myös Suomen laki soveltuu tältä osin. Rikosoikeusapulain 28 §:n 1 momentissa säädetään samoista kieltäytymisoikeuksista tilanteessa, jossa pyynnön on esittänyt Suomen viranomainen ja henkilöä kuullaan Suomessa. Selvää on, että tätä säännöstä sovelletaan myös tilanteisiin, joissa henkilö on siirretty Suomeen vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä koskevan menettelyn avulla. Pynnössä voitaisiin pykälän 3 momentin mukaan esittää tai Suomen ollessa pyynnön vastaanottavana valtiona suostumuksessa asettaa myös muita tarpeellisia ehtoja. Ehdotetun 4 momentin mukaan aika, jonka henkilö on väliaikaisen siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, olisi Suomessa luettava vapaudenmenetysajaksi. Ehdotettu säännös koskee tilanteita, joissa henkilö on siirretty pois Suomesta joko vieraan valtion tai Suomen pyynnöstä. Vastaaventyypinen määräys on, kuten edellä on mainittu, Euroopan unionin oikeusapupöytäkirjan 9 artiklan 4 kohdassa. Vapaudenmenetykseksi on laskettava aika, jonka henkilö on vapautensa menettäneenä vieraassa valtiossa sekä aika, joka kuluu henkilön siirtämiseen. Säännöksen tavoitteena on, ettei siirretty henkilö kärsi ylimääräisestä

vapaudenmenetyksestä häneen kohdistuneen siirtämisen takia. Yleensä siirretty henkilö olisi muun kuin siirtomenettelyssä tarkoitettun asian takia vapautensa menettänyt. Tällöin vieraassa valtiossa kulunut vapaudenmenetysaika luetaan Suomessa mukaan siihen vapaudenmenetysaikaan, jota henkilö on ollut suorittamassa, pääsääntöisesti joko tutkintavankeus- tai vankeusaikaan. Käytännössä saattaa tulla esiin tilanteita, joissa henkilö on menettänyt vapautensa samassa omassa asiassa, jossa hänet siirretään toiseen valtioon. Myös tällöin toisessa valtiossa kulunut vapaudenmenetysaika luetaan mukaan siihen vapaudenmenetysaikaan, jota henkilö on ollut suorittamassa. Samassa asiassa mahdollisesti tuomittavasta rangaistuksesta tehtäisiin tarvittaessa tavanomaisella tavalla rikoslain 3 luvun 11 §:ssä tarkoitettu vähennys.

9 §. *Erinäiset menettelyä koskevat säännökset.* Ehdotetussa pykälässä säänneltäisiin vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä koskevaa menettelyä. Pykälä koskisi lähtökohtaisesti sekä tilanteita, joissa Suomi antaa kyseistä oikeusapua että tilanteita, joissa Suomi on pyytävänä osapuolena.

Ehdotettuun 1 momenttiin otettaisiin säännös, jonka mukaan oikeusministeriön olisi varattava siirrettävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöstä siirtää tai pyytää hänen siirtämistään Suomesta vieraaseen valtioon. Kuulemisvelvollisuus rajoittuisi siis tilanteisiin, joissa henkilö on Suomessa vapautensa menettäneenä. Kyse olisi tilanteista, joissa oikeusministeriö päättää suostumisesta 4 §:n 1 momentissa mainittuun vieraan valtion pyyntöön siirtää henkilö Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon. Lisäksi säännös tulisi sovellettavaksi 5 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa, jossa oikeusministeriö pyytää henkilön siirtämistä Suomesta vieraaseen valtioon. Muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa henkilö ei ole Suomessa ja kyse on edellä mainittuihin tilanteisiin nähden käänteisistä tapauksista, joissa henkilö siirretään Suomeen. Tällöin henkilön kuulemisen on

tarkoituksenmukaisinta tapahtua vieraan valtion menettelyjen mukaisesti. Ehdotettuun 2 momenttiin otettaisiin säännös, jonka mukaan Suomesta vieraaseen valtioon siirrettävälle henkilölle on varattava oikeus käyttää oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua avustajaa. Oikeus käyttää avustajaa olisi varattava sekä 1 momentissa tarkoitettussa kuulemisessa sekä 10 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuinkäsittelyssä. Siirrettävällä henkilöllä ei siis olisi velvollisuutta käyttää avustajaa, mutta hänelle tulisi ilmoittaa mahdollisuudesta tähän. Avustajana voisi toimia oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Oikeusministeriö määräisi avustajan siirrettävän henkilön pyynnöstä ja suorittaisi valtion varoista laskun perusteella avustajalle kohtuullisen korvauksen. Säännös muodostaisi poikkeuksen siitä, mitä oikeusavusta ja sen maksuttomuudesta oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Erityissäännös on katsottu perustelluksi, sillä asian luonteesta johtuen on katsottu tarpeelliseksi, että siirrettävällä henkilöllä on oikeus käyttää yksityistä avustajaa laajemmin kuin oikeusapulaki sallii. Lisäksi säännös sallisi oikeusapulakia joustavamman ja nopeamman menettelyn. Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljetettava henkilö on ehdotetun 3 momentin mukaan pidettävä säilössä, jollei vieras valtio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säännös on tarpeen, sillä kyseessä on nimenomaan vapautensa menettäneiden henkilöiden siirtäminen. Kyseisenlainen määräys on myös Euroopan unionin oikeusapusopimuksen 9 artiklan 5 kohdassa ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 3 kohdassa. Sopimusvelvoitteiden noudattamiseksi olisi toimittava niin, että henkilö otetaan välittömästi säilöön hänen saapuessaan Suomeen. Ehdotetun 3 momentin mukaan säilössä pitämisessä olisi soveltuvin osin

noudatettava, mitä tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään. Tämän lisäksi olisi noudatettava, mitä vieraan valtion kanssa on säilöissäpidon osalta sovittu. Tärkeimpiä noudatettavia velvoitteita on henkilön palauttaminen vieraaseen valtioon sovittuna ajankohtana. Ehdotetun 4 momentin mukaan henkilön koskemattomuudesta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa säädetään. Kuten edellä on jo todettu, säännöksen keskeinen sisältö on henkilön suojaaminen syyttämislähtöisestä taikka vapaudenmenetyksen käsitteiltä toimenpiteiltä, jotka perustuisivat sellaiseen tekoon, joka on tapahtunut ennen hänen lähtöään valtiosta, josta hänet on Suomeen siirretty, ja joka ei ole perusteena oikeusapupyynnölle. Immunitetilaisissa säädetään myös kiellosta kuulla henkilöä tietyissä tapauksissa muusta kuin pyynnössä esitetystä asiasta vastoin henkilön tahtoa, sekä kiellosta luovuttaa henkilö edelleen kolmanteen valtioon. 10 §. *Muutoksenhaku.* Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta oikeusministeriön päätökseen. Perustuslain 21 § edellyttää, että jokaisella on oltava oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Päätöstä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä voidaan pitää luonteeltaan sellaisena, että henkilöllä, johon toimenpide kohdistuu, tulee olla oikeus muutoksenhakuun. Pykälässä säädetty valitusoikeus koskisi pykälän 1 momentin mukaan vain oikeusministeriön 4 §:n 1 momentin ja 5 §:n 2 momentin nojalla tekemää päätöstä, joka koskee tässä laissa tarkoitettua oikeusavun antamista tai pyytämistä. Kyseessä olisivat siten tilanteet, joissa henkilö on Suomessa vapautensa menettäneenä. Ensin mainitussa tapauksessa henkilö siirrettäisiin Suomesta vieraaseen valtioon vieraan valtion pyynnöstä. Toiseksi mainitussa tapauksessa on kyse oikeusministeriön pyynnöstä saada siirtää Suomessa oleva henkilö Suomesta vieraaseen valtioon.

Muihin oikeusministeriön lain perusteella tekemiin päätöksiin ei saisi hakea muutosta pykälässä tarkoitettuun tavoin, vaan niistä valitettaisiin samassa järjestyksessä kuin hallintoviranomaisen päätöksestä valitetaan. Tästä ei esityksen mukaan ole tarpeen ottaa nimenomaista säännöstä. Kyseessä ovat tilanteet, joissa henkilö ei ole Suomessa vapautensa menettäneenä. Tilanteet, joissa valitus tällöin tapahtuisi Suomessa ovat hyvin marginaalisia. Henkilöllä on näissä tapauksissa käytössään kulloinkin kyseeseen tulevan vieraan valtion oikeusturvakeinot. Oikeusministeriön päätöksestä valitettaisiin henkilön säilyttämispaikkakunnan kärjäoikeuteen. Kyseessä on poikkeuksellinen järjestely ottaen huomioon perustuslain 98 ja 99 §:n säännökset tuomioistuineläytöksen perusrakenteesta. Ehdotus on kuitenkin tässä tapauksessa perusteltu, sillä valituksessa tutkittavat asiat liittyvät keskeisimmiltä osin sellaisiin rikostai rikosprosessioikeudellisiin asioihin, joiden osalta kärjäoikeus on asiantuntevin tuomioistuin. Väliaikainen siirtäminen ei koske vain vankeusvankeja, vaan myös tutkintavankeja. Kärjäoikeus myös parhaiten pystyy ratkaisemaan kysymyksen siitä, saattaisiko väliaikainen siirto pidentää henkilön vapaudenmenetystä. Myös menettelyssä sovellettaviin rikosoikeusapulain kieltäytymisperusteisiin liittyvä harkinta olisi pääasiassa rikosoikeudellista, jonka suorittaminen on luonteavaa kärjäoikeudelle. Esityksen mukaan valitus kärjäoikeuteen olisi tehtävä seitsemän päivän kuluessa oikeusministeriön päätöksen tiedoksisaannista. Tämän ajan voidaan katsoa riittävän valituksen tekemiseen, sillä henkilöllä on ollut mahdollisuus perehtyä asiaan jo oikeusministeriön käsitellessä asiaa. Oikeusministeriö on myös kuullut henkilöä käsitellessään asiaa. Lisäksi henkilöllä on aikaisemmin mainituin tavoin myös tässä laissa tarkoitetuissa asioissa oikeus avustajaan jo asian ollessa käsiteltävänä oikeusministeriössä. Ehdotettua määräaikaa on pidetty tarpeellisena, sillä se mahdollistaa asian käsittelyn suhteellisen lyhyessä ajassa. Oikeusavun toteutuminen ja rikoksen selvittäminen saattaisi tietyissä tilanteissa

merkittävästi vaikeutua, jos käsittelyn joutuisuudesta ei huolehdita. Asian joutuisan ratkaisemisen voidaan katsoa olevan myös siirrettävän henkilön etu. Ehdotettu menettely ottaa kuitenkin huomioon myös siirrettävien henkilöiden oikeusturvan. Lisäksi esityksen on tarkoitettu kattavan myös tutkintavankien siirtämisen. Kyseisten henkilöiden mahdollisen siirtämisen vuoksi joutuisan käsittelyn mahdollistavat aikearajat ovat perusteltuja, jotta heidän vapautensa menetys ei siirron vuoksi pitene. Tutkintavangin osalta menettely tulee järjestää siten, että hänellä on halutessaan mahdollisuus pakkokeinolaian 21 §:n 3 momentin mukaisesti tulla kuulluksi vangitsemisasiian käsittelyssä kahden viikon välein.

Pykälän 2 momentin mukaan valitus olisi lisäksi käsiteltävä kiireellisenä. Tämä ei aiheuttaisi heikennystä henkilön oikeusasemaan. Ehdotettuun pykälään otettaisiin selvytyden vuoksi säännös, jonka mukaan oikeusministeriötä olisi kuultava asiassa.

Esityksen mukaan asian käsittelyssä olisi noudatettava muuten soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa säädetään vangitsemisasiian käsittelystä. Tämä on perusteltua, sillä henkilön väliaikaista siirtämistä koskeva asia on luonteeltaan enemmän pakkokeinoasian kuin rikosasian kaltainen. Tässä tarkoitettujen asioiden merkitys henkilölle ei suurestikaan poikkea vangitsemisvaatimuksen käsittelystä. Kyseessä ei olisi merkittävä heikennys henkilön oikeusturvaan, koska väliaikainen siirtäminen olisi lyhytaikaiseksi tarkoitettu toimenpide. Henkilö olisi vapautensa menettäneenä joka tapauksessa. Henkilön vapautta ei riistettäisi väliaikaista siirtämistä koskevan pyynnön perusteella, vaan vapauden menetyksen perusteena on jokin muu syy, esimerkiksi rikostuomio tai vangitseminen rikoksesta epäiltynä. Pääsääntö väliaikaisessa siirtämisessä on, kuten edellä on esitetty, että vapauden menetys ei siirron vuoksi pitene. Menettelyssä tuomioistuimen tehtävänä olisi lähinnä kieltäytymisperusteiden arviointi. Tuomioistuin voi kontrolloida, ettei pakottava syy, esimerkiksi henkilön vakava

sairaus, ole esteenä siirtämiselle. Samoin tuomioistuin voi arvioida, onko henkilön läsnäolo tarpeen Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa, taikka saattaisiko siirtäminen pidentää vapauden menetystä. Lisäksi tuomioistuin kontrolloi sen, että oikeusapu ei olisi ristiriidassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kanssa tai Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista. Tuomioistuin voi tarvittaessa ottaa huomioon rikosoikeusapulain 13 §:n harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet, tosin esimerkiksi 13 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettu tilanne, joka koskee kolmannessa valtiossa annettua tuomiota samasta asiasta (*ne bis in idem*), tulisi pääsääntöisesti ottaa huomioon vain, jos asia on tuomioistuimen tiedossa, tai henkilö esittää asiassa selvitystä.

Pakkokeinolain 1 luvun säännöksistä sovellettaisiin soveltuvin osin lähinnä 9, 15 ja 16 §:ää. Mainitun luvun 9 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeus olisi asiaa käsiteltäessä päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Luvun 15 §:ssä säädetään läsnäolosta asian käsittelyssä. Oikeusministeriön määräämän virkamiehen olisi oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Siirrettävä henkilö olisi tuotava tuomioistuimeen ja häntä olisi kuultava siellä asiasta. Henkilölle olisi lisäksi varattava tilaisuus käyttää avustajaa asiaa käsiteltäessä. Luvun 16 §:ssä säädetään asiassa esitettävästä selvityksestä. Henkilön siirtämistä koskevassa asiassa tulisi rajoittua verraten kohtuulliseen selvitykseen sen rikoksen osalta, josta henkilöä on tarkoitus kuulla vieraassa valtiossa.

Kyseessä ei kuitenkaan ole henkilön vapaudenmenetyksen edellytysten tutkiminen, kuten edellä esitettiin, vaan tässä laissa ja rikosoikeusapulaissa tarkoitettujen kieltäytymisperusteiden arviointi. Koko väliaikaisen siirtämisen perusedellytys on, että henkilö on vapautensa menettäneenä muusta syystä kuin väliaikaisen siirtämisen vuoksi. Tämän vuoksi pakkokeinolain 1 luvun vangitsemista koskevista säännöksistä eivät koskisi tässä tarkoitettua menettelyä 8—9 §:n 1 momentti, 10 §, 12—14 §, 17 §, 18 a—26 a §. Tuomioistuimen päätöstä koskevassa 18 §:ssä on luonnollisesti kyse

siirron perusteesta. Samoin, jos tuomioistuin päätyy kielteiselle kannalle, ei henkilöä luonnollisestikaan tule vapauttaa.

Siirrettävällä henkilöllä olisi esityksen mukaan valitusoikeus myös ylempiin oikeusasteisiin, joiden osalta myös sovellettaisiin 2 momentin säännöksiä.

Vaikka asian käsittelyssä noudatettaisiin edellä mainitun tavoin pakkokeinolain säännöksiä, pykälän 3 *momentin* mukaan siirrettävä henkilö saisi kuitenkin valittaa käräjäoikeuden päätöksestä siten kuin muutoksenhausta käräjäoikeuden ratkaisuun säädetään. Käräjäoikeuden päätöksestä tehty valitus ei kuitenkaan estäisi päätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä käräjäoikeus tai muutoksenhakutuomioistuin määräisi toisin. Esitetty menettely merkitsee sitä, että käräjäoikeuden antama päätös valitukseen voi olla heti täytäntöönpanokelpoinen. Menettely olisi pitkälti samanlainen kuin pakkokeinolain mukaisen vangitsemisasiain käsittelyssä noudatettava menettely, ehdotetussa pykälässä muutosta haettaisiin tosin kantelun sijasta valittamalla.

11 §. *Voimaantulo*. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan heti kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Kaksoisrangaistavuus

Esityksessä ei ole ehdotettu yleistä kaksoisrangaistavuuden vaatimusta henkilön väli aikaista siirtämistä tarkoittavan oikeusavun antamiselle. Näin ollen kaksoisrangaistavuuden puuttumiseen ei voisi vedota esimerkiksi tilanteessa, jossa vieras valtio pyytää henkilöä siirrettäväksi Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon. Kyseistä säännöstä ei ole katsottu tarpeelliseksi, sillä henkilön siirtäminen muualle kuin Euroopan unionin jäsenvaltioon edellyttäisi esityksen mukaan aina henkilön suostumusta. Samoin Suomen kansalaisen osalta edellytettäisiin suostumusta. Euroopan unioniin tapahtuvan siirtämisen osalta voidaan henkilön oikeusturvasta varmistua riittävästi muilla tässä esityksessä ehdotetuilla sekä rikosoikeusapulain yleisillä kieltäytymisperusteilla. Oikeusavusta

voitaisiin rikosoikeusapulain 12 §:n mukaan kieltäytyä muun muassa, jos oikeusavun antaminen olisi Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden vastaista tai jos se olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa. Lisäksi tilanteessa, jossa kansainvälinen voimassaoleva sopimus ei velvoita antamaan oikeusapua, on henkilön siirtäminen täysin harkinnanvaraista. Kaksoisrangaistavuuden vaatiminen edellyttäisi varauman tekemistä eurooppalaiseen oikeusapusopimukseen. Ehdotettu vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikaista siirtämistä koskeva laki ei myöskään sisällä sellaisia rikosoikeusapulain 15 §:ssä tarkoitettuja pakkokeinoja, jonka johdosta 15 §:n 1 ja 2 momentin säännökset kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä pakkokeinojen käytössä tai tiettyjen pakkokeinojen käytön kieltämisestä tulisivat sovellettaviksi. Henkilön väliaikaisessa siirtämisessä ei myöskään ole kyse 15 §:n 3 momentissa tarkoitettusta kutsusta saapua kuultavaksi vieraan valtion viranomaisen eteen, vaan vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikainen siirtäminen on käsitteellisesti tässä suhteessa itsenäinen menettely.

2.4. Ampuma-aselaki

17 §. *Soveltamisalaa koskevat poikkeukset.* Pykälän uudessa 12 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että laki ei koske keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain 3 §:n nojalla Suomen alueella toimiville Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta ja hallussapitoa. Mainitun 3 §:n nojalla Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehille voitaisiin siinä säädetyin edellytyksin antaa oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja. Lisäksi pykälän 11 kohdasta ehdotetaan

korjattavaksi kirjoitusvirhe siten, että sanojen siirtoa Suomeen tai Suomesta jälkeen lisätään pilkku.

3. Voimaantulo

Yleissopimus tulee voimaan 27 artiklan mukaisesti 90 päivän kuluttua siitä, kun kahdeksan jäsenvaltiota on ilmoittanut Euroopan unionin pääsihteerille yleissopimuksen hyväksymisen edellyttämän menettelyn loppuunsaattamisesta. Tällöin yleissopimus tulee voimaan näiden kahdeksan jäsenvaltion osalta. Tällä hetkellä yleissopimuksen hyväksymisestä on ilmoittanut 1 jäsenvaltio.

Jos jäsenvaltio antaa ilmoituksen sen jälkeen kun kahdeksas hyväksymistä koskeva ilmoitus on vastaanotettu, yleissopimus tulee voimaan kyseisen jäsenvaltion osalta 90 päivän kuluttua kyseisestä myöhemmin annetusta ilmoituksesta. Tällöin yleissopimus tulee voimaan kyseisen jäsenvaltion ja niiden jäsenvaltioiden välillä, joiden osalta yleissopimus on jo tullut voimaan.

Yleissopimuksen voimaansaattamista koskevan lakiehdotuksen voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella. Lain on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti kun yleissopimus tulee voimaan Suomen osalta.

Erikseen tarvittaessa annettaisiin asetus yleissopimuksen väliaikaisesta soveltamisesta sellaisten jäsenvaltioiden välillä, jotka ovat antaneet yleissopimuksen 27 artiklan 5 kohdan mukaisen julistuksen, jonka mukaan jäsenvaltio soveltaa yleissopimusta suhteissaan muihin samanlaisen ilmoituksen antaneisiin jäsenvaltioihin. Tällainen ilmoitus tulee voimaan 90 päivän kuluttua sen tallettamispäivästä. Ilmoitus voidaan antaa siihen asti kunnes yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan. Jos Suomen jättäessä hyväksymiskirjansa yleissopimus on jo tullut kansainvälisesti voimaan, ilmoituksen jättäminen ei olisi tarpeellista, eikä väliaikaista soveltamista koskevaa asetusta olisi tarvetta antaa.

Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaa koskevan varauman peruuttaminen tulee ilmoittaa tallettajana toimivalle

Euroopan neuvoston pääsihteerille. Esityksen mukaan varauman peruuttaminen tulisi voimaan samaan aikaan, kun siitä ilmoitetaan tallettajalle.

Eurooppalaisen oikeusapupöytäkirjan 11 artiklan varauman peruuttamisen vuoksi muutetaan asetusta keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja soveltamisesta ja yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetun lain voimaantulosta.

Ehdotus kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun laki on hyväksytty ja vahvistettu.

Vapautensa menettäneen henkilön siirtämistä todistelutarkoituksessa koskeva lakiehdotus ehdotetaan tulevaksi voimaan heti kun laki on hyväksytty ja vahvistettu.

Ehdotus ampuma-asetelain muuttamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti yleissopimuksen kanssa.

4. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy muun muassa sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan eduskunnan hyväksymistoimivalta kattaa kaikki aineelliselta luonteeltaan lain alaan kuuluvat kansainvälisen velvoitteen määräykset siihen katsomatta, onko määräys ristiriidassa tai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa.

Edellä mainitun mukaisesti yleissopimuksessa on useita määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan. Yleissopimuksen määräykset suhteesta muihin keskinäistä oikeusapua koskeviin yleissopimuksiin (1 artikla), Schengenin säännöstöön liittyvistä määräyksistä (2 artikla), menettelyistä, joissa oikeusapua myös annetaan (3 artikla), muodollisuuksista ja menettelyistä keskinäistä oikeusapua

koskevien pyyntöjen täyttämässä (4 artikla), oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettamisestä ja tiedoksiannosta (5 artikla), oikeusapupyyntöjen toimittamisesta (6 artikla), oma-aloitteisesta tietojen vaihdosta (7 artikla), omaisuuden palauttamisesta (8 artikla), vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä tutkintaa varten (9 artikla), kuulemisesta videokokouksen avulla (10 artikla), kuulemisesta puhelinkokouksen avulla (11 artikla), valvotuista läpilaskuista (12 artikla), yhteisistä tutkintaryhmistä (13 artikla), peitetutkinnasta (14 artikla), virkamiesten rikosoikeudellisesta vastuusta (15 artikla), virkamiesten yksityisoikeudellisesta vastuusta (16 artikla), telekuuntelusta (17—22 artikla), henkilötietojen suojasta (23 artikla) ja alueellisesta soveltamisesta (26 artikla) kuuluvat lainsäädännön alaan.

Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään pitänyt asianmukaisena, että eduskunta antaa nimenomaisella päätöksellä suostumuksensa myös eduskunnan toimivallan alaan kuuluvia sopimusmääräyksiä koskevien selitysten ja julistusten antamiseen. Eduskunnan suostumus on näin ollen tarpeen myös yleissopimuksen 9 artiklan 6 kohdan nojalla tehtävän ilmoituksen antamiseen.

Lisäksi esityksessä pyydetään eduskunnan suostumusta yleissopimuksen väliaikaista soveltamista koskevan 27 artiklan 5 kohdan mukaisen ilmoituksen antamiseen. Suostumuksen pyytämistä pidetään tarpeellisena, koska sen antaminen vaikuttaa siihen ajankohtaan, mistä alkaen yleissopimusta aloitetaan soveltaa Suomessa. Suomi tulisi yleissopimuksen hyväksymiskirjan tallettaessaan antamaan myös yleissopimuksen 24 artiklan mukaiset ilmoitukset, joiden mukaan Suomi ensinnäkin ilmoittaa, että yleissopimuksen 6 artiklan, mukaan lukien 6 artiklan 8 kohta, soveltamista varten keskusviranomaisen on oikeusministeriö. Toiseksi Suomi tekee ilmoituksen, jonka mukaan yleissopimuksen 6 artiklan 5 kohdan osalta toimivaltaisia poliisi- ja tulliviranomaisia ovat poliisiviranomaiset, tulliviranomaiset sekä rajavartiolaitoksen virkamiehet toimiessaan esitutkintaviranomaisena rikosasiassa

esitutkintalain nojalla. Kolmanneksi Suomi tekee ilmoituksen, jonka mukaan toimivaltaisia viranomaisia 18, 19 ja 20 artiklan osalta ovat poliisiviranomaiset ja oman toimivaltansa rajoissa tulliviranomaiset toimiessaan esitutkintaviranomaisena rikosasiassa esitutkintalain nojalla. Poliisiviranomaisten osalta yleissopimuksen 18, 19 ja 20 artiklan mukaiset pyynnöt vastaanotetaan ja lähetetään keskusrikospoliisin välityksellä. Keskusrikospoliisi toimii myös 20 artiklan 4 kohdan d alakohdan mukaisena yhteysviranomaisena.

Koska näissä ilmoituksissa on kyse vain Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan määräytyvien toimivaltaisten viranomaisten nimeämisestä, esityksessä on katsottu, ettei niiden tekeminen edellytä eduskunnan suostumusta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 61/2001 vp) todennut, että sopimusmääräykseen tehtävällä varaumalla, selityksellä tai vastaavalla voidaan vaikuttaa Suomen kansainvälisen velvoitteen sisältöön ja laajuuteen. Jos varauma tai vastaava vaikuttaa lainsäädännön alaan kuuluvan tai eduskunnan hyväksymistä muuten vaativan sopimusmääräyksen sisältöön tai laajuuteen, on varauksen tai vastaavan tekemiseen valiokunnan kannan mukaan saatava eduskunnan hyväksyminen. Samoin on eduskunnan hyväksyminen hankittava sellaisen varauksen tai vastaavan peruuttamiseen, jonka eduskunta on hyväksynyt tai jonka hyväksymisestä eduskunnan olisi nykyisin vallitsevan perustuslaintulkinnan mukaan tullut päättää. Eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 11 artiklan määräykset henkilön väliaikaisesta siirtämisestä kuuluvat lainsäädännön alaan ja edellyttävät sen vuoksi eduskunnan suostumusta. Tämän mukaisesti on katsottava, että eurooppalaisen oikeusapuseräyksen 11 artiklaan tehdyn varauksen peruuttamiselle on pyydettävä eduskunnan suostumus.

5. Säättämisjärjestys

Asian säättämisjärjestyksen kannalta merkityksellisiä sopimusmääräyksiä ovat 9

artikla vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä tutkintaa varten, 10 artikla kuulemisesta videokokouksen avulla, 11 artikla kuulemisesta puhelinkokouksen avulla, 14 artikla peitetutkinnasta ja 20 artikla telekuuntelusta ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua. Näistä 10, 11, 14 ja 20 artikla liittyvät perustuslain 1 §:n mukaiseen Suomen täysivaltaisuuteen ja 9 artikla perustuslain 9 §:n mukaiseen liikkumisvapauteen.

Suomen täysivaltaisuuteen liittyvistä määräyksistä merkittävimpänä voidaan pitää yleissopimuksen 14 artiklaa peitetutkinnasta. Yleissopimuksen 14 artiklassa sallitaan toisen jäsenvaltion virkamiehen toiminta Suomen alueella pakkokeinolain ja poliisilain mukaisissa peitetoiminta- tai valeostotehtävissä rikosten selvittämiseksi. Esityksen mukaan yleissopimuksen voimaansaattamislain 3 §:ään on tarkoitus ottaa erityinen säännös Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivallasta suorittaa pakkokeinolain ja poliisilain mukaista peitetoimintaa ja valeostoja Suomen alueella. Tällaisessa toiminnassa on kyse vieraan valtion viranomaisen oikeudesta tulla Suomeen ja käyttää täällä tiettyjä toimivaltuuksia. Nämä toimivaltuudet kohdistuvat lisäksi osittain perustuslaissa turvattuuihin perusoikeuksiin. Peitetoiminnassa ja valeostoissa voidaan puuttua perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan ja niillä voi lisäksi olla vaikutuksia perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Peitetoiminnalla voidaan lisäksi mahdollisesti puuttua myös kotirauhaan.

Aiemmassa käytännössä tämän kaltaisten vieraan valtion viranomaisille annettujen itsenäisten, julkisen vallan käyttämistä tarkoittavien toimivaltuuksien katsottiin yleensä olevan ristiriidassa Suomen täysivaltaisuuden kanssa. Uuden perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Tällä säännöksellä on perustuslain esitöiden mukaan tulkinnallista merkitystä arvioitaessa sitä, milloin kansainvälinen velvoite on

ristiriidassa perustuslain täysivaltaisuutta koskevien säännösten kanssa. Uuden tulkintakäytännön lähtökohtana on, että sellaiset kansainväliset velvoitteet, jotka ovat tavanomaisia nykyaikaisessa kansainvälisessä yhteistoiminnassa ja jotka vain vähäisessä määrin vaikuttavat valtion täysivaltaisuuteen, eivät sellaisenaan ole ristiriidassa perustuslain täysivaltaisuutta koskevien säännösten kanssa. Lähtökohtaisesti voidaan arvioida, että kansainvälinen yhteistoiminta rikosten tutkinnassa ja selvittämisessä on omiaan myötävaikuttamaan yhteiskunnan kehittämiseen siinä merkityksessä kuin perustuslain 1 §:n 3 momentissa tarkoitetaan. Yleissopimuksen 14 artiklaa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että toisen jäsenvaltion viranomaisen voisi tulla Suomen alueella vain, jos Suomi on hyväksynyt tätä koskevan oikeusapupyynnön tai jos Suomi itse on tätä pyytänyt. Yleissopimuksen ja rikosoikeusapulain mukaan Suomen viranomaisella ei olisi velvollisuutta hyväksyä toisen jäsenvaltion pyyntöä, vaan viranomaisella olisi vapaa harkintavalta kieltäytymiselleen. Pyyntö voitaisiin hyväksyä ainoastaan, jos toimi olisi sallittu Suomessa vastaavassa tilanteessa. Toisen EU:n jäsenvaltion viranomaiselle annettaisiin Suomen alueella esityksen mukaan vain vastaava toimivalta kuin Suomen viranomaisella on. Toisen jäsenvaltion viranomaisen ei siis voisi käyttää Suomessa hänelle mahdollisesti kotivaltionsa lain mukaan kuuluvia laajempia valtuuksia. Hänen oikeutensa asean käyttöön olisi rajoitetumpi kuin Suomen vastaavan viranomaisen, eikä hänellä olisi oikeutta käyttää muita pakkokeinoja kuin peitetoimintaa ja valeostoja. Lisäksi hänen toimintansa olisi suomalaisen virkamiehen johdon ja valvonnan alaisena samalla tavoin kuin olisi suomalaisen virkamiehen toiminta vastaavassa tilanteessa. Yleissopimuksen mukaan toisen jäsenvaltion virkamiehellä olisi vastaava rikos- ja yksityisoikeudellinen vastuu ja oikeudet kuin suomalaisilla virkamiehillä. Oikeus peitetoiminnan ja valeostojen suorittamiseen Suomen alueella koskisi vain Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, mikä tarkoittaa,

että kyseiset virkamiehet tulisivat valtioista, joiden oikeuskulttuurit ovat lähellä Suomea. Peitetoiminnan ja valeostojen kaltaiset tutkintamenetelmät ovat käytössä lähes kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja niiden käyttöä voidaan pitää tavanomaisena. Koska tällaisen oikeusapupyynnön hyväksyminen olisi täysin harkinnanvaraista, mahdollista olisi, että toiminta Suomen alueella voitaisiin Suomen pyynnöstä keskeyttää.

Ottaan huomioon edellä mainitut seikat voidaan arvioida, että toisen jäsenvaltion virkamiehille annettavat toimivaltuudet eivät vaikuta Suomen täysivaltaisuuteen kuin vähäisessä määrin. Esityksessä katsotaan, etteivät yleissopimuksen peitetutkintaa koskeva 14 artikla ja yleissopimuksen voimaansaattamislain 3 § edellyttä supistettua perustuslain säätämistäjärjestystä.

Yleissopimuksen 10 artiklassa taas annetaan toisen jäsenvaltion viranomaiselle oikeus videokokouksen välityksellä suorittaa Suomessa olevan todistajan tai muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kuuleminen. Myös vastaajan tai rikoksesta epäillyn kuuleminen olisi mahdollista suorittaa artiklassa määrätyn tavoin. Myös 10 artiklan voidaan katsoa antavan toisen jäsenvaltion virkamiehelle toimivaltuuksia, joilla on vaikutuksia Suomen alueella sijaitsevaan henkilöön. Näitä toimivaltuuksia voidaan kuitenkin pitää niin rajoitettuna, etteivät ne ylitä edellä selostetun perustuslain 1 §:n 3 momentin asettamaa rajaa. Toimivaltuuksia rajoittaa erityisesti se, että kuulemista seuraa Suomen viranomaisen ja hänellä on yleissopimuksen mukaan velvollisuus seurata, ettei Suomen lainsäädännön peruseriaatteita loukata ja puuttua kuulemiseen, jos hän havaitsee rikkomuksia. Vastaava tilanne voidaan todeta myös 11 artiklan osalta, joka koskee kuulemista puhelinkokouksen avulla.

Myös yleissopimuksen 20 artiklan voidaan rajoitetusti katsoa sallivan toisen jäsenvaltion viranomaisen toimivallan Suomen alueella. Kyseisen artiklan nojalla sallitaan toisen jäsenvaltion teknisesti suorittaa telekuuntelua tai televalvontaa Suomen alueella. Päätösvalta telekuuntelun tai televalvonnan suorittamisesta säilyy kuitenkin Suomen

viranomaisilla. Artiklan mukaan toisen jäsenvaltion viranomaisen tulee välittömästi ilmoittaa, jos se havaitsee kuuntelun kohteen olevan Suomen alueella taikka ilmoittaa kuuntelusta etukäteen, jos on tiedossa ennen kuuntelun aloittamista, että kuuntelun kohde on Suomen alueella. Molemmissa tapauksissa Suomen viranomaiset päättävät kansallisen lain mukaisesti, sallivatko vai kieltävätkö ne telekuuntelun tai televalvonnan Suomen alueella. Tämän jälkeen telekuuntelu Suomen alueella tulee lopettaa, jos Suomen viranomaisen on kieltänyt tämän. Toisen jäsenvaltion viranomaisten ei siis kuitenkaan tarvitse nykykäytännön mukaisesti heti lopettaa kuuntelua, jos kohde siirtyy Suomen alueelle. Näin ollen toisen jäsenvaltion viranomaisilla on lyhyen ajan oikeus itsenäisesti suorittaa telekuuntelua Suomen alueella. Suomen viranomaisilla on kuitenkin päätösvalta kuuntelun suorittamisesta ja Suomen viranomaiset voivat rajoittaa myös ennen kuuntelun sallimista tai kieltämistä kertyneen aineiston käyttöä. Koska toimivaltuudet ovat tällä tavoin rajoitettuja, niiden ei voida katsoa ylittävän perustuslain 1 §:n 3 momentin asettamaa rajaa.

Yleissopimuksen käsittelyjärjestyksen kannalta merkityksellinen sopimusmääräys on myös vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä koskeva 9 artikla. Perustuslain 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Esityksen mukaan Suomen kansalaisen siirtämiseen edellytettäisiin kuitenkin aina henkilön suostumusta. Näin ollen sopimusmääräys ei ole perustuslain 9 §:n kanssa ristiriidassa. Edellä mainittu koskee myös eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan tehdyn varauman peruuttamista. Yleissopimus ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artikla eivät sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia

sen 94 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla, eikä esitykseen sisältyvä lakiehdotus koske perustuslakia sen 95 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Yleissopimus ja eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklaan tehdyn varauman peruuttaminen voidaan näin ollen hyväksyä äänten enemmistöllä ja ehdotetut muutokset lainsäädäntöön, sekä ehdotus voimaansaattamislainsäädäntöön voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyksityksessä. Koska asiaan kuitenkin liittyy useita perustuslakikysymyksiä, esityksestä olisi suotavaa hankkia perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään,

että Eduskunta hyväksyisi Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen;

että Eduskunta antaisi suostumuksensa siihen, että Suomi antaa 9 artiklan 6 kohdan mukaisen ilmoituksen, jonka mukaan artiklan 1 kohdassa tarkoitettun sopimuksen tekemiseen vaaditaan artiklan 3 kohdassa tarkoitettu suostumus, jos siirrettävä henkilö on Suomen kansalainen;

että Eduskunta antaisi suostumuksensa siihen, että Suomi tarvittaessa antaa yleissopimuksen 27 artiklan 5 kohdan mukaisen ilmoituksen, jonka mukaan ennen yleissopimuksen kansainvälistä voimaantuloa Suomi soveltaa yleissopimusta suhteissaan muihin samanlaisen ilmoituksen antaneisiin jäsenvaltioihin;

että Eduskunta hyväksyisi Strasbourgissa 20 päivänä huhtikuuta 1959 tehdyn keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 30/1981) 11 artiklaan tehdyn varauman peruuttamisen.

Samalla annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Yleissopimuksen voimaansaattaminen

Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Tiedoksiantojen suorittaminen postitse

Suomen toimivaltainen viranomaisen suorittaa oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedoksiannon Euroopan unionin toisen jäsenvaltion sekä Islannin ja Norjan alueella oleskeleville henkilöille postitse siten kuin yleissopimuksen 5 artiklassa määrätään noudattaen soveltuvien osin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä. Yleissopimuksen 5 artiklan mukaiseen menettelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 a ja 51 §:ää, kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 15 §:n 3

momenttia ja 28 §:ää sekä oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa annettu lakia (11/1994).

3 §

Toisen jäsenvaltion virkamiehen oikeus peitetoimintaan ja valeostoihin Suomessa

Suomen toimivaltaisen viranomaisen kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain mukaisesti hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla Euroopan unionin toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle virkamiehelle voidaan antaa Suomen alueella oikeus suorittaa rikoksen selvittämiseksi peitetoimintaa ja valeostoja pakkokeinolain (450/1987) 6 luvun 7 §:n sekä poliisilain (493/1995) 28, 31 a, 31 b ja 32 a §:n mukaisesti. Vastaava oikeus voidaan antaa Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehelle myös Suomen toimivaltaisen viranomaisen kysymyksessä olevalle jäsenvaltiolle esittämän oikeusapupyynnön perusteella.

Suomen alueella 1 momentin mukaisesti toimivalle Euroopan unionin toisen

jäsenvaltion virkamiehelle voidaan antaa oikeus kantaa asetta, jos se on välttämätöntä suoritettavan toiminnan luonteen vuoksi. Asetta on oikeus käyttää vain rikoslain (39/1889) 3 luvun 6 §:n mukaisessa hätävarjelutilanteessa. Päätöksen oikeudesta kantaa asetta tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

4 §

Telekuuntelun tai televalvonnan teknistä toteuttamista koskevien pyyntöjen täyttäminen kuuntelun kohteen ollessa muualla kuin Suomessa

Yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan a tai c alakohdassa tarkoitettujen telekuuntelun tai televalvonnan teknistä toteuttamista koskevien pyyntöjen täyttämistä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies suostuu pyynnön täyttämiseen, kun pyynnön esittänyt jäsenvaltio on toimittanut yleissopimuksen 18 artiklan 3 kohdassa tarkoitettut tiedot ja kolmas jäsenvaltio, jossa telekuuntelun tai televalvonnan kohde mahdollisesti on, on saanut yleissopimuksen 20 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisen ilmoituksen.

Menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain 5 a luvun 8 §:ää, 9 §:ää, 11 §:n 1 momenttia sekä 14 ja 15 §:ää.

5 §

Kuuntelukieltoja koskevien ehtojen asettaminen telekuuntelua koskeviin päätöksiin

Kun tuomioistuin yleissopimuksen 18 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tai 20 artiklassa tarkoitettujen telekuuntelua

koskevien pyyntöjen osalta tekee pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n mukaisesti lupaa koskevan päätöksen, sen on asetettava ehto, jonka mukaan pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisen tulee noudattaa pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n 1 momentin säännöksiä.

6 §

Toisen jäsenvaltion Suomessa suorittamaa telekuuntelua ja televalvontaa koskevat ilmoitukset

Yleissopimuksen 20 artiklan mukaiset ilmoitukset vastaanottaa ja esittää keskusrikospoliisi. Ilmoituksen vastaanotettuaan keskusrikospoliisin tulee toimittaa asia viipymättä tuomioistuimen ratkaistavaksi.

7 §

Asetuksenantovaltuus

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

8 §

Voimaantulo

Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

Tasavallan presidentin asetuksella voidaan säätää, että tätä lakia sovelletaan ennen yleissopimuksen kansainvälistä voimaantuloa Suomen ja yleissopimuksen 27 artiklan 5 kohdassa tarkoitettujen ilmoituksen antaneen jäsenvaltion välillä.

2.

Laki**kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5 päivänä tammikuuta 1994 annetun lain (4/1994) 2 §, 9 §:n 1 momentti, 11 §, 17 §:n 1 momentti ja 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 23 §:n 1 momentti laissa 406/1995, sekä *lisätään* lakiin uusi 25 b § seuraavasti:

2 §

Soveltamisalan rajoitukset

Tämän lain soveltamisalaan ei kuulu:

- 1) rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen; eikä
- 2) kansainvälinen yhteistoiminta rangaistusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtäminen ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen sekä ehdonalaan vapautteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano.

9 §

Pyynnön toimeenpano

Oikeusapupyynnön täyttämässä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä, jollei jäljempänä toisin säädetä. Toimivaltainen viranomais voi päättää, että oikeusapupyynnön täyttämässä käytetään vierasta kieltä, jos se pitää tätä perusteltuna. Oikeusapupyynnön on täytettävä viipymättä ja oikeusapupyynnön toimeenpanossa on, mikäli mahdollista, noudatettava pyynnössä esitettyä tai siitä

muutoin ilmeneviä määräaikoja.

11 §

Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen

Oikeusapupyynnön toimeenpanossa on noudatettava pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, milloin tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaisena, jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty.

Jos pyyntöä ei voida täyttää noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, on tästä viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla mainittava edellytykset, joilla pyyntö voitaisiin täyttää, ja tiedusteltava, onko pyyntö näillä edellytyksillä pantava täytäntöön.

3 luku

Erinäiset säännökset oikeusavun antamisesta

17 §

Tiedoksiannon toimittaminen

Asiakirjan tiedoksianto toimitetaan noudattaen sitä menettelyä, jota Suomen lain mukaan on vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa noudatettava, taikka noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön perusperiaatteiden vastaisena. Asiakirjan tiedoksiannosta on annettava todistus, josta tulee käydä ilmi tiedoksiannon aika, paikka ja tapa sekä se, kenelle asiakirja on annettu tiedoksi ja kenelle asiakirja on jätetty.

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä ja takavarikko, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa, teknistä

tarkkailua, peitetoimintaa ja valeostoja sekä ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka sen on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

25 b §

Vastuu ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta

Kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimiva ulkomaalainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtävissään Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseseen virkamieheen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä todistelutarkoituksessa rikosasioissa Suomesta vieraaseen valtioon tai vieraasta valtiosta Suomeen.

2 §

Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikaiseen siirtämiseen sovelletaan tämän lain säännösten lisäksi soveltuvin osin, mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/1994) säädetään.

Tämän lain säännösten estämättä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta siirtämisestä on lisäksi voimassa, mitä siitä on erikseen sovittu tai säädetty.

3 §

Toimivaltainen viranomainen

Tässä laissa tarkoitetun oikeusavun antamisesta tai pyytämisestä päättää oikeusministeriö.

4 §

Väliaikainen siirtäminen vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä

Suomessa vapautensa menettäneenä oleva henkilö voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä väliaikaisesti siirtää kyseiseen vieraaseen valtioon, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa on vieraassa valtiossa tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana.

Edellä 1 momentissa tarkoitetusta siirtämisestä voidaan kieltäytyä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädettyjen kieltäytymisperusteiden lisäksi, jos:

1) vapautensa menettäneen henkilön läsnäolo on tarpeen Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa;

2) siirtäminen saattaisi pidentää vapauden menetystä, jollei siirtämiselle ole erityisen painavia syitä; tai

3) muu pakottava syy on esteenä siirtämiselle.

Jos vieraan valtion viranomainen on pyytänyt kyseisessä vieraassa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä Suomeen, pyyntöön voidaan suostua, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa Suomessa on tarpeen

rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana.

5 §

Väliaikaista siirtämistä koskeva oikeusministeriön pyyntö

Oikeusministeriö voi pyytää vieraan valtion viranomaiselta kyseisessä vieraassa valtiossa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä Suomeen, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa on Suomessa tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana.

Oikeusministeriö voi myös pyytää vieraan valtion viranomaiselta Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirtämistä Suomesta kyseiseen vieraaseen valtioon, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa vieraassa valtiossa on tarpeen rikosasiassa muuten kuin oikeudenkäynnissä vastaajana. Suomessa vapautensa menettäneenä olevan henkilön väliaikaista siirtämistä vieraaseen valtioon ei pyydetä, jos siirtäminen saattaisi pidentää henkilön vapauden menetystä, ellei siirtämiselle ole erityisen painavia syitä tai jos jokin muu pakottava syy on esteenä väliaikaiselle siirtämiselle.

6 §

Kauttakuljetus

Oikeusministeriö voi, ottaen huomioon mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 12 ja 13 §:ssä säädetään, antaa luvan siihen, että vieraasta valtiosta toiseen vieraaseen valtioon siirrettävä henkilö saadaan kuljettaa Suomen kautta.

7 §

Suostumus

Suomen kansalaista ei saa siirtää 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tai kuljettaa Suomen kautta 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa ilman hänen suostumustaan väliaikaista siirtämistä koskevaan menettelyyn tai kauttakuljetukseen. Suostumusta ei voi peruuttaa 4 §:n 3 momentissa, 5 §:n 1

momentissa ja 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

Myös muun kuin Suomen kansalaisen siirtäminen muuhun kuin Euroopan unionin jäsenvaltioon 4 §:n 1 momentissa ja 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa edellyttää siirrettävän henkilön suostumusta. Tässä pykälässä tarkoitettu suostumus on annettava kirjallisena.

8 §

Ehdot ja edellytykset

Sovittaessa vieraan valtion kanssa henkilön väliaikaisesta siirtämisestä, on samalla sovittava ajankohdasta, jolloin henkilö on viimeistään palautettava.

Siirrettäessä henkilö Suomesta on pyynnössä tai suostumuksessa asetettava ehdoksi soveltuvin osin se, mitä laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa (11/1994) säädetään, sekä soveltuvin osin, mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 22 §:ssä säädetään henkilön kieltäytymisoikeudesta.

Pyynnössä tai suostumuksessa voidaan asettaa myös muita tarpeellisia ehtoja.

Aika, jonka henkilö on väliaikaisen siirtämisen johdosta vapautensa menettäneenä, on Suomessa luettava vapaudenmenetysajaksi.

9 §

Erinäiset menettelyä koskevat säännökset

Ennen kuin oikeusministeriö päättää siirtää henkilön tai pyytää henkilöä siirrettäväksi Suomesta vieraaseen valtioon, sen on varattava siirrettävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Suomesta vieraaseen valtioon siirrettävälle henkilölle on varattava tilaisuus käyttää oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettua avustajaa 1 momentissa tarkoitettussa kuulemisessa sekä 10 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuinkäsittelyssä. Oikeusministeriö määrää avustajan siirrettävän henkilön

pyynnöstä ja suorittaa valtion varoista laskun perusteella avustajalle kohtuullisen korvauksen.

Suomeen siirretty tai Suomen kautta kuljetettava henkilö on pidettävä säilössä, jollei vieras valtio, josta henkilö on siirretty, pyydä hänen vapauttamistaan. Säilössä pitämisessä on soveltuvin osin noudatettava, mitä tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään.

Henkilön koskemattomuudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä laissa oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa säädetään.

10 §

Muutoksenhaku

Suomesta vieraaseen valtioon siirrettävä henkilö voi valittaa säilyttämispaikkakuntansa kärjäoikeuteen oikeusministeriön 4 §:n 1 momentin ja 5 §:n 2 momentin nojalla tekemästä päätöksestä,

joka koskee tässä laissa tarkoitetun oikeusavun antamista tai pyytämistä. Valitus on tehtävä seitsemän päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Oikeusministeriötä on kuultava asiassa. Asian käsittelyssä on muuten noudatettava soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa (450/1987) säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

Siirrettävä henkilö saa kuitenkin valittaa kärjäoikeuden päätöksestä siten kuin muutoksenhausta kärjäoikeuden ratkaisuun säädetään. Kärjäoikeuden päätöksestä tehty valitus ei estä päätöksen täytäntöönpanoa, ellei asiaa käsittelevä kärjäoikeus tai muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää.

11 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki**ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 9 päivänä tammikuuta 1998 annetun ampuma-aselain (1/1998) 17 §:n 11 kohta, sellaisena kuin se on laissa 601/2001, ja
lisätään 17 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 601/2001, uusi 12 kohta seuraavasti:

17 §

Soveltamisalaa koskevat poikkeukset

Tämä laki ei koske:

11) tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen, jäljempänä Schengenin yleissopimus, 40 ja 41 artiklassa tarkoitetuille Schengenin säännöstöä soveltavien valtioiden toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta, tuontia, vientiä ja hallussapitoa,

kun toiminta perustuu Schengenin yleissopimuksen mainituissa artikloissa tarkoitettuun tarkkailuun tai takaa-ajoon;
 12) keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain (/) 3 §:n nojalla Suomen alueella toimiville Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta ja hallussapitoa.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Helsingissä 18 päivänä lokakuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa 5 päivänä tammikuuta 1994 annetun lain (4/1994) 2 §, 9 §:n 1 momentti, 11 §, 17 §:n 1 momentti ja 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 23 §:n 1 momentti laissa 406/1995, sekä *lisätään* lakiin uusi 25 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Soveltamisajan rajoitukset

Tämän lain soveltamisalaan ei kuulu:
1) rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen;
2) kansainvälinen yhteistoiminta rangaistusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtäminen ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen sekä ehdollaiseen vapauteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano; *eikä*
3) *vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen luovuttaminen viranomaisen edessä tapahtuvaa kuulemista varten.*

9 §

Pyynnön toimeenpano

Oikeusapupyynnön täyttämässä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä, jollei jäljempänä toisin säädetä. Oikeusapupyynnön täyttävä viipymättä ja oikeusapupyynnön toimeenpanossa on, mikäli mahdollista, noudatettava pyynnössä esitettyjä tai siitä muutoin ilmeneviä

Ehdotus

2 §

Soveltamisalan rajoitukset

Tämän lain soveltamisalaan ei kuulu:
1) rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen; *eikä*
2) kansainvälinen yhteistoiminta rangaistusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtäminen ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen sekä ehdollaiseen vapauteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano.

9 §

Pyynnön toimeenpano

Oikeusapupyynnön täyttämässä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä, jollei jäljempänä toisin säädetä. *Toimivaltainen viranomainen voi päättää, että oikeusapupyynnön täyttämässä käytetään vierasta kieltä, jos se pitää tätä perusteltuna.* Oikeusapupyynnön on

Voimassa oleva laki

Ehdotus

määräaikoja.

täytettävä viipymättä ja oikeusapupyynnön toimeenpanossa on, mikäli mahdollista, noudatettava pyynnössä esitettyjä tai siitä muutoin ilmeneviä määräaikoja.

11 §

Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen

Oikeusapupyynnön toimeenpanossa voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena.

Jos pyyntöä ei voida täyttää noudattaen pyynnössä esitettyä menettelyä, on tästä viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla tiedusteltava, onko pyyntö tästä huolimatta pantava täytäntöön.

11 §

Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen

Oikeusapupyynnön toimeenpanossa *on noudatettava* pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, *milloin* tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön *perusperiaatteiden* vastaisena, *jollei toisin ole erikseen sovittu tai säädetty*.

Jos pyyntöä ei voida täyttää noudattaen pyynnössä esitettyä *erityistä* menettelyä, on tästä viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla *mainittava edellytykset, joilla pyyntö voitaisiin täyttää, ja tiedusteltava, onko pyyntö näillä edellytyksillä pantava täytäntöön*.

3 luku

Erinäiset säännökset oikeusavun antamisesta

17 §

Tiedoksiannon toimittaminen

Asiakirjan tiedoksianto toimitetaan noudattaen sitä menettelyä, jota Suomen lain mukaan on vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa noudatettava, taikka noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Asiakirjan tiedoksiannosta on annettava todistus, josta tulee käydä ilmi tiedoksiannon aika, paikka ja tapa sekä se, kenelle asiakirja on annettu tiedoksi ja kenelle asiakirja on jätetty.

17 §

Tiedoksiannon toimittaminen

Asiakirjan tiedoksianto toimitetaan noudattaen sitä menettelyä, jota Suomen lain mukaan on vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa noudatettava, taikka noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön *perusperiaatteiden* vastaisena. Asiakirjan tiedoksiannosta on annettava todistus, josta tulee käydä ilmi tiedoksiannon aika, paikka ja tapa sekä se, kenelle asiakirja on annettu tiedoksi ja kenelle asiakirja on jätetty.

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä ja takavarikko, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua sekä ottaa henkilötuntomerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan todisteiden hankkimiseksi panna toimeen etsintä ja takavarikko, suorittaa telekuuntelua, televalvontaa, teknistä tarkkailua, *peitet toimintaa ja valeostoja* sekä ottaa henkilötuntomerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka sen on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

25 b §

Vastuu ulkomaalaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta

Kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen veloitteen nojalla tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä taikka Suomen viranomaisen hyväksymän oikeusapupyynnön nojalla edellä mainituissa tai muissa tehtävissä toimiva ulkomaalainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtävissään Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseen virkamieheen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

4.

Laki

ampuma-aselain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 9 päivänä tammikuuta 1998 annetun ampuma-aselain (1/1998) 17 §:n 11 kohta,
sellaisena kuin se on laissa 601/2001, ja
lisätään 17 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 601/2001, uusi 12 kohta
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

17 §

Soveltamisalaa koskevat poikkeukset

Tämä laki ei koske:

11) tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen, jäljempänä Schengenin yleissopimus, 40 tai 41 artiklassa tarkoitetuille Schengenin säännöstöä soveltavien valtioiden toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta tuontia, vientiä ja hallussapitoa, kun toiminta perustuu Schengenin yleissopimuksen mainituissa artikloissa tarkoitettuun tarkkailuun tai takaa-ajoon.

Ehdotus

17 §

Soveltamisalaa koskevat poikkeukset

Tämä laki ei koske:

11) tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen, jäljempänä Schengenin yleissopimus, 40 ja 41 artiklassa tarkoitetuille Schengenin säännöstöä soveltavien valtioiden toimivaltaisille virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta, tuontia, vientiä ja hallussapitoa, kun toiminta perustuu Schengenin yleissopimuksen mainituissa artikloissa tarkoitettuun tarkkailuun tai takaa-ajoon;
12) keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annetun lain (/) 3 §:n nojalla Suomen alueella toimiville Euroopan unionin toisen jäsenvaltion virkamiehille kuuluvien ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirtoa Suomeen tai Suomesta ja hallussapitoa.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Sopimustekstit

NEUVOSTON SÄÄDÖS,

annettu 29 päivänä toukokuuta 2000,

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisen yleissopimuksen tekemisestä keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

(2000/C 197/01)

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 31 artiklan a kohdan ja 34 artiklan 2 kohdan d alakohdan,

ottaa huomioon jäsenvaltioiden aloitteen,

ottaa huomioon Euroopan parlamentin lausunnon (1)

sekä katsoo seuraavaa:

(1) Unionin tavoitteiden toteuttamiseksi sääntöjä Euroopan unionin jäsenvaltioiden keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa olisi parannettava, ja sitä varten olisi tehtävä liitteessä oleva yleissopimus.

(2) Jotkut yleissopimuksen määräyksistä kuuluvat tietyistä Euroopan unionin neuvoston, Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välillä näiden kahden valtion osallistumisesta Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen tehdyn sopimuksen yksityiskohtaisista soveltamissäännöistä 17 päivänä toukokuuta 1999 tehdyn neuvoston päätöksen 1999/437/EY 1 artiklan soveltamisalaan (2).

(3) Kyseessä ovat 3, 5, 6, 7, 12 ja 23 artikla sekä 15 ja 16 artikla siltä osin kuin ne liittyvät 12 artiklaan sekä artikla 1 siltä osin kuin se liittyy mainittuihin artikloihin.

(4) Kyseisten määräysten osalta noudatetaan menettelyjä, jotka vahvistetaan Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välisellä sopimuksella viimeksi mainittujen osallistumisesta Schengenin säännöstön täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen (3).

(1) Lausunto annettu 17. helmikuuta 2000 (ei vielä julkaistu virallisessa lehdessä)

(2) EYVL L 176, 10.7.1999, s. 31.

(3) EYVL L 176, 10.7.1999, s. 36.

(5) Kun Islannin tasavallalle ja Norjan kuningaskunnalle ilmoitetaan tämän säädöksen

antamisesta edellä mainitun sopimuksen 8 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti, näille kahdelle valtiolle ilmoitetaan erityisesti säädöksen voimaantuloa Islannin ja Norjan osalta koskevan 29 artiklan sisällöstä, ja niitä pyydetään toimittamaan yleissopimuksen 24 artiklan mukaiset asiaan kuuluvat ilmoitukset antaessaan neuvostolle ja komissiolle tiedon valtiosääntöjensä asettamien vaatimusten täyttämisestä,

ON PÄÄTTÄNYT, että täten tehdään yleissopimus, jonka teksti on liitteenä ja jonka unionin jäsenvaltioiden hallitusten edustajat ovat tänään allekirjoittaneet,

SUOSITTELEE, että jäsenvaltiot hyväksyisivät yleissopimuksen valtiosääntöjensä asettamien vaatimusten mukaisesti, sekä

KEHOTTAJAA jäsenvaltioita aloittamaan hyväksymismenettelyt ennen 1 päivää tammikuuta 2001.

Tehty Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000.

Neuvoston puolesta
Puheenjohtaja
A. COSTA

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisesti tehty

YLEISSOPIMUS

keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

TÄMÄN YLEISSOPIMUKSEN KORKEAT SOPIMUSPUOLET, jotka ovat Euroopan unionin jäsenvaltioita,

VIITTAAVAT neuvoston säädökseen yleissopimuksen tekemisestä keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä,

HALUAVAT parantaa unionin jäsenvaltioiden välistä oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta yksilönvapautta suojaavia sääntöjä,

KIINNITTÄVÄT HUOMION jäsenvaltioiden yhteiseen etuun toimia niin, että keskinäistä oikeusapua annetaan jäsenvaltioiden välillä jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön peruseriaatteiden kanssa sopusoinnussa olevalla nopealla ja tehokkaalla tavalla ja Roomassa 4 päivänä marraskuuta 1950 allekirjoitetun, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen yksilönoikeuksia ja periaatteita noudattaen,

ILMAISEVAT luottamuksensa oikeusjärjestelmiensä rakenteeseen ja toimintaan sekä kaikkien jäsenvaltioiden kykyyn taata oikeudenmukainen oikeudenkäynti,

OVAT PÄÄTTÄNEET täydentää Euroopan unionin yleissopimuksella keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa 20 päivänä huhtikuuta 1959 tehtyä eurooppalaista yleissopimusta ja muita tällä alalla voimassa olevia yleissopimuksia,

TUNNUSTAVAT, että mainittujen yleissopimusten määräyksiä sovelletaan edelleen kaikissa asioissa, joista ei ole määräyksiä tässä yleissopimuksessa,

KATSOVAT, että jäsenvaltioista on tärkeää lujittaa oikeudellista yhteistyötä soveltaen edelleen suhteellisuusperiaatetta,

PALAUTTAVAT MIELEEN, että tällä yleissopimuksella säännellään keskinäistä oikeusapua rikosasioissa, joka perustuu 20 päivänä huhtikuuta 1959 tehdyn yleissopimuksen periaatteisiin,

KATSOVAT kuitenkin, että tämän yleissopimuksen 20 artikla koskee tiettyjä erityisiä telekuuntelutilanteita mutta sillä ei ole vaikutusta muissa tällaisissa tilanteissa, jotka eivät kuulu yleissopimuksen soveltamisalaan,

KATSOVAT, että niissä tapauksissa, joita tämä yleissopimus ei koske, sovelletaan kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita, ja

TUNNUSTAVAT, että tällä yleissopimuksella ei rajoiteta niitä velvollisuuksia, joita jäsenvaltioilla on yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi sekä sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi ja että on kunkin jäsenvaltion asia määrittellä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 33 artiklan mukaisesti, millä edellytyksillä se ylläpitää järjestystä ja suojaa sisäisen turvallisuuden,

OVAT SOPINEET SEURAAVISTA MÄÄRÄYKSISTÄ:

I OSASTO

YLEISET MÄÄRÄYKSET

1 artikla

Suhde muihin keskinäistä oikeusapua koskeviin yleissopimuksiin

1. Tällä yleissopimuksella on tarkoitus täydentää seuraavien sopimusten määräyksiä ja helpottaa niiden soveltamista Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä:

a) keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa 20 päivänä huhtikuuta 1959 tehty eurooppalainen yleissopimus, jäljempänä "eurooppalainen oikeusapusopimus";

b) eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 17 päivänä maaliskuuta 1978 tehty lisäpöytäkirja;

c) tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14 päivänä kesäkuuta 1985 tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta 19 päivänä kesäkuuta 1990 tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä "Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus") keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevat määräykset, joita ei kumota 2 artiklan 2 kohdan nojalla;

d) rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja keskinäistä oikeusapua rikosasioissa Belgian kuningaskunnan, Luxemburgin suurherttuakunnan ja Alankomaiden kuningaskunnan välillä koskevan, 27 päivänä kesäkuuta 1962 tehdyn ja 11 päivänä toukokuuta 1974 tehdyllä pöytäkirjalla muutetun sopimuksen (jäljempänä "Benelux-sopimus") 2 luku, kun on kyse Benelux-taloussiittoa kuuluvien valtioiden välisistä suhteista.

2. Tämä yleissopimus ei vaikuta jäsenvaltioiden välillä tehtyjen kahdenvälisten tai monenvälisten sopimusten suotuisampien määräysten eikä, kuten eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 26 artiklan 4 kohdassa määrätään, niiden keskinäisen oikeusavun antamista rikosasioissa koskevien järjestelyjen soveltamiseen, joista on sovittu yhdenmukaisen lainsäädännön tai keskinäisen oikeusavun vastavuoroista antamista osapuolten alueella koskevan erityisen järjestelmän perusteella.

2 artikla

Schengenin säännöstöön liittyvät määräykset

1. Jäljempänä 3, 5, 6, 7, 12 ja 23 artiklan määräykset sekä 15 ja 16 artiklan määräykset siltä osin kuin ne liittyvät 12 artiklaan ja 1 artiklan määräykset siltä osin kuin ne liittyvät mainittuihin artikloihin ovat toimenpiteitä, joilla muutetaan Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välisen viimeksi mainittujen osallistumisesta Schengenin säännösten täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen tehdyn sopimuksen liitteessä A tarkoitettuja määräyksiä tai jotka perustuvat niihin (1).

2. Kumotaan Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 49 artiklan, a kohdan, 52, 53 ja 73 artiklan määräykset.

3 artikla

Menettelyt, joissa oikeusapua myös annetaan

1. Keskinäistä oikeusapua annetaan myös silloin, kun on kyse pyynnön esittäneen tai pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion tai molempien kansallisen lainsäädännön mukaan hallintoviranomaisten toimivaltaan kuuluvista teoista ja jos hallintoviranomaisen asiassa antama päätös voidaan saattaa erityisesti rikosasioissa toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi.

2. Keskinäistä oikeusapua annetaan myös rikosoikeudellisissa menettelyissä ja 1 kohdassa tarkoitetuissa, sellaisia tekoja koskevissa menettelyissä, joista oikeushenkilö voidaan asettaa vastuuseen pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa.

(1) EYVL L 176, 10.7.1999, s. 36

4 artikla

Muodollisuudet ja menettelyt keskinäistä oikeusapua koskevien pyyntöjen täyttämiseksi

1. Silloin kun keskinäistä oikeusapua annetaan, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on noudatettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion nimenomaisesti ilmoittamia muodollisuuksia ja menettelyjä, ellei tässä yleissopimuksessa toisin määrätä ja elleivät kyseiset muodollisuudet ja menettelyt ole pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön peruseräkkeiden vastaisia.

2. Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on täytettävä oikeusapupyynnö viipymättä ottaen mahdollisimman tarkoin huomioon pyynnön esittäneen jäsenvaltion ilmoittamat menettelyä koskevat määräajat ja muut määräajat. Pynnön esittäneen jäsenvaltion on esitettävä perustelut määräajalle.

3. Jos pyyntöä ei kokonaan tai osittain voida täyttää pyynnön esittäneen jäsenvaltion ilmoittamien vaatimusten mukaisesti, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisten on viipymättä ilmoitettava tästä pyynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisille ja mainittava edellytykset, joilla pyyntö voitaisiin täyttää. Pynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiset voivat tämän jälkeen sopia pyyntöä koskevista jatkotoimista tarvittaessa siten, että edellä tarkoitettujen edellytykset on täytettävä.

4. Jos voidaan olettaa, että pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyynnön täyttämiseksi asettama määräaika ei voida noudattaa ja jos 2 kohdan toisessa virkkeessä tarkoitetuista perusteluista käy selvästi ilmi, että viiveestä aiheutuu olennaista haittaa pyynnön esittäneen jäsenvaltion menettelyille, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaisten on viipymättä ilmoitettava pyynnön täyttämiseen tarvitsemansa aika. Pynnön esittäneen jäsenvaltion viranomaisten on ilmoitettava viipymättä, pidetäänkö pyyntö tästä huolimatta voimassa. Pynnön esittäneen jäsenvaltion ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomaiset voivat tämän jälkeen sopia pyyntöä koskevista jatkotoimista.

5 artikla

Oikeudenkäyntiasiakirjojen lähettäminen ja tiedoksianto

1. Jäsenvaltio lähettää toisen jäsenvaltion alueella oleskeleville henkilöille heille tarkoitetut oikeudenkäyntiasiakirjat suoraan postitse.

2. Oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan lähettää pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten välityksellä ainoastaan siinä tapauksessa, että

a) sen henkilön osoitetta, jolle asiakirja on tarkoitettu, ei tunneta tai siitä ei ole varmuutta; tai

b) pyynnön esittäneen jäsenvaltion asiaa koskeva oikeudenkäyntilainsäädäntö vaatii muunlaista todistetta asiakirjan tiedoksiannosta vastaanottajalle kuin postitse toimittamisesta voidaan saada; tai

c) asiakirjaa ei ole ollut mahdollista antaa tiedoksi postitse; tai

d) pyynnön esittäneellä jäsenvaltiolla on perusteltua aiheutta olettaa, että postitse toimittaminen on tehotonta tai epätarkoituksenmukaista.

3. Jos on aiheutta olettaa, että vastaanottaja ei ymmärrä kieltä, jolla asiakirja on laadittu, asiakirja tai ainakin sen pääkohdat on käännettävä jollekin sen jäsenvaltion kielistä, jonka alueella vastaanottaja on. Jos asiakirjan lähettävä viranomainen tietää, että vastaanottaja ymmärtää vain jotain muuta kieltä, asiakirja tai ainakin sen pääkohdat on käännettävä kyseiselle kielelle.

4. Jokaiseen oikeudenkäyntiasiakirjaan on liitettävä ilmoitus siitä, että vastaanottaja voi saada asiakirjan lähettäneeltä viranomaiselta tai kyseisen jäsenvaltion muilta viranomaisilta tietoja asiakirjaa koskevista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Mitä 3 kohdassa määrätään, sovelletaan myös kyseiseen ilmoitukseen.

5. Tämä artikla ei vaikuta eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 8, 9 ja 12 artiklan eikä Benelux-sopimuksen 32, 34 ja 35 artiklan soveltamiseen.

6 artikla

Oikeusapupyynnöiden toimittaminen

1. Oikeusapupyynnöt ja 7 artiklassa tarkoitettujen oma-aloitteisten tietojen vaihdot tehdään kirjallisina tai millä tahansa tavalla, josta voidaan tuottaa kirjallinen todistuskappale siten, että pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi todeta pyynnön aitouden. Kyseiset pyynnöt tehdään suoraan niiden oikeusviranomaisten välillä, jotka ovat alueellisesti toimivaltaisia esittämään ja täyttämään oikeusapupyynnöt, ja ne palautetaan samaa tietä, ellei tässä artiklassa toisin määrätä.

Jäsenvaltion toimivaltainen oikeusviranomainen voi toimittaa suoraan toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle oikeusviranomaiselle eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 21 artiklan ja Benelux-sopimuksen 42 artiklan mukaiset toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa syyttämistä koskevat tiedot.

2. Mitä 1 kohdassa määrätään, ei rajoita mahdollisuutta erityistapauksissa lähettää pyyntöjä tai vastauksia:

a) jäsenvaltion keskusviranomaisen ja toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen välillä tai

b) jäsenvaltion oikeusviranomaisen ja toisen jäsenvaltion keskusviranomaisen välillä.

3. Edellä 1 kohdan estämättä Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti voivat 27 artiklan 2 kohdassa määrätyn ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että siinä tarkoitettujen Yhdistyneelle kuningaskunnalle tai Irlannille osoitettavat pyynnöt ja ilmoitukset on lähettävä niiden keskusviranomaisten välityksellä. Antamalla uuden ilmoituksen kyseiset jäsenvaltiot voivat milloin tahansa rajoittaa mainitunlaisen ilmoituksen soveltamisalaa 1 artiklan täytäntöönpanon tehostamiseksi. Se niiden on tehtävä silloin kun Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen määräykset keskinäisestä avusta saatetaan niiden osalta voimaan.

Jäsenvaltiot voivat soveltaa vastavuoroisuusperiaatetta edellä mainittujen ilmoitusten suhteen.

4. Keskinäinen oikeusapupyynnön voidaan kiireellisissä tapauksissa esittää Kansainvälisen rikospoliisijärjestön (Interpol) tai jonkin Euroopan unionista tehdyn sopimuksen nojalla annettujen säännösten mukaisesti toimivaltaisen elimen välityksellä.

5. Kun toimivaltainen viranomainen on 12, 13 ja 14 artiklan mukaisten pyyntöjen osalta toisessa jäsenvaltiossa oikeusviranomainen tai keskusviranomainen ja toisessa jäsenvaltiossa poliisi- tai tulliviranomainen, pyyntöjä voidaan esittää ja niihin voidaan vastata suoraan näiden viranomaisten välillä. Näihin yhteyksiin sovelletaan 4 kohtaa.

6. Kun toimivaltainen viranomainen on 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin menettelyihin liittyvien oikeusapupyynnöiden osalta toisessa jäsenvaltiossa oikeusviranomainen tai keskusviranomainen ja toisessa jäsenvaltiossa hallintoviranomainen, pyyntöjä voidaan esittää ja niihin voidaan vastata suoraan näiden viranomaisten välillä.

7. Jäsenvaltio voi ilmoittaa antaessaan 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ilmoituksen, että tämän artiklan 5 kohdan ensimmäinen virke tai 6 kohta tai kumpikaan ei sido sitä tai että se soveltaa kyseisiä määräyksiä ainoastaan tietyin ehdoin, jotka sen on täsmennettävä. Tällainen ilmoitus voidaan peruuttaa tai sitä voidaan muuttaa milloin tahansa.

8. Seuraavat pyynnöt tai ilmoitukset tehdään jäsenvaltioiden keskusviranomaisten välityksellä:

a) tämän yleissopimuksen 9 artiklassa, eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklassa ja Benelux-sopimuksen 33 artiklassa tarkoitettujen vapautensa menettäneen henkilön väliaikaista siirtämistä tai kauttakulkua koskevat pyynnöt;

b) eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 22 artiklassa ja Benelux-sopimuksen 43 artiklassa tarkoitettujen rangaistus päätöksiä koskevat tiedot. Pyyntö eurooppalaisen oikeusapusopimuksen lisäpöytäkirjan 4 artiklassa tarkoitettujen päätösten ja

toimenpiteiden jäljennöksistä voidaan kuitenkin osoittaa suoraan toimivaltaisille viranomaisille.

7 artikla

Oma-aloitteinen tietojen vaihto

1. Jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat oman kansallisen lainsäädäntönsä rajoissa ilman erillistä pyyntöä vaihtaa keskenään tietoja rikoksista ja sellaisista 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista teoista, joista rankaiseminen tai joiden käsittely tietojen toimittamisen ajankohtana kuuluu tiedot vastaanottavan viranomaisen toimivaltaan.

2. Tietoja toimittava viranomainen voi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti asettaa tiedot vastaanottavalle viranomaiselle niiden käyttöä koskevia ehtoja.

3. Tiedot vastaanottava viranomainen on velvollinen noudattamaan näitä ehtoja.

II OSASTO

ERITYISIÄ OIKEUSAVUN MUOTOJA KOSKEVAT PYYNNÖT

8 artikla

Omaisuuuden palauttaminen

1. Pyyntöön vastaanottanut jäsenvaltio voi pyynnön esittäneen jäsenvaltion pyynnöstä ja rajoittamatta vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolien oikeuksia antaa rikoksen avulla hankittuja esineitä pyynnön esittäneen jäsenvaltion haltuun niiden palauttamiseksi oikealle omistajalleen.

2. Eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 3 ja 6 artiklaa ja Benelux-sopimuksen 24 artiklan 2 kohtaa ja 29 artiklaa sovellettaessa pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi luopua pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle toimitettujen esineiden palautuksesta joko ennen niiden luovuttamista tai sen jälkeen, jos siten voidaan edistää esineiden palauttamista oikealle omistajalleen. Tällöin ei saa loukata vilpittömässä mielessä

toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia.

3. Jos pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio luopuu esineiden palautuksesta ennen niiden luovuttamista pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle, se ei vetoa näiden esineiden suhteen mihinkään vakuus- tai muuhun oikeuteen vero- tai tullilainsäädännön nojalla.

Edellä 2 kohdassa tarkoitettu luopuminen ei kuitenkaan rajoita pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeutta periä veroja ja maksuja oikealta omistajalta.

9 artikla

Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen siirtäminen tutkintaa varten

1. Asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten välisen sopimuksen nojalla jäsenvaltio, joka on pyytänyt sen alueella olevan vapautensa menettäneen henkilön läsnäoloa edellyttävää tutkintaa, voi siirtää kyseisen henkilön väliaikaisesti sen jäsenvaltion alueelle, jossa tutkinnan on määrä tapahtua.

2. Sopimuksessa määrätään henkilön väliaikaista siirtämistä koskevista järjestelyistä ja päivästä, johon mennessä henkilö on palautettava pyynnön esittäneen jäsenvaltion alueelle.

3. Kun siirtäminen edellyttää asianomaisen henkilön suostumusta, ilmoitus suostumuksesta tai sen jäljennös toimitetaan viipymättä pyynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle.

4. Aika, joka henkilöä pidetään vapautensa menettäneenä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltioissa, vähennetään asianomaiselle henkilölle pyynnön esittäneen jäsenvaltion alueella määrätystä tai määrättävästä vapaudenmenetysajasta.

5. Tähän artiklaan sovelletaan soveltuvin osin eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 11 artiklan 2 ja 3 kohdan sekä 12 ja 20 artiklan määräyksiä.

6. Jokainen jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ilmoitusta antaessaan ilmoittaa, että tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettun sopimuksen tekemiseen vaaditaan tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettu suostumus tai että se vaaditaan tietyissä, ilmoituksessa tarkemmin mainituissa tilanteissa.

10 artikla

Kuuleminen videokokouksen avulla

1. Jos jäsenvaltion oikeusviranomaisten on kuultava toisen jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä todistajana tai asiantuntijana, mutta kyseisen henkilön ei ole toivottavaa tai mahdollista olla henkilökohtaisesti läsnä ensin mainitussa jäsenvaltiossa, kyseiset viranomaiset voivat pyytää, että kuuleminen tapahtuisi 2-8 kohdan mukaisesti videokokouksen avulla.

2. Pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on suostuttava videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen, jos videokokouksen käyttö ei ole sen lainsäädännön perusperiaatteiden vastaista ja jos sillä on käytettävissään tekniset välineet tällaisen kuulemisen suorittamiseksi. Jos pyynnön vastaanottaneella jäsenvaltiolla ei ole käytettävissään videokokouksen mahdollistavia teknisiä välineitä, pyynnön esittänyt jäsenvaltio voi keskinäisellä sopimuksella antaa sellaiset sen käyttöön.

3. Videokokouksen avulla tapahtuvaa kuulemistä koskevista pyynnöistä on käytävä ilmi eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklassa ja Benelux-sopimuksen 37 artiklassa mainittujen tietojen lisäksi se, miksi todistajan tai asiantuntijan läsnäolo henkilökohtaisesti ei ole toivottavaa tai mahdollista, sekä sen oikeusviranomaisen ja niiden henkilöiden nimet, jotka hoitavat kuulemisen.

4. Pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomainen toimittaa lainsäädäntönsä mukaisella tavalla asianomaiselle henkilölle kutsun tulla kuulluksi.

5. Kuulemiseen videokokouksen avulla sovelletaan seuraavia sääntöjä:

a) Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomainen on läsnä kuulemisen aikana, tarvittaessa tulkin avustamana, ja hän huolehtii myös kuultavan henkilöllisyyden toteamisesta sekä siitä, että kuulemisessa noudatetaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön perusperiaatteita. Jos pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomainen katsoo, että kuulemisen aikana rikotaan pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion lainsäädännön perusperiaatteita, sen on välittömästi toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kuulemistä jatketaan mainittujen periaatteiden mukaisesti.

b) Kuultavan henkilön suojelua koskevista toimenpiteistä sovitaan tarvittaessa pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken.

c) Kuulemisen toimittaa suoraan pyynnön esittäneen jäsenvaltion oikeusviranomainen oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti, tai se toimitetaan kyseisen viranomaisen johdolla.

d) Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio huolehtii pyynnön esittäneen jäsenvaltion tai kuultavan henkilön pyynnöstä siitä, että kuultavaa henkilöä avustaa tarvittaessa tulkki.

e) Kuultava henkilö voi vedota joka pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion tai pyynnön esittäneen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti hänelle mahdollisesti kuuluvaan oikeuteen kieltäytyä todistamasta.

6. Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion oikeusviranomainen laatii kuulemisen päätteeksi pöytäkirjan, jossa ilmoitetaan kuulemisen aika ja paikka, kuullun henkilöllisyys, kaikkien muiden kuulemiseen pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa osallistuneiden henkilöllisyys ja asema, mahdollisesti vannotut valat tai annetut vakuutukset sekä tekniset olosuhteet, joissa kuuleminen tapahtui, sanotun kuitenkaan rajoittamatta henkilöiden suojelua koskevien toimenpiteiden soveltamista. Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen toimittaa pöytäkirjan pyynnön

esittäneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle.

7. Pyynnön esittänyt jäsenvaltio korvaa pyynnön vastaanottaneelle jäsenvaltiolle kulut, jotka aiheutuvat videoyhteyden käyttämisestä pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, tämän hankkimien tulkkien palkkioista sekä todistajille ja asiantuntijoille suoritettavista korvauksista sekä heidän matkakuluistaan pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa, ellei viimeksi mainittu luovu kaikkien tai joidenkin kyseisten kulujen korvaamisesta.

8. Kukin jäsenvaltio toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jos sen alueella tämän artiklan nojalla kuultava todistaja tai asiantuntija kieltäytyy todistamasta, kun hänellä on todistamisvelvollisuus, tai todistaa totuuden vastaisesti, sen kansallista lainsäädäntöä sovelletaan samalla tavoin kuin jos kuuleminen tapahtuisi kansallisessa menettelyssä.

9. Jäsenvaltiot voivat myös harkintansa mukaan ja toimivaltaisten oikeusviranomaistensa suostumuksella tarvittaessa soveltaa tämän artiklan määräyksiä videokokouksen avulla tapahtuvaan kuulemiseen, jossa syytetty henkilö on mukana. Tässä tapauksessa päätös videokokouksen pitämisestä ja tavasta, jolla videokokous toteutetaan, on sovittava asianomaisten jäsenvaltioiden kesken näiden kansallisen lainsäädännön ja asiaan kuuluvien kansainvälisten oikeudellisten välineiden mukaisesti, mukaan lukien vuoden 1950 yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.

Jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että se ei sovelta ensimmäistä kohtaa. Kyseinen ilmoitus voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Kuuleminen toteutetaan ainoastaan syytetyn henkilön suostumuksella. Neuvosto antaa syytettyjen henkilöiden suojelemiseksi mahdollisesti tarvittavat säännöt oikeudellisesti sitovassa säädöksessä.

11 artikla

Todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen puhelinkokouksen avulla

1. Jos jäsenvaltion oikeusviranomaisen on kuultava toisen jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä todistajana tai asiantuntijana, ensin mainittu jäsenvaltio voi, jos sen kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään, pyytää jälkimmäiseltä jäsenvaltiolta apua, jotta kuuleminen voidaan suorittaa puhelinkokouksen avulla 2—5 kohdan mukaisesti.

2. Kuuleminen voidaan suorittaa puhelinkokouksen avulla vain, jos todistaja tai asiantuntija suostuu siihen, että kuulemisessa käytetään tätä menetelmää.

3. Pyynnön vastaanottaneen valtion on suostuttava kuulemiseen puhelinkokouksen avulla, ellei se ole sen lainsäädännön peruseriaatteiden vastaista.

4. Puhelinkokouksen avulla suoritettava kuulemista koskevassa pyynnössä on oltava eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklassa ja Benelux-sopimuksen 37 artiklassa tarkoitettujen tietojen lisäksi sen oikeusviranomaisen ja niiden henkilöiden nimet, jotka hoitavat kuulemisen, sekä ilmoitus siitä, että todistaja tai asiantuntija on halukas osallistumaan puhelinkokouksen avulla suoritettavaan kuulemiseen.

5. Kuulemista koskevista käytännön järjestelyistä on sovittava asianomaisten jäsenvaltioiden kesken. Järjestelyistä sovittaessa pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on:

a) annettava tiedoksi asianomaiselle todistajalle tai asiantuntijalla kuulemisen aika ja paikka;

b) huolehdittava todistajan tai asiantuntijan henkilöllisyyden toteamisesta;

c) varmistuttava siitä, että todistaja tai asiantuntija on antanut suostumuksena siihen, että kuuleminen suoritetaan puhelinkokouksen avulla.

Pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa hyväksyntänsä ehdoksi 10 artiklan 5 ja 8 kohdan asianomaiset määräykset

kokonaan tai osittain. Yleissopimuksen 10 artiklan 7 kohdan määräyksiä sovelletaan soveltuvin osin, ellei toisin sovita.

12 artikla

Valvotut läpilaskut

1. Jokainen jäsenvaltio sitoutuu siihen, että sen alueella voidaan sallia toisen jäsenvaltion pyynnöstä tapahtuvat valvotut läpilaskut tutkittaessa rikoksia, joiden johdosta rikoksentehtyjä voidaan luovuttaa.

2. Pynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät tapauskohtaisesti päätöksen valvotuista läpilaskuista kyseisen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

3. Valvotut läpilaskut tapahtuvat pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion menettelyjen mukaisesti. Oikeus toimia sekä johtaa ja valvoa operaatioita on asianomaisen jäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla.

13 artikla

Yhteiset tutkintaryhmät

1. Keskinäisestä sopimuksesta voivat kahden tai useamman jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset muodostaa yhteisen tutkintaryhmän tiettyä tarkoitusta varten määrääjäksi, jota voidaan jatkaa keskinäisellä sopimuksella, suorittaakseen rikostutkintaa yhdessä tai useammassa ryhmän perustaneista jäsenvaltioista. Ryhmän kokoonpanosta määrätään sopimuksessa.

Yhteinen tutkintaryhmä voidaan perustaa erityisesti,

a) jos jäsenvaltion on rikoksen selvittämiseksi suoritettava vaikeaa ja vaativaa tutkintaa, jolla on yhteyksiä toiseen jäsenvaltioon;

b) jos useat jäsenvaltiot suorittavat rikoksen selvittämiseksi tutkintaa, joka tapauksen luonteesta johtuen edellyttää koordinoitua ja yhteistä toimintaa tutkintaan osallistuvissa jäsenvaltioissa.

Yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevan pyynnön voi esittää mikä tahansa

asianomaisista jäsenvaltioista. Tutkintaryhmä perustetaan yhteen niistä jäsenvaltioista, joissa tutkinta olettavasti suoritetaan.

2. Yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevassa pyynnössä on annettava ne tiedot, joihin viitataan eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklan asiaa koskevissa määräyksissä ja Benelux-yleissopimuksen 37 artiklassa, sekä ehdotuksia tutkintaryhmän kokoonpanosta.

3. Yhteinen tutkintaryhmä työskentelee tutkintaryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden alueella seuraavien yleisten edellytysten mukaisesti:

a) Tutkintaryhmän johtaja on rikostutkintaan osallistuvan toimivaltaisen viranomaisen edustaja siitä jäsenvaltioista, jossa tutkintaryhmä toimii. Tutkintaryhmän johtaja toimii kansallisen lainsäädännön mukaisen toimivaltansa rajoissa.

b) Tutkintaryhmä noudattaa toiminnassaan sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jossa se toimii. Ryhmän jäsenet suorittavat tehtävänsä a alakohdassa tarkoitettujen henkilöiden johdolla ottaen huomioon ehdot, jotka heidän omat viranomaisensa ovat asettaneet ryhmän perustamisesta tehdyssä sopimuksessa.

c) Jäsenvaltio, jonka alueella tutkintaryhmä toimii, vastaa ryhmän toiminnan vaatimista järjestelyistä.

4. Tässä artiklassa yhteiseen tutkintaryhmään "lähetetyillä" jäsenillä tarkoitetaan niitä tutkintaryhmän jäseniä, jotka tulevat muista jäsenvaltioista kuin siitä jäsenvaltiosta, jossa ryhmä toimii.

5. Yhteiseen tutkintaryhmään lähetetyillä jäsenillä on oikeus olla läsnä silloin, kun toimintajäsenvaltiossa toteutetaan tutkintatoimia. Tutkintaryhmän johtaja voi kuitenkin erityisistä syistä päättää toisin sen valtion lainsäädännön mukaisesti, jossa ryhmä toimii.

6. Yhteisen tutkintaryhmän johtaja voi sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jossa ryhmä toimii, antaa tutkintaryhmään lähetettyjen jäsenten vastata joidenkin tutkintatoimien toteuttamisesta, jos se

jäsenvaltio, jossa ryhmä toimii, ja lähetettävän jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset ovat hyväksyneet asian.

7. Jos yhteisen tutkintaryhmän työ edellyttää, että tutkintatoimia toteutetaan jossakin tutkintaryhmän perustaneista jäsenvaltioista, kyseisen jäsenvaltion tutkintaryhmään lähettämät jäsenet voivat pyytää omia toimivaltaisia viranomaisiaan toteuttamaan kyseiset toimet. Toimia harkitaan asianomaisessa jäsenvaltiossa niillä edellytyksillä, joita sovellettaisiin, jos niitä pyydetäisiin kotimaisen tutkinnan yhteydessä.

8. Jos yhteinen tutkintaryhmä tarvitsee oikeusapua joltakin muulta jäsenvaltiolta kuin yhteisen tutkintaryhmän perustaneilta jäsenvaltioilta tai joltain kolmannelta valtiolta, toimintavaltion toimivaltaiset viranomaiset voivat esittää oikeusapupyynnön kyseisen valtion toimivaltaisille viranomaisille asiaa koskevien oikeudellisten välineiden tai järjestelyjen mukaisesti.

9. Yhteisen tutkintaryhmän jäsen voi maansa kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja toimivaltansa rajoissa toimittaa yhteisen tutkintaryhmän suorittamaa rikostutkintaa varten tutkintaryhmälle tietoja, jotka ovat saatavilla hänet lähettäneessä jäsenvaltiossa.

10. Tietoja, joita jäsen tai lähetetty jäsen laillisesti saa kuuluessaan yhteiseen tutkintaryhmään ja jotka eivät muuten olisi asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten saatavissa, voidaan käyttää seuraaviin tarkoituksiin:

a) Niihin tarkoituksiin, joita varten tutkintaryhmä on perustettu.

b) Rikosten paljastamiseen, tutkintaan ja niitä koskevaan syytteenpanoon edellyttäen, että valtio, jossa tiedot saatiin käyttöön, on antanut tähän ennakolta luvan. Tämä lupa voidaan olla antamatta ainoastaan tapauksissa, joissa tietojen käyttö voisi vaarantaa rikostutkinnan kyseisessä jäsenvaltiossa tai joissa kyseinen jäsenvaltio voisi kieltäytyä keskinäisestä oikeusavusta.

c) Yleiselle turvallisuudelle aiheutuvan välittömän ja vakavan uhan ehkäisemiseksi

ja vaikuttamatta b alakohtaan, jos myöhemmin aloitetaan rikostutkinta.

d) Muihin tarkoituksiin sen mukaisesti, mitä ryhmän perustaneet jäsenvaltiot sopivat.

11. Tämän artiklan määräykset eivät vaikuta muihin yhteisten tutkimusryhmien perustamista tai toimintaa koskeviin voimassa oleviin määräyksiin tai järjestelyihin.

12. Siinä määrin, kuin asianosaisten jäsenvaltioiden lainsäädännön ja näiden valtioiden välillä sovellettavien oikeudellisten välineiden määräysten mukaan on mahdollista, voidaan sopia, että muutkin henkilöt kuin ryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten edustajat voivat osallistua yhteisen tutkintaryhmän toimintaan. Näitä henkilöitä voivat olla esimerkiksi Euroopan unionista tehdyn sopimuksen määräysten nojalla perustettujen elinten virkamiehet. Ryhmän jäsenille ja lähetetyille jäsenille tämän artiklan nojalla annetut oikeudet eivät koske näitä henkilöitä, ellei sopimuksessa nimenomaisesti toisin todeta.

14 artikla

Peitetutkinta

1. Pyyntöä esittänyt ja pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio voivat sopia peitetäi vääran henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiestensä osallistumisesta toistensa rikostutkintaan (peitetutkinta).

2. Pyyntöä vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset tekevät omaa lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen jokaisessa tapauksessa erikseen pyyntöä koskevan päätöksen. Jäsenvaltiot sopivat lainsäädäntöään ja menettelyjään noudattaen keskenään peitetutkinnan kestosta, sen yksityiskohtaisista edellytyksistä ja asianomaisten virkamiesten oikeudellisesta asemasta peitetutkinnan aikana.

3. Peitetutkinta suoritetaan sen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön ja menettelyjen mukaisesti, jonka alueella peitetutkinta suoritetaan. Asianomaiset jäsenvaltiot tekevät yhteistyötä varmistaakseen

peitetutkinnan valmistelun ja valvonnan ja tehdäkseen peite- tai väärän henkilöllisyyden turvin toimivien virkamiesten turvallisuutta koskevat järjestelyt.

4. Jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että tämä artikla ei sido sitä. Tällainen ilmoitus voidaan peruuttaa milloin tahansa.

15 artikla

Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu

Edellä 12, 13 ja 14 artiklassa tarkoitettujen tehtävien aikana muun jäsenvaltion kuin toimintajäsenvaltion lähettämien virkamiesten katsotaan vastaavan toimintavaltion virkamiehiä sellaisten rikosten osalta, joiden kohteeksi he joutuvat tai joita he tekevät.

16 artikla

Virkamiesten yksityisoikeudellinen vastuu

1. Kun jäsenvaltion virkamiehet tämän yleissopimuksen 12, 13 ja 14 artiklan mukaisesti toimivat toisessa jäsenvaltiossa, ensin mainittu jäsenvaltio on vastuussa virkamiesten tehtävän aikana aiheuttamista vahingoista sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella nämä toimivat.

2. Jäsenvaltion, jonka alueella 1 kohdassa tarkoitettu vahinko aiheutuu, on hyvitettävä vahinko samoin edellytyksin kuin jos vahinko olisi sen omien virkamiesten aiheuttama.

3. Jäsenvaltio, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahinkoa henkilölle jonkin toisen jäsenvaltion alueella, korvaa tälle toiselle jäsenvaltiolle kaikki tämän vahingon uhrille tai muille oikeudenomistajille maksamat korvaukset.

4. Kukin jäsenvaltio pidättyy 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa pyytämästä kärsimiensä vahinkojen korvaamista toiselta jäsenvaltiolta, tämän kuitenkaan rajoittamatta sen oikeuksia kolmansiin osapuoliin nähden ja 3 kohdan soveltamista.

III OSASTO

TELEKUUNTELU

17 artikla

Telekuuntelun osalta toimivaltaiset viranomaiset

Sovellettaessa 18, 19 ja 20 artiklan määräyksiä "toimivaltaisella viranomaisella" tarkoitetaan oikeusviranomaista, tai jos oikeusviranomaisilla ei ole toimivaltaa kyseisten määräysten soveltamisalalla, vastaavaa toimivaltaista viranomaista, joka on nimetty 24 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella ja jonka toiminnan tarkoituksena on rikostutkinta.

18 artikla

Telekuuntelupyynnöt

1. Pyynnön esittäneen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen voi kansallisen lainsäädäntönsä vaatimusten mukaisesti esittää rikostutkintaa varten pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle:

a) televiestin kuuntelusta ja välittömästi välittämisestä pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle; tai

b) televiestin kuuntelusta, tallentamisesta ja tallennuksen välittämisestä tämän jälkeen pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle.

2. Pyynnöt, jotka koskevat kuuntelun kohteen käyttämää televiestin muotoa, voidaan esittää 1 kohdan mukaisesti, jos tämä kohde on:

a) pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja pyynnön esittänyt jäsenvaltio tarvitsee pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion teknistä apua voidakseen kuunnella viestejä;

b) pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa ja kohteen viestejä voidaan kuunnella kyseisessä jäsenvaltiossa;

c) kolmannessa jäsenvaltiossa, jolle on ilmoitettu 20 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti, ja pyynnön esittänyt jäsenvaltio tarvitsee pyynnön vastaanottaneen

jäsenvaltion teknistä apua kohteen viestien kuuntelussa.

3. Poiketen siitä, mitä eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklassa ja Benelux-sopimuksen 37 artiklassa määrätään, tämän artiklan nojalla esitetyissä pyynnöissä on oltava:

a) maininta pyynnön esittäneestä viranomaisesta;

b) varmistus siitä, että laillinen kuuntelumääräys tai -lupa on annettu rikostutkinnan yhteydessä;

c) kuuntelun kohteen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot;

d) tieto tutkittavasta rikollisesta toiminnasta;

e) kuuntelun toivottu kesto; ja

f) jos mahdollista, riittävät tekniset tiedot, erityisesti asianmukainen verkkoyhteysnumero, pyynnön täyttämistä varten.

4. Jos kyseessä on 2 kohdan b alakohdan mukainen pyyntö, siihen on liitettävä myös yhteenveto tapausta koskevista tiedoista. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi pyytää lisätietoja voidakseen päättää, toteuttaisiko se pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa.

5. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio sitoutuu täyttämään 1 kohdan a alakohdan mukaiset pyynnöt:

a) kun kyseessä on 2 kohdan a ja c alakohdan nojalla esitetty pyyntö ja kun sille on toimitettu 3 kohdassa tarkoitettut tiedot. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi määrätä kuuntelun toteutettavaksi ilman muita muodollisuuksia;

b) kun kyseessä on 2 kohdan b alakohdan nojalla esitetty pyyntö ja kun sille on toimitettu 3 ja 4 kohdassa tarkoitettut tiedot ja jos se toteuttaisi pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa suostumukselleen sellaisia ehtoja,

joita sovellettaisiin vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa.

6. Jos televiestin välitön siirto ei ole mahdollinen, pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio sitoutuu täyttämään 1 kohdan b alakohdan mukaiset pyynnöt heti kun sille on toimitettu 3 ja 4 kohdassa tarkoitettut tiedot ja jos se toteuttaisi pyydetyn toimenpiteen vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa suostumukselleen sellaisia ehtoja, joita sovellettaisiin vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa.

7. Jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ilmoittaa, että 6 kohta velvoittaa sitä ainoastaan silloin, kun se ei voi siirtää televiestiä välittömästi. Tällöin muut jäsenvaltiot voivat soveltaa vastavuoroisuuden periaatetta.

8. Kun jäsenvaltio esittää 1 kohdan b alakohdan mukaisen pyynnön, se voi erityisin perustein pyytää välittämään kuuntelun tulokset myös kirjallisesti. Pynnön vastaanottanut jäsenvaltio harkitsee tällaisia pyyntöjä kansallisen lainsäädäntönsä ja menettelyjensä mukaisesti.

9. Edellä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettut tiedot vastaanottanut jäsenvaltio pitää nämä tiedot luottamuksellisina kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

19 artikla

Telekuuntelu jäsenvaltion omalla alueella kansallisten palvelujen tarjoajien avulla

1. Jäsenvaltiot varmistavat, että niiden alueella yhdyskäytävän välityksellä toimiviin televiestintäjärjestelmiin, joihin ei ole suoraa kuuntelumahdollisuutta jossain toisen jäsenvaltion alueella siellä olevan kohteen laillista telekuuntelua varten, voidaan järjestää suora kuuntelumahdollisuus kyseisen jäsenvaltion suorittamaa laillista telekuuntelua varten sen alueella olevan nimetyn palvelujen tarjoajan välityksellä.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa jäsenvaltion toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus rikostutkintaan liittyvän kuuntelun kansallista lainsäädäntöä noudattaen ja edellyttäen, että kuuntelun

kohde on kyseisessä jäsenvaltiossa, suorittaa kuuntelu sen alueella olevan nimetyn palvelujen tarjoajan välityksellä siten, että siihen ei osallistu jäsenvaltio, jonka alueella yhdyskäytävä sijaitsee.

3. Edellä olevaa 2 kohtaa sovelletaan myös silloin, kun kuuntelu suoritetaan 18 artiklan 2 kohdan b alakohdan nojalla esitetystä pyynnöstä.

4. Mikään tässä artiklassa sanottu ei saa estää jäsenvaltiota esittämästä laillista telekuuntelua koskevaa pyyntöä 18 artiklan mukaisesti sille jäsenvaltiolle, jonka alueella yhdyskäytävä sijaitsee, erityisesti jos pyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ei ole välittäjää.

20 artikla

Telekuuntelu ilman toisen jäsenvaltion teknistä apua

1. Rajoittamatta kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita tai 18 artiklan 2 kohdan c alakohdan määräyksiä, tämän artiklan mukaisia velvollisuuksia sovelletaan jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antamiin tai hyväksymiin kuuntelumääräyksiin rikostutkinnassa, jos kyseessä on tutkinta, joka seuraa tiettyä rikosta, mukaan lukien yritys, jos tämä on määritelty rangaistavaksi kansallisessa lainsäädännössä, ja jonka tarkoituksena on tunnistaa ja pidättää teosta vastuussa olevat henkilöt, nostaa syyte tai ajaa syytettä heitä vastaan taikka antaa heille tuomio.

2. Jos jonkin jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen ("kuuntelua suorittava jäsenvaltio") antaa telekuuntelumääräyksen rikostutkintaa varten ja määräyksessä tarkoitettua kohteen liittymää käytetään toisen jäsenvaltion ("ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio") alueella, jonka teknistä apua ei tarvita kuuntelun suorittamiseen, kuuntelua suorittava jäsenvaltio ilmoittaa ilmoituksen vastaanottaneelle jäsenvaltiolle:

a) ennen kuuntelua silloin, kun viranomainen tietää kuuntelumääräystä annettaessa, että kohde on ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella;

b) muussa tapauksessa välittömästi sen jälkeen, kun viranomainen saa tietää, että kuunneltava kohde on ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella.

3. Kuuntelun suorittavan jäsenvaltion on ilmoitettava seuraavat tiedot,

a) maininta kuuntelumääräyksen antaneesta viranomaisesta;

b) vahvistus siitä, että lainmukainen kuuntelumääräys liittyy rikostutkintaan;

c) kuunneltavan kohteen tunnistamiseksi tarvittavat tiedot;

d) tutkinnan kohteena olevaa rikosta koskevat tiedot; ja

e) kuuntelun odotettu kesto.

4. Jos jäsenvaltio saa 2 ja 3 kohdan mukaisen ilmoituksen, sovelletaan seuraavaa:

a) Saatuaan 3 kohdassa tarkoitettua tietoja ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion toimivaltainen viranomainen vastaa viipymättä ja viimeistään 96 tunnin kuluessa kuuntelua suorittavalle jäsenvaltiolle, että se:

i) sallii kuuntelun tai sen jatkamisen. Ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi asettaa suostumukselleen ehtoja, joita olisi noudatettava vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa;

ii) vaatii pidättymään kuuntelusta tai lopettamaan sen, jos kuuntelu ei olisi sallittu ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön nojalla tai eurooppalaisen oikeusapupöytäkirjan 2 artiklassa mainittujen syiden vuoksi. Jos ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio esittää tällaisen vaatimuksen, se perustelee päätöksensä kirjallisesti;

iii) vaatii, että a alakohdan ii alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa aineistoa, joka on saatu kuuntelussa aiemmin kuuntelun kohteen ollessa ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion alueella, ei saa käyttää tai saa käyttää ainoastaan tietyin ehdoin, jotka sen on täsmennettävä. Ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio ilmoittaa kuuntelua suorittavalle

jäsenvaltiolle syyt, joilla mainittuja ehtoja perustellaan;

iv) vaatii alkuperäiseen 96 tunnin määräaikaan lyhyttä, enintään 8 vuorokauden lisäaikaa, josta on sovittava kuuntelua suorittavan jäsenvaltion kanssa, jotta ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi toteuttaa kansallisen lainsäädäntönsä mukaiset sisäiset menettelyt. Ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion on ilmoitettava kuuntelua suorittavalle jäsenvaltiolle kirjallisesti edellytyksistä, jotka ovat sen kansallisen lainsäädännön mukaisesti perusteina pyydetylle määräajan jatkamiselle.

b) Siihen saakka, kun ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio on tehnyt a alakohdan i tai ii alakohdan mukaisen päätöksen, kuuntelua suorittava jäsenvaltio

i) voi jatkaa kuuntelua, mutta se

ii) ei voi käyttää kuuntelussa saatua aineistoa, paitsi
— jos asianomaisten jäsenvaltioiden välillä toisin sovitaan, tai

— kiireellisten toimenpiteiden toteuttamiseksi estääkseen yleiseen turvallisuuteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhkan. Ilmoituksen vastaanottaneelle jäsenvaltiolle on ilmoitettava tällaisesta käytöstä ja sen perusteluista.

c) Ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio voi pyytää yhteenvedon tapaukseen liittyvistä seikoista ja muita tietoja voidakseen päättää, annettaisiinko kuunteluun lupa vastaavanlaisessa kansallisessa tapauksessa. Tällainen pyyntö ei vaikuta b alakohdan soveltamiseen, ellei ilmoituksen vastaanottaneen jäsenvaltion ja kuuntelua suorittavan jäsenvaltion välillä toisin sovita.

d) Jäsenvaltiot toteuttavat tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että vastaus voidaan antaa 96 tunnin määräajan kuluessa. Tätä varten ne nimeävät yhteysviranomaiset, joiden on oltava tavoitettavissa 24 tuntia vuorokaudessa, ja sisällyttävät ne 24 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisiin ilmoituksiinsa.

5. Ilmoituksen vastaanottanut jäsenvaltio pitää 3 kohdan mukaiset tiedot luottamuksellisena kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

6. Jos kuuntelun suorittava jäsenvaltio katsoo, että 3 kohdan nojalla toimitettavat tiedot ovat erityisen luottamuksellisia, ne voidaan toimittaa toimivaltaiselle viranomaiselle erityisen viranomaisen välityksellä, josta asianomaiset jäsenvaltiot ovat sopineet keskenään.

7. Jäsenvaltio voi 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan tai milloin tahansa sen jälkeen ilmoittaa, että sille ei ole tarpeen toimittaa tässä artiklassa tarkoitettuja, kuuntelua koskevia tietoja.

21 artikla

Teleoperaattoreiden kuluista vastaaminen

Pyynnön esittänyt jäsenvaltio vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat 18 artiklan mukaisten pyyntöjen täytäntöönpanosta teleoperaattoreille tai palvelun tarjoajille.

22 artikla

Kahdenväliset järjestelyt

Tämän osaston määräykset eivät estä jäsenvaltioita tekemästä kahden- tai monenvälisiä järjestelyjä helpottaakseen laillisen telekuuntelun nykyisten ja tulevien teknisten mahdollisuuksien hyödyntämistä.

OSASTO IV

23 artikla

Henkilötietojen suoja

1. Tämän yleissopimuksen nojalla toimitettuja henkilötietoja voidaan käyttää jäsenvaltiossa, jolle ne on toimitettu:

a) niissä menettelyissä, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan;

b) muissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä, jotka liittyvät suoraan a alakohdassa tarkoitettuihin menettelyihin;

c) yleisen turvallisuutta koskevan välittömän ja vakavan uhkan estämiseksi;

d) muihin tarkoituksiin vain tiedot toimittaneen jäsenvaltion etukäteisellä luvalla, paitsi jos tiedot vastaanottaneella jäsenvaltiolla on asianomaisen henkilön lupa.

2. Tätä artiklaa sovelletaan myös henkilötietoihin, joita ei ole toimitettu vaan jotka on saatu muulla tavalla tätä yleissopimusta sovellettaessa.

3. Tiedot toimittanut jäsenvaltio voi yksittäistapauksessa vaatia sitä jäsenvaltiota, jolle henkilötiedot on toimitettu, antamaan tietoja niiden käyttötarkoituksesta.

4. Jos henkilötietojen käytölle on asetettu ehtoja 7 artiklan 2 kohdan, 18 artiklan 5 kohdan b alakohdan, 18 artiklan 6 kohdan tai 20 artiklan 4 kohdan nojalla, näitä ehtoja noudatetaan ensisijaisina. Ellei ehtoja ole asetettu, sovelletaan tätä artiklaa.

5. Yleissopimuksen 13 artiklan 10 kohdan määräyksiä sovelletaan ensisijaisina tähän artiklaan nähden 13 artiklaa sovellettaessa saatuihin tietoihin.

6. Tätä artiklaa ei sovelleta henkilötietoihin, jotka jäsenvaltio on hankkinut tätä yleissopimusta sovellettaessa ja jotka ovat peräisin kyseisestä jäsenvaltiosta.

7. Luxemburg voi allekirjoittaessaan yleissopimuksen ilmoittaa, että toimittaessaan tämän yleissopimuksen nojalla henkilötietoja toiselle jäsenvaltiolle se noudattaa seuraavaa:

Jollei 1 kohdan c alakohdasta muuta johdu, Luxemburg voi yksittäisessä tapauksessa vaatia, että ellei asianomainen jäsenvaltio ole saanut sen henkilön suostumusta, jota tiedot koskevat, henkilötietoja voidaan käyttää vain 1 kohdan a ja b alakohdassa mainittuihin tarkoituksiin Luxemburgin etukäteisellä luvalla niiden menettelyjen osalta, joita varten Luxemburg olisi voinut kieltäytyä toimittamasta tai käyttämästä henkilötietoja tai rajoittaa niiden toimittamista tai käyttämistä tämän yleissopimuksen määräysten tai 1 artiklassa tarkoitettujen oikeudellisten välineiden mukaisesti.

Jos Luxemburg yksittäisessä tapauksessa kieltäytyy antamasta lupaa jäsenvaltion 1 kohdan määräysten nojalla esittämään pyyntöön, sen on perusteltava päätöksensä kirjallisesti.

V OSASTO

LOPPUMÄÄRÄYKSET

24 artikla

Ilmoitukset

1. Kukin jäsenvaltio nimeää 27 artiklan 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan ne viranomaiset, joilla eurooppalaisessa oikeusapusopimuksessa ja Benelux-sopimuksessa ilmoitettujen viranomaisten lisäksi on toimivalta soveltaa tätä yleissopimusta sekä 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen oikeudellisten välineiden keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevia määräyksiä jäsenvaltioiden välillä; näitä viranomaisia ovat erityisesti seuraavat:

a) 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut toimivaltaiset hallintoviranomaiset;

b) yksi tai useampi keskusviranomainen 6 artiklan soveltamista varten sekä toimivaltaiset viranomaiset 6 artiklan 8 kohdassa tarkoitettujen pyyntöjen käsittelyä varten;

c) poliisi- tai tulliviranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 6 artiklan 5 kohdan osalta;

d) hallintoviranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 6 artiklan 6 kohdan osalta; ja

e) viranomainen tai viranomaiset, jotka ovat toimivaltaisia 18 ja 19 artiklan sekä 20 artiklan 1-5 kohdan soveltamista varten.

2. Ilmoitukset, jotka on tehty 1 kohdan mukaisesti voidaan muuttaa milloin tahansa joko kokonaan tai osittain samaa menettelyä noudattaen.

25 artikla

Varaumat

Tähän yleissopimukseen ei voi tehdä varauksia lukuun ottamatta niitä, joista siinä erityisesti määrätään.

26 artikla

Alueellinen soveltaminen

Tätä yleissopimusta aletaan soveltaa Gibraltarin osalta silloin, kun keskinäistä oikeusapua koskeva eurooppalainen yleissopimus laajenee koskemaan Gibraltaria.

Yhdistynyt kuningaskunta ilmoittaa neuvoston puheenjohtajalle kirjallisesti, kun se aikoo alkaa soveltaa tätä yleissopimusta Kanaalisaariin ja Mansaareen keskinäistä oikeusapua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen laajettua koskemaan näitä alueita. Neuvosto vahvistaa asian jäsentensä yksimielisellä päätöksellä.

27 artikla

Voimaantulo

1. Jäsenvaltiot hyväksyvät tämän yleissopimuksen valtiosääntöjensä asettamien vaatimusten mukaisesti.

2. Jäsenvaltiot ilmoittavat Euroopan unionin neuvoston pääsihteerille tämän yleissopimuksen hyväksymisen edellyttämän valtiosääntöoikeudellisen menettelyn loppuunsaattamisesta.

3. Tämä yleissopimus tulee voimaan asianomaisen kahdeksan jäsenvaltion osalta 90 päivän kuluttua siitä, kun kahdeksantena tämän muodollisuuden suorittava valtio, joka on Euroopan unionin jäsen silloin kun neuvosto antaa säädöksen tämän yleissopimuksen tekemisestä, on antanut 2 kohdan mukaisen ilmoituksen.

4. Jos jäsenvaltio antaa ilmoituksen sen jälkeen, kun kahdeksas 2 kohdan mukainen ilmoitus on vastaanotettu, tämä yleissopimus tulee voimaan 90 päivän kuluttua kyseisestä myöhemmin annetusta ilmoituksesta kyseisen jäsenvaltion ja niiden jäsenvaltioiden välillä, joiden osalta yleissopimus on jo tullut voimaan.

5. Siihen asti kun yleissopimus tulee 3 kohdan mukaisesti voimaan, jäsenvaltio voi 2 kohdan mukaisen ilmoituksen antaessaan tai milloin tahansa sen jälkeen ilmoittaa, että asianomainen valtio soveltaa yleissopimusta suhteissaan muihin samanlaisen ilmoituksen antaneisiin jäsenvaltioihin. Tällainen ilmoitus tulee voimaan 90 päivän kuluttua sen tallettamispäivästä.

6. Tätä yleissopimusta sovelletaan oikeusapuun, joka on aloitettu sen jälkeen, kun yleissopimus on tullut voimaan tai kun yleissopimusta on alettu soveltaa 5 kohdan mukaisesti asianomaisten jäsenvaltioiden välillä.

28 artikla

Uusien jäsenvaltioiden liittyminen

1. Tähän yleissopimukseen voi liittyä jokainen valtio, josta tulee Euroopan unionin jäsen.

2. Tämän yleissopimuksen teksti, jonka Euroopan unionin neuvosto on laatinut yleissopimukseen liittyvän valtion kielellä, on todistusvoimainen.

3. Liittymisasiakirjat talletetaan tallettajan huostaan.

4. Tämä yleissopimus tulee voimaan jokaisen siihen liittyvän valtion osalta yhdeksänkymmenen päivän kuluttua siitä päivästä, jona asianomainen valtio on tallettanut liittymiskirjansa, tai tämän yleissopimuksen voimaantulopäivänä, jos yleissopimus ei ole vielä tullut voimaan kyseisen yhdeksänkymmenen päivän määräajan päättyessä.

5. Jos tämä yleissopimus ei ole vielä tullut voimaan liittymiskirjan tallettamishetkellä, liittyvään jäsenvaltioon sovelletaan 27 artiklan 5 kohtaa.

29 artikla

Voimaantulo Islannin ja Norjan osalta

1. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdassa olevat määräykset tulevat voimaan Islannin ja Norjan osalta niiden keskinäisissä suhteissa jäsenvaltioihin, joiden osalta tämä

yleissopimus on jo tullut voimaan 27 artiklan 3 ja 4 kohdan mukaisesti, 90 päivän kuluttua siitä, kun neuvosto ja komissio ovat saaneet Euroopan unionin neuvoston sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välillä viimeksi mainittujen osallistumisesta Schengenin säännösten täytäntöönpanoon, soveltamiseen ja kehittämiseen tehdyn sopimuksen (assosiaatiosopimus) 8 artiklan 2 kohdan mukaiset tiedot niiden valtiosäännössä asetettujen vaatimusten täyttymisestä, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta assosiaatiosopimuksen 8 artiklan soveltamiseen.

2. Jos tämä yleissopimus tulee voimaan jonkin jäsenvaltion osalta sen jälkeen, kun 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut määräykset ovat tulleet voimaan Islannin ja Norjan osalta, näitä määräyksiä on myös sovellettava kyseisen jäsenvaltion sekä Islannin ja Norjan keskinäisissä suhteissa.

3. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut määräykset eivät kuitenkaan voi sitoa Islantia ja Norjaa ennen assosiaatiosopimuksen 15 artiklan 4 kohdan mukaisesti vahvistettavaa ajankohtaa.

4. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut määräykset tulevat voimaan Islannin ja Norjan osalta viimeistään sinä päivänä, kun tämä yleissopimus tulee voimaan viidennessätoista valtiossa, joka on

Euroopan unionin jäsen silloin, kun neuvosto antaa säädöksen tämän yleissopimuksen tekemisestä, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta 1, 2 ja 3 kohdan soveltamiseen.

30 artikla

Tallettaja

1. Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri on tämän yleissopimuksen tallettaja.

2. Tallettaja julkaisee Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä tiedot tämän yleissopimuksen hyväksymisistä ja siihen liittymisistä sekä ilmoitukset ja varaukset sekä kaikki muut tähän yleissopimukseen liittyvät ilmoitukset.

Tehty Brysselissä kahdentenäkymmenentenäyhdeksäntenä päivänä toukokuuta vuonna kaksituhatta yhtenä ainoana alkuperäiskappaleena englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, portugalin, ranskan, ruotsin, saksan, suomen ja tanskan kielellä, jonka kullakin kielellä laadittu teksti on yhtä todistusvoimainen, ja se talletetaan Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristön arkistoon. Pääsihteeri toimittaa oikeaksi todistetun jäljennöksen yleissopimuksesta jokaiselle jäsenvaltiolle.

Neuvoston lausuma 10 artiklan 9 kohdasta

Neuvosto ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeusyleissopimuksen mukaiset jäsenvaltioiden velvoitteet pohtiessaan 10 artiklan 9 kohdassa tarkoitetun säädöksen antamista.

Yhdistyneen kuningaskunnan lausuma 20 artiklasta

Tämä lausuma on erottamaton osa yleissopimusta

Yleissopimuksen 20 artiklaa sovelletaan Yhdistyneessä kuningaskunnassa valtiosihteerin poliisille tai tulliviranomaisille (HM Customs and Excise) myöntämiin kuuntelulupiin silloin, kun lupa on myönnetty telekuuntelua koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti vakavien rikosten paljastamiseksi. Kyseistä artiklaa sovelletaan myös valtion turvallisuuspalvelulle (Security Service) myönnettyihin lupiin silloin, kun se toimii kansallisen lainsäädännön mukaisesti tukemalla sellaista tutkintaa, jolla on 20 artiklan 1 kohdan a alakohdassa kuvatut ominaisuudet.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisesti neuvoston tekemän, keskinäistä oikeusapua rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä koskevan yleissopimuksen 30 artiklan 2 kohdan mukainen Euroopan unionin pääsihteerin ilmoitus

(2000/C 197/02)

Luxemburgin suurherttuakunta antoi 29 päivänä toukokuuta 2000, kun Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisesti neuvoston tekemä yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa allekirjoitettiin, seuraavan julistuksen yleissopimuksen 23 artiklan 7 kohdasta:

"Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisesti neuvoston tekemän ja Brysselissä 29 päivänä toukokuuta 2000 allekirjoitetun keskinäistä oikeusapua rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä koskevan yleissopimuksen, jäljempänä 'yleissopimus', 23 artiklan mukaisesti Luxemburgin suurherttuakunnan hallitus ilmoittaa, että toimittaessaan tämän yleissopimuksen nojalla henkilötietoja toiselle jäsenvaltiolle, se voi, jollei yleissopimuksen 23 artiklan 1 kohdan c alakohdasta muuta johdu, tapauksesta riippuen vaatia, että ellei asianomainen jäsenvaltio ole saanut sen henkilön suostumusta, jota tiedot koskevat, henkilötietoja voidaan käyttää 23 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa mainittuihin tarkoituksiin vain Luxemburgin suurherttuakunnan etukäteen antamalla luvalla sellaisten tapausten yhteydessä, joissa Luxemburg olisi tämän yleissopimuksen määräysten tai artiklassa tarkoitettujen oikeudellisten välineiden nojalla voinut kieltäytyä toimittamasta henkilötietoja tai rajoittaa niiden toimittamista tai käyttämistä.

Jos Luxemburgin suurherttuakunta yksittäisessä tapauksessa kieltäytyy antamasta lupaa jäsenvaltion 1 kohdan määräysten nojalla esittämään pyyntöön, sen on perusteltava päätöksensä kirjallisesti."